

Holy Bible

Aionian Edition®

Yamap Bible

Holy Bible Aionian Edition ®
Yamap Bible
Language: Yamap
Papua New Guinea (Morobe)

Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0 International, 2018-2025

Source text: eBible.org

Source version: 9/10/2025

Source copyright: Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0
Papua New Guinea Bible Translation Assoc, The Seed Company, 2025

Formatted by Speedata Publisher 5.3.10 (Pro) on 12/3/2025

100% Free to Copy and Print

TOR Anonymously and <https://AionianBible.org>

Published by Nainoia Inc, <https://Nainoia-Inc.signedon.net>

All profits are given to <https://CoolCup.org>

We pray for a modern Creative Commons translation in every language
Translator resources at <https://AionianBible.org/Third-Party-Publisher-Resources>
Volunteer help and comments are welcome and appreciated!

Celebrate Jesus Christ's victory of grace!

Preface

Yamap at AionianBible.org/Preface

The *Holy Bible Aionian Edition* ® is the world's first Bible *un-translation*! What is an *un-translation*? Bibles are translated into each of our languages from the original Hebrew, Aramaic, and Koine Greek. Occasionally, the best word translation cannot be found and these words are transliterated letter by letter. Four well known transliterations are *Christ*, *baptism*, *angel*, and *apostle*. The meaning is then preserved more accurately through context and a dictionary. The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven additional Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies.

The first three words are *aiōn*, *aiōnios*, and *aīdios*, typically translated as *eternal* and also *world* or *eon*. The Aionian Bible is named after an alternative spelling of *aiōnios*. Consider that researchers question if *aiōn* and *aiōnios* actually mean *eternal*. Translating *aiōn* as *eternal* in Matthew 28:20 makes no sense, as all agree. The Greek word for *eternal* is *aīdios*, used in Romans 1:20 about God and in Jude 6 about demon imprisonment. Yet what about *aiōnios* in John 3:16? Certainly we do not question whether salvation is *eternal*! However, *aiōnios* means something much more wonderful than infinite time! Ancient Greeks used *aiōn* to mean *eon* or *age*. They also used the adjective *aiōnios* to mean *entirety*, such as *complete* or even *consummate*, but never infinite time. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs. So *aiōnios* is the perfect description of God's Word which has *everything* we need for life and godliness! And the *aiōnios* life promised in John 3:16 is not simply a ticket to *eternal* life in the future, but the invitation through faith to the *consummate* life beginning now!

The next seven words are *Sheol*, *Hadēs*, *Geenna*, *Tartaroō*, *Abyssos*, and *Limnē Pyr*. These words are often translated as *Hell*, the place of *eternal punishment*. However, *Hell* is ill-defined when compared with the Hebrew and Greek. For example, *Sheol* is the abode of deceased believers and unbelievers and should never be translated as *Hell*. *Hadēs* is a temporary place of punishment, Revelation 20:13-14. *Geenna* is the Valley of Hinnom, Jerusalem's refuse dump, a temporal judgment for sin. *Tartaroō* is a prison for demons, mentioned once in 2 Peter 2:4. *Abyssos* is a temporary prison for the Beast and Satan. Translators are also inconsistent because *Hell* is used by the King James Version 54 times, the New International Version 14 times, and the World English Bible zero times. Finally, *Limnē Pyr* is the Lake of Fire, yet Matthew 25:41 explains that these fires are prepared for the Devil and his angels. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The eleventh word, *eleēsē*, reveals the grand conclusion of grace in Romans 11:32. Please understand these eleven words. The original translation is unaltered and a highlighted note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. To help parallel study and Strong's Concordance use, apocryphal text is removed and most variant verse numbering is mapped to the English standard. We thank our sources at eBible.org, Crosswire.org, unbound.Biola.edu, Bible4u.net, and NHEB.net. The Aionian Bible is copyrighted with creativecommons.org/licenses/by/4.0, allowing 100% freedom to copy and print, if respecting source copyrights. Check the Reader's Guide and read at AionianBible.org, with Android, and with TOR network. Why purple? King Jesus' Word is royal and purple is the color of royalty! All profits are given to CoolCup.org.

History

Yamap at AionianBible.org/History

- 06/21/75 - Two boys, P. and J., wonder if Jesus saves all and pray.
- 04/15/85 - Aionian Bible conceived as B. and J. pray.
- 12/18/13 - Aionian Bible announced as J. and J. pray.
- 06/21/15 - Aionian Bible birthed as G. and J. pray.
- 01/11/16 - AionianBible.org domain registered.
- 06/21/16 - 30 translations available in 12 languages.
- 12/07/16 - Nainoa Inc established as non-profit corporation.
- 01/01/17 - Creative Commons Attribution No Derivatives 4.0 license added.
- 01/16/17 - Aionian Bible Google Play Store App published.
- 07/01/17 - 'The Purple Bible' nickname begins.
- 07/30/17 - 42 translations now available in 22 languages.
- 02/01/18 - Holy Bible Aionian Edition® trademark registered.
- 03/06/18 - Aionian Bibles available in print at Amazon.com.
- 09/15/18 - Aionian Bible dedicated as J. and J. pray again.
- 10/20/18 - 70 translations now available in 33 languages.
- 11/17/18 - 104 translations now available in 57 languages.
- 03/24/19 - 135 translations now available in 67 languages.
- 10/28/19 - Aionian Bible nursed as another J. and J. pray.
- 10/31/19 - 174 translations now available in 74 languages.
- 02/22/20 - Aionian Bibles available in print at Lulu.com.
- 05/25/20 - Illustrations by Gustave Doré, La Grande Bible de Tours, Felix Just.
- 08/29/20 - Aionian Bibles now available in ePub format.
- 12/01/20 - Right to left and Hindic languages now available in PDF format.
- 03/31/21 - 214 translations now available in 99 languages.
- 11/17/21 - Aionian Bible Branded Leather Bible Covers now available.
- 12/20/21 - Social media presence on Facebook, Twitter, LinkedIn, YouTube, etc.
- 01/01/22 - 216 translations now available in 99 languages.
- 01/09/22 - StudyPack resources for Bible translation study.
- 01/23/22 - Volunteers celebrate with pie and prayer.
- 02/14/22 - Strong's Concordance from Open Scriptures and STEPBible.
- 02/14/23 - Aionian Bible published on the TOR Network.
- 12/04/23 - Eleēsē added to the Aionian Glossary.
- 02/04/24 - 352 translations now available in 142 languages.
- 05/01/24 - 370 translations now available in 164 languages.
- 08/05/24 - 378 translations now available in 165 languages.
- 08/18/24 - Creative Commons Attribution 4.0 International, if source allows.
- 10/20/24 - Gospel Primer handout format.
- 11/24/24 - Progressive Web Application off-line format.
- 01/28/25 - All profits are given to CoolCup.org.
- 03/12/25 - 382 translations now available in 166 languages.
- 06/21/25 - 468 translations now available in 230 languages.
- 09/01/25 - 538 translations now available in 291 languages.

Table of Contents

NEW TESTAMENT

Matyu	1
Mak	35
Luk	55

APPENDIX

Reader's Guide
Glossary
Maps
Destiny
Illustrations, Doré

NEW TESTAMENT

Me Yisu henang nena, "Wakamik, nôngêv loho ning kambom vê vômbê nena loho thông paling
be evong." Yôvêm me ɳa vovak îmbî valu vo injê nena opalête tem nimbua ya thôp.

Luke 23:34

Matyu

1 Diti me Yisu Kilisi limi. Yêni me Ablaham lo Devit ining lim lêkmuk. 2 Ablaham hîmbî Aisak vê. Me Aisak hîmbî Jekop vê. Me Jekop hîmbî Juda lêk viyanji vê. 3 Me Juda hîmbî Peles lo Sela vê. Me thêi ning katik me Tama. Me Peles hîmbî Heslon vê. Me Heslon hîmbî Lam vê. 4 Me Lam hîmbî Aminadap vê. Me Aminadap hîmbî Nason vê. Me Nason hîmbî Salmon vê. 5 Me Salmon hîmbî Boas vê. Me Boas talêmbô me Lahap. Me Boas hîmbî Obet vê. Me Obet talêmbô me Lut. Me Obet hîmbî Jesi vê. 6 Me Jesi hîmbî King Devit vê. Me Devit hîmbî Solomon vê. Me Solomon talêmbô me Ulia yanavî be Devit hiwa. 7 Me Solomon hîmbî Lehoboam vê. Me Lehoboam hîmbî Abiya vê. Me Abiya hîmbî Asa vê. 8 Me Asa hîmbî Jehosapat vê. Me Jehosapat hîmbî Jeholam vê. Me Jeholam me Usaia ya bumalô. 9 Me Usaia hîmbî Jotam vê. Me Jotam hîmbî Ahas vê. Me Ahas hîmbî Hesekaia vê. 10 Me Hesekaia hîmbî Manasa vê. Me Manasa hîmbî Amon vê. Me Amon hîmbî Josaia vê. 11 Me Josaia me Jekonaia lêk viyanji ning bumalô. Jekonaia lêk viyanji ivutak hêndêng waklavông Islael ining nakyo evalong loho be iwa be ê êndô hîmô Babilon. 12 Avîlanô Islael îmô Babilon denang, me Jekonaia hîmbî Sialtiel vê. Me Sialtiel me Selubabel ya bumalô. 13 Me Selubabel hîmbî Abiut vê. Me Abiut hîmbî Elaiakim vê. Me Elaiakim hîmbî Aso vê. 14 Me Aso hîmbî Sadok vê. Me Sadok hîmbî Akim vê. Me Akim hîmbî Eliut vê. 15 Me Eliut hîmbî Eleasal vê. Me Eleasal hîmbî Matan vê. Me Matan hîmbî Jekop vê. 16 Me Jekop hîmbî Josep vê. Me Josep ditu Malia yamalô. Me Malia êng ditu hevathu Yisu atu be elam nena Mesaya. 17 Me avîlanô takatu be ivutak êndêng Ablaham ya wakma heveng hele be hêyô Devit, loho me hîtôm ondong lauming be lahavôva. Me avîlanô takatu be ivutak êndêng Devit ya wakma hele be hêyô avîlanô Islael ê Babilon, loho me hîtôm ondong lauming be lahavôva bêng yom. Me avîlanô takatu be ivutak hêndêng wakma atu be avîlanô Islael îmô Babilon hele be hêyô Mesaya ya wakma me hîtôm ondong lauming be lahavôva bêng yom. 18 Diti me Yisu Kilisi ya kôkôthing hivutak pîk iti. Malia ya avîlanô bôk epesang ambô yôv vo endom yêni ethak Josep. Thêi mî bôk êk iving i amî denang me êyê nena Malia lêk hethambeng. Lovak Matheng da hevong be sêik êng hivutak. 19 Metom Josep ôpatu be tem nimbuia Malia me hîthông nena sêik atu be heva Malia la me hivutak bisête. Josep me anô thêthôp, be ditu hêndô nembung Malia moma

îndôk avîlanô malejing. Êng me hethalo auk eveng vo netak yêni menang oyang bini. 20 Hethalo auk eveng denang me hêyê navîng te nena Anômbêng ya anjêla te hêyô be henang nena, "Josep, Devit lim lêkmuk, sêik iti me hêlêm nang Lovak Matheng. Be ditu dô nôkô andô me numbuia Malia bunu yong melak îtôm vônîm. 21 Me tem nembathu wakna te be nondam ya athêng nena Yisu, vômbê nena tem nimbuia ya avîlanô vê injêk ining kambom." 22 Me nômkama takiti hivutak vo Anômbêng ya ambô nrîgik anông nang bôk hêv ambô ti hêndêng plopet Aisaia be henang nena, 23 "Ondanô! Avî te mî hêk hiving anô amî denang me tem nethambeng be nembathu wakna te. Be tem endam ya athêng nena Imanuel." Athêng êng ya ondong nena, "Wapômbêng hîmô hiving aô." 24 Me Josep hêyê navîng êng yôv me hesong hiviyô. Me hê hevong bêng hîtôm datu be Anômbêng ya anjêla henang me hiwa Malia be hê ya melak hîtôm yanavî. 25 Metom mî hêk hiving yanavî amî hele be hevathu wakna êng yôv. Me hêv athêng Yisu hêndêng wakna êng.

2 Malia bôk hevathu Yisu yôv hêk Betlehem nang Judia. Waklavông êng me Helot hîmô hîtôm king. Hêndêng wakma êng me na lêkauk ethak môtôp nang long wak ethak êlêm Jelusalem 2 me enang ik ling nena, "Sêik lêkmuk atu be hivutak hîtôm na Juda ning king, talêmbô hevathu hêk êsê? Yoô yê ya môtôp hivutak long wak ethak be yoô lêm vo anjêv yeng ethak yêni." 3 Me king Helot lêk avîlanô Jelusalem sapêng elanjô ambô êng be lejeng maléing. 4 Tomêng me Helot helam na bênbêng îmbôk da lêk kidôrja ambô balambung sapêng ethak tom. Me henang ik loho ling nena, "Mesaya atu tem embathu injêk êsê?" 5 Me loho nang viyang nena, "Tem embathu injêk Betlehem nang Judia hîtôm Wapômbêng bôk henang be plopet te bôk hekavu nena, 6 "Ong Betlehem atu be hômô Juda ning pîk, anômbêng te tem nimbutak nang ong be neyanging yînîng avîlanô Islael îtôm boksipsip ining alang, be ditu ong mî melak lóng oyang te hîmô Juda ning pîk lîvông amî. Mî anông!" 7 Yôv me Helot helam na lêkauk takatu menang oyang êlêm vo nendañô nena angête ditu môtôp êng hivutak. 8 Helanjô yôv me hêv loho be ê Betlehem me henang nena, "Môlô nu me othalo sêik kasek êng katôyang. Be môlô tung yêni me ondelêm onang ethak ya vo yanangêv yeng ethak inda imbing." 9 Loholanô king ya ambô yôv me loho ê. Me êyê môtôp atu be hivutak long wak ethak me himung be hê hele be hêyô heva long atu be sêik kasek êng hêk ya viling. 10 Wakma loho yê môtôp atu me loho lejeng

mavî bêng anông. 11 Be ditu loho vutak êyô melak leng ya lêklinyak bêng lêk hêlêm bidong kapô be ê me êyê sêik kasek atu lo talêmbô Malia. oyang." 3 Jon me ôpatu be plopet Aisaia bôk henang Êng me eya venjinbudum thîvô me ikum be êv yeng yôv nena, "Kaêk te hêlêm nang long thiliv nena, ethak yêni. Me ik ining alepa kê be êv nômkama 'Ôpôpêk lonđanljê vo Anômbêng êlêm, me opesang mavî mavî tîtôm ining lenjing mavî hêndêng yêni. Êv be nimbutak thêthôp vo yêni." 4 Jon thak hik kwêv gol lêk paola be sanda. 12 Me êyê navîng te nena atu be epesang hethak bok kamel vuluk me hevak Wapômbêng henang ethak loho vo dô endeni êyô vo bokgôp hêyô hêk landong. Me thak heyang kômsopek Helot ethak lonjbô andô. Êng me elom lonđanljê yang lêk hinum damondam thôk. 5 Me avilanô êlêm nang be ê ning long hethak lonjbô. 13 Da lêkauk etak melak Jelusalem lêk Judia sapêng lêk long takatu be hîmô be loho ê yôv me Josep hêyê navîng nena Anômbêng bidong ñanam Yelodan ê hêndêng yêni. 6 Me loho ya anjêla te hêyô be henang nena, "Helot tem nethalo nang ining kambom bêng me Jon hithik loho hîlôk wakna kasek vo ningik vônô. Be ditu numbiyô me ñanam Yelodan. 7 Me hêyê Palisi lêk Sadyusi bêng numbuwa wakna kasek lo talêmbô be nôsôv be nu anông êlêm vo nithik loho, metom henang ethak loho ketheng oyang Ijip me nômô endebe yangêv ambô nena, "Môlô me bôyîv kambom nali! Osong nena êndêng ong êm." 14 Êng me Josep hiviyô be hiwa tem ya thik môlô vo ôsôv injék Wapômbêng ya la wakna kasek lo talêmbô hêndêng bîlîvông be loho maning e? Mî anông! 8 Be ditu môlô ning kombom ê Ijip 15 me îmô hele be Helot hema. Nôm takêng ingik thô imbing nena lêk ole kapôlômim lîlîng yôv. 9 hivutak vo Anômbêng ya ambô hik anông. Hítôm Me dô lemid êngêv auk te be onang ethak amda bôk hév ambô hêndêng plopet be henang nena, nena, 'Ablaham me yoô ning bumalô, be ditu yoô "Ya halam yînîng wakna hêk Ijip be hêlêm." 16 Da me avilanô thêthôp.' Mî. Ya hanang ethak môlô nena lêkauk ethak môtôp mî îvôv vo King Helot ethak lonjbô Wapômbêng hítôm nimbuwa valu takati be nepesang amî, be ditu la hèv loho ning ambô takatu be bôk Ablaham limi ethak. 10 lyam lêk hêk alokwang ondong enang ethak môtôp ya waklavông. Êng me heyala yôv vo alokwang takatu be mî hik anông mavî amî nena evatek yêni be la maning kambom anông. Be me tem ende li be îmbôk ethak amela. 11 "Ya hathik ditu hèv ja vovak vo irjik sêiknena takatu be ining môlô hethak ñanam vo ningik thô nena lêk môlô ole sondakbêng hítôm lokwanji be hele hê sapêng vônô kapôlômim lîlîng yôv. Metom ôpatu be tem nembung embeng Betlehem lêk ya long yaônena sapêng. 17 Be ya Yam ya lêklokwang me bêng anông vo yînîng, be ditu ambô êng hik anông hítôm bôk plopet Jelemaia ditu tem nithik môlô ethak Lovak Matheng lêk amela. henang nena, 18 "Dalañjalak bêng hêk Lama, athêng Me ya me anô oyang be mî hítôm yambua ya vakapô malêng lêk athêng bêng. Lesel nali lêk ema be mî. bokgôp tîtôm anô ku oyang te amî. Mî anông. 12 Êng me heleng be hêndô êngêv yêni thîvô, vômbê Me hevalong ya sala vo nethong ini wit be nîtînînîng nena nali lêk mî." 19 Josep hîmô Ijip denang me Helot vo kôpik lêk limbalôm sapêng engololong endebe hema. Yôv me hêyê navîng nena Anômbêng ya anjêla nitup êm. Mîng nimbuwa ya anông be ni tak îmô melak te hêyô 20 be henang nena, "Da takatu be evong vo kapô, metom ya kôpik me tem nîmbôk ethak amela ingik wakna vônô bôk ema yôv, be ditu numbiyô me atu be tem mî nema amî." 13 Yisu hetak Galili be hê numbuwa wakna lo talêmbô be numbunnu Islael ining hêndêng Jon vo nithik inda îndôk ñanam Yelodan. 14 pîk ethak lonjbô." 21 Êng me Josep hiviyô me hiwa Metom Jon hevong vo nemba inda thing be henang wakna lo talêmbô be loho vôê Islael ining pîk. 22 Me nena, "Mavî vo nuthik ya, metom hevong bisê be helanjô nena Akelaus hiwa lambô Helot ya long be hólêm êndêng ya vo ya thik ong?" 15 Metom Yisu hîmô hítôm plovins Judia ning king, be ditu hêkô ni henang viyang nena, "Dô. Lêk iti me nuthik ya vo ai long êng. Yôv me hêyê navîng yang ethak lonjbô nena sopa lonđanljê thêthôp hítôm Wapômbêng la hiving." dô loho ni Judia andô, bêng be ditu loho ê plovins Êng me Jon hîlôk ethak Yisu ya ambô be hithik inda. Galili. 23 Loho é îmô melak lóng te be ya athêng 16 Bôlôtom oyang me Yisu hiviyô hêk ñanam kapô be nena Nasalet. Nôm êng hivutak vo plopet ining ambô hêlêm yêng. Me leng hiké be hêyê Wapômbêng ya ningik anông hítôm bôk enang nena, "Avilanô tem Lovak Matheng hîlôk be hêlêm hítôm menak bôbô be endam yêni nena anô Nasalet te." 17 Me ambô te hêlêm nang melak

3 Hêndêng waklavông takêng me Yisu hîmô Nasalet denang me Jon Anô Hithik Avilanô hê hîmô long thiliv nang Judia be henang mêtê hêndêng avilanô nena, 2 "Onde kapôlômim lîlîng vômbê nena

4 Yôv me Lovak Matheng helom Yisu be hê long alim ñanam be ditu ekaliv lek heveng kasik bomang. thiliv vo Sakdang eyek inda. 2 Me hitip ethak 19 Me henang ethak thêi nena, "Mamu lêm osopa ya! nôm îtôm wak bunjaluk yi me bîñvông bunjaluk yi Tem yandông mamu vo ômbôv avîlanô îtôm ôvôv mîng hema ve la. 3 Èng me anô atu be thak heyek alim hîlôk lek." 20 Bôlôtom oyang me thêi èndô ning avîlanô hê hêyô be henang ethak inda nena, "Betha lek îmô me esopa inda. 21 Yisu hivup ethak vauyanja avanông ong me Wapômbêng Nakandung, êng me me hêyê anô loyang yi ethak lorjôbô, Jems lo Jon. nonang vo valu takiti imbutak îtôm polom." 4 Metom Thêi me Sebedi namalô luvi. Loho engabuling ining Yisu henang viyang nena, "Bôk ekavu yôv hêk kapua lek îmô yeng. Èng me helam thêi. 22 Me bôlôtom matheng nena, 'Anô mî hîtôm nîmô lêkmala ethak oyang me etak ining kamik lêk yeng hîmô me esopa polom yom amî. Yêni tem nîmô lêkmala ethak ambô Yisu. 23 Yisu hê be heveng Galili ning long sapêng takatu be Wapômbêng thak henang sapêng." 5 Yôv be thak hivutak éyô loho ning melak yeng kapô be me Sakdang hiwa yêni be hê melak lông matheng hîndông loho. Me henang Ambô Mavî hethak melak Jelusalem me hetak yêni heva melak matheng ya leng ya lêkliniyak bêng hêndêng loho. Me hevong vôt anông. 6 Me henang ethak inda nena, "Betha loho ning malêng lenjing kôpik lêk kômbôk lomaloma avanông ong me Wapômbêng Nakandung, êng me be ivutak mavî. 24 Me avîlanô nang plovins Silia nôsôv kisi be nu tamu pîk vîmbê nena bôk ekavu sapêng elanô kôkôthing hethak Yisu ya ku. Be ditu yôv nena, "Yêni tem nenang be ya arjela embalang iwa ning ja lêk kômbôk lo vovang lomaloma sapêng ong be eyaing ong mavî vo valu te dô nîmbî be ê hêndêng yêni. Iwa ja gôk kambom hîmô hiving vemkapô andô." 7 Metom Yisu henang hêndêng loho me ja iwa kômbôk elowaling be emayak lêk ja inda nena, "Bôk ekavu ambô yang hiving nena, 'Dô imuvung sapêng ê be yêni hevong loho ivutak mavî. noyek Wapômbêng yong Anômbêng andô.'" 8 Yôv me 25 Avîlanô bêng anông nang Galili me Jelusalem lêk Sakdang yêni hethak lorjôbô be hê dum déim Judia me Dekapolis lêk long takatu be hîmô ñanam te. Me hik pîk bênjiti sapêng ya melak lông lêklokwang Yelodan vi, loho sapêng êlêm esopa yêni. bênbêng lêk ining nômkama kêkêlô sapêng thô hêndêng yêni. 9 Me henang ethak inda nena, "Tem yangêv nôm takiti sapêng èndêng ong. Metom noya vem budum thîvô be nôngêv yeng ethak ya êm." 10 Me Yisu henang nena, "Sakdang, ong vê injék ya! Hîtôm bôk ekavu yôv nena, 'Nôngêv yeng èndêng Wapômbêng yong Anômbêng me nombong yêni yom ya ku.'" 11 Èng me Sakdang hetak yêni be hê me anjela éyô be êv inda livung. 12 Me Yisu helanjô nena bôk evalong Jon be èndô hîmô kalaondong. Èng me hîvô hê Galili 13 me hê be hîmô Nasalet yôvêm me hetak be hê hîmô Kapenaom. Kapenaom hîmô kasik bomang Galili ya dang hîmô Sebulun lo Naptali ining pîk. 14 Nôm êng hivutak vo plopet Aisaia ya ambô hik anông hîtôm bôk henang nena, 15 "Sebulun lo Naptali ining pîk atu be hîmô londanjê bêng atu be hê kasik bomang be hêk ñanam Yelodan ya dang vi be hîmô Galili long atu be ja long bôyang îmô. 16 Avîlanô takatu be îmô long êng me îmô momajaning bêng kapô, metom lêk loho yê danda bêng te thô. Loho îmô ñama ya dôhô kapô, metom lêk danda hivutak be hîmô hêyô hêk loho." 17 Hêndêng wakma atu be Yisu hêyô Kapenaom me henang mêtê be henang nena, "Onde kapôlômim lîñig vîmbê nena melak leng ya lêkliniyak bêng lêk hêlêm bidong oyang." 18 Yisu hivup ethak kasik bomang nang Galili ya lîndang me hêyê anô loyang yi, Saimon atu be ya athêng yang nena Pita loyang molok Endulu. Thêi me ja ik

yom hêndêng plopet taksêmbôk be imung vo môlô. anô te hevong embong ambô vo ong be mamu veng Be ditu lemim mavî anông be ômbô am, vômbe nena lonđanljê hê denang vo mamu yô melak embong Wapômbêng tem néngêv vuli mavî bêng te êndêng ambô, êng me nopesang ambô imbing yêni ketheng. môlô ìmô melak leng!" 13 Me Yisu henang nena, Endekeme tem netak ong ìndôk jas bang me jas êng "Môlô me hítom mamik pík iti. Metom wakma mamik tem netak ong ìndôk kwak bidong bahanjing vo êndô thiilimbung be ya vathing hêv yak, êng me mî hítom ong ìmô kalaondong. 26 Ya hanang avanông ethak vathing ethak lonjbô amî. Ya ku lêk mî be ditu ekaliv ong nena tem nômô kalaondong endebe nôngêv ini vo avîlanô êyômba pesa. 14 "Môlô me danda pík yong vuli atu be etak sapêng êm. 27 "Bôk môlô lanjô iti. Me melak lóng atu be hethak hímô dum me mî ambô takatu be enang yôv nena, 'Dô ombong sek hítom nekopak amî' 15 Me avîlanô mî thak êtôm lam imbing anô yang yanavî andô.' 28 Metom ya hanang be îsik thing ethak wîng amî. Loho thak epesang êndêng môlô nena anô te ma dañtang hethak avî lam be etak ìmô yéng vo hímô danda hêyô hêk te be hevong vo ninjék imbing avî êng, êng me lêk avîlanô takatu be ìmô melak kapô êng sapêng. 16 hêk hiving yêni yôv. 29 Bêng be malem viyôhôk "Me bêng yom be môlô ning danda nîmbî êyônjék hevong be hovong kambom, êng me nosapu vê avîlanô sapêng vo injê môlô ning ku mavî takatu be ovong vo êngêv môlô ning Kamik atu be hímô melak leng ya athêng ling. 17 "Dô môlô song nena ya halém vo yambuling ambô balambung lêk plopet ining ambô andô. Mî. Ya halém vo yambatho ambô takêng long vo ningik anông me mî ya halém vo yangêv vê amî. 18 Ya hanang avanông hethak môlô nena pík lo leng tem yandang, metom ambô balambung ya alêlê te mena alêlê bônate tem mî néngêv yak amî endebe nômkama sapêng imbutak yôv. 19 Bêng be anô te hêyê ambô balambung yaôna te hítom nôm oyang be hîndông avîlanô vi vo embong bêng, êng me tem ôpêng ya athêng yaôna injék melak leng ya lêklinyak bêng kapô. Metom ôpatu be hesopa ambô balambung be hîndông avîlanô vi vo esopa me tem nimbutak anô lêk athêng bêng injék melak leng ya lêklinyak bêng kapô. 20 Ya hanang avanông ethak tem nendarjô ya ambô be néngêv malêng êndêng hethak te la maning ethak anô yang me jas tem nendarjô ya ambô be néngêv malêng êndêng yêni. Me anô te henang ambôma hethak anô yang, êng me tem nemba ja Juda ning avaka malerjing. Me anô te henang ethak anô yang nena, 'Ong anô molo,' ôpêng da metom lem hêv nena yong ambô te hêk hiving ya kambom êng me hítom néngêv yêni da ni long amela lêkmala hethang hímô. (Geenna g1067) 23 "Bêng be wakma hóyô bidong alakdala vo nôngêv yong da metom lem hêv nena yong ambô te hêk hiving ya kambom êng me hítom néngêv yêni da ni long be notak yong da ìmô alakdala me ambô oyang doho imbing vo nembatoh ambô mî lêk nu êndêng yêni. Be nopesang ambô imbing inda yôv avanông long andô, vômbe nena ambô takêng me kîmîng nodelêm ôngêv yong da. 25 "Me waklavông hêlêm nang Sakdang. 38 "Bôk môlô lanjô ambô takatu

hevong be hovong kambom, êng me nosapu vê be nômbî ni vo dô nombong kambom ethak lonjbô andô. Lemvim kôpik bôte hêv yak me mavî, metom kambom vo ekaliv lemvim kôpik sapêng ìndôk long amela hethang wak nômbêng iti hímô. (Geenna g1067)

30 Me bahem viyôhôk hevong be hovong kambom, êng me nondambêng kisi be nômbî ni! Lemvim kôpik bôte hêv yak me mavî, metom kambom vo ekaliv lemvim kôpik sapêng ìndôk long amela hethang wak nômbêng iti hímô. (Geenna g1067) 31 "Bôk môlô lanjô yôv nena, 'Anô te hevong vo nêndô yanavî me nekavu ambô ìndôk kapua te be néngêv êndêng yanavî vo oyang be hîndông avîlanô vi vo embong bêng, êng me tem ôpêng ya athêng yaôna injék melak leng ya lêklinyak bêng kapô. Metom ôpatu be hesopa ambô balambung be hîndông avîlanô vi vo esopa me tem nimbutak anô lêk athêng bêng injék melak leng ya lêklinyak bêng kapô. 20 Ya hanang avanông ethak tem nendarjô ya ambô be néngêv malêng êndêng hethak te la maning ethak anô yang me jas tem nendarjô ya ambô be néngêv malêng êndêng yêni. Me anô te henang ambôma hethak anô yang, êng me tem nemba ja Juda ning avaka malerjing. Me anô te henang ethak anô yang nena, 'Ong anô molo,' ôpêng da metom lem hêv nena yong ambô te hêk hiving ya kambom êng me hítom néngêv yêni da ni long be notak yong da ìmô alakdala me ambô oyang doho imbing vo nembatoh ambô mî lêk nu êndêng yêni. Be nopesang ambô imbing inda yôv avanông long andô, vômbe nena ambô takêng me kîmîng nodelêm ôngêv yong da. 25 "Me waklavông hêlêm nang Sakdang. 38 "Bôk môlô lanjô ambô takatu

hevong be hovong kambom, êng me nosapu vê be nômbî ni vo dô nombong kambom ethak lonjbô andô. Lemvim kôpik bôte hêv yak me mavî, metom kambom vo ekaliv lemvim kôpik sapêng ìndôk long amela hethang wak nômbêng iti hímô. (Geenna g1067)

30 Me bahem viyôhôk hevong be hovong kambom, êng me nondambêng kisi be nômbî ni! Lemvim kôpik bôte hêv yak me mavî, metom kambom vo ekaliv lemvim kôpik sapêng ìndôk long amela hethang wak nômbêng iti hímô. (Geenna g1067) 31 "Bôk môlô lanjô yôv nena, 'Anô te hevong vo nêndô yanavî me nekavu ambô ìndôk kapua te be néngêv êndêng yanavî vo oyang be hîndông avîlanô vi vo embong bêng, êng me tem ôpêng ya athêng yaôna injék melak leng ya lêklinyak bêng kapô. Metom ôpatu be hesopa ambô balambung be hîndông avîlanô vi vo esopa me tem nimbutak anô lêk athêng bêng injék melak leng ya lêklinyak bêng kapô. 20 Ya hanang avanông ethak tem nendarjô ya ambô be néngêv malêng êndêng hethak te la maning ethak anô yang me jas tem nendarjô ya ambô be néngêv malêng êndêng yêni. Me anô te henang ambôma hethak anô yang, êng me tem nemba ja Juda ning avaka malerjing. Me anô te henang ethak anô yang nena, 'Ong anô molo,' ôpêng da metom lem hêv nena yong ambô te hêk hiving ya kambom êng me hítom néngêv yêni da ni long be notak yong da ìmô alakdala me ambô oyang doho imbing vo nembatoh ambô mî lêk nu êndêng yêni. Be nopesang ambô imbing inda yôv avanông long andô, vômbe nena ambô takêng me kîmîng nodelêm ôngêv yong da. 25 "Me waklavông hêlêm nang Sakdang. 38 "Bôk môlô lanjô ambô takatu

hevong be hovong kambom, êng me nosapu vê be nômbî ni vo dô nombong kambom ethak lonjbô andô. Lemvim kôpik bôte hêv yak me mavî, metom kambom vo ekaliv lemvim kôpik sapêng ìndôk long amela hethang wak nômbêng iti hímô. (Geenna g1067)

30 Me bahem viyôhôk hevong be hovong kambom, êng me nondambêng kisi be nômbî ni! Lemvim kôpik bôte hêv yak me mavî, metom kambom vo ekaliv lemvim kôpik sapêng ìndôk long amela hethang wak nômbêng iti hímô. (Geenna g1067) 31 "Bôk môlô lanjô yôv nena, 'Anô te hevong vo nêndô yanavî me nekavu ambô ìndôk kapua te be néngêv êndêng yanavî vo oyang be hîndông avîlanô vi vo embong bêng, êng me tem ôpêng ya athêng yaôna injék melak leng ya lêklinyak bêng kapô. Metom ôpatu be hesopa ambô balambung be hîndông avîlanô vi vo esopa me tem nimbutak anô lêk athêng bêng injék melak leng ya lêklinyak bêng kapô. 20 Ya hanang avanông ethak tem nendarjô ya ambô be néngêv malêng êndêng hethak te la maning ethak anô yang me jas tem nendarjô ya ambô be néngêv malêng êndêng yêni. Me anô te henang ambôma hethak anô yang, êng me tem nemba ja Juda ning avaka malerjing. Me anô te henang ethak anô yang nena, 'Ong anô molo,' ôpêng da metom lem hêv nena yong ambô te hêk hiving ya kambom êng me hítom néngêv yêni da ni long be notak yong da ìmô alakdala me ambô oyang doho imbing vo nembatoh ambô mî lêk nu êndêng yêni. Be nopesang ambô imbing inda yôv avanông long andô, vômbe nena ambô takêng me kîmîng nodelêm ôngêv yong da. 25 "Me waklavông hêlêm nang Sakdang. 38 "Bôk môlô lanjô ambô takatu

be enang yôv nena, 'Anô te hîmbî anô yang mandaluk thing, êng me môlômbî ôpêng mandaluk thing bêng yom. Me anô te hik anô yang ambôlêk kalalang te li bêng yom imbing.' 39 Metom ya hanang ethak môlô nena tem nêngêv vuli mavî te êndêng môlô. 5 "Wakma dô unjik anô yang ya kambom lîlîng andô. Wakma mîlôvong oteng mek me dô mîlômbong îtôm ja anô te hepetav malem dang vi, êng me nungik vi takatu be thak evatek avîlanô andô. Loho lenjing iving lîlîng vo nepetav imbing. 40 Me anô te hevong ambô eteng mek emba melak lîvông lêk melak yeng vo vo nimbua yong kwêv dêim atu be huik, êng me avîlanô injê loho. Ya hanang avanông ethak môlô nôngêv yong kwêv thilimbung imbing. 41 Me anô nena ja takêng lêk iwa ning vuli mavî sapêng yôv be vovak te henang nena numbuia ya nômkama be nu heveng yam me Wapômbêng mî hîtôm nêngêv vuli îtôm kilomita te, êng me nu îtôm kilomita yi. 42 Me mavî te êndêng loho amî. 6 Metom wakma mîlôvong anô te henang ik ong ling vo nôngêv nômata êndêng oteng mek, êng me môlô nu ning melak kapô be yêni, êng me nôngêv êndêng inda. Me anô te la hiving unjik melak ambôlêk thing. Me oteng mek êndêng nimbua nômata injêk ong yôv ketem nêngêv viyang, môlô ning Kamik atu be hîmô long kapô. Me tem ninjê êng me dô nombasing andô. 43 "Bôk môlô larjô ambô ku takatu be mîlôvong hîk long kapô me tem nêngêv takatu be enang yôv nena, 'Lem imbing yong avîlanô vuli mavî êndêng môlô. 7 "Wakma mîlôvong oteng me nôpôlik ethak yong njakyo.' 44 Metom ya hanang mek me dô onang ambô oyang îtôm ja daluk thak ethak môlô nena lemim imbing môlô ning njakyo me evong andô. Loho thak eteng mek dêim vo esong oteng mek vo Wapômbêng embong mavî êndêng ja nena ining wapômbêng tem endarjô lohoma. 8 Metom takatu be evong kambom êndêng môlô. 45 Mîlôvong dô osopa loho ning bôk le long andô vîmbê nena bêng me tem ningik thô nena lêk uvutak îtôm môlô wakma ovong vo oteng mek me môlô ning Kamik ning Kamik atu be hîmô melak leng nali. Vîmbê nena heyala môlô ning lemim iving yôv. 9 Be ditu oteng mek yêni da thak hêv wak hêndêng ja kombom mavî bênjiti, "Yoô ning Kamik hômô melak leng, nombong lêk ja kombom kambom me hêv ôthing hêndêng ja yong athêng injêk matheng. 10 Me yong lêklinyak thêthôp lêk ja mî thêthôp amî hiving. 46 Me môlô bêng êlêm. Me yoô sopa yong lem hiving injêk pîk thak lemim iving ja takatu be lenjing iving môlô yom, hîtôm esopa hîk melak leng. 11 Me nôngêv nôm wak êng me osong nena tem mîlômbua vuli mavî te e? iti êndêng yoô. 12 Me notak yoô ning kambom hîtôm Mî anông. Ida iwa takis thak evong bêng hiving! 47 thak yoôtak avîlanô vi ning kambom takatu be evong Me môlô thak onang waklîvông hêndêng môlô ning ethak yoô. 13 Me dô notak yoôndôk nôm takatu be avîlanô yom, êng me osong nena mîlôvong kombom tem neyek yoô andô. Me nôngêv yoô vê injêk anô mavî hîvô hethak vo avîlanô vi ining kombom thak evong e? Mî anông. Ida daluk thak evong bêng yom! 48 Bêng be ditu ômô mambung anông îtôm môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng thak hîmô mambung anông."

6 Me Yisu henang hethak lonjbô nena, "Môlô yanging am vo dô ombong môlô ning kombom thêthôp mavî mavî vo avîlanô injê be embam môlô andô! Mîlôvong bêng me môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng tem mî nêngêv vuli mavî te êndêng môlô amî. 2 "Be ditu wakma mîlôvong vo ôngêv avîlanô siv livung me dô ôngêv anô te vo niyuv lavuak imung îtôm ja evatek avîlanô thak evong hîlôk lonjanjê lêk melak yeng andô. Loho evong bêng yôv me loho êv nômata hêndêng avîlanô siv vo avîlanô êyê be embam loho. Ya hanang avanông ethak môlô nena ja takêng lêk iwa ning vuli mavî sapêng yôv be heveng yam me Wapômbêng mî hîtôm nêngêv vuli mavî te êndêng loho amî. 3 Metom wakma mîlôvong

vo ôngêv nômkama êndêng avîlanô siv me dô bahem viking eyala nôm atu be bahem viyôhôk hevong andô 4 vo ku êng injêk long kapô yom. Me môlô ning Kamik li, êng me unjik ôpêng ambôlêk kalalang te li bêng atu be hêyê ku takatu be ovong hîk long kapô me yom imbing.' 39 Metom ya hanang ethak môlô nena tem nêngêv vuli mavî te êndêng môlô. 5 "Wakma dô unjik anô yang ya kambom lîlîng andô. Wakma mîlôvong oteng mek me dô mîlômbong îtôm ja anô te hepetav malem dang vi, êng me nungik vi takatu be thak evatek avîlanô andô. Loho lenjing iving lîlîng vo nepetav imbing. 40 Me anô te hevong ambô eteng mek emba melak lîvông lêk melak yeng vo vo nimbua yong kwêv dêim atu be huik, êng me avîlanô injê loho. Ya hanang avanông ethak môlô nôngêv yong kwêv thilimbung imbing. 41 Me anô nena ja takêng lêk iwa ning vuli mavî sapêng yôv be vovak te henang nena numbuia ya nômkama be nu heveng yam me Wapômbêng mî hîtôm nêngêv vuli îtôm kilomita te, êng me nu îtôm kilomita yi. 42 Me mavî te êndêng loho amî. 6 Metom wakma mîlôvong anô te henang ik ong ling vo nôngêv nômata êndêng oteng mek, êng me môlô nu ning melak kapô be yêni, êng me nôngêv êndêng inda. Me anô te la hiving unjik melak ambôlêk thing. Me oteng mek êndêng nimbua nômata injêk ong yôv ketem nêngêv viyang, môlô ning Kamik atu be hîmô long kapô. Me tem ninjê êng me dô nombasing andô. 43 "Bôk môlô larjô ambô ku takatu be mîlôvong hîk long kapô me tem nêngêv takatu be enang yôv nena, 'Lem imbing yong avîlanô vuli mavî êndêng môlô. 7 "Wakma mîlôvong oteng me nôpôlik ethak yong njakyo.' 44 Metom ya hanang mek me dô onang ambô oyang îtôm ja daluk thak ethak môlô nena lemim imbing môlô ning njakyo me evong andô. Loho thak eteng mek dêim vo esong oteng mek vo Wapômbêng embong mavî êndêng ja nena ining wapômbêng tem endarjô lohoma. 8 Metom takatu be evong kambom êndêng môlô. 45 Mîlôvong dô osopa loho ning bôk le long andô vîmbê nena bêng me tem ningik thô nena lêk uvutak îtôm môlô wakma ovong vo oteng mek me môlô ning Kamik ning Kamik atu be hîmô melak leng nali. Vîmbê nena heyala môlô ning lemim iving yôv. 9 Be ditu oteng mek yêni da thak hêv wak hêndêng ja kombom mavî bênjiti, "Yoô ning Kamik hômô melak leng, nombong lêk ja kombom kambom me hêv ôthing hêndêng ja yong athêng injêk matheng. 10 Me yong lêklinyak thêthôp lêk ja mî thêthôp amî hiving. 46 Me môlô bêng êlêm. Me yoô sopa yong lem hiving injêk pîk thak lemim iving ja takatu be lenjing iving môlô yom, hîtôm esopa hîk melak leng. 11 Me nôngêv nôm wak êng me osong nena tem mîlômbua vuli mavî te e? iti êndêng yoô. 12 Me notak yoô ning kambom hîtôm Mî anông. Ida iwa takis thak evong bêng hiving! 47 thak yoôtak avîlanô vi ning kambom takatu be evong Me môlô thak onang waklîvông hêndêng môlô ning ethak yoô. 13 Me dô notak yoôndôk nôm takatu be avîlanô yom, êng me osong nena mîlôvong kombom tem neyek yoô andô. Me nôngêv yoô vê injêk anô mavî hîvô hethak vo avîlanô vi ining kombom thak evong e? Mî anông. Ida daluk thak evong bêng yom! 48 Bêng be ditu ômô mambung anông îtôm môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng thak hîmô mambung anông."

14 "Ondañô. Môlô tak avîlanô takatu be evong kambom ethak môlô ning kambom, êng me môlô ning Kamik atu tem mî netak môlô ning kambom amî bêng yom. 15 Metom mîlô tak avîlanô vi ning kambom amî, êng me môlô ning Kamik atu tem mî netak môlô ning kambom amî bêng yom. 16 "Wakma utip ethak nôm vo lemim êv Wapômbêng me dô malemim volong hîtôm ja evatek avîlanô thak evong andô. Loho mî ithik i be epesang i katô amî vo avîlanô injê be eyala nena loho lêk itip ethak nôm. Ya hanang avanông ethak môlô nena ja takêng lêk iwa ning vuli mavî sapêng yôv be heveng yam me Wapômbêng mî hîtôm nêngêv vuli mavî te êndêng loho amî. 17 Metom wakma utip ethak nôm vo lemim êngêv Wapômbêng me uthik malemim be otak thing ethak lumim kwandôk 18 vo avîlanô dô eyala nena lêk utip ethak nôm andô. Me môlô ning Kamik atu be hîmô long kapô yom tem ninjê môlô ning ku long kapô sapêng me tem nêngêv vuli mavî êndêng môlô. 19 "Ondañô. Dô uthining nômkama

maīvî maīvî ìmô pîk iti andô, vòmbê nena pîk iti me bêng lêk osopa ya kombom thêthôp me tem nêngêv sêpbindi lêk hethanđa thak ivuling nômkama me ja nôm takêng sapêng êndêng môlô imbing. 34 Bêng be vanî thak ele melak kê be iwa nômkama. 20 Metom dô môlô lemim ingik am vo yamông ya nômkama môlô thining nômkama maīvî maīvî melak leng, vòmbê andô. Yamông ya maléing me yamông da ya. Bêng nena melak leng me sêpbindi lêk hethanđa mî thak be wak te ya maléing me wak êng da ya.

ivuling nômkama amî lêk ja vanî mî thak ele melak kê be iwa nômkama amî. 21 Ondanđo. Long alê atu be môlô ning nômkama maīvî hîmô, ditu tem môlô ning lemim iving ìmô long êng yom imbing. 22 "Malemdaluk me hîtôm lam be hêv danda hêndêng lemvim kôpik sapêng. Be ditu malemdaluk maīvî, êng me tem danda ìmô lemvim kôpik sapêng. 23 Metom malemdaluk kambom me momajaning bêng tem nîmô lemvim kôpik sapêng. Endekeme osong nena danda hîmô môlô kapô ma, metom momajaning bêng hîmô môlô kapô, be ditu momajaning êng me bêng anông! 24 "Anô te mî hîtôm nembong anômbêng yi ning ku amî. Tem langêv imbing anô yang sê me kapô êndô anô yang sê. Me tem nesopa anô yang sê me nende dôm lîlîng êndêng anô yang sê. Bêng be ditu mî hîtôm môlô sopa Wapômbêng lêk valuseleng imbing amî. 25 "Bêng be ya hanang ethak môlô nena dô lemim ingik am ethak nômkama pîk lomaloma hîtôm kwêv mena nôm lêk ñjanam andô. Lékmalá me bêng vo nôm oang. Lerjving kôpik me bêng vo kwêv lêk thôp. 26 Ôngô menak. Loho thak mî evatho nôm be iwa ya anông amî. Lêk loho ning melak etak nôm ìmô mî. Metom môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng thak hevakông loho. Bêng be môlô me Wapômbêng la hiving bêng anông hîvô hethak vo menak takêng. 27 Be ditu lemim ik am ethak nômate me lemim ik am êng mî hîtôm netak wakma te oyang êyômô môlô ning lékmalá long imbing amî. Mî anông! 28 "Bisête be thak môlô lemim ik am hethak thôp? Môlôngô thiling vuak takatu be hîmô mayaliv. Loho ivutak bisê? Loho thak mî evong ku lêk epesang ining thôp amî. 29 Metom ya hanang ethak môlô nena thiling vuak maīvî takêng ining wamba leleyang me hîvô hethak vo King Solomon ya wamba leleyang lomaloma sapêng. 30 Bêng be Wapômbêng hêv wamba maīvî maīvî hêndêng kamung lomaloma takatu be lêk aô yê, metom yamông me tem ìmbôk ethak amela. Me môlô me bêng ìvô hethak vo kamung takêng, be ditu Wapômbêng tem neyangin môlô bêng yom. Alitaknena, môlô ning ôêv iving mî bêng amî. 31 Be ditu dô môlô lemim ingik am be môlô nang nena, 'Tem yoângang ômbête be yoô num ômbête lêk yoângik ômbête andô.' 32 Ña daluk thak lenjing ik i hethak nôm takêng. Metom môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng me heyala môlô ning maléing. 33 Be ditu ku himung me othaloo Wapômbêng ya lêklinyak

7 "Dô môlô titinîng avîlanô be onang loho ning kambom bêng be onang nena loho ja evong kambom kambom andô. Endekeme Wapômbêng tem nembong bêng yom ethak môlô! 2 Me ambô alêla takatu be onang ethak avîlanô me Wapômbêng tem nenang bêng yom ethak môlô. Me kombom alê atu be môlô thô avîlanô vi lelalîlîng me tem nembong bêng yom ethak môlô. 3 Bisête be hôyê sinusik hîmô aviay mandaluk me mî hôyê aseleng bêng atu be hepalaranganing hêk malemdaluk thing amî? 4 Me bisête be honang hêndêng aviay nena, 'Aiyang, ya leng hiving yanĝêv sinusik itu be hîmô malemdaluk vê?' Metom ong da mî hôyê aseleng atu be hepalaranganing hêk malemdaluk thing be nôngêv vê amî. 5 Ong anô ambô yôhîng! Nôngêv aseleng atu be hêk malemdaluk thing vê be nôngô tak katô êm, yôv kîmîng nôngêv sinusik atu be hêk mamuyam mandaluk vê. 6 "Me dô umbua nôm matheng be ôngêv êndêng avung andô. Vòmbê nena tem ingik lîlîng be ethang môlô mayaliv. Me dô môlômbî môlô ning kômkôm maīvî ni vo bok andô. Endekeme embak pesa ethak veninqkapô. 7 "Môlô nang ingik Wapômbêng ling me tem nêngêv êndêng môlô. Me othaloo nômate me tem ôpôm nôm êng. Me upindinding melak ambôlêk me tem ningik kê vo môlô. 8 Vòmbê nena ja takatu be enang ik Wapômbêng ling me tem imbua. Me ethalo nômate me tem êpôm. Me ipindinding melak ambôlêk me tem ningik kê vo loho. 9 "Me nalum malô henang ik ong ling vo nôngêv polom êndêng yêni me tem nôngêv valu te êndêng inda mesa? 10 Me henang ik ong ling vo nôngêv alim ñjanam te êndêng yêni me tem nôngêv bôyîv kambom te êndêng inda mesa? 11 Môlô avîlanô kombom kambom, metom thak môlôyala ôngêv nômkama maīvî maīvî êndêng nalumi. Metom môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng eyala katôyang ìvô ethak vo môlô ning katik lo kamik, be ditu tem nêngêv nômkama maīvî êndêng ja takatu be enang ik yêni ling. 12 "Me kombom atu be lem hiving avîlanô embong êndêng ong, êng me nombong bêng yom êndêng avîlanô vi, vòmbê nena Moses ya balambung lêk plopet ining kapua ning ondong anông. 13 "Môlômbutak ôyô bandêng ambôlêk yaâna, vòmbê nena lonjanlê bêng me hê long ñama. Me lonjanlê êng ya bandêng ambôlêk me lêkwaê anông be avîlanô bêng anông thak ivutak êyô.

14 Metom lojdaŋlē hē long lēkmala me yaônalēk. me hîtôm nombong be yambutak mavî." **3** Me Yisu Be ya bandêng ambôlêk me yaônalêk be avîlanô henang nena, "Ya leng hiving." Be hêthôm ôpêng me tomtom yom thak êpôm be ivutak êyô. **15** "Môlô henang nena, "Numbutak mambung!" Me ketheng yanging am ethak plopet ambô yôhîng. Loho ivuliv i oyang me ya kômbôk hêv yak me ôpêng hivutak thing ethak boksipsip ining kôpik be êthôk êndêng mavî. **4** Yôv me Yisu henang ethak yêni nena, "Dô môlô, metom kapôlönjng me hîtôm avung yatap. **16** nonang bêng ethak anô te andô. Metom nu me Be ditu loho da ning bôk le long tem ningik loho da nungik ong thô ethak anô hîmbôk da me nôngêv da thô. Me betha avîlanô hîtôm imbua alokwang pik êndêng Wapômbêng vo ningik thô nena lêk huvutak lêk yak waing anông emba yak lêklili mesa? Mî mambung hîtôm Moses bôk henang yôv. Hovong anông. **17** Be ditu alokwang mavî nômbêng iti thak ik bêng me tem avîlanô sapêng injê be eyala nena anông mavî me alokwang kambom nômbêng iti thak lêk huvutak mambung." **5** Yisu hêyô Kapenaom me ik anông kambom. **18** Bêng yom me alokwang mavî anô vovak lêik te nang Lom hêlêm hêndêng yêni me mî hîtôm ningik anông kambom amî me alokwang hepatenak inda nena, **6** "Anômbêng, yînîng anô ku te kambom mî hîtôm ningik anông mavî amî. **19** Bêng hépôm kômbôk va lo bang himuving be hiwa vovang be alokwang takatu be mî thak hik anông mavî amî, bêng be hêk melak yom." **7** Me Yisu henang ethak me tem ende li be îmbôk ethak amela. **20** Bêng inda nena, "Tem ya thôk vo yambong ôpêng mavî." **8** be ditu plopet ambô yôhîng ining kombom da tem Metom anô vovak lêik êng henang nena, "Anômbêng, ningik loho da thô ethak môlô. **21** "Avîlanô bêng ya mî anô mavî hiving vo nôlêm yînîng melak amî. anông thak elam ya nena, 'Anômbêng, Anômbêng,' Be ditu ya hayala nena nonang yom me yînîng anô metom doho mî hîtôm êyô melak leng ya lêkliniyak ku tem nimbutak mavî ethak lojnbô. **9** Vômbê nena bêng kapô bini amî. Me ôpatu be hesopa Wakamik ya da me ya hamô anômbêng te vimbing hiving me atu be hîmô melak leng ya la hiving yom, ditu tem yînîng nja vovak îmô ya vimbing. Me thak ya hanang nimbutak êyô kapô bini. **22** Hêndêng wakma evong ethak yînîng anô vovak te nena, 'Nu,' êng me thak ambô me avîlanô bêng anông tem enang ethak ya hê. Mena ya hanang ethak yang nena, 'Nôlêm,' êng nena, 'Anômbêng, Anômbêng, hethak yong athêng me thak hêlêm. Me ya hanang ethak yînîng anô ku me bôk yoô nang Wapômbêng ya ambô bêng lêk nena, 'Nombong ku tiêng' êng me thak hevong yom." yoô êv gôk kambom vê hêk avîlanô me avong nôm **10** Yisu helanjô ambô êng be hesong kambom me thamtham bêng anông mesa mî?" **23** Êng me tem ya henang ethak avîlanô takatu be esopa yêni nena, "Ya nang ethak loho nena, 'Ombeng dang! Môlô nja ovong hanang avanông ethak môlô. Bôk mî ya hatung anô kombom kambom be ya hathóng môlô paling." **24** Me hêv iving lêklokwang te bênjiti hîmô Israel ining long Yisu henang nena, "Ôpatu be helanjô yînîng ambô sapêng amî. **11** Ya hanang ethak môlô nena avîlanô nômbêng iti be hesopa, yêni me hîtôm anô lêkauk long bôyang bêng anông tem etak ining pik nômbêng mavî te atu be helav ya melak landîng hivup hêyô iti sapêng be ini vo injang nôm bêng imbing Ablaham heva valu. **25** Yôv me ôthîng lêk lovak be ñanambô lo Aisak be Jekop îmô melak leng ya lêkliniyak bêng bêng hêyô be hekalông melak êng. Metom pîk lêk kapô. **12** Metom avîlanô takatu be Wapômbêng bôk valu hevalong melak landîng êng long manjeng be mî hîtök loho yôv vo êyô ya lêkliniyak bêng kapô bini hipu amî. **26** Me opalê atu be helanjô yînîng ambô me tem nêngêv loho vê bini long momajaning. Long metom mî hesopa amî, me hîtôm anô auk mî te atu êng me tem loho endeng athêng malêng be ethang be helav ya melak hêyô hîmô thathe oyang yom. **27** vierjing ondond long." **13** Yôv me Yisu henang ethak Yôv me ôthîng lêk lovak lêk ñanambô bêng hêyô be anô vovak lêik êng nena, "Nu! Me nôm atu be lêk hekalông melak êng be hînggôlî be hivuling melak hôêv iving nena tem nimbutak me tem nimbutak bêng êng sapêng." **28** Yisu henang ambô takêng yôv me hîtôm hôêv iving." Me hêndêng wakma êng yom me avîlanô nômbêng atu be elanjô esong kambom ethak ya ambô atu be hîndông loho **29** vômbê nena yêni hîndông loho hîtôm anô lêk athêng bêng me mî hîtôm loho ning kîdôngga ambô balambung amî.

8 Yisu hetak dum me hîlôk be hê me avîlanô bêng anông esopa yêni. **2** Me anô kômbôk lepla te hêlêm êndêng Yisu me heya vabudum thivê be henang nena, "Anômbêng, ong da yong lem hiving

plopet Aisaia ya ambô hik anông hîtôm bôk henang nena, "Yêni da hepesang aô ning kômbôk mavî lêk bêng anông elawê inda me henang ethak ya ja Anô na kasîk bomang viyang vulu." anô himuving atu nena, "Yîning wakna, kapôlôm injék vo Yisu me henang nena, "Kîdônga, long nômbêng Kîdônga ambô balambung doho elanô ambô êng atu be hô me tem ya sopa ong." Me Yisu henang me enang ethak i nena, "Ôpiti hevong vo nimbuwa nena, "Avung yatap ining pîk ambuang hîmô me Wapômbêng ya long mesa?" Yisu heyala loho ning menak ining unak hîmô, metom Anô Ya Nakandung auk be henang nena, "Bisête be uwa auk kambom iti ya long ninjék mî." Metom Yisu ya ja hîndông te hêk môlô kapôlônjing? Ambô alête vumeng vo ya henang ethak inda nena, "Anômbêng, notak ya vo nang: 'Lêk ya hêv yong kambom sapêng vê' mesa ya nandav wakamik yôvêm." Metom tem yangik ethak inda nena, "Notak ja dôhôlônjing bôk ema yôv thô êndêng môlô vo oyala nena Anô Ya Nakandung vo loho da endav ining njama me nôlêm nosopa ya." ya lêklokwang me bêng hêk pîk iti be hîtôm nêngêv 23 Yôv me Yisu hethak yeng me ya ja hîndông ethak kambom vê." Yôv me henang ethak anô himuving atu yeng hiving be loho ê. Loho mô kasîk bomang nena, "Numbiyômba me numbuwa yong yêm be nu lîvông me bôlôtorm oyang me ôthîng lêk lovak bêng yong melak." 7 Êng me ôpêng hiviyô heva be hê ya hêyô. Me janam budum hik be hevong êyô yeng vôv melak. 8 Me avîlanô êyê nôm êng be esong kambom metom Yisu me hêkthôm. 25 Me ya ja hîndông ê be êv Wapômbêng ya athêng ling, vômbê nena lêk ik yêni ling be enang nena, "Anômbêng, tem aôma! hêv lêklokwang lêk athêng bêng hêndêng avîlanô pîk. Be ditu nôngêv aô livung!" 26 Me Yisu henang ethak 9 Yisu hê me hêyê anô te be ya athêng nena Matyu loho nena, "Môlô ning ôvê iving me yaônalêk! Bisête be hîmô melak iwa takis. Me henang ethak ôpêng be môlô kô?" Êng me hiviyô be hethang lovak lêk nena, "Nôlêm osopa ya," êng me hiviyô be hê me janam budum êng be hêk tejenj anông. 27 Êng me hesopa Yisu. 10 Yisu heyang nôm hiving Matyu hîmô loho song kambom be enang nena, "Opalête ti be ya melak. Me ja iwa takis lêk ja evong kombom lovak lêk janam budum elanô ya ambô be esopa?" kambom bêng anông êlêm eyang nôm hiving yêni 28 Yôv me Yisu hê kasîk bomang viyang vulu me lêk ya ja hîndông. 11 Palisi êyê me enang ik ya ja hêyô avîlanô Gadala ining pîk. Me anô lokwanji be hîndông ling nena, "Bisête be môlô ning kîdônga thak gôk kambom îmô hiving thiêi êlêm nang kalang heyang nôm hiving ja iwa takis lêk ja evong kombom be épôm yêni hîlôk lonđanjlê. Be anô yi êng thak kambom vo?" 12 Yisu helanjô ambô êng me henang ivuling avîlanô, be ditu thak loho kô endom lonđanjlê nena, "Da lêk kômbôk yom thak ê êyê dokta. Me ja êng. 29 Ôpiyeing êyê Yisu be elam kaêk lêkwaé kômbôk mî me thak mî ê amî. 13 Bêng be môlô nu nena, "Wapômbêng Nakandung, hôlêm vo nombong me umbua auk ethak ambô tiêng ya ondong: "Ya ômbête ethak yoô? Wakma atu be Wapômbêng etak leng hiving môlôngêv kapôlômim êndêng avîlanô me me mî denang me hôlêm long iti vo nôngêv vovang ya handô môlôngêv da yom êndêng ya." Vômbê nena êndêng yoô mesa?" 30 Me bok bêng anông îmô déim ya halêm vo yandam ja takatu be evong kombom doke be eyang tak îmô. 31 Me gôk kambom takêng kambom. Me mî ya halêm vo yandam ja théthôp epetenak Yisu nena, "Hovong vo nôrjêv yoô vê, êng amî." 14 Jon ya ja hîndông êlêm êyô vo Yisu me me nôngêv yoô nindôk bok takdaku." 32 Me Yisu enang ik yêni ling nena, "Yoô lêk Palisi thak atip henang ethak loho nena, "Môlô nu!" Êng me gôk ethak nôm vo lenjing êv Wapômbêng, metom yong ja kambom takêng etak anô yi êng me ê lîlôk bok takêng hôndông mî thak evong bêng amî vo?" 15 Me Yisu kapô me evothong be ethak i mayaliv hîlôk wanda henang nena, "Wakma anô te hiwa aví lêkmuk, êng be ê êv yak hîlôk kasîk bomang kapô be ema. 33 me ya ja môlôô tem injang nôm lêk lenjing mavî me Da takatu be eyangging bok êyê nôm êng me isôv be tem mî hîtôm lenjing malêing amî. Metom wakma ê melak lông. Me enang ethak avîlanô hethak nôm atu be iwa yêni vê hêk loho, êng me loho tem itip atu be Yisu hevong ethak bok lêk anô yi atu be gôk ethak nôm." 16 "Anô te mî hîtôm nimbuwa thôp lêkmuk kambom hivuling thiêi. 34 Tomêng me avîlanô melak bôte be nindi thôp bôô ya ambuang thing ethak amî. lông êng ik i thô be ê héndêng Yisu. Loho yê yêni be Hevong bêng me thôp lêkmuk tem nîmô thôp bôô bô êkô kambom be epetenak nena, "Notak yoô be nu!" êng kê. Êng me tem nitip bêng. 17 Me anô te mî thak hêkê waing lêkmuk hîlôk boksipsip ya kôpik bôô amî.

Hevong bêng me waing lêkmuk tem nimbuling bok hivutak êyô ining melak yang be hîndöng avîlanô lêk kôpik bôô atu be nipupkê be waing engathô ni. Bêng henang Ambô Mavî hethak Wapômbêng ya lêklinyak be ditu thak êkê waing lêkmuk hîlôk bok kôpik lêkmuk bêng. Me hepesang avîlanô ning maléing sapêng lêk atu be belap vo ninding mavî me mî hîtôm nipupkê hêv ining kômbôk lomaloma sapêng vê. **36** Yisu héyê amî lêk waing mî hîtôm nengathô ni amî.” **18** Yisu avîlanô nômbêng atu be lahiki hethak loho, vômbê henang ambô denang me anômbêng te hêlêm be nena loho ning auk hîmô mayaliv be anô te mî hîmô heyâ vabudum thîvô hîmô yêni va me henang nena, vo nêngêv loho livung hîtôm boksipsip inang alang “Yînîng avena lêk hema, metom nôlêm otak bahem amî. **37** Yôv me henang ethak ya na hîndöng nena, êyônjék yêni me tem nimbiyô ethak lonjbô.” **19** Me “Nôm bêng anông lêk hîyôk be hîmô kukapô, metom Yisu hiviyô be hê hiving yêni me ya na hîndöng ê ja ku me nayi yom. **38** Be ditu otengmek êndêng hiving. **20** Loho veng be ê denang me avî lêk kômbôk kukapô alang vo nêngêv na ku doho bini vo ithup te heveng Yam êlêm bidong Yisu dôm me hêthôm ya nôm.”

kwêv dang. Avî êng bôk hiwa kômbôk lêkma helom hêk wak nômbêng iti hîtôm sondakbêng lauming be lahavôyi. **21** Me avî êng ya auk nena, “Ya thôm ya kwêv yom me tem ya mavî.” **22** Me Yisu hik i lîlîng be hêyê avî êng me henang nena, “Yînîng avena, kapôlôm injék mayaô. Yong hôêv iving hevong be lêk huvutak mavî.” Me ketheng oyang me avî êng hivutak mavî. **23** Yôvêm me Yisu hê hêyô anômbêng atu ya melak. Me hêyê avîlanô iyuv kotong be eleng be evong pôk bêng anông **24** me henang nena, “Môlô vê! Avena ti hêkthôm yom me mî hema amî.” Êng me loho mafîk ethak yêni. **25** Metom hêv avîlanô vê me hivutak êyô melak kapô me hevalong avena êng bang me hiviyô heva. **26** Be ditu kôkôthing hethak nôm êng hevothong heveng long êng sapêng. **27** Me Yisu hetak long êng me heveng be hê me anô mandaluk pusip yi esopa yêni be elam nena, “Devit Lim Lékmuk, lem ingik ong ethak yêi!” **28** Yisu hêyô melak kapô te be hê me anô yi atu ê hêndêng yêni. Me henang ik thêi ling nena, “Mamu ôêv iving nena hîtôm yambong be mamu umbutak mavî mesa mî?” Me thêi nang nena, “Bôvê, Anômbêng. Yêi êv iving.” **29** Êng me yêni hetak bang hêyô hêk thêi malenjindaluk me henang nena, “Tem nimbutak bêng vômbê nena mamu ôêv iving ya.” **30** Êng me malenjindaluk hipuak. Me Yisu hêv ambô lêklokwang hêndêng thêi nena, “Dô mamu nang ethak anô te thak nôm itiêng andô.” **31** Metom thêi ê me enang nôm atu be Yisu hevong ethak thêi bêng heveng long êng sapêng. **32** Anô yi êng etak Yisu be ê denang me avîlanô iwa anô ambôlêk putup te be gôk kambom bôk hivuling yêni be êlêm êyô vo Yisu. **33** Me hêv gôk kambom êng vê be ôpêng henang ambô. Be ditu avîlanô esong kambom me lejing mavî be enang nena, “Sêmbôk me mî thak nômate bêng hivutak Islael amî.” **34** Metom Palisi enang nena, “Gôk kambom ining anômbêng hêv lêklokwang hêndêng ôpêng, be ditu hîtôm nêngêv gôk kambom sapêng vê injék avîlanô.” **35** Me Yisu heveng melak lóng lêk long yaônena sapêng be

nena loho ning auk hîmô mayaliv be anô te mî hîmô hêlêm êndêng yêni. Me hêv lêklokwang hêndêng loho vo êngêv gôk lêlêik vê injék avîlanô me embong avîlanô kômbôk lêk maléing lomaloma imbutak mavî. **2** Diti me aposol lauming be lahavôyi takatu ining athêng. Anô mung me Saimon, ya athêng yang nena Pita, yêni yang molok me Endulu me Jems loyang Jon, thêi me Sebedi namalô luvi; **3** me Pilip lo Batolomiu me Tomas lo Matyu anô sêmbôk be hiwa takis me Jems Alpius nakandung lo Tadius **4** Saimon atu be elam nena anô Selot te, me Judas Iskaliot, ôpatu yôv ketem netak Yisu îndôk njako bahanjing. **5** Yisu hêv anô lauming be lahavôyi be ê me henang nena, “Dô môlô nu na Samalia lêk na long bôyang ining long andô. **6** Me môlô nu êndêng Islael ining boksipsip takatu be eveng mayaliv. **7** Môlô nu luvuluvu be onang bêng êndêng avîlanô nena, ‘Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk bidong.’ **8** Me ombong avîlanô lêk kômbôk mavî me unjik na emaling me ombong na kômbôk lepla imbutak mavî me ôngêv gôk kambom vê injék avîlanô. Athêng bêng êng me mî môlô êv vuli amî me ya hêv oyang hêndêng môlô. Be ditu môlombong ku takêng oyang bêng yom me dô umbua vuli ethak andô. **9** “Môlô ô hîtôm na ku be mavî vo avîlanô eyangging môlô me dô umbua nômate andô. Be ditu dô ombek vak mena umbua valuseleng mena umbua kwêv yi mena venjikapô bogkôp mena kwanding andô. **11** Me môlô yô melak lóng lêk long alêla takatu, êng me othalo anô kombom mavî te me môlô mô imbing inda endebe otak long êng be môlô nu bôyang. **12** Wakma môlôvong vo ômbô thak melak êng me ôngêv mek mavî êndêng ôpêng lêk ya avîlanô. **13** Avîlanô melak êng lejing mavî be iwa môlô thô, êng me môlô ning mek mavî êng tem nîmô imbing loho. Metom mî lejing mavî be iwa môlô thô amî, êng me umbua mek mavî êng vê injék loho bunu. **14** Me long takatu be avîlanô mî iwa môlô thô amî lêk êndô endarjô môlô ning ambô,

êng me wakma otak long êng me ungiik pîk limbalôm takatu be hîmô vemimkapô vê ïndôk loho malenjing me môlô nu. 15 Ya hanang avanông ethak môlô nena waklavông Wapômbêng ïthô avîlanô pîk lelaflîng, êng me avîlanô long atu be mî iwa môlô thô amî, loho ning maléing tem nîmbô ethak vo avîlanô kambom nang Sodom lo Gomola ning maléing. 16 “Ondanô! Ya hêv vuli hethak valuseleng kalalang tom. Metom môlô môlô be ô hîtôm boksipsip ïmô avung yatap lîvông. Be ning Kamik thak heyala menak yaônena takatu be ditu môlô yanging am katô hîtôm bôyîv thak evong lêk te hema. 20 Wapômbêng heyala môlô bêng yom ômô mavî me osopa menak bôbô ining kombom be be bôk hiwa môlô lumim kwandôk ñaung sapêng dô ombong kambom andô. 17 Me môlô yanging am thô yôv. 21 Be ditu môlô me bêng hîvô hethak vo vo avîlanô! Loho tem embalong môlô be etak ïndôk menak be dô môlô kô andô. 22 “Bêng be opalê atu ining ja bêñbêng bahanjing lêk tem embali môlô ïndôk be henang ethak avîlanô nena yêni me yînîng, tem ining melak yeng. 18 Tem endom môlô bini êndêng ya nang emba Wakamik atu be hîmô melak leng king lêk gakmang bêñbêng, vômbê nena môlô sopa mandaluk nena, ‘Ôpêng me yînîng.’ 23 Metom ôpatu ya. Hethak lonjanjê êng me tem onang yînîng Ambô be henang ethak avîlanô nena hîthông ya paling, Mavî bêng êndêng loho lêk ja long bôyang imbing. 24 Tem ya nang ethak Wakamik atu be hîmô melak 19 Metom wakma evalong môlô be etak îlôk ñakyo leng nena, ‘Ya hathông ôpêng paling’ bêng yom. bahanjing me dô lemim ingik am nena tem onang 25 Ya halêm vo “namalô ende nêlêm nang môlô da ning auk amî, metom môlô ning dôm lîlîng êndêng lambô me nalavî ende dôm lîlîng Kamik ya Lovak Matheng tem nêngêv ambô atu be êndêng talêmbô me namalô yanavî ende dôm lîlîng tem onang êndêng môlô. 26 “Me anô loyang yi tem êndêng yanjavî. 27 Anô te da ya lêkma anông tem yang enang yang bêng vo ingik vônô. Me lami tem nimbutak ya ñakyo.” 28 “Me opalê atu be la hiving embong bêng êndêng ining nali. Me nali tem ende lambô lo talêmbô bêng anông hîvô hethak vo ya, dômîng lîlîng êndêng lami lo talôvi be enang vo ingik ôpêng mî hîtôm nîmô imbing ya amî. Me opalê atu be loho vônô. 29 Avîlanô sapêng tem kapôlôning êndô la hiving namalô lo nalavî bêng anông hîvô hethak vo môlô vômbê nena môlô me yînîng avîlanô. Metom ja ya, ôpêng mî hîtôm nîmô imbing ya amî. 30 Me opalê takatu be eva lêklokwang hele be hêyô yandang, êng atu be mî hiwa ya alovalasing be hesopa ya amî, me Wapômbêng tem nimbuia loho vê injék kambom ôpêng mî hîtôm nîmô imbing ya amî. 31 Opalê atu ya vuli. 32 Me wakma avîlanô melak lóng te êv be hevong vo nembalong ya lêkmala long, êng me vovang hêndêng môlô, êng me môlô sôv bunu melak ya lêkmala tem nêngêv yak. Me opalê atu be hetak lóng yang. Ya hanang avanông ethak môlô nena tem ya lêkmala vo hesopa ya, ôpêng tem nembalong ya môlômbong ku êng embeng Islael denang me Anô lêkmala long. 33 “Me ôpatu be hiwa môlô thô, êng me Ya Nakandung tem nendelêm. 34 “Sêik kapua mî hiwa ya thô hiving. Me ôpatu be hiwa ya thô, êng ïmô viling vo ining Kîdônga amî. Me ja ku mî ïmô me hiwa ôpatu be hêv ya be ya halêm thô hiving. viling vo ining avaka amî. 35 Avîlanô thak elam melak 36 Me ôpatu be hêyê plopet te be hiwa thô, êng me alang nena, ‘Belsebul,’ bêng be tem embong bêng tem nimbuia vuli mavî ïtôm thak plopet êng hiwa. Me ethak yêni ya avîlanô bêng yom. Sêik kapua iwa ining ôpatu be hêyê anô thêthôp te be hiwa thô, êng me Kîdônga ning maléing, êng me mavî. Me ja ku iwa tem nimbuia vuli mavî ïtôm thak anô thêthôp êng ining avaka ya maléing, êng me mavî yom. 37 “Be hiwa. 38 Me ôpatu be hêyê anô athêng mî te atu be ditu dô môlô kô ja takatu be evong kombom kambom hesopa ya hîtôm yînîng anô ya handông te be hêv takêng andô. Nôm takatu be hivurji hêk long kapô nôma yaôna te hîtôm ñanam thilimbung keyek te tem nimbutak yêing. Me ambô takatu be hivurji hêk hêndêng ôpêng, êng me ya hanang avanông bing kapô tem avîlanô sapêng eyala. 39 Bêng be ambô ethak môlô nena ôpêng tem nimbuia ya vuli mavî.” takatu be ya hanang ethak môlô hêndêng bîlîvông, êng me onang êndêng lêkwak. Me ambô takatu be ya hanang thîkôthîk hîlôk môlô lîndong, êng me othak ombo melak vôv be ondam bêng vo avîlanô endanô.

11 Yisu hêv ambô hêndêng ya ja hîndông lauming be lahvôyi yôv me hetak long êng me hê henang mêtê lêk hîndông avîlanô heveng melak lóng

takatu be hîmô Galili. 2 Jon hîmô kalaondong me anông. Yêni me ña iwa takis lêk ña evong kombom helanjô ambô hethak ku takatu be Mesaya hevong. kambom ining anô mólôô.' Metom ôpatu be hiwa Éng me hêv ya ña hîndóng doho be ê hêndêng yêni Wapômbêng ya auk thêthôp me ya ku tem ninjik 3 vo enang injik yêni ling nena, "Ong Mesaya atu be thô nena auk éng me thêthôp anông." 20 Yisu bôk Wapômbêng bôk hevak ambô vo néngév élêm mesa hevong nôm thamtham bêng anông yôv hîmô melak yoô yambing anô yannda?" 4 Éng me Yisu henang lóng doho, metom avîlanô takêng mî ele kapôlönjng viyang nena, "Môlômbunu me onang êndêng Jon lîlîng amî. Be ditu Yisu hethang loho be henang nena, ethak nôm takatu be lêk olañjô lo ôyê. 5 Da malenjing 21 "Alitaknena, môlô avîlanô Kolasin lo Betsaida! Bôk pusip ôyê tak, me ña venjing kambom eveng, me ña môlô yê nôm thamtham lomaloma. Metom betha kômbôk lepla ivutak mavî, me ña liñdong putup elanô bôk yambong nôm thamtham takêng îmô Taia lo ambô, me ña ema iviyô hethak lonjbô, me avîlanô Saidon lîlîng, éng me tem bôk ende kapôlönjng lîlîng siv elanô Wapômbêng ya Ambô Mavî. 6 Me mavî yôv be iyum thôp lejing maléing lêk ethav amela vo ña takatu be êv iving ya me mî kapôlönjng yi kambôk ethak lunjikwandôk vo ningik thô nena lejing amî." 7 Jon ya ña hîndóng îvô denang me Yisu maléing ethak ining kambom taksémbôk be evong. 22 henang ambô hethak Jon hêndêng avîlanô nena, Ondanjô! Ya hanang avanông bing ethak môlô nena "Bôk be môlô ô long thiliv vo ôyê ômbête? Môlô ô waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelafîlîng, vo ôyê lovak hiyuv beselak mesa? Mî anông. 8 Me êng me môlô ning maléing me tem bêng anông môlô ô vo ôyê ômbête? Betha ô vo ôyê anô te hik kwêv kékêlô lomaloma mesa? Mî. Da takatu be ik kwêv kékêlô me thak îmô king ining melak yom. 9 Môlô ô long thiliv vo ôyê ômbête? Plopet te mesa? Avanông! Metom ya hanang ethak môlô nena Jon me bêng vo plopet sapêng. 10 Bôk ekavu hethak ôpêng hêk kapua matheng nena, "Nondanjô. Tem yangêv yîning anô ku te vo nenang yîning ambô bêng imung vo ong me tem nepesang londarjlê vo ong." 11 "Ya hanang avanông bing ethak môlô nena Jon me bêng vo avîlanô pîk sapêng. Metom ôpatu be yaônalêk tem nîmô denang endebe néyô lêk. (Hadés g86) 24 vo ong me tem nepesang londarjlê vo ong." 11 "Ya Ondanjô! Ya hanang avanông bing nena waklavông hanang avanông bing ethak môlô nena Jon me bêng Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelafîlîng, éng me môlô vo avîlanô pîk sapêng. Metom ôpatu be yaônalêk ning maléing me tem bêng anông be nîmbô ethak vo hêk melak leng ya lêklinyak bêng, ôpêng me bêng avîlanô Sodom ining!" 25 Yôv me Yisu henang nena, vo Jon. 12 Me hêndêng wakma Jon hivutak hele be "Wakamik, Ong me pîk lo leng ya alang! Lêk huvung hêyô lêk me ña kambom thak evong vovak be êv yong auk hethak ña auk bêng me huik thô hethak maléing hêndêng melak leng ya lêklinyak bêng be ña takatu be îtôm sêiknena. Be ditu ya hêv yong evong vo imbua. 13 "Me plopet sapêng lêk kapua athêng ling! 26 Wakamik, avanông ong da hosopa balambung bôk enang Wapômbêng ya ambô bêng yong lem hiving be ditu hovong bêng. 27 "Wakamik hêlêm hele be hêyô wakma Jon hivutak. 14 Me môlô bôk hêv nôm kama sapêng êndêng ya yôv be anô lemim iving vo ondarjô plopet ining ambô, yôv be te mî heyala Namalô amî. Mî, Wakamik yom. Me ondarjô! Kapua matheng henang nena Elaija tem anô te mî heyala Wakamik katô amî. Mî, Nalum lêk nêlêm. Elaija êng me Jon yom. 15 Bêng be môlô ña ña takatu be Namalô la hiving ninjik thô êndêng lêk liñdong me ondarjô ambô ti katôyang! 16 "Tem ya loho yom. 28 "Me môlô ña takatu be ovong ku lêk nang ambô dôhô aîê ethak avîlanô bôlô tiêng? Loho vovang be uwa maléing bêng, ôlêm êndêng ya me me hîtôm sêiknena takatu be îmô long ethak tom tem yangêv lovak êndêng môlô. 29 Môlô umbua auk hîlôk me elam hê vo sêiknena vi nena, 17 "Yoômbî injêk ya vo ondovak yîning ambô, hîtôm môlô uwa yeng beleng vo môlôndô yeng metom môlô mî olo aseleng atu be thak etak ilôk bokmajkao lôk vo êvô yeng amî. Me yoô leng athêng maléing vo môlôndeng nôm kama. Môlô umbua auk injêk ya, vîmbê nena metom mî môlô leng amî." 18 "Bêng yom me Jon thak ya havong kombom mayâô hêndêng avîlanô hêlêm me mî thak ninjang nôm bêng anông lêk ninum be ya hataving ya da. Vo nôm kama dô hêv maléing waing amî. Me avîlanô ipôlik ethak yêni be enang êndêng môlô andô vo tem umbua lêkmala 30 vîmbê nena gôk kambom hîmô hiving yêni. 19 Metom Anô nena yîning aseleng atu be ya hêv me vumeng vo Ya Nakandung hêlêm me heyang nôm lêk hinum umbua. Me vak atu be ya hêv vo ômbô me mî maléing waing. Me avîlanô ipôlik be enang nena, 'Ônggô! Ôpitî amî.'

êng me thak heyang nôm lêk hinum waing bêng

12 Hêndêng Sabat te me Yisu lêk ya nja hîndông me ya kapôlông mavî hethak inda. Be tem yangêv ê eveng kukapô te. Me ya nja hîndông ema vo yînîng Lovak Matheng vo nîmô imbing inda vo nenang lenjing be iwa wit doho heveng kukapô êng be eyang. kombom thêthôp bêng êndêng avîlanô pîk sapêng. **19** **2** Metom Palisi doho êyê me enang nena, "Nôngô! Me mî hítom la maning mayaliv mena nendam kaék Yong nja hôndông evong kombom iti me mî thêthôp lêkwaé amî. Me yêni mî hítom nenang ambô lêkwaé vo embong êndêng Sabat amî!" **3** Me Yisu henang be avîlanô eveng lorjdanjê endanjô amî. **20** Me tem loho ning ambô viyang nena, "Betha bôk mî mólô mî hítom nekav beselak atu be hipu hêk li amî lêk mî sam ambô hethak Devit lêk ya nja mólô ema vo hítom nîmbi amelandang atu be hevong ema ni amî. lenjing be evong bêng yom mesa mî? **4** Yêni hivutak Me tem nembong mavî yom endebe netak kambom êyô Wapômbêng ya melak sel kapô be hiwa polom sapêng îmôku mavî vimbing êm. **21** Me avîlanô pîk atu be mî hítom nja paling injang amî be yêni lêk ya sapêng tem êngêv imbing yêni be etak malenjing vo nja mólô eyang. Polom êng me nja îmbôk da yom nêngêv loho livung." **22** Hêndêng wakma êng me anô ining vo injang. **5** Yôv be lemid êngêv balambung doho iwa anô te be gôk kambom hîmô hiving inda yang imbing. Hêndêng Sabat sapêng me nja îmbôk be élêm êyô vo Yisu. Gôk kambom êng hevong be da thak evong ku hîmô melak Matheng kapô. Be ôpêng mandaluk pusip me ambôlêk putup. Me Yisu ditu loho thak ivuling balambung bô êng be evong hevong be ôpêng mandaluk hipuak be hêytak me ku hêndêng Sabat, metom loho mî evong kambom ambôlêk heyaké be henang ambô. **23** Me avîlanô amî. Be bôk mólô osam ambô êng hêk balambung sapêng esong kambom be enang nena, "Betha ditu mesa mî? **6** Metom ya hanang ethak mólô nena me Mesaya, Devit Lim Lékmuk mesa?" **24** Metom nômate hîmô long iti me bêng vo melak matheng. **7** Palisi elanjô ambô êng be enang nena, "Belsebul, gôk Hêk kapua matheng me Wapômbêng henang nena, kambom ining anômbêng hêv lêklokwang hêndêng "Ya leng hiving mólôngêv kapôlômim êndêng avîlanô yêni. Be ditu hítom nêngêv gôk kambom sapêng me ya handô mólôngêv da yom êndêng ya." "Me vê injék avîlanô." **25** Yisu heyala loho ning auk be betha bôk oyala ambô êng ya ondong ma, êng me henang nena, "Melak lóng bêng te da ya avîlanô evak mî hítom onang nena nja takatu be kambom mî tem i kê hê ondong yi be evong vovak, êng me melak imbuia kambom ya vuli amî. **8** Ya hanang bénjiti êng lóng bêng êng tem nêngêv yak. Me melak kapô te da vòmbê nena Anô Ya Nakandung me Sabat ya Alang." hevak i kê hê ondong yi be evong vovak, êng me tem **9** Yôv me Yisu hetak kukapô êng me hivutak êyô mî nemba lêklokwang amî. Bêng yom me ondong te avîlanô long êng ining melak yeng kapô. **10** Me anô hevak i kê hê ondong yi be evong vovak, êng me te hîmô long êng be bang bôk hema yôv. Me nja Palisi tem mî nemba lêklokwang amî. **26** Me Sakdang da doho ethalo lorjdanjê vo enang Yisu bêng, be ditu hêv Sakdang vê hêk ya melak, êng me hítom hevak enang ik yêni ling nena, "Thêthôp vo aômbong nja i kê hê ondong yi. Bêng be ya lêklinyak bêng tem lêk kômbôk mavî êndêng Sabat mesa mî?" **11** Me nemba lêklokwang bisête? Mî anông. **27** Mólô nang Yisu henang nena, "Anô te ya boksipsip hêv yak hilok nena Belsebul hêv lêklokwang hêndêng ya be ya lovang hêndêng Sabat me ôpêng teni vo nendandi hêv gôk kambom vê. Metom mólô ning avîlanô thak boksipsip êng imbutak yéing mesa mî? **12** Anô me evong ku êng hiving! Be ditu opalête hêv lêklokwang bêng vo boksipsip, be ditu kapua balambung henang hêndêng loho be evong ku mavî takêng? Belsebul nena aômbong anô mavî êndêng Sabat." **13** Yôv mesa opalê? Ôngô! Mólô da ning avîlanô ik thô nena me Yisu henang ethak ôpêng nena, "Noto bahem." mólô nang ambô yôhîng. **28** Metom Wapômbêng ya Me heto bang vi kambom atu, êng me lêk hivutak Lovak Matheng hêv lêklokwang hêndêng ya be ya mavî hethak lorjôb hítom bang vi mavî. **14** Êng me hêv gôk kambom vê hêk avîlanô. Be ditu oyala nena Palisi iviyô be ê ethak tom me ekak ambô vo ethalo Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk hîmô mólô lîvông lorjdanjê te vo ingik Yisu vônô. **15** Metom Yisu heyala yôv. **29** "Ondanjô ambô yang imbing. Anô te hítom nôm êng, be ditu hetak long êng be hê. Êng me nimbutak êyô anô lêklokwang te ya melak kapô be avîlanô bêng anông esopa yêni be hevong loho ning nimbuia ya nômkama vanî mesa? Mî anông! Ôpêng kômbôk lomaloma sapêng mavî. **16** Me Yisu henang embalong anô lêklokwang êng be nekak lêku êm, êng lêklokwang ethak loho nena, "Dô onang ya bêng me yêni hítom nimbuia ya nômkama vanî. **30** "Ôpatu ethak anô te andô." **17** Yisu henang bêng vo ningik be mî la hiving ya amî, ôpêng me yînîng njakyo. Me anông hítom plotep Aisaia bôk henang nena, **18** ôpatu be mî hêv ya livung vo nithup avîlanô ethak tom "Ondanjô. Ôpitî me yînîng anô ku atu be bôk ya hatôk amî, êng me hindining loho be ê mayaliv. **31** "Bêng yêni yôv. Ôpatu be ya leng hiving yêni bêng anông be ya hanang ethak mólô nena Wapômbêng tem

nêngêv avîlanô ning kambom sapêng lêk ambôma takatu be enang hethak Wapômbêng vê. Metom anô te hêyê Lovak Matheng ya ku be henang ambôma nena, 'Diti me Sakdang ya ku,' êng me Wapômbêng mî hitôm nêngêv kambom êng vê injêk ôpêng amî me mî anông. 32 Me anô te henang ambô kambom hethak Anô Ya Nakandung, êng me Wapômbêng tem nêngêv ôpêng ya kambom vê. Metom anô te henang ambô kambom hethak Lovak Matheng, êng me Wapômbêng tem mî nêngêv ôpêng ya kambom êng vê amî me tem ninjêk bêng thêthô. (aiôn g165) 33 "Alokwang mavî me tem ningik anông mavî. Me alokwang kambom me tem ningik anông kambom bêng yom. Be ditu thak anô yê ya anông me eyala nena alokwang mavî mena alokwang kambom ma. 34 Môlô me bôyîv kambom nali be kapôlômim hêyô thing hethak nôm kambom lomaloma atu be hivutak viemim. Be ditu mî onang ambô mavî amî! 35 Na mavî me ining auk mavî lomaloma bêng anông hîmô kapôlônjing be thak enang ambô mavî yom hele vienjing. Me na kambom me loho ning auk kambom lomaloma bêng anông hîmô kapôlônjing, be ditu thak enang ambô kambom yom hele vienjing. 36 "Ondanjô! Ya hanang ethak môlô nena hêndêng waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelaflîng me anô tomtom tem enang ining kambom takatu be bôk enang ethak avîlanô vi lêk ivuling loho bêng. 37 Hethak môlô da ning ambô yom me tem Wapômbêng enang ethak môlô nena môlô na mavî mena môlô na kambom ma." 38 Êng me Palisi lêk kîdôrja ambô balambung doho enang ethak Yisu nena, "Kîdôrja, yoô lenjing iving nombong nôm thamtham te îtôm lavuning vo ningik thô nena hôlêm nang Wapômbêng." 39 Êng me Yisu henang nena, "Môlô avîlanô bôlô tiêng me avîlanô kambom anông be thak mî osopa Wapômbêng amî. Be ditu lemim iving yambong lavuning te vo ningik thô nena Wapômbêng hêv ya be ya halêm, metom tem mî. Wak lô me Plopet Jona heva alim njanam te la kapô. Me wak lô bêng yom me tem Anô Ya Nakandung ninjêk pîk kapô. 41 Hêndêng waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelaflîng me avîlanô Ninive tem enang môlô ning kambom bêng, vômbê nena avîlanô Ninive elanjô Jona ya ambô be ele kapôlônjing lîlîng. Ondanjô! Anô te hîmô long iti môlô lîvông me yêni bêng hîvô hethak vo Jona. 42 Me sêmbôk be Siba ning avî king hêlêm nang pik ya dang vo helanjô Solomon ya auk mavî. Metom anô te lêk hîmô long iti môlô lîvông me yêni bêng hîvô hethak vo Solomon be môlôndô ondanjô ya ambô. Bêng be waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelaflîng hêyô me Siba ning avî king êng tem nenang mîlô ning kambom thak mî olañjô ambô amî bêng." 43 "Wakma gôk lêlêik hetak anô te me hê heveng long thiliv vo nethalo long mavî te vo nimbuia lovak iñmô. Metom mî hêpôm long te amî, 44 êng me tem nenang nena, 'Yandena melak sêmbôk atu ethak lonjbô.' Me hêyô be hêyê nena melak êng lêk hîmô oyang me epesang be lêk hivutak mambung anông. 45 Êng me teni vo nethalo gôk bahevi be lahavôyi takatu be ining lêlklokwang bêng anông hîvô hethak vo yêni ya be nimbuia loho imbing vo imbutak êyô melak êng kapô ethak lonjbô. 46 Me ôpêng tem nîmô kambom anông vo bôlôyang sêmbôk. Bêng be mîlô avîlanô kambom bôlô tiêng tem ôpôm maléing êng imbing." 46 Yisu henang ambô hiving avîlanô denang me talêmbô lo viyanji lenjing iving enang ambô imbing yêni, be 48 Me Yisu henang hêndêng ôpêng nena, "Opalê me ditu loho lém eleva melak vi yêing. 47 Me anô te hê henang ethak Yisu nena, "Lemtambô lêk aviyami eva viemim. Be ditu mî onang ambô mavî amî! 35 Na hêndêng ya na hîndông me henang nena, "Avîlanô takatu be esopa Wakamik atu be hîmô melak leng ya enang ambô kambom yom hele vienjing. 36 "Ondanjô! la hiving yom, ditu yînîng katik lêk aiyang me lîvô loho. Be ditu mîlô takiti me yînîng katik lêk aiyang loho."

13 Wak êng yom me Yisu hetak melak atu be hê hêyô kasîk bomang ya dang me hîlôk hîmô. 2 Me avîlanô bêng anông ekalambu yêni thing, be ditu hethak yeng te be hîmô me avîlanô eva lîndang hivup ethak. 3 Me hîndông avîlanô hethak ambô dôhô bêng anông. Be henang nena, "Ondanjô. Anô te hê me hekaliv ya yanvêk hîlôk ya kukapô. 4 Hekaliv yanvêk takêng me doho hîlôk lonjanjê be menak épôm be eyang. 5 Me doho hîlôk pîk lêk valu be ditu hivutak ketheng, vômbê nena pîk doke yom. 6 Me wakma wak hîmô hêyô hêk me hekapôk, vômbê nena ya galôk bidong be hêyô hîmô vilng oyang. 7 Me vi hîlôk yak lêkliu kapô be yak êng hilumbak hêyô yanvêk takêng vôv. 8 Metom vi hîlôk pîk mavî be hik anông hîtôm 100 me doho 60 me doho 30. 9 Be ditu mîlô na lêk lijdong me ondanjô ambô ti katôyang!" 10 Yisu ya na hîndông êyô vo yêni me enang ik yêni ling nena, "Hevong bisê be thak honang ambô dôhô yom hêndêng avîlanô?" 11 Me Yisu henang viyang nena, "Wapômbêng lêk hik ya auk long kapô thô hethak ya lêkliriyak bêng hêndêng môlô. Me mî hik thô hêndêng loho amî. 12 Bêng be anô te heyala auk long kapô êng me tem Wapômbêng êngêv auk bêng anông êyômô imbing. Metom anô te mî heyala auk long kapô êng amî me tem nêngêv ya auk takatu be

hîmô hiving inda vê. 13 Hethak ondong êng yom me yom hîlôk yong kukapô. Metom hevong bisê be lêk ya hanang ambô dôhô hêndêng loho, vîmbê nena kamung kambom hivutak hiving? 28 "Êng me henang "Loho yê, metom mî êyê katô amî. Loholanjô, metom ethak loho nena, 'Dâkyo te hevong nôm êng.' "Êng mî elarjô katô be eyala ya ondong amî. 14 Avanông me ya ña ku enang ik yêni ling nena, 'Lem iving yoô bing, plopet Aisaia bôk henang me lêk hik anông na vo asapu kamung kambom takêng êng vê mesa hivutak loho nena, "Avîlanô ning auk bôk thekthek dô?" 29 "Metom kukapô alang henang nena, 'Dô be îmbî i liqdong thing me ivuliv i malenjing thing. Endekeme osapu nôm vê imbing kamung kambom. Wak nômbêng iti me tem endanjô ambô, metom mî 30 Môlôndô luvi indumbak îmô endebe wakma imbua hîtôm eyala ya ondong amî. Me wak nômbêng iti nôm ya anông êm. Êng me tem ya nang ethak ña ku me tem injê lômbôlông, metom mî hîtôm êpôm ya takatu be tem imbua nôm ya anông nena, "Môlô thup ondong amî. Tem injê ethak malenjing lêk endanjô kamung kambom sapêng be okak lêku be otak îmô îndôk i liqdong me imbua injék ining auk be ende i long îmbôk ethak amela. Me uthup nôm ya anông be liñling vo yambong loho imbutak mavî." 16 Metom mavî otak îmô melak nôm hîmô." 31 Yisu henang ambô vo mîlô malenjing, vîmbê nena êyê tak. Me mavî vo dôhô te hethak lonjbô hêndêng loho nena, "Melak leng mîlô lijdionjing, vîmbê nena elanjô ambô. 17 Ondanjô! ya lêklinyak bêng me bênjiti. Anô te hiwa alokwang va Ya hanang avanông ethak mîlô. Sêmbôk me plopet yaôna te be hevatho hîlôk ya kukapô. 32 Me alokwang lêk ña thêthôp bêng anông lerjing hiki vo injê nôm va êng me yaônalêk vo yanvêk sapêng, metom iti be lêk mîlô yê, metom mî êyê amî. Me lenjinjhîki hilumbak hê lêkwaé anông vo nômkama kukapô vi vo endanjô ambô takiti be lêk mîlô lajô, metom mî be hivutak hîtôm alokwang bêng te. Be menak thak elanjô amî." 18 "Ondanjô tem ya nang ambô dôhô êlêm be elav ining unak hîlôk ya thanjang sapêng." 33 atu be hethak ekaliv yanvêk hîlôk kukapô ya ondong Yisu henang ambô dôhô yang hethak lonjbô hêndêng bêng êndêng mîlô. 19 Anô te helanjô ambô hethak loho nena, "Melak leng ya lêklinyak bêng me bênjiti. Wapômbêng ya lêklinyak bêng metom mî heyala ya Avî te hiwa yis doke be hetak îlôk thiling bêng anông ondong amî, ôpêng me hîtôm yanvêk atu be hêv yak kapô me hekakô hele be thiling sapêng hithing bêng." hîlôk lonjanjé. Yôv me Sakdang thak hêyô be hiwa 34 Ambô takiti be Yisu henang ethak avîlanô me yanvêk atu be Wapômbêng hevatho hîlôk yêni kapô henang ethak ambô dôhô yom. Me wak nômbêng vê. 20 "Me ôpatu be helanjô ambô êng be hêv iving iti be thak henang ambô hêndêng avîlanô me thak bôlôtom lêk la mavî, ôpêng me hîtôm yanvêk atu be henang ethak ambô dôhô yom 35 vo nirgik anông hêv yak hîlôk pîk lêk valu, 21 metom Wapômbêng ya hîtôm plopet bôk henang nena, "Tem ya nang ambô ambô mî hik galôk hîlôk yêni kapô amî be ditu wakma dôhô bêng anông êndêng mîlô. Me tem ya nang auk maléng lêk vovang bêng hêyô be hépôm yêni hethak takatu be hîmô long kapô êndêng sêmbôk be yaha Wapômbêng ya ambô, êng me hetak ya hêv iving pesang pîk iti hele be hêyô lêk iti bêng." 36 Yôv me ketheng oyang. 22 "Anô te helanjô Wapômbêng ya ambô kukapô ya ondong bêng vo yoô andaanjô." 37 Êng me be ôpêng mî hik anông amî. Yêni me hîtôm yanvêk henang nena, "Ôpatu be hevatho yanvêk mavî me atu be hîlôk yak lêkliulu kapô. (aiôn g165) 23 "Me anô te Anô Ya Nakandung. 38 Me kukapô me pîk itiêng. Me helanjô Wapômbêng ya ambô be heyalâya ondong, yanvêk mavî me Wapômbêng ya lêklinyak bêng ya êng me tem nembong ku be nirgik anông mavî îtôm avîlanô. Me kamung kambom me anô kambom ya 100 mena 60 mena 30 ma. Yêni me hîtôm yanvêk atu be hîlôk pîk mavî." 24 Yisu henang ambô dôhô yang nena, "Melak leng ya lêklinyak bêng me bênjiti. Anô te hevatho yanvêk mavî hîlôk ya kukapô. 25 Metom hêndêng bîlîvông be avîlanô êkthôm me ôpêng ya takatu be ivuling avîlanô ining êv iving lêk avîlanô atu hivutak hiving. 27 Me ña eyangging kukapô êng ê takatu be evong kombom kambom sapêng vê. 42 hêndêng kukapô alang me enang ethak yêni nena, Me arjêla tem ekaliv loho îndôk amela dirjang bêng. 'Anômbêng, sêmbôk nang hovatho yanvêk mavî Long êng me loho tem endeng kambom be ethang

viening ondong long. 43 "Metom avilanô thêthôp tem imbutak îtôm wak ya danda be îmô loho ning Kamik ya lêklinyak bêng kapô. Bêng be môlô ja lêk lijdong me ondañô ambô ti katôyang!" 44 Yisu henang ambô dôhô te nena, "Melak leng ya lêklinyak bêng me hítôm kukapô te be ivung nôm mavî te hímô. Be anô te hépôm nôm mavî êng me hivung ethak lorjbô. Me yêni la mavî be hêv ya nômkama sapêng vo anô êv vuli. Me hiwa valuseleng be hêv êndêng kukapô atu ya alang vo nimbuia kukapô êng." 45 Yisu henang ambô dôhô yang nena, "Melak leng ya lêklinyak bêng me hítôm anô lêk valuseleng bêng te hethalo kômkôm kékêlô vo nêngêv vuli. 46 Hethalo hele be hépôm kômkôm kékêlô anông te be ya vuli me bêng anông. Êng me hê me hêv ya nômkama sapêng vo êv vuli. Me hiwa valuseleng be hê me hêv vuli kômkôm kékêlô êng ethak." 47 Yisu henang ambô dôhô te hethak lorjbô nena, "Melak leng ya lêklinyak bêng me hítôm ekaliv lek hilôk kasik bomang be êvôv alim ñanam lomaloma. 48 Wakma lek hêyô thing me êvôv ê hethak lijdang me îlôk îmô be ithup alim ya mavî hilôk vak tham doho me îmbî alim ya kambom hè. 49 Be ditu wakma pîk lo leng yandang me Wapômbéng tem nembong bêng yom. Be ya anêla tem êlêm vo imbuia ya kambom vê injêk ya thêthôp lîvông (aiõn g165) 50 be îmbî îndôk amela. Long êng me loho tem endeng kambom be ethang vierjing ondong long." 51 Me Yisu henang ik ya ja hîndông ling nena, "Lêk mólôyala ambô sapêng ya ondong yôv mesa mî?" Me loho nang nena, "Bôvê." 52 Êng me henang ethak loho nena, "Anô lêk auk hethak Wapômbéng ya ambô te heyala melak leng ya lêklinyak bêng ya ondong katôyang, ôpêng me hítôm melak te ya alang. Yêni hè ya melak kapô me hiwa nôm lêkmuk mavî lêk ya bôô hiving be hêv êndêng avilanô." 53 Yisu henang ambô dôhô takêng yôv me hetak long êng be hê 54 ya melak ondong. Me hîndông avilanô hímô ining melak yeng thele be loho song kambom be enang nena, "Ôpiti hiwa auk iti nang êsé? Bisête be yêni hítôm nembong nôm thamtham?" 55 Ôpiti me anô helav melak nakandung be talêmbô me Malia. Be viyanji me Jems lo Josep me Saimon lo Judas. 56 Me livi îmô long iti hiving aô. Me bisête be ôpiti hítôm nembong nôm takiti êng?" 57 Loho nang bêng me îpôlîk ethak yêni. Metom Yisu henang ethak loho nena, "Plopet thak hiwa athêng bêng hêk melak yang. Metom ya melak ondong lêk ya lêkma me hítôm anô athêng mî te." 58 Hele be mî hevong nôm thamtham bêng anông hêk long êng amî vîmbe nena loho mî êv iving yêni amî.

14 Hêndêng wakma êng me king Helot Antipas helanjô ambô hethak nôm takatu be Yisu hevong. 2 Êng me henang ethak ya ja ku nena, "Ôpêng me Jon Anô Hithik Avilanô yom ditu hiviyô hethak lorjbô. Be ditu hiwa lêklokwang be hevong nôm thamtham takêng." 3 Sêmbôk me Helot hiwa yang Pilip yanavî Helodias. Be Jon henang ethak Helot nena, "Lêk huwa aví ti be ditu mî hosopa kombom thêthôp amî." Êng me Helot hêv ya ja vovak ê me evalong Jon be ekak yêni be etak îlôk kalaondong. 5 Avilanô lenjing êv nena Jon me plopet te. Be ditu Helot hevong vo ningik Jon vônô metom hêkô avilanô. 6 Anô doho êlêm eyang nôm hiving Helot vo lenjing êv ya waklavông talêmbô hevathu yêni. Me Helodias nalavî hêlêm hêyô be heloyeng heva loho lîvông. Me Helot hêyê be la mavî anông. 7 Êng me Helot hevak ambô manjeng hiving inda nena, "Ya hanang avanông bing dake nena honang ik ya ling hethak nômate vo yangêv êndêng ong, êng me tem yangêv yom." 8 Me talêmbô hêv auk êndêng nalavî vo nenang nena, "Ya leng hiving Jon Anô Hithik Avilanô kwandôk îndôk belev te be nêngêv êndêng ya!" 9 Me king helanjô ambô êng be la maléing. Metom la hêv ambô atu be lêk hevak hilôk ja bêrbêng malenjing yôv, be ditu henang ethak ya ja vovak be ê kalaondong me endambéng Jon lôkbudum kisi. 11 Me loho tak Jon kwandôk hilôk belev te be iwa hêlêm êv êndêng aví voyavô atu. Me yêni hiwa be hê hêv êndêng talêmbô. 12 Yôv me Jon ya ja hîndông elanjô me êlêm iwa lijkopik be ê elav. Loho lav yôv me ê enang ethak Yisu. 13 Yisu helanjô ambô êng yôv me hetak long êng me hethak yeng te be hê long thiliv bôte. Me avilanô bêng anông elanjô nena yêni lêk ya ja hîndông yom lêk hè, be ditu etak ining melak lóng me eveng yêni yam be ê. 14 Yisu hethak lijdang me hêyê avilanô bêng anông lêk îmô yôv. Be ditu lahiki hethak loho be hevong loho ning ja lêk kômbôk mavî. 15 Lêk yathindang yôv be ditu ya ja hîndông êlêm enang ethak yêni nena, "Aômô long thiliv be ditu notak avilanô takiti vo ini melak lóng takatu be hímô bidong vo êngêv ining nôm vuli." 16 Metom Yisu henang nena, "Mî! Loho mî. Me môlô da tem ombakông loho." 17 Me loho nang êndêng yêni nena, "Yoô nôm mî, metom polom bahevi lêk alim ñanam yi yom ti be hímô." 18 Êng me Yisu henang nena, "Umbua lêm ve ya." 19 Me henang ethak avilanô nena, "Ôndôk ômô kwang takiti." Me hiwa polom bahevi lêk alim yi atu be hêyê leng me henang la mavî hêndêng Wapômbéng. Yôv me hevak polom lêk alim be hêv êndêng ya ja hîndông me iwa be ik tham hêndêng avilanô nômbêng atu. 20 Me avilanô sanêng evang be lenvinyak. Me ya na

hîndông ithup nôm wata vi atu be hîmô denang hîlôk henang nena, 'Nondovak lemambô lo lemtambô' me vak tham lauming be lahavôyi. 21 Anô yom ditu hîtôm 'Ôpatu be hethang lambô lo talêmbô hethak ambô 5,000 me avî lo sêik takatu be eyang nôm êng hiving athek, êng me iñgik ôpêng vônô.' 5 Metom thak me mî iwa loho thô hiving amî. 22 Yôv me Yisu môlôndông avîlanô nena anô te henang ethak lambô henang ethak ya ja hîndông vo ethak yeng ketheng mena talêmbô ma nena, 'Yînîng nômkama takatu be be imung bini kasîk bomang viyang vulu me yêni da hîmô vo yangêv mamu livung ethak, êng me bôk ya hîmô vo nêngêv avîlanô bini êm. 23 Hêv avîlanô be ê hanang yôv nena tem yangêv êndêng Wapômbêng yôv me hethak dum te be hê vo neteng mek. Bîlîvông ûtôm da,' 6 êng me môlô va long thing vo dô ôpêng hêyô me yêni hîmô dum êng denang. 24 Me yeng êngêv lambô mena talêmbô ma livung andô. Be ditu atu lêk hîmô kasîk lîvông me lovak hiyuv be hîmô hik thô nena môlôvong Wapômbêng ya ambô hivutak yeng long hele hê, be ditu qanam budum hik be yeng hîtôm nôm oyang me osopa limbumi da ning bôk le êng hele lelaflîng kambom anông. 25 Bidong oyang long yom. 7 Môlô ja ovatek avîlanô! Thak môlôvong tem neyang wakbêng me Yisu heveng kasîk viling bêng be avîlanô esong nena môlô ja mavî. Metom be hê êndêng ya ja hîndông. 26 Me ya ja hîndông plopet Aisaia ya ambô sêmbôk be henang ethak môlô êyê yêni heveng kasîk viling me êkô kambom be me avanông nena, 8 "Avîlanô takiti thak êv yînîng enang nena, 'Anô te dôhôi' me ipîndik kambom be athêng ling ethak vierjing yom, metom kapôlônjing eleng. 27 Metom henang ambô ketheng oyang hethak me hêk déimbô vo ya. 9 Loho êv yang oyang ethak loho be henang nena, 'Dô môlô kô andô me ômô ya me thak enang loho da ning ambô manjeng yom mayaô! Ya da ditî!' 28 Èng me Pita henang nena, be evatek nena, 'Diti me Wapômbêng ya ambô.'"' "Anômbêng, avanông ong da ditu, yôv be nonang vo 10 Me Yisu helam avîlanô nômbêng atu êlêm ethak yambeng kasîk viling be ya thôk êndêng ong." 29 tom me henang nena, "Môlôndanjô yînîng ambô ti be Me Yisu henang nena, 'Nôlêm.' Èng me Pita hetak oyala katôyang. 11 Nôm takatu be thak avîlanô eyang yeng me heveng kasîk bomang viling be hê hêndêng hîlôk vierjing me mî thak nembong be lohombutak Yisu. 30 Metom hêyê lovak hiyuv lêklokwang be lêlêik amî. Metom nôm takatu be avîlanô enang ele hêkô kambom. Èng me hêv yak hîlôk kasîk kapô vierjing yom, ditu hevong be loho ivutak lêlêik." 12 be helam nena, "Anômbêng! Nôngêv ya livung!" 31 Yôvêm me Yisu ya ja hîndông êlêm enang ethak Ketheng oyang me Yisu hetak bang hê me hevalong yêni nena, "Nondanjô. Palisi elanjô yong ambô ti be inda. Me henang ethak yêni nena, "Yong hôêv iving loho lenjing maning kambom hethak ong." 13 Me Yisu me yaônalék. Hevong bisê be kapôlôm yi?" 32 Yôv henang viyang nena, "Wakamik atu be hîmô melak me théi thak ivutak lîlôk îmô yeng me lovak bêng leng tem nesapu nôm takatu be mî yêni hevatho hîlôk êng hema. 33 Èng me ja takatu be îmô yeng eya ya kukapô amî lêk galôk vê. 14 Be dô môlôndanjô ja venijbudum thîvô me ikum be êv yeng ethak yêni be takêng ining ambô be osopa andô. Loho me hîtôm ja enang nena, "Avanông bing! Ong me Wapômbêng malenjing pusip be evong vo endom avîlanô embeng Nakandung." 34 Yôv me loho ê ele be ethak viyang lonđanjlê. Me anô mandaluk pusip yang helom anô vulu liñdang nang Genesalet. 35 Me avîlanô long mandaluk pusip yang heveng lonđanjlê, êng me tem êng êyê Yisu be eyala yêni. Be ditu êv ambô heveng luvi êngêv yak inđôk lovang." 15 Èng me Pita henang melak lông bêng êng sapêng. Me iwa ning ja lêk ethak Yisu nena, "Nunjik ambô dôhô êng ya ondong kômbôk sapêng be ê vo Yisu. 36 Me eteng Yisu lêk thô êndêng yoô." 16 Me Yisu henang ethak loho kapôlônjing maléing vo ja lêk kômbôk êthôm ya kwêv nena, "Hevong bisê be môlô thông hiving denang? 17 dang yom. Me ja takatu be êthôm sapêng me ivutak Beta mî oyala amî nena nôm takatu be hîlôk anô mavî.

15 Palisi lêk Kîdônga ambô balambung doho êlêm nang Jelusalem be ê eyô vo Yisu me enang ik yêni ling nena, 2 "Bumalô loho ning ambô manjeng henang vo aômbôking bahanjing mambung yôv kîming aôrjgang nôm. Me bisête be yong ja hôndông ivuling ambô êng be mî ivôking bahanjing amî?" 3 Èng me Yisu henang nena, "Bisête be môlô vuling Wapômbêng ya ambô balambung be osopa môlô da ning ambô manjeng? 4 Hîtôm Wapômbêng bôk

vierjing be hê heva leñjinthoham yôv me thak hele yêng be hê. 18 Metom nôm takatu be hele vierjing me hêlêm nang anô kapôlônjing be hevong loho vutak lêlêik. 19 Nôm takatu be thak hîmô anô kapôlônjing be hele yêng me auk kambom lêk ik anô vônô lêk evong sek iving anô lêk avî mena avî lêk anô lêk avîlanô muk evong sek mayaliv hiving i lêk vanî lêk enang ambô yôhîng hethak anô yang lêk enang ambô kambom hethak anô vi. 20 Kambom takiti ditu tem nembong be avîlanô imbutak lêlêik. Be ditu oyala nena anô te mî hîvôking bang be heyang nôm amî

me ôpêng mî hivutak lêlêik amî.” 21 Yisu hetak long me ya ña hîndông ithup nôm wata hîlôk vak tham êng be hê hîmô melak lông Taia lo Saidon ining pîk. bahevi be lahavôyi. 28 Anô yom hîtôm 4,000 me avî 22 Me avî Kenan te hîmô long êng be hêlêm be helam lo sêik takatu be eyang nôm êng hiving me mî iwa lêlokwang lômbôlông nena, “Anômbêng! Devit Lim loho thô hiving amî. 29 Yôv me Yisu hêv avîlanô be ê Lékmuk! Nôngêv kapôlôm vo ya! Gôk kambom te me hethak yeng be hê Magadan.

16 Palisi lêk Sadyusi doho êlêm êndêng Yisu vo embatek yêni. Be ditu loho nang ethak inda nena, “Nombong lavuning te vo ningik thô nena Wapômbêng hêv ong be hólêm.” 2 Metom henang loho ning ambô viyang nena, “Hêndêng yathinj dang me thak môlô nang nena, ‘Lenjokwang hethethaleng be wak mavî tem nêyô.’ 3 Me hêndêng lêkbôk dang me thak môlô nang nena, ‘Wak hîmbi vônô be tem ôthîng êyô.’ Môlôyala lenjokwang ya lavuning katôyang. Metom lavuning lomaloma takatu be lêk hivutak môlô lîvông ya ondong me môlô thông paling denang. 4 Môlô avîlanô bôlôti me avîlanô kambom be ôvê dômîm lîlîng êndêng ya. Me môlô lemim iving yambong lavuning vo ningik thô nena Wapômbêng bôk hêv ya be ya halêm, metom tem mî. Tem môlôngô Jona ya lavuning yom.” Yôv me Yisu hetak loho be hê. 5 Yisu lêk ya ña hîndông êyô kasik bomang viyang vulu. Metom ya ña hîndông lenjing êv polom thing be mî iwa amî. 6 Êng me henang ethak loho nena, “Oyarging am ethak Palisi lo Sadyusi ning yis.” 7 Me loho nang ethak i nena, “Betha mî aô auwa polom amî ma be ditu henang ambô ti.” 8 Metom heyala loho ning ambô atu be enang, êng me henang nena, “Môlô ning ôvê iving me yaônalêk. Be môlô nang ethak mî uwa polom amî vo? 9 Môlô thông paling denang mesa? Mî lemim êv polom bahevi atu be avîlanô 5,000 bôk eyang amî e? Me vak tham vithêla ditu bôk uthup nôm wata hîlôk? 10 Me polom bahevi be lahavôyi atu be avîlanô hîtôm 4,000 eyang, lêk vak tham vithêla ditu bôk uthup nôm wata hîlôk? 11 “Môlô thông yînîng auk denang be osong nena ya hanang ambô hethak polom e? Oyarging am ethak Palisi lêk Sadyusi ining yis!” 12 Êng me mîng ya ña hîndông eyala ya auk nena henang vo loho eyanging i ethak Palisi lêk Sadyusi takatu be îndông avîlanô hethak auk lêkgwak. Me mî henang ethak yis etak hîlôk polom amî. 13 Yisu hivutak êyô Sisalia Pilipai me henang ik ya ña hîndông ling nena, “Avîlanô ning auk bisête? Anô Ya Nakandung me opalête?” 14 Me loho nang nena, “Doho nang bênjiti nena ong me Jon Anô Hithik Avîlanô. Me doho nang nena ong me Elaija. Me doho nang nena ong me Jelemaia mena proplet bôb te ma.” 15 Yôv me henang ik loho ling nena, “Metom môlô da olam ya nena opalête?” 16 Êng me Saimon Pita henang nena, “Ong

Mesaya, Wapômbêng lêkmala Nakandung.” 17 Me 17 Wak bahevi be lahavôtom hele be hê yôv me Yisu henang viyang nena, “Saimon, Jona nakandung, lem mavî vômbê nena anô pík iti te mî hik auk êng be loho thak dum déim bêng te atu be anô mî be thô hêndêng ong amî. Me Wakamik atu be hîmô loho ê îmô. 2 Êng me Yisu lijkôpik hivutak yañda melak leng, yêni da diti hik auk iti thô hethak ong. 18 heva loho malenjing. Be tho hav lo ma hivutak lênlêng Me ya hanang êndêng ong Pita nena tem ya tak ong hítom wak me ya kwêv sapêng hivutak thapuk hítom itôm valu ondong anông vo yandav yîning avilânô danda. 3 Hêndêng wakma naêng yom me Moses lo ondong atu be êv iving ya êyômô valu êng. Be ñama Elaija êyô be enang ambô hiving Yisu be loho yê. 4 ya lêklokwang mî hítom nimbuling loho amî. (Hadès 5 Pita henang ambô denang injêk melak leng bêng yom. Me nôm takatu be hopole me mavông thapuk anông te hêyô be heva loho hêk pík me tem Wapômbêng epole vê injêk melak thing. Me ambô te hêlêm nang mavông êng kapô leng bêng yom.” 20 Me henang lêklokwang ethak ya nena, “Ópiti me yîning Wakna atu be ya leng hiving ja hîndông nena dô enang ethak anô te nena yêni anông. Me ya leng mavî anông hethak yêni. Be ditu me Mesaya andô. 21 Hêndêng wakma atu be Pita mîlôndarjô ya ambô!” 6 Yisu ya ja hîndông elarjô henang nena Yisu me Mesaya me Yisu hîndông ya ambô êng me êkô be elowaling kambom be îlôk êk ja hîndông hethak ambô lêkmuk te nena yêni tem be malenjing hele hê pík. 7 Metom Yisu hêlêm bidong nesopa Wapômbêng ya la hiving be ni Jelusalem. Me me hêthôm loho be henang nena, “Môlômbiyô. Dô avaka lêk ja bênbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô môlô kô andô.” 8 Êng me loho êv malenjing ling me balambung tem ênggêv vovang êndêng yêni. Yôvêm êyê nena Yisu yom lêk heva. Me anô yi atu lêk mî. 9 me tem ingik yêni vônô me wak ali lô me tem nimbiyô Yôv me loho tak dum êng be îlôk ele ê denang me ethak lonjbô. 22 Êng me Pita hiwa yêni hê déim doke Yisu henang lêklokwang ethak loho nena, “Dô môlô me hethang inda be henang nena, “Anômbêng, mî nang nôm atu be lêk ôyê bêng ethak anô te andô anông! Nôm êng mî hítom népôm ong amî! Me mî endebe Wapômbêng ingik Anô Ya Nakandung ling anông.” 23 Yisu hik i lîlîng me henang ethak Pita imbiyô injêk ñama ethak lonjbô êm.” 10 Yisu ya ja nena, “Sakdang, numba ya dôm! Hosopa anô ning hîndông enang ik yêni ling nena, “Bisête be kîdônga auk yom me mî hosopa Wapômbêng ya auk amî. Be ambô balambung enang nena Elaija tem nimung be hovong vo nomba ya thing.” 24 Yôv me Yisu henang nîlêm yôv kîmîng Mesaya?” 11 Êng me Yisu henang ethak ya ja hîndông nena, “Anô te hevong vo nesopa nena, “Avanông! Elaija tem nîlêm be nembung ku ya, êng me nende dôm lîlîng êndêng ya lêkmala pík vo nômkama sapêng imbutak mavî ethak lonjbô. me nimbuia ya alovalasing be nesopa ya. 25 Vômbê 12 Metom ya hanang ethak mîlô nena Elaija bôk nena ôpatu be la hêv ya lêkmala pík bêng anông, hêlêm yôv. Me avilânô îthông yêni paling be esopa êng me ya lêkmala êng tem nênggêv yak. Metom ining lejing iving yom be evong kambom lomaloma ôpatu be hetak ya lêkmala be hesopa ya, ôpêng tem hêndêng yêni. Be tem ênggêv vovang êndêng Anô Ya nimbuia lêkmala anông. 26 “Anô te hiwa nômkama pík Nakandung bêng yom.” 13 Yôv me ya ja hîndông sapêng, metom mî hesopa Wapômbêng ya ambô elanjô ambô êng be eyala nena Yisu henang vo Jon amî be ya lêkmala hêv yak me ya nôm takéng tem Anô Hithik Avilânô. 14 Yisu loho ê êyô me êyê avilânô nênggêv yêni livung bisê? Me anô te hítom nênggêv bêng anông lêk îmô. Me anô te hêlêm hêyô vo Yisu nômate êndêng Wapômbêng vo nimbuia ya lêkmala me heyâ vabudum thîvô hîmô yêni mandaluk 15 me ethak lonjbô mesa? Mî anông! 27 Anô Ya Nakandung henang nena, “Anômbêng, lem ingik ong ethak yîning tem nîlêm imbing Lambô ya danda lêkmangging lêk wakna, vômbê nena thak hiwa kômbôk hemayak be ya anjêla. Me tem nênggêv vuli mavî lêk vuli kambom thak hêv yak hîlôk ñanam lêk amela. Be thak hiwa êndêng avilânô tomtom itôm loho ning ku takatu be vovang bêng anông. 16 Be ya hauwa ha vo yong ja bôk evong. 28 Ya hanang avanông ethak mîlô nena hîndông, metom loho mî hítom embong yêni mavî Anô Ya Nakandung tem nîlêm imbing ya lêklinyak amî.” 17 Me Yisu henang nena, “Môlô me avilânô bêng. Me mîlô vi atu be lêk ova long iti tem ômô kambom be mî ôdv iving amî! Wak vithê tem ya mî lêkmala denang me ôngô nôm êng imbing.” imbing mîlô be yambua mîlô ning malêng? Umbua wakna êng êlêm.” 18 Me hesok gôk kambom êng vôkê be hetak wakna êng me ketheng oyang me

hivutak mavî. 19 Yôv me Yisu ya ɳa hîndông yom hevong be môlô ning ôêv iving hêv yak. Nôm takêng ê vo inda me enang nena, "Bisête be yoô mî hîtôm tem nimbutak, metom alitakna vo ôpatu be hevong angêv gôk kambom êng vê amî?" 20 Tomêng me Yisu henang viyang nena, "Vômbê nena môlô ning ôêv hiving me yaônalêk, be ditu môlô mî hîtôm amî. Ya hanang avanông ethak môlô nena betha môlô ning ôêv hiving yaônalêk hîtôm vôkva yaôna te, êng me hîtôm onang ethak dum te nena, 'Numbiyô be numba bôyang', êng me tem nesopa môlô ning ambô yom. Me nômate mî hîtôm malêing vo môlombong amî." 22 Yisu lêk ya ɳa hîndông sapêng ethak tom hîlôk Galili be me henang ethak loho nena, "Tem enang Anô Ya Nakandung bêng be etak ïndôk avîlanô bahenjing. 23 Be tem ingik yêni vônô me wak ali lô me tem nimbijô ethak lonjbô." Ya ɳa hîndông elanjô ambô êng be lenjing malêing bêng anông. 24 Yisu lêk ya ɳa hîndông ê êyô Kapenaom me ɳa iwa takis melak matheng êlêm me enang ik Pita ling nena, "Môlô ning kidônga thak hêv takis melak matheng hiving mesa mî?" 25 Me Pita henang nena, "Bôvê. Yêni thak hêv." Yôv me Pita hivutak êyô melak kapô me Yisu henang ik yêni ling himung nena, "Saimon, lem hêv bisê? King pîk sapêng thak iwa ning takis nang opalê? Loho da ning nali mesa avîlanô vi?" 26 Me henang nena, "Iwa nang avîlanô vi." Êng me Yisu henang nena, "Avanông. Nali me mî thak êv takis êng hiving amî. 27 Metom ya handô aômbong be loho lenjing ɳa ja andô. Be ditu nu kasîk bomang me nokaliv yaklôm be alim mung atu be hôvôv, êng me numbuia be nombalala ambôlêk me tem nôngô valuseleng te heva kapô. Me numbuia valuseleng êng be nôngêv êndêng loho ïtôm ai ning takis melak matheng."

18 Wakma êng me Yisu ya ɳa hîndông ê vo inda me enang ik yêni ling nena, "Opalête tem nimbutak anô lêk athêng bêng ïmô melak leng ya lêkliriyak bêng kapô?" 2 Me Yisu helam sêik nate hêlêm me hetak eva loho lîvông 3 me henang ethak loho nena, "Ya hanang avanông ethak môlô nena mî môlô le ning auk lîfing be uvutak ïtôm sêik nati amî, êng me môlô mî hîtôm umbutak ôyô melak leng ya lêkliriyak bêng kapô bunu amî. Mî anông. 4 Be ditu anô te hetaving i hele be yaônalêk hîtôm sêik nati, êng me tem nimbutak anô lêk athêng bêng ïmô melak leng ya lêkliriyak bêng kapô. 5 Me ôpatu be hiwa sêik nate bêñiti thô hethak yînîng athêng me hîtôm hiwa ya da thô. 6 "Metom anô te hevong be yînîng sêik atu be hêv iving ya te hêv yak, êng me mavî vo êthôkêng valu malêing bêng te ethak ôpêng lôkbusdum be ekaliv ïndôk mamik kolong kapô vo nema. 7 "Alitaknena môlô avîlanô pîk iti! Nômkama pîk bêng anông thak

hevong be avîlanô ning êv iving êv yak. Ôpêng tem nitung malêing bêng anông. 8 Bahem vi mena vem vima hevong be hovong kambom, êng me nondambêng vi êng kisi be nokaliv ini vo dô nombong kambom ethak lonjbô andô! Bahem lo vem vi yom me malêing bêng, metom mavî vo numbuia lêkmala atu be tem nîmô ïtôm wak nômbêng iti sapêng. Vômbê nena bahem lo vem luvi hîmô be hovong kambom, êng me nômbî vi êng thô be nokaliv ini vo dô nombong kambom ethak lonjbô andô! Malemdaluk vi yom me malêing bêng, metom mavî vo numbuia lêkmala atu be tem nîmô ïtôm wak nômbêng iti sapêng. Vômbê nena malemdaluk luvi hîmô be hovong kambom, êng me tem ekaliv lemvis kôpik sapêng ïndôk long amela lêkmala hethang hîmô hîtôm wak nômbêng iti sapêng. (aiōnios g166) 9 Me malemdaluk vi hevong be hovong kambom, êng me nômbî vi êng thô be nokaliv ini vo dô nombong kambom ethak lonjbô andô! Malemdaluk vi yom me malêing bêng, metom mavî vo numbuia lêkmala atu be tem nîmô ïtôm wak nômbêng iti sapêng. Vômbê nena malemdaluk luvi hîmô be hovong kambom, êng me tem ekaliv lemvis kôpik sapêng ïndôk long amela lêkmala hethang hîmô hîtôm wak nômbêng iti sapêng. (Geenna g1067) 10 "Bêng be môlô yangging am! Dô môlô song nena sêiknena takati me nôm oyang andô, vômbê nena loho ning anjêla thak êyê nôm takatu be thak môlôvong hêndêng loho me iwa ê me enang ethak Wakamik hîmô melak leng. 11 "Anô te ya boksijsip hîtôm 100 ïmô dum te be heveng bidoho. Êng me lem hêv nena boksijsip alang tem nembung ômbête? Tem netak 99 takatu be ïmô dum êng me ni vo nethalo ali atu be lêk heveng bidoho. 13 Ya hanang avanông ethak môlô nena hêpôm aliêng me tem la mavî bêng anông ïmô thak vo 99 takatu be ïmô. 14 Bêng yom me môlô ning Kamik hîmô melak leng hêndô anô athêng mî te ni long amela lêkmala hethang ïmô. 15 "Me aviyam hevong kambom hethak ong, êng me nu vo mamu da yom ômô bôte me nonang ya kambom êng bêng ethak inda. Yêni helanjô ong, êng me tem mamu mî ïtôm ɳa loyang ethak lonjbô. 16 Metom mî helanjô ong amî, êng me numbuia anô te mena yi ma imbing ong be môlô nu êndêng yêni me nonang ya kambom êng bêng ethak lonjbô. Ia takêng tem emba be endanjô yong ambô honang ethak inda me tem embatho long. 17 Metom mî helanjô loho ning ambô amî, êng me nu nang ya kambom bêng êndêng ɳa êv iving ya. Honang metom mî helanjô ɳa êv iving ya amî, êng me môlôngô yêni ïtôm anô daluk lêk anô hiwa takis te. 18 "Ya hanang avanông ethak môlô. Nôm takatu be opatôk hîmô pîk me tem Wapômbêng epatôk injêk melak leng bêng yom. Me nôm takatu be opole hêk pîk me tem Wapômbêng epole vê injêk melak leng bêng yom. 19 "Ya hanang avanông bing hethak lonjbô

nena anô yi kapôlônjing tom ethak nômate hîmô pîk iti avîlanô takatu be mî etak kapôlônjing kambom ethak be enang ik Wakamik ling vo imbuia nômate, êng me viyanji amî."

Wakamik atu be hîmô melak leng tem nembong nôm êng imbutak anông. 20 Vômbê nena long alê atu be anô yi mena lô ma ethak tom ethak yînîng athêng me tem ya mô loho lîvông." 21 Yôv me Pita hêlêm me henang ik Yisu ling nena, "Anômbêng, yînîng aiyang hevong kambom hethak ya, êng me tem ya tak yêni ya kambom bôlô vithêla? Bôlô bahevi be lahavôyi mesa?" 22 Êng me Yisu henang nena, "Ya hanang ethak ong nena notak aviyam ya kambom îtôm wak nômbêng iti sapêng me mî bôlô bahevi be lahavôyi yom amî! 23 "Vômbê nena melak leng ya lêklinyak bêng me hîtôm king te hevong vo ya nja ku êlêm êwê ya valuseleng viyang. 24 Wak êng hêyô me iwa anô ku te hêlêm. Ôpêng bôk heyang king ya valuseleng bêng anông hîtôm milion doho. 25 Yêni mî hîtôm nêngêv viyang amî, be ditu king henang vo êngêv ôpêng lo yanavî lêk nali lêk ya nômkama sapêng vo êngêv vuli. Me imbuia valuseleng takêng be êwê king ya valuseleng viyang ethak. 26 "Ôpêng helanjo ambô êng me heya vabudum thîvô hîmô king va me henang nena, 'Anômbêng, noyangging doke yôvêm! Valuseleng takatu be ya hauwa hêk ong sapêng me tem yangêv viyang.' 27 Êng me king lahiki hethak ôpêng be henang nena, 'Viyang dô lêk!' Me hetak inda be hê. 28 "Anô ku êng hetak king ya melak be hele yêing me hethalo anô ku yang be bôk hiwa ya valuseleng îtôm 100 be bôk mî nêngêv viyang amî denang. Êng me hevalong ôpêng hêk be hekakô lôkbudum thing lêklokwang me hethang inda be henang nena, 'Yînîng valuseleng êlêm!' 29 "Me yang êng hêv yak hîlôk hêk yêni va me heteng inda lêk kapô maléing be henang nena, 'Aiyang, noyangging doke yôvêm! Valuseleng takatu be ya hauwa hêk ong me tem yangêv viyang.' 30 "Metom ôpêng hêndô nendarjô yang êng ya ambô, be ditu hiwa be hê hetak hîlôk kalaondong endebe nêngêv ya valuseleng êng viyang êm. 31 Ia ku vi êyê nôm atu be ôpêng hevong be esong kambom be lenjing maléing bêng be loho ê me enang hêndêng king. 32 "Êng me king helam ôpêng hêlêm me henang nena, 'Ong anô ku kambom anông! Hoteng ya lêk kapôlôm maléing hele be ya hatak ong be mî nôwê yong tôt viyang amî. 33 Ya leng ik ya hethak ong, metom bisête be mî lem ik ong hethak anô ku yang êng bêng yom amî?' 34 Me king la maning kambom be hetak ôpêng hîlôk nja takatu be eyanging kalaondong baherjing vo loho êngêv vovang êndêng yêni endebe nêngêv valuseleng êng viyang êm." 35 Me Yisu henang nena, "Wakamik atu be hîmô melak leng tem nembong bêng yom ethak

avîlanô takatu be mî etak kapôlônjing kambom ethak be hê njanam Yelodan viyang vulu hêk Judia. 2 Me avîlanô bêng anông esopa yêni be hevong loho ning nja lêk kômbôk sapêng ivutak mavî. 3 Me Palisi doho êlêm êyô vo Yisu me evong vo eyek yêni be enang ik yêni ling nena, "Ambô balambung henang bisête? Anô te hîtôm nêngêv yanavî vê oyang mesa, aliêng me thêthôp e?" 4 Metom Yisu henang viyang nena, "Betha bôk mî mólô sam ambô atu be henang nena, mundaluk anông sémbôk be Wapômbêng hepesang avîlanô me hepesang anô da me avî da 5 yôv me henang nena, 'Hethak ondong êng yom me anô tem netak lambô lo talêmbô me nethak tom imbing yanavî vo thêi imbutak îtôm lejvîng kôpik tom yom.' 6 Thêi mî yi hethak lonjbô amî me lêk ivutak tom yom. Bêng be nôm atu be Wapômbêng bôk hevak long hethak tom me anô te mî hîtôm nepole vê amî." 7 Me Palisi enang nena, "Metom hevong bisê be Moses bôk henang nena anô te hevong vo netak yanavî, êng me nekavu kapua te be nêngêv êndêng yanavî vo nêngêv yêni vê?" 8 Metom Yisu henang nena, "Mólô nja mî thak ondañô ambô amî, be ditu Moses hêv lonđanjlê êng hêndêng mólô vo osopa. Metom Wapômbêng mî hîlôk hethak kombom êng amî. 9 Ya hanang avanông ethak mólô nena, anô te yanavî mî hevong sek amî metom yamalô hêv inda vê oyang be hiwa avî yang, ôpêng da me lêk hevong sek hiving avî yang êng." 10 Yisu ya nja hîndông enang ethak inda nena, "Betha bêng me mavî vo ôpêng bôk mî nimbuia avî andô." 11 Metom henang ethak loho nena, "Anô sapêng mî hîtôm esopa ambô êng amî. Me nja takatu be Wapômbêng hêv lêklokwang hêndêng loho yom ditu tem esopa ambô êng. 12 Anô doho me talôvi evathu loho be lejvîng kôpik da kambom bêng, be ditu mî hîtôm imbuia avî amî. Doho me avîlanô bôk enjothe loho ning moma vê vo dô îmbî sêik andô. Me doho lejning iving êngêv ining lêklokwang sapêng vo embong melak leng ya lêklinyak bêng ya ku, be ditu mî iwa avî amî. Metom opalê atu be hîtôm nesopa ambô tiêng me nesopa yom." 13 Avîlanô doho iwa sêiknena be êlêm êyô vo Yisu vo netak bang êyônjék loho be nêngêv mek ethak loho. Metom ya nja hîndông ethang avîlanô takêng. 14 Êng me Yisu henang ethak loho nena, "Otak sêiknena vo êlêm êndêng ya me dô mólombasing loho andô, vômbê nena avîlanô takatu be athêng mî me hîtôm sêiknena takiti be melak leng ya lêklinyak bêng me loho ning." 15 Êng me hetak

bang hêyô hêk sêik takêng yôv me hetak long êng be hê. 16 Anô te hêlêm êyô vo Yisu me henang nena, "Kîdônga, tem yambong kombom maví alê vo yambua lêkmala îtôm wak nômbêng iti sapêng?" (aiônios g166) 17 Êng me Yisu henang ethak inda nena, "Hevong bisê be honang ik ya ling hethak kombom alê me 'maví'? Anô tom yom me anô maví! Be lem hiving numbuia lêkmala atu be tem nîmô îtôm wak nômbêng iti sapêng, êng me nosopa Wapômbêng ya balambung sapêng." 18 Me ôpêng henang ik yêni ling nena, "Tem ya sopa balambung ali alête?" Êng me Yisu henang nena, "Dô nungik anô vônô andô. Me dô nombong sek imbing anô yang yanavî andô. Me dô nombong vanî andô. Me wakma hova be hovong ambô me dô honang ambô yôhîng andô. 19 Me nondovak lemambô lo lemtambô ning ambô. Me lem imbing avîlanô vi hitôm lem hiving ong da." 20 Me anô muk êng henang nena, "Balambung takêng me thak ya hasopa sapêng. Metom tem yambong ômbête imbing?" 21 Êng me Yisu henang hethak inda nena, "Lem iving numbutak thêthôp anông îmô Wapômbêng mandaluk, êng me nu me nôngêv yong nômkama sapêng vo avîlanô êngêv vuli. Me numbuia valuseleng sapêng be nôngêv êndêng avîlanô siv vo yong nômkama maví bêng anông tem nîmô melak leng. Hovong bêng yôv me nôlêm osopa ya." 22 Anô muk êng me anô lêk nômkama bêng anông, be ditu helanjô ambô êng be hêv malêing bêng hêndêng yêni be hê lêk la malêing bêng anông. 23 Êng me Yisu henang ethak ya ja hîndông nena, "Ya hanang avanông bing ethak môlô nena, ja lêk nômkama bêng tem épôm malêing bêng vo imbutak êyô melak leng ya lêklinyak bêng kapô bini. 24 Ondanjô! Me mî malêing vo bok kamel imbutak êyô lôvîk indi kwak ya ambuang bini amî, metom malêing bêng anông vo anô lêk nômkama bêng te tem nimbutak êyô melak leng ya lêklinyak bêng kapô bini." 25 Ya ja hîndông elanjô ambô êng be esong kambom anông be enang nena, "Bêng be opalé hitôm nimbuia lêkmala wak nômbêng iti sapêng?" 26 Êng me Yisu hêyê loho kôlîlîng be henang nena, "Nôm êng me anô te mî hitôm nembung amî me Wapômbêng yom hitôm nembung." 27 Êng me Pita henang nena, "Nondanjô! Bôk yoôtak yoô ning nômkama sapêng be alêm vo asopa ong, be ditu tem yoombua ômbête?" 28 Me Yisu henang ethak loho nena, "Ya hanang avanông ethak môlô. Wakma nômkama pîk sapêng hivutak lêkmuk ethak lonjbô me Anô Ya Nakandung da tem nimbuia athêng bêng be néyômô ya balê king vo neyanjing ya avîlanô sapêng îmô long êng. Me môlô ja osopa ya lauming be lahavôyi takatu tem ôyô mô

balê king lauming be lahavôyi be oyanjing avîlanô Islael ondong lauming be lahavôyi takatu. 29 Me avîlanô takatu be thak lenjing êv ya be etak ining melak lêk viyanji me livi lêk lami me talôvi lêk ining nali lêk ining kukapô, êng me tem Wapômbêng êngêv bêng anông êndêng loho îtôm 100 êyômô loho ning long imbing. Me loho tem imbua lêkmala atu be hîmô hitôm wak nômbêng iti sapêng imbing. (aiônios g166) 30 Ondanjô! Ja lêk athêng bêng anông tem imbutak ja athêng mî. Me ja athêng mî bêng anông tem imbutak ja lêk athêng bêng."

20 Yisu henang nena, "Melak leng ya lêklinyak bêng me bêrjiti. Hêndêng lêkbôk momajaning me kukapô te ya alang hê vo nethalo ja ku vo embong ku îmô ya kukapô yak waing. 2 Yêni hêpôm anô doho be henang ik loho ling vo embong ya ku hitôm wak daluk te me tem nêngêv loho vuli ethak valuseleng kalalang tom. Me ja takêng îlôk ethak ya ambô êng. Êng me hêv loho be ê ya kukapô. 3 'Hitôm wakma bahevi be lahavôva hêndêng lêkbôk me hê long thak ethak tom hîlôk me hêyê anô doho ku mî be loho mô oyang. 4 Me henang ethak loho nena, 'Môlô numborg yînîng ku imbing. Tem ya sopa kombom thêthôp be yangêv môlô vuli.' 5 Êng me loho ê. 'Waklîvông bing me hê hevong bêng. Me hêndêng wakma lô yathirjdang me hê hevong bêng hethak lonjbô. 6 'Me hêndêng wakma bahevi yathirjdang hê me hêyê anô doho ku mî be îmô oyang me henang ethak loho nena, 'Bisête be môlô mô oyang wak daluk itiêng?' 7 'Me enang nena, 'Anô te mî hêv ku hêndêng yoô amî.' 'Me ku alang henang nena, 'Môlô numborg yînîng ku imbing.' 8 'Yathirjdang bîlîvông hêyô me kukapô alang henang ethak anô heyanging ku nena, 'Nondam ja ku lêm me nôngêv loho vuli. Nôngêv vuli ja yathirjdang anông imung, yôv me nôngêv vuli bêng ethak bini endebe néyô ja lêkbôk momajaning me embeng yam anông.' 9 'Ja yathirjdang anông êyô me hêv loho valuseleng kalalang tom. 10 Me ja lêkbôk momajaning esong nena tem lohombua valuseleng doke bêng ma, metom mî. Loho iwa valuseleng kalalang tom bêng yom. 11 Iwa ning vuli yôv me loho nang ambô nôlôjôlîng bêng hethak kukapô alang nena, 12 'Bisête be yoô lêm hêndêng lêkbôk be avong ku bêng lêk vovanik heva wak matethaleng me ja yathirjdang evong ku doke yom, metom yoô sapêng auwa valuseleng hitôm tom vo?' 13 'Êng me kukapô alang henang ethak ja takêng te nena, 'Aiyang, mî ya havong kambom hêndêng ong amî. Lêk ya hanang be hôlôk yôv nena tem nombong ku me numbuia valuseleng

kalalang tom. 14 Be ditu numbua yong vuli be nu, 30 Me anô malenjing pusip yi îmô lonđanljê dang vi vòmbè nena ya da ya leng iving be ya hêv vuli ôpatu me thêi elanjô nena Yisu hêlêm. Êng me thêi elam be heveng yam anông hethak valuseleng kalalang lêklokwang nena, "Anômbêng, Devit Lim Lêkmuk, tom bêng yom! 15 Valuseleng iti me yînîng be tem ya lem ingik ong ethak yêi!" 31 Me avîlanô ethang thêi sopa yînîng ya leng hiving yom be yangêv. Ya anô ya be enang nena, "Mamu bonong!" Metom thêi lam havong kombom me hevong bisé be môlô malemim lêkwaê anông nena, "Anômbêng, Devit Lim Lêkmuk, dông vo?" 16 "Ondañô! Na lêk athêng bêng anông lem ingik ong ethak yêi!" 32 Êng me Yisu heva me tem imbutak ja athêng mî. Me ja athêng mî bêng helam thêi lêm me henang nena, "Mamu lemim iving anông tem imbutak ja lêk athêng bêng." 17 Wakma yambong ômbête êndêng mamu?" 33 Me thêi nang Yisu hethak be hê Jelusalem me hiwa ya ja hîndông nena, "Anômbêng, yêi lenjing iving anga tak!" 34 Êng lauming be lahavôyi takatu hê dang vo avîlanô me henang ethak loho nena, 18 "Ondañô. Aô yô daku nena, "Anômbêng, yêi lenjing iving anga tak!" 34 Êng me Yisu lahiki hethak thêi me hetak bang hêyô hêk malenjdaluk. Me ketheng oyang me thêi yê tak be Jelusalem me tem etak Anô Ya Nakandung îndôk esopa yêni.

ja bênbêng îmbôk da lêk kîdôrja ambô balambung baherjing me tem îtînîng inda be enang vo ingik yêni vônô. 19 Tem ênggêv yêni êndêng ja long bôyang vo enang ambôma ethak inda be embali yêni be ingik vônô ethak alovalasing. Me hêndêng wak ali lô me tem nimbiyô ethak lonjbô." 20 Yôv me Sebedi yanavî hê hêyô vo Yisu hiving namalô luvi. Me heyavabudum thîvô me henang nena, "Anômbêng, ya leng iving nômate." 21 Êng me Yisu henang nena, "Lem iving ômbête?" Me avi êng henang nena, "Tem notak yînîng wakna yi tiêng yang sê îmô bahem viyôhôk me yang sê îmô bahem vikeng îmô yong lêklinjyak bêng kapô." 22 Me henang ethak ja loyang yi atu nena, "Mamu thông nôm atu be onang ik ya ling paling. Hítôm mamu num îndôk keyek atu be tem ya num îndôk mesa?" Me thêi nang nena, "Yêi hítôm." 23 Me henang nena, "Avanông, keyek êng tem mamu num îndôk. Metom îmô ya baheng viyôhôk lêk vikeng me mî yînîng ku amî. Mî. Wakamik da heyanging ku êng be bôk hetak anô doho yôv po îmô long êng." 24 Ya ja hîndông lauming elanjô ambô êng be lenjing naja hethak Jems lo Jon. 25 Êng me Yisu helam loho lêm ethak tom me henang nena, "Bôk mólôyala nena ja long bôyang ining king thak embam i me ivuling ja takatu be îmô loho vimbang. Me ining ja bênbêng thak enang lêklokwang hethak ining avîlanô vo esopa loho ning ambô. 26 Metom dô mólô numbong kombom êng andô! Mólô te la hiving nimbutak îtôm anô lêk athêng bêng îmô mólô lîvông, êng me nimbutak îtôm mólô ning anô ku vo nêngêv mólô livung. 27 Me ôpatu be la hiving nimbutak îtôm mólô ning anômbêng, êng me nîmô îtôm mólô ning anô ku oyang 28 hítôm Anô Ya Nakandung hevong bêng yom. Me mî hêlêm vo avîlanô pîk embong yêni ya ku amî. Metom hêlêm vo nembung avîlanô pîk ining ku. Yêni hêlêm vo nimbu loho vê injék maléing lêk netak ya lêkmala vo nêngêv avîlanô bêng anông livung." 29 Yisu lêk ya ja hîndông etak Jeliko be ê me avîlanô bêng anông esopa yêni.

21 Yisu loho êyô bidong Jelusalem me ê êyô Betpagi, long êng hêk bidong vo Dum Oliv. Me hêv ya ja hîndông yi be ê 2 me henang nena, "Mamu nu melak vulu me bôlôtom me tem ôngô ekak bokdonki te lo nakandung long be eva. Êng me mamu pole yak vê me ondom luvi be ôlêm vo ya. 3 Me anô te henang ambô te hethak mamu, êng me mamu nang nena, 'Anômbêng la hiving nembung ku te thak luvi', êng me tem nîndôk vo mamundom be ôlêm." 4 Nôm êng hivutak vo ningik anông hîtôm plopet bôk henang nena, 5 "Môlô nang ambô ti êndêng avîlanô Saion nena, Ôngô. Môlô ning king lêk hêlêm vo mólô. Hêyô hîmô donki te be hêlêm îtôm anô athêng mî. Avanông, hêyô hîmô donki nakandung te be hêlêm." 6 Me ya ja hîndông yi atu ê me evong hítôm Yisu henang. 7 Me iwa donki talêmbô lêk nakandung be ê me loho ik ining kwêv thilimbung déim thô be engova hêyô hêk donki dômlokwang be Yisu hêyô hîmô. 8 Me avîlanô bêng anông engova ining kwêv thilimbung déim hêk lonđanljê. Me vi ele athanjang lêk njaung be engova hêk lonđanljê. 9 Me vi imung me vi eveng yam me Yisu hîfôk lîvông me lenjing mavî anông be îlôv lêlô be elam nena, "Osana ni êndêng Devit Lim lêkmuk!" "Wapômbêng ênggêv la mavî êndêng ôpatu be hêlêm hethak Anômbêng ya athêng!" "Osana! Aônggêv Wapômbêng ya athêng ling ethak leng!" 10 Yisu hivutak êyô Jelusalem kapô me avîlanô nômbêng atu be îmô Jelusalem esong kambom be enang ik ling mayaliv nena, "Ôpiti me opalête?" 11 Me avîlanô nômbêng atu be esopa Yisu enang nena, "Yêni me Yisu, plopet atu be hêlêm nang Nasalet hêk Galili." 12 Yisu hivutak êyô melak matheng ya popatîng me hêyê avîlanô iwa nômkama be etak hîmô vo avîlanô ênggêv vuli. Êng me hipuning loho be hêv loho vê hêk long êng be ele yêing be ê. Me hele ja takatu be ele ja long bôyang ining valuseleng thô hethak Isael ining valuseleng ining

balê lîlîng. Me hevong bêng yom hêndêng na takatu Wapômbêng hêv ku êng hêndêng Jon, êng me tem be etak menak bôbô hîmô vo avîlanô êngêv vuli. nenang nena, 'Me hevong bisê be môlô mî ôîv iving 13 Me henang ethak loho nena, "Kapua matheng Jon ya ku amî?" 26 Metom aô nang nena, 'Anô pîk henang bênjiti, 'Yînîng melak me melak eteng mek te hêv ku êng,' êng me avîlanô tem lenjing maning îndôk.' Metom lêk môlôvong be hivutak hîtôm na ethak aô, vômbé nena loho sapêng êv iving nena vanî ning long ekopak îmô.' 14 Me yêni hîmô melak Jon me plopèt te." 27 Yôv me loho nang ethak Yîsu matheng ya popatîng me na malenjing pusip lêk na nena, "Yoô thông paling." Me Yîsu henang ethak loho venjing kambom ê êyô vo inda me hevong be loho nena, "Bêng yom me mî hîtôm ya nang ôpatu be hêv ivutak mavî. 15 Ida bênbêng îmbôk da lêk kîdônga lêklokwang êndêng ya bêng ethak môlô amî. 28 "Môlô ambô balambung êyê nôm thamtham takatu be Yîsu ning auk bisê hethak kôkôthing iti? Anô te nakandung hevong. Me loholanô sêiknena elam heveng melak lokwanyi hîmô. Me hê hêndêng namalô yang me matheng ya popatîng nena, "Osana ni êndêng Devit henang nena, 'Yînîng wakna, numbong yînîng ku Lim Lékmuk!' Êng me loho lenjing maning 16 be embeng kukapô yak waing.' 29 "Me namalô henang enang ethak Yîsu nena, "Tu be holanô sêiknena takiti viyang nena, 'Ya handô.' Metom yôv keme hik ya auk ning ambô elam mesa?" Me Yîsu henang nena, "Lêk lîlîng be hê. 30 "Me lambô hê hêndêng namalô yang ya halanjô. Metom môlôvong nang bôk mî osam ambô me henang ambô tomêng hethak lonjôbô hêndêng inda. ti nena, "Bôk hôpôpêk sêiknena lêk sêik inum sum vo Me nakandung henang nena, 'Wakamik, tem yana.' êngêv yong athêng ling ethak vienjing." 17 Yôvêm me Metom mî hê amî. 31 "Be ditu ôpyiêng yang sê hesopa hetak loho me hele melak lóng êng vi yêng be hê. lambô ya ambô?" Me loho nang nena, "Namalô yang mung." Me Yîsu henang ethak loho nena, "Ya hanang momajaning me Yîsu hîvô hê Jelusalem hethak lonjbô avanông ethak môlô nena, na iwa takis lêk avî sek me hema ve la. 19 Me hêyê alokwang pik te heva mayaliv tem imbutak êyô Wapômbêng ya lêklinyak lonjarlê dang vi. Be ditu hê hêndêng alokwang êng, bêng kapô imung vo môlô. 32 Jon bôk hêlêm be metom hêyê nena naung oyang yom heva me ya sek mayaliv iving Jon ya ambô be bôk môlô yê anông mî. Êng me henang ethak alokwang êng nena, "Mî hîtôm nungik anông ethak lonjbô amî!" Be ditu alokwang êng ya naung heyeng be hema bôlôtom oyang. (aiôn g165) 20 Ya na hîndông êyê nôm êng yêni amî. 33 "Môlôndanô ambô dôhô yang. Anô te be esong kambom me enang nena, "Hevong bisête hevatho ya ku yak waing te be hevak wandu hêwê be alokwang iti hema ketheng oyang bêng?" 21 heveng. Me helav lovang vo nembak waing anông Me Yîsu henang nena, "Ya hanang avanông ethak pesa îndôk vo nimbuia ya thôk. Me helav melak déim môlô nena môlô êv iving me mî kapôlômim yi amî, te vo na eyangging ya kukapô êng îmô. Yôv me hetak êng me hîtôm môlômbong nang ya havong hêndêng kukapô êng hîlôk anô doho bahanjing vo eyangging alokwang iti lêk hîtôm môlômbong nôma yang imbing be wakma hik anông me loho imbua vi me êngêv vi nena onang êndêng dum iti nena, 'Nokaliv ong da êndêng yêni da. Me hetak long êng be hê hîmô long nundôk mamik.' Êng me tem nendañô môlô ning bôyang vambô. 34 "Yak waing êng anông hevong iyôk ambô. 22 Ômbêla takatu be môlô êv iving be oteng me kukapô alang hêv ya na ku be ê vo imbua yêni mek hêndêng Wapômbêng be onang ik yêni ling vo ya tham. 35 Metom na takatu be eyangging kukapô nêngêv, êng me tem nêngêv êndêng môlô." 23 Yîsu evalong loho be evali yang me ik yang vônô me îmbô hivutak êyô melak matheng ya popatîng be hîndông yang hethak valu. 36 Yôv me kukapô alang hêv na ku avîlanô hîmô. Êng me na bênbêng îmbôk da lêk bêng anông hethak lonjbô be ê, metom na eyangging avaka élêm êndêng yêni me enang nena, "Opalê hêv kukapô yak waing ivuling loho bêng yom hiving 37 ele lêklokwang hêndêng ong lêk hêv ku hêndêng ong be namalô yom hîmô. Be ditu hesong nena loho tem be ditu hovong nôm takiti êng?" 24 Me Yîsu henang endanô namalô ya ambôma, êng me hêv yêni be hê. viyang nena, "Tem ya nang injik môlô ling ethak 38 Metom na eyangging kukapô atu êng êyê kukapô ambô te bêng imbing. Be môlô nang ambô êng viyang alang nakandung hêyô me enang ethak i nena, 'Ôpiti bêng êndêng ya, êng me tem ya nang ôpatu be hêv me kukapô alang nakandung be tem nimbuia lambô lêklokwang hêndêng ya, ya athêng bêng êndêng ya long be neyanging ya ku. Bêng be aôngik yêni môlô. 25 Opalête hêv ku ithik avîlanô hîlôk njanam vônô me kukapô ti tem nimbutak îtôm aô ning.' 39 hêndêng Jon? Wapômbêng leng mesa avîlanô pîk?" Be ditu evalong yêni be iwa hele kukapô vi yêng Me loho da enang ethak i nena, "Aô nang nena me ik vônô." 40 Yôv me Yîsu henang nena, "Wakma

kukapô alang hele hêlêm hethak lonjbô, êng me tem hivutak êyô melak kapô be hê vo ninjê avîlanô, êng nembung ômbête êndêng ja takatu be eyangging me hêyê nena anô te mî hik kwêv ekam avî amî. 12 kukapô êng?" 41 Ida bênbêng îmbôk da lêk avîlanô Me henang ethak ôpêng nena, 'Aiyang, hoveng bisé ning avaka enang ethak yêni nena, "Tem nimbuling hele be hômô long iti kapô me mî huik kwêv ekam ja kambom takêng kambom anông. Me tem nêngêv avî amî?" Metom ôpêng bonong yom. 13 "Êng me kukapô yak waing êng êndêng anô vi vo eyangging. henang ethak ya ja ku nena, 'Ombalang ôpitî be okak Me hêndêng wakma yak waing hik anông me ja va lo bang lêku be okaliv ende yêng binindôk long takêng tem îmbî ya tham be ênjêv êndêng yêni." 42 momanjaning. Long êng me tem endeng kambom Yisu henang ethak loho nena, "Môlôvong nang bôk be ethang vienjing kalalang long." 14 Yisu henang mî osam ambô ti be hêk kapua matheng nena, "Valu ambô dôhô êng yôv me henang nena, "Wapômbêng atu be ja elav melak îpôlik ethak, lêk hivutak landîng helam avîlanô bêng anông, metom bôk hítôk nayi anông. Anômbêng da hevong nôm êng, be yoô yê yom vo nimbuwa." 15 Yôv me Palisi ê ethak tom me nena mavî anông." 43 "Bêng be ya hanang ethak epatôk ambô te be hítôm evak andêk vo Yisu henang môlô nena Wapômbêng tem nêngêv ya lêklinyak ambô te bidoho me tem embalang yêni. 16 Yôv me bêng vê injék môlô be nêngêv êndêng ja ondong loho êv ining ja ïndông doho lêk Helot ya ja môlôô yang. Me loho tem ingik anông îtôm alokwang mavî doho be ê hêndêng Yisu me enang nena, "Kîdôrja, te thak hik anông. 44 Me ôpatu be hêv yak hêyô hêk yoô ayala nena ong me anô ambô avanông yom. valu êng me tem nipup nenanena. Mena valu êng Be ditu thak huik Wapômbêng ya ambô thô thêthôp hêv yak hêyô hêk anô te me ôpêng tem nipilisik." hêndêng avîlanô. Me mî thak hosopa anô ning auk 45 Ida bênbêng îmbôk da lêk Palisi elanjô Yisu ya be hôvêv anô yang ling me hotaving anô yang amî, ambô dôhô takêng me eyala nena yêni henang ethak vîmbê nena avîlanô êv iving vîmbê nena mî thak hôkô anô te amî. 17 Bêng be ditu nonang ethak yoô. Yong auk bisé? Mavî vo yoôngêv yang. Metom êkô avîlanô vîmbê nena avîlanô êv iving takis êndêng Sisa mesa dô?" 18 Yisu heyala loho nena Yisu me plotep te. ning auk kambom êng be henang nena, "Môlô ja ambô yôhîng! Biséte be môlô ovong vo ombatek ya?

22 Yisu henang ambô dôhô yang hethak lonjbô nena, 2 "Melak leng ya lêklinyak bêng me hítôm King te hengambôm nômbêng vo namalô imbuwa avî. Êng me king hêv ya ja ku oyang be ê vo enang ethak avîlanô doho vo êlêm injang nôm imbing loho, metom lohondô ini. 4 "Yôv me hêv ja ku oyang vi hethak lonjbô be ê vo enang ethak avîlanô takatu be bôk helam loho yôv nena, 'Ondanjô! Lêk ya hapesang nôm yôv. Be ya hik yînîng bokmanjka malô map lêk alim dopdop doho be ya hangambôm, be ditu môlôlêm!' 5 "Metom mî elanjô amî me ê mayaliv. Vi ê ining kukapô me vi ê evong ining ku valuseleng. 6 Me vi evalong ja ku takêng be evong kambom lomaloma hêndêng loho yôv me ik loho vônô. 7 Êng me king la maning kambom anông be hêv ja vovak ê ivuling ja takatu be ik ya ja ku vônô be etak amela hêyô hêk loho ning melak lóng. 8 "Êng me henang ethak ja ku nena, 'Nôm lêk ya hapesang yôv be hîmô. Metom avîlanô takatu be ya halam loho me avîlanô kambom be êndô êlêm. 9 Be ditu môlô nu lonjanjê bêng sapêng be ôpôm opalêla takatu me onang ethak loho nena êlêm vo injang nôm iwa i.' 10 Me ja ku ê mayaliv be eveng lonjanjê sapêng be ithining avîlanô mavî lêk avîlanô kambom takatu be êpôm loho. Êng me elom loho hêyô hele be melak kapô êng putup. 11 "Metom wakma king

Be ditu thak huik Wapômbêng ya ambô thô thêthôp hêv yak hêyô hêk valuseleng" 11 Me enang nena, "Sisa." Êng me Yisu henang ethak loho nena, "Bêng be Sisa ya nômkama me ôngêv êndêng Sisa da. Me Wapômbêng ya nômkama me ôngêv êndêng Wapômbêng da." 22 Elanjô ambô êng be esong kambom me loho etak Yisu be ê. 23 Hêndêng wak êng yom me Sadyusi takatu be thak enang nena ja ema tem mî imbiyô ethak lonjbô amî ê hêndêng Yisu me enang ik yêni ling nena, 24 "Kîdôrja, Moses bôk henang ethak aô nena, 'Anô te hema be nali mî me yang hîmô, êng me nimbuwa avî tôt êng vo nîmbî yang atu be hema nakandung vê.' 25 Bêng be ja lêk viyanji bahevi be lahvavôyi îmô. Me bôp hiwa avî te be hema me nakandung mî. Me nok hiwa avî tôt êng hethak lonjbô, 26 metom hema be nakandung mî hiving. Me gwa bêng yom hê hele be hêyô ali dêi hema hiving. 27 Yandang me avî tôt êng hema hiving. 28 Be ditu hêndêng wakma ja ema iviyô hethak lonjbô me ja lêk viyanji bahevi be lahvavôyi takatu be iwa avî tôt atu, me avî êng tem nîmô îtôm loho ali alête yanavî? Vîmbê nena loho sapêng bôk iwa inda." 29 Metom Yisu henang viyang nena, "Môlô nang ambô lêkgwak itiêng, vîmbê nena môlô mî oyala kapua matheng lêk

Wapômbêng ya lêklokwang katô amî. 30 Wakma ña loho da thak mî êv livung doke amî. 5 “Da takêng thak ema iviyô hethak lonjbô me avilânô tem mî imbua i epesang vak yaônena doho be eva Wapômbêng ya ethak lonjbô amî. Me loho tem îmô îtôm anjela melak ambô hilôk be epatôk hêk malenejndum lêk bahanjing. leng yom. 31 “Me ambô atu be hethak ña ema imbiyô Me thak epatôk yak dêim hele hêkôlê heva ining ethak lonjbô me môlô ovong nang bôk mî osam ambô kwêv dêim ya dang vo avilânô injê be embam loho. 6 atu be Wapômbêng henang hêndêng môlô nena, 32 Me thak loho lenjing iving injang nôm îmô ña bênbêng ‘Me henang nena, “Ya da hamô hîtôm Ablaham lo ining long thak îmô hêndêng wakma engambôm nôm Aisak me Jekop ining Wapômbêng.” Bêng be yêni bêng. Lêk lenjing iving îmô ña bênbêng ining balê me mî ña ema ning Wapômbêng amî me ña lêkmala mung îmô melak yeng kapô. 7 Me thak lenjing iving yom ining Wapômbêng.” 33 Avilanô nômbêng atu be avilanô etaving i be enang nena, ‘Waklîvông mavî’ îmô long êng elanjo Yisu ya ambô tiêng be esong lêk endam loho nena ‘Kîdônga’. 8 “Metom dô môlô kambom. 34 Hêndêng wakma Palisi elanjo nena Yisu mathethaleng vo avilânô endam môlô nena ‘Kîdônga’ hik Sadyusi ining auk lêkgwak thô, êng me loho thak andô, vômbe nena môlô ning Kîdônga me tom yom tom be ê hêndêng Yisu. 35 Me loho ning Kîdônga be môlô sapêng me ña lêk viyanji. 9 Lêk dô môlôndam ambô balambung te hê vo neyek Yisu be henang anô pîk te nena môlô ning ‘kamik’ andô, vômbe nena hik yêni ling nena, 36 “Kîdônga, balambung ali aléte môlô ning Kamik me tom yom be hîmô melak leng. 10 me bêng vo balambung vi?” 37 Êng me Yisu henang Me môlô ning Kîdônga me tom yom. Yêni me Mesaya. nena, “Lem imbing Anômbêng yong Wapômbêng Be ditu dô anô te helam môlô nena ‘Kîdônga’ andô. injêk kapôlôm sapêng lêk dôhôlôm me yong auk 11 Me ôpatu be hîmô anômbêng anông hîmô môlô sapêng imbing.” 38 Balambung itiêng me bêng vo lîvông me nimbutak îtôm môlô ning anô ku. 12 Me balambung viyang be himung. 39 Me balambung yang ôpatu be hembam yêni da, ôpêng tem nimbutak anô me hîtôm balambung mung atu be henang nena, athêng mî te. Me ôpatu be hetaving i me ôpêng tem ‘Lem imbing avilanô vi hîtôm lem hiving ong da.’ 40 Ambô balambung sapêng lêk plopet ining ambô nimbutak îtôm anô lêk athêng bêng te. 13 “Metom Palisi ethak tom be îmô denang me Yisu henang 41 Môlô ña ambô yôhîng, be ditu môlô ik melak leng ik loho ling nena, 42 “Môlô ning auk bisête hethak ya lêklinyak bêng ya melak ambôlêk thing vo loho. Mesaya? Ôpêng me opalê lim lêkmuk?” Me loho Me môlô da ôndô vo umbutak ôyô long êng kapô, nang nena, “Devit lim.” 43 Êng me Yisu henang ethak loho nena, “Yôv me hevong bisê be Lovak Matheng Môlô ña ambô yôhîng. Me thak môlô veng pîk lêk mamik hêv auk hêndêng Devit da be helam Mesaya êng nena Anômbêng be henang nena, 44 “Anômbêng sapêng vo othaloo anô te vo ombong yêni sopa môlô Wapômbêng enang ethak yinîng Anômbêng nena, “Nôndôk ômô ya baheng viyôhôk endebe ya tak yong ning balambung. Be wakma ôpêng helanjô môlô ning nacyo îmô vemkapô vimbing êm.” 45 Me Devit da bôk helam Mesaya nena Anômbêng. Metom hevong ambô be hesopa, yôvêm me môlô da ovong be ôpêng bisê be ôpêng me Devit lim hiving?” 46 Me loho mî hîtôm enang ambô êng 231 2 viyang amî. Be ditu hêndêng wak êng be hê me ña takêng êkô be loho te hêndêng avilanô be thak onang nena, ‘Anô te hevak ambô hethak Wapômbêng ya melak matheng, êng me nôm yaôna be hîtôm netak ya ambô atu be hevak. Metom anô te hevak ambô hethak gol atu be hîmô Wapômbêng ya melak matheng, êng me nômbêng be ditu nesopa ya ambô atu be hevak.’ 17 Môlô ña molo be malemim pusip! Ômbête me nômbêng? Gol mesa melak matheng hevong be gol hivutak matheng? 18 “Me thak môlô nang ambô bôte hiving nena, ‘Anô te hevak ambô hethak alakdala îmbôk da, êng me nôm yaôna be hîtôm netak ya ambô atu be hevak. Metom anô te henang avanông bing dake hethak da hîmô alakdala, êng me nômbêng be nesopa ya ambô

23 Yisu henang ethak avilanô nômbêng atu lêk ya
 ja hîndông nena, 2 “Kîdônga ambô balambung lêk Palisi thak îndông môlô hethak Moses ya balambung hîtôm Moses bôk hevong. 3 Be ditu ambô nômbêng atu be loho nang ethak môlô me ondanjô be ondovak be sopa. Metom kombom thak evong me dô osopa andô. Thak loho nang ambô bêng anông, metom loho da thak mî esopa amî. 4 Loho êv balambung ya malêng lomaloma hêndêng avilanô vo esopa. Be nôm êng me hîtôm vak malêng. Metom

atu be hevak.' 19 Môlô ña malemim pusip! Ômbête me mî hîtôm môlô sôv bunu amî. (Geenna g1067) 34
me nômbêng? Da mesa alakdala hevong da hivutak 'Be ditu tem yangêv plopet lêk ña auk bêng lêk
matheng? 20 'Bêng be ditu anô te hevak ambô kîdôrja ambô balambung êthôk êndêng môlô, metom
hethak alakdala îmbôk da me lêk hevak ambô hethak tem môlôngik doho vônô me môlôngik doho ethak
alakdala lêk da takatu be hîmô hiving. 21 Me anô te alovalasing. Me tem ombali doho ïndôk môlô ning
hevak ambô hethak melak matheng me lêk hevak melak yeng lêk upuning doho embeng melak lóng
ambô hethak melak matheng lêk Wapômbêng atu be nômbêng iti. 35 Môlô thak osopa limbumi takatu be
hîmô kapô hiving. 22 Me anô te hevak ambô hethak bôk ik ña thêthôp bêng anông vônô. Anô mung atu
melak leng me lêk hevak ambô hethak Wapômbêng be ik vônô me Abel me ik bêng hethak be hêlêm
ya balê king lêk Wapômbêng atu be hêyô hîmô hele be hêyô Sekalaia, Beleksia nakandung. Ik yêni
balê êng. 23 'Alitaknena vo môlô kîdôrja ambô vônô hêk melak matheng lêk alakdala îmbôk da
balambung lêk Palisi! Môlô ña ambô yôhîng. Be ditu lîvông. Bêng be ditu Wapômbêng tem néngêv vovang
thak uthup nôm takatu be thak hevong nôm vathing bêng êndêng môlô. 36 Ya hanang avanông ethak
be uik tham hê ondong lauming be ôêv ondong te môlô nena avîlanô bôlôti tem êpôm vovang bêng
hêndêng Wapômbêng hîtôm da, metom môlô êv yak ethak limi ning kambom takêng.' 37 'Aê, Jelusalem,
ethak osopa balambung bêjbêng hîtôm kombom Jelusalem! Môlô thak uik plopet vônô! Me ña takatu
thêthôp lêk ôngêv kapôlômim êndêng avîlanô be be Wapômbêng hêv loho lêm me môlô ik vônô hethak
ombong kombom mavî. Be ditu dô ombong kombom valu! Alitaknena! Ya havong lômbôlông vo ya thup
mavî yang me otak yang andô. 24 'Môlô me hîtôm ña nalumi ethak tom îtôm tale talêmbô hithup nali be ïmô
malenjing pusip ik lonjdarjé thô êndêng avîlanô! Me banik kapô, metom môlôndô. 38 Ondarjô! Môlô ning
môlô thak ôêv thimathôm atu be hîlôk môlô ning thôk melak me tem kambom be nîmô oyang! 39 Ya hanang
vê, metom môlô num bokmañkao atu be hîlôk thôk be avanông ethak môlô nena tem mî môlôngô ya ethak
ôtôking. 25 'Alitaknena môlô Palisi lêk kîdôrja ambô lonjôb amî endebe onang nena, 'Wapômbêng embong
balambung! Môlô ña ambô yôhîng. Me thak uthik mavî êndêng ôpatu be hêlêm hethak Anômbêng ya
keyek lêk belev vindôm yom. Metom keyek lêk belev athêng.'"

kapô me hêyô thing ethak vanî lêk wambuk. 26 Môlô Palisi me ña malemim pusip! Ômbôkîng keyek lêk belev vi kapô vo vi yêing imbutak mambung imbing! 27 'Alitaknena môlô Palisi lêk kîdôrja ambô balambung! Môlô ña ambô yôhîng. Me môlô hîtôm valu atu be hîmô kalang be ethamba hethak peng thapuk be epesang mavî anông. Metom kalang kapô me putup hethak ña ema ning lokwang lêk nômkama lêlêik bôk epalê hîmô. 28 Be ditu avîlanô êyê môlô ning bôk le long be loho song nena môlô me ña thêthôp ma. Metom môlô kapôlômim me hêyô thing hethak ku ovatek avîlanô lêk auk môlôndô Wapômbêng ya ambô. 29 'Alitaknena môlô Palisi lêk kîdôrja ambô balambung! Môlô ña ambô yôhîng. Me thak môlô lav melak mavî hêyô plopet bôô ining kalang lêk ovatho thiling mavî hîmô ña thêthôp ining kalang. 30 Me thak onang nena, 'Bumalô loho ning kambom me bêng vo yoô ning, be ditu loho ik plopet vônô. Beta yoô amô imbing bumalô lohoma, êng me tem mî yoôndôk vo ingik plopet takêng vônô amî.' 31 Bêng be môlô da ning ambô lêk ik thô nena môlô me ña takatu be bôk ik plopet vônô ining limi. 32 Yôv be môlô numbong bumalô loho ning kambom takêng endebe nîndôk dang me umbua ya vuli imbing! 33 'Môlô bôyîv kambom nali! Wapômbêng tem nembung ambô vo môlô be tem môlô nu long amela lêkmala.

24 Yisu hetak melak matheng me hele yêing be hê denang me ya ña hîndông ê hêndêng yêni be enang nena, "Nôngô melak matheng lêk ya leleyang mavî takiti!" 2 Me Yisu henang nena, "Môlôngô nôm takiti. Ya hanang avanông ethak môlô nena maléing bêng tem nimbutak be ña vovak tem ingik nômkama mavî nômbêng iti pesa be valu yang mî hîtôm néyômô yang long amî." 3 Wakma Yisu hîmô Dum Oliv me ya ña hîndông yom ê hêndêng yêni be enang nena, "Nonang ethak yoô nena angête nôm takiti be honang tem imbutak? Me ômbête ditu tem nimbutak vo ningik thô nena tem nondelêm vo pîk lo leng yandang?" (aiôñ g165) 4 Me Yisu henang viyang nena, "Oyang am vo dô anô te embatek môlô andô. 5 Vômbê nena anô bêng anông tem êlêm ethak yînîng athêng be embatek avîlanô be enang nena, 'Ya me Mesaya.' 6 Me tem môlôndanjô kôkôthing ethak vovak bêng lêk kôkôthing oyang lomaloma hîvô be hele ethak vovak ivutak pîk luveluvu. Nôm takêng tem nimbutak metom pîk lo leng ya dang me mî denang. Be ditu dô ondowaling andô. 7 Me avîlanô ondong yang tem embong vovak imbing ondong yang. Me king yang lêk ya avîlanô tem embong vovak imbing king yang lêk ya avîlanô. Me long doho tem bôm lêk duviyang bêng imbutak. 8 Nôm takêng me hîtôm vovang atu be

himung hêndêng wakma avî evong embathu. 9 "Me Mesaya hîmô long thiliv," êng me dô môlô nu andô. tem embalong môlô be etak îndôk anô vi bahaning Mena henang nena, 'Ôngô, yêni hîmô melak iti,' êng vo ênggêv vovang êndêng môlô be ingik môlô vônô, me dô môlô ônggêv imbing ôpêng andô. 27 Ondajô! vômbe nena môlô me yînîng avîlanô be ditu avîlanô Damak thak êv nang long wak hethak be danda hê pîk sapêng tem kapôlônjing êndô môlô. 10 Me avîlanô hîlôk long wak ê hîlôk be avîlanô sapêng êyê. Me êv iving bêng anông tem etak ining êv iving me tem Anô Ya Nakandung tem nêlêm be avîlanô sapêng injê kapôlônjing êndô i be enang i bêng ethak nyako. 11 yêni bêng yom. 28 Me menak jêng thak ethak tom Me plopet ambô yôhîng bêng anông tem imbutak hîmô long takatu be nômate hepale hêk. 29 "Maléng be embatek avîlanô bêng anông. 12 Me avîlanô takêng hele hîlôk yôv me ketheng oyang me 'wak takatu be êndô esopa Wapômbêng ya balambung tem tem nimbutak momanjaning, me ayông tem mî hîtôm imbutak bêng anông. Be ditu avîlanô ning kombom nîmbi danda amî, me môtôp leng tem engololong, me lejing iving avîlanô vi tem ni yaônalék. 13 Metom na nôm lêklokwang takatu be hîmô leng tem endowaling.' takatu be eva lêklokwang hele be hîlôk yandang me 30 "Hêndêng wakma êng me Anô Ya Nakandung ya Wapômbêng tem nimbuia loho vé injêk kambom ya lavuning tem nimbutak injêk leng. Me avîlanô pîk vuli. 14 Be ditu avîlanô tem enang Wapômbêng ya tem embolomba be endeng, vômbe nena tem injê Ambô Mavî tiêng ethak ya léklinyak bêng embeng pîk Anô Ya Nakandung nîmô mavông be nêlêm hiving bêjiti sapêng vo avîlanô endarô yôv kîmîng pîk lo ya léklinyak lêk ya danda lêkmarging. 31 Me lavuak leng yandang êyô." 15 Yisu henang ethak lonjbô nena, tem nendeng lêkwaê anông me tem nênggêv ya anjela "Tem môlôngô nôm kambom anông sêmbôk be plopet bini pîk ya dang sapêng vo ithup avîlanô takatu be daniel henang, nôm êng tem nemba Wapômbêng bôk yêni da hîtôk yôv. 32 "Bêng be ditu môlombua da ya melak." Bêng be ditu môlô na takatu be osam auk ethak alokwang yêk. Wakma naung heyeng be ambô tiêng me lemim ênggêv katôyang. 16 Hêndêng hengololong me naung lêkmuk hivutak, êng me oyala wakma êng me na takatu be îmô Judia me îsôv nena wak mavî tem nêyô. 33 Be ditu môlô yê nena bini dumlôlê. 17 Me na takatu be îmô melak vôv nôm takiti hivutak, êng me môlôyala nena Anô Ya me dô îndôk bini melak kapô vo imbuia loho ning Nakandung ya waklavông nendelêm lêk bidong oyang nômkama andô. 18 Me na takatu be îmô kukapô me be heva melak ambôlêk. 34 Ya hanang avanông dô endeni melak vo imbuia ining kwêv thilimbung ethak môlô nena avîlanô bôlô tiêng tem mî ema amî andô. 19 Alitaknena. Wakma êng me tem maléng denang me nôm takiti sapêng tem nimbutak. 35 Pîk bêng vo avî takatu be ethambeng lêk avî takatu be êv lo leng tem nênggêv yak bini, metom yînîng ambô bôte sum hêndêng sêik kasek. 20 Be ditu môlô tengmek mî hîtôm nênggêv yak amî. 36 "Anô te mî heyala yînîng vo maléng takêng dô nimbutak êndêng Sabat mena waklavông lêk wakma yandelêm amî. Me anjela leng wakma beleng simbak ma andô. 21 Vômbe nena mî eyala amî, me Nakandung mî heyala hiving amî, wakma êng me tem maléng lêkwaê anông be nîmbô metom Wakamik yom heyala. 37 Hêndêng waklavông ethak vo maléng taksêmbôk be pîk mî hivutak amî Anô Ya Nakandung tem nendelêm me avîlanô bôlô denang hele be hêyô lêk. Me heveng Yam me tem mî tiêng tem embong îtôm bôk evong hêndêng Noa ya nômate nimbutak bêng ethak lonjbô amî. 22 Betha wakma. 38 ïanambô mî denang me avîlanô eyang Wapômbêng mî hendambêng wakma maléng takêng be inum me iwa i hê be hêlêm be îthông paling hele bidong amî, êng me tem avîlanô sapêng ênggêv yak. be hêyô wakma Noa hê yeng kapô. Yôv me ïanambô Metom la hêv avîlanô takatu be bôk hîtôk loho yôv, be bêng hêyô be hivuling loho sapêng. Be bêng yom ditu hendambêng wakma takêng hê bidong. 23 "Me me avîlanô bôlô tiêng tem îthông paling me Anô Ya hêndêng wakma anô te henang ethak môlô nena, Nakandung tem nendelêm. 40 Hêndêng wakma êng 'Ôngô, Mesaya hîmô long iti' mena 'hîmô long tamu,' me anô yi tem îmô kukapô me tem imbuia yang me êng me dô môlônggêv imbing andô. 24 Vômbe nena yang îmô. 41 Me avî yi tem epesang nôm îmô me tem anô doho tem êlêm be enang ambô yôhîng nena, 'Ya imbuia yang me yang îmô. 42 "Bêng be môlô ônggêv Mesaya' mena 'Ya me Wapômbêng ya plopet te.' Me lîlê anông, vômbe nena môlô mî oyala waklavông atu tem embong lavuning lêk nôm thamtham vo embatek be môlô ning Anômbêng tem nendelêm amî. 43 Môlô avîlanô sapêng. Me loho hîtôm me tem embatek lemim ênggêv ambô ti katô. Melak te alang helanjô avîlanô takatu be bôk Wapômbêng hîtôk loho yôv vo ambô nena na vanî tem ende ya melak kê, êng me yêni da ya. 25 Ondajô! Nôm takiti mî denang me lêk yêni hêv lîlê vo na vanî mî hîtôm ende ya melak êng ya hanang himung ethak môlô vo oyangging am. 26 kê amî. 44 Me Anô Ya Nakandung tem nendelêm be "Bêng be anô te henang ethak môlô nena, 'Ôngô, nembong môlô ôpindik kambom, be ditu ômô lîlê

bêng yom. 45 “Bêng be mólombong ku îtôm anô yôv ketem nendelêm, be ditu helam ya ña ku hêlêm ku lêkauk mavî be thak hesopa ambô. Ôpêng ya me hêv ya valuseleng êndêng loho vo eyangging. 15 avaka hetak inda vo neyanting ya ña ku be nêngêv Yéni hímberi valuseleng tham hítôm loho ning auk lêk nôm êndêng loho îtôm wakma atu be hítôk. 46 Me ining ku, be ditu hêv 5,000 hêndêng anô te me 2,000 hêndêng wakma ya avaka hívô hêlêm ethak lonjbô be hêndêng anô yang me 1,000 hêndêng anô te me hêyê nena anô ku êng hevong ku mavî, êng me tem hê. 16 Ketheng oyang me ôpatu be hiwa 5,000 hê mavî vo ôpêng. 47 Ya hanang avanông ethak mólô me hevong ku hethak be hêvôv 5,000 hêyô hímô nena avaka êng tem netak ôpêng vo neyanting ya long hiving. 17 Me yang atu be hiwa 2,000 hê me nômkama sapêng. 48 “Metom ôpêng anô kambom, hevong ku bêng yom be hêvôv 2,000 hêyô hímô long êng me tem langêv injék kapô nena, ‘Lêk bôô me hiving. 18 Metom ali atu be hiwa 1,000 hê me helav yînîng avaka mî hívô hêlêm ketheng amî.’ 49 Be lovang be hivung ya avaka ya valuseleng îlôk. 19 ditu hik ña ku takatu be evong ku hiving yéni me “Yôv me avaka êng hê be heveng vambô anông yôv heyang nôm lêk hinum waing hiving ña takatu be me hívô lêm ethak lonjbô. Me helam ya ña ku hêlêm thak inum waing be elo molo. 50 Hevong bêng be vo nendarjô loho ning ku ya lavông. 20 Me ali atu be hîthông waklavông lêk wakma ya avaka tem néyô hêvôv 5,000 hêyô hímô long hiving hêlêm me henang paling. 51 Êng me avaka atu tem nêngêv vovang nena, ‘Anômbêng, bôk hôêv 5,000 vo ya hayangging. bêng êndêng yéni me netak ôpêng îmô imbing ña Nôngô! Lêk ya havôv 5,000 hêyô hímô long hiving.’ takatu be enang ambô yôhîng. Long êng me loho tem 21 “Me ya avaka henang nena, ‘Mavî anông! Ong endeng kambom be ethang vienjing ondong long. anô katô be hovong ku mavî. Lêk hoyangging nôm yaôna mavî, be ditu tem yangêv nôm bêng anông

25 “Heveng Yam me melak leng ya lêkliriyak bêng tem nítôm avî voyavô lauming iwa ning lam be ê vo injê ôpatu be tem nimbuia avî lêkmuk. 2 Avî lêkauk bahevi me avî auk mî bahevi. 3 Avî auk mî iwa ning lam be ê, metom mî iwa ining lam ya thôk doho vo êtôm imbing amî. 4 Metom avî lêkauk iwa ning lam lêk ya thôk hílôk kolopak doho iving vo êtôm. 5 Avî takêng eyabing anô êng vo néyô hele be mî hêyô ketheng amî, be ditu malenjing eyang be êkthôm. 6 “Metom hêndêng bîlîvông bing me kaêk te helam nena, ‘Anô hiwa avî lêk hêyô yôv be mólolêm yêing vo umbua inda thô!’ 7 “Êng me avî voyavô takêng iviyô me epesang ining lam. 8 Me avî auk mî enang ethak avî lêkauk nena, ‘Yoô ning lam hevong ema be mólôngêv lam thôk doho êndêng yoô.’ 9 “Me avî lêkauk enang nena, ‘Mî hítôm aô sapêng amî be ditu mólô da nu vo ôngêv mólô ning vuli.’ 10 “Êng me loho ê denang vo êngêv loho da ning vuli me anô hiwa avî atu hêyô. Me vi atu be lêk epesang i yôv ivutak êyô melak kapô hiving yéni vo injang nôm me ik melak ambolék thing. 11 “Yôvêm me vi atu êyô me enang nena, ‘Anômbêng, anômbêng! Nungik melak ambolék kê vo yoô.’ 12 “Metom ôpêng henang nena, ‘Ya hanang avanông bing ethak mólô nena ya hathông mólô paling.’” 13 Yôv me Yisu henang ethak avilânô takatu be elanj ya ambô nena, “Mólô mî oyala waklavông lêk wakma atu be Anô Ya Nakandung tem nendelêm amî, be ditu mólôngêv lêlê.” 14 Me Yisu henang ethak lonjbô nena, “Melak leng ya lêkliriyak bêng me hítôm anô lêk valuseleng bêng te hevong vo nimbeng long bôyang

ya hêlêm me henang nena, ‘Anômbêng, bôk hôêv 2,000 hêndêng ong vo noyanting. Nôlêm vo ai lenjing mavî ethak tom!’ 22 “Me ôpatu be hiwa 2,000 hêlêm me henang nena, ‘Anômbêng, bôk hôêv 2,000 hêndêng ya be ya hayangging. Nôngô! Lêk ya havôv 2,000 hêyô hímô long hiving.’ 23 “Me ya avaka henang nena, ‘Mavî anông! Ong anô katô be hovong ku mavî. Lêk hoyangging nôm yaôna mavî, be ditu tem yangêv nôm bêng anông êndêng ong vo noyanting. Nôlêm vo ai lenjing mavî ethak tom!’ 24 “Yôv me ali atu be hiwa 1,000 hêlêm me henang nena, ‘Anômbêng, ya hayala nena ong me anôja, vômbê nena thak holav nôm hílôk kukapô atu be mî hovatho amî. Me kukapô atu be mî hopayiv yanvêk hílôk amî me thak huwa ya nôm.’ 25 Be ditu ya hakô be ya havung yong 1,000 atu hílôk pík. Nôngô! Yong valuseleng êng ti.’” 26 “Me avaka henang viyang nena, ‘Ong anô kambom lêk ong anô vau! Honang nena thak ya halav nôm hílôk kukapô atu be mî ya havatho amî. Me honang nena thak ya hauwa nôm hílôk kukapô atu be mî ya hapayiv yanvêk hílôk amî.’ 27 Metom hevong bisê be mî notak yînîng valuseleng îndôk melak valuseleng vo wakma atu be ya hayô hethak lonjbô me tem yambua valuseleng ya nakandung doho êyô mô long imbing?” 28 “Yôv me henang ethak ña ku vi nena, ‘Mólombua 1,000 atu vê injék inda be ôngêv êndêng ôpatu be hiwa 10,000.’ 29 Vômbê nena ôpatu be hevong ku mavî hethak yînîng valuseleng be hivutak bêng anông, êng me tem ya tak doho êyômô long imbing be yangêv êndêng ôpêng vo nimbutak bêng anông. Me ôpatu be mî hevong ku hethak yînîng valuseleng amî, êng me tem yangêv doke atu be hevalong vê

injêk inda. 30 Me ôngêv anô volong êng vê bini long momanjaning. Long êng me tem nendeng kambom be nethang ambôlêk ondong long.” 31 “Hêndêng wakma Anô Ya Nakandung élêm iving ya danda lêkmangjing lêk anjêla sapêng, êng me tem néyômô ya balê king lêkmangjing. 32 Me avîlanô pîk sapêng tem ethak tom be élêm emba yêni mandaluk me tem nembak loho kê ni ondong yi îtôm boksipsip alang thak hik boksipsip tham be îmô bôyang me bokmeme da îmô bôyang. 33 Me tem netak boksipsip îmô bang viyôhôk me bokmeme îmô bang vikeng. 34 “Yôv me King tem nenang ethak avîlanô takatu be îmô bang viyôhôk nena, ‘Môlôlêm! Wakamik bôk hevong mavî hêndêng môlô. Be ditu môlôlêm umbua lêkliriyak bêng atu be Wapômbêng bôk hépôpêk vo môlô hêndêng sêmbôk be hepesang pîk munjaluk anông. 35 Vômbê nena sêmbôk be ya hama vo ya leng me môlô êv nôrn hêndêng ya. Me ya muning hethak ñanam me môlô êv ñanam hêndêng ya. Me ya anô long bôyang me môlô uwa ya thô. 36 Ya kwak mí me môlô êv kwak hêndêng ya. Me ya hatung kômbôk me môlô yanging ya. Me ya hamô kalaondong me môlôlêm ôyé ya.’ 37 “Yôv me avîlanô thêthôp tem enang viyang nena, ‘Anômbêng, hêndêng angête me yoô yê homa vo lem be yoô êv nôrn hêndêng ong lêk ong muning hethak ñanam be yoô êv ñanam hêndêng ong? 38 Hêndêng angête me ong anô long bôyang be yoô auwa ong thô lêk ong kwak mí be yoô êv hêndêng ong? 39 Hêndêng angête me hutung kômbôk be yoô yanging ong lêk ayê hômô kalaondong be yoô athôk ayê ong?’ 40 “Me King tem nenang ethak loho nena, ‘Ya hanang avanông ethak môlô! Bôk ovong nôrn takêng hêndêng yînîng avîlanô takatu be athêng mí, be ditu hîtôm môlô ovong hêndêng ya.’ 41 “Yôv me tem nenang ethak avîlanô takatu be eva bang vikeng nena, ‘Môlômbeng dang! Wapômbêng bôk henang yôv nena tem utung malêng be môlô nu long amela lêkmala atu be bôk embang yôv vo Sakdang lêk ya anjêla. (aiônios g166) 42 Sêmbôk be ya hama vo ya leng me mí ôvô nôrn hêndêng ya amî. Me ya muning hethak ñanam me mí ôvô ñanam hêndêng ya amî. 43 Me ya anô long bôyang me mí uwa ya thô amî. Me ya kwak mí me mí môlô êv kwak hêndêng ya amî. Me ya hatung kômbôk lêk ya hamô kalaondong me mí môlôngô ya amî.’ 44 “Me tem loho nang viyang bêng nena, ‘Anômbêng, angête me yoô yê homa vo lem, mena ong muning hethak ñanam, mena ong anô long bôyang, mena ong kwak mí, mena hutung kômbôk, mena hômô kalaondong be mí yoô êv ong livung amî?’ 45 “Yôv me tem nenang viyang ethak loho nena, ‘Ya hanang avanông ethak môlô! Bôk mí

môlômbong nôrn takêng ethak yînîng avîlanô takatu be athêng mí te amî, be ditu hîtôm môlôvong hêndêng ya da.’ 46 “Be ditu avîlanô takiti êng tem ini vo imbua vovang îtôm wak nôrbêng iti sapêng. Metom avîlanô thêthôp tem ini vo imbua lêkmala îtôm wak nôrbêng iti sapêng.” (aiônios g166)

26 Wakma Yisu henang ambô nôrbêng êng yôv me henang ethak ya ja hîndông nena, 2 “Môlôyalâ nena wak yi hêk denang vo néyô Waklavông Hêv Lîfîng. Hêndêng waklavông êng me tem etak Anô Ya Nakandung îndôk ñakyo baherjing vo ingik yêni vônô ethak alovalasing.” 3 Yôv me ja bênjêng îmbôk da lêk avaka ethak tom hilôk kwandôk bêng hîmbôk da, ôpatu be ya athêng nena Kaiapas ya melak popatîng. 4 Me ethalo londanjê vo embalang Yisu menang oyang be ingik yêni vônô. 5 Metom loho nang nena, “Dô aômbong nôrn ti êndêng Waklavông Hêv Lîfîng îndôk avîlanô malenjing andô, endekeme loho lenjing maning be embong vovak.” 6 Hêndêng wakma êng me Yisu hêyô Betani be hîmô Saimon ôpsêmbôk be hiwa kômbôk lepla ya melak. 7 Me Yisu heyang nôrn îmô me avî te hêyô hethak melak kapô. Avî êng hiwa kolopak kékêlô te lêk nôrn uv mavî hîmô kapô be ya vuli me bêng anông be hengathô hêyô hîmô Yisu kwandôk. 8 Yisu ya ja hîndông êyê nôrn êng me lenjing maning be enang nena, “Bisête be hivuling nôrn uv mavî ti be hengathô itup hê oyang? 9 Hîtôm nêngêv vo anô yang êngêv vuli me nimbuvaluseleng bêng be nêngêv êndêng avîlanô siv.” 10 Yisu helarjô loho ning ambô êng me henang nena, “Bisête be môlô êv malêng hêndêng avî tieng? Yêni hevong nôrn mavî anông hêndêng ya. 11 Avîlanô siv tem îmô imbing môlô îtôm wak nôrbêng iti sapêng. Metom tem mí ya mô imbing môlô vambô amî. 12 Avî ti hengathô nôrn uv mavî hêyô hîmô ya vo hepesang ya lenjing kopik vo endav ya. 13 Ondanjô! Ya hanang avanông ethak môlô nena pîk nôrbêng atu be enang Ambô Mavî hevong me tem enang ethak nôrn atu be avî ti lêk hevong iving vo avîlanô lenjing êngêv ya kôkôthing.” 14 Yôv me Judas Iskaliot, Yisu ya ja hîndông lauming be lahavôyi takatu te, hê hêndêng ja bênjêng îmbôk da 15 me henang nena, “Tem ya hatak Yisu îndôk môlô bahemim, metom tem môlôngêv ômbête êndêng ya?” Êng me loho iwa valuseleng silva hîtôm 30 thô be êv hêndêng yêni. 16 Tomêng me Judas hethalo lorjanjê vo netak Yisu îndôk loho baherjing. 17 Waklavông Eyang Polom Yis Mî ya wak ali mung hêyô. Me Yisu ya ja hîndông ê hêndêng inda me enang ik yêni ling nena, “Lemêv tem yoôna melak alê vo yoô pôpêk nôrn lenjing êngêv

Waklavông Hêv Lîlîng îndôk?" 18 Me henang nena, ethak inda nena, "Mî anông! Ik ya vônô hiving ong "Môlô nu melak lông kapô me tem utung anô te me ma, metom mî hîtôm tem ya nang nena ya hathông onang ethak yéni nena, "Kîdôrja henang nena ya ong paling amî." Me ya ña hîndông sapêng enang wakma atu me lêk bidong. Be yéni lêk ya ña hîndông bêng yom. 36 Yôvêm me Yisu lêk ya ña hîndông êyô tem êlêm yong melak vo injang nôm lenjing êngêv long atu be elam nena Getsemani me henang ethak Waklavông Hêv Lîlîng." 19 Me ya ña hîndông evong loho nena, "Môlô mô long iti me ya ha vo ya teng hîtôm henang be loho ê me epesang nôm Waklavôngmek." 37 Me hiwa Pita hiving Sebedi nakandung luvi Hêv Lîlîng. 20 Yathindang momajaning hêyô me Yisu be loho ê. Me yéni kapô lêk malêng be lahiki bêng heyang nôm hîmô hiving ya ña hîndông lauming be anông. 38 Be henang ethak loho nena, "Ya kapôlông lahavôyi takatu 21 loho eyang nôm ìmô denang me lêk malêng bêng anông hîtôm ya havong ama. Be henang nena, "Ya hanang avanông ethak môlô nena ditu môlô mô lîlê be ondav long imbing ya." 39 Me hê môlô te tem netak ya îndôk ñakyo bahanjing." 22 Me dêim doke me hêv yak be thohav lo ma hilôk pîk. loho kapôlônjng malêng kambom be loho tomtom Me heteng mek nena, "Wakamik, lonđanljê te hêk, enang nena, "Anômbêng, betha ya mî mesa?" 23 êng me ya leng hiving numbua keyek iti vê injêk ya. Êng me Yisu henang viyang nena, "Ôpatu be hetak Metom dô nosopa ya leng hiving andô. Mî, nosopa bang hilôk belev hiving ya ditu tem netak ya îndôk ong da yong lem hiving." 40 Yôv me Yisu hele hê me ñakyo bahanjing. 24 Anô Ya Nakandung teni hîmô bôk hêyê ya ña hîndông takatu me lêk êkthôm. Êng me ekavu yôv hethak yéni. Metom alitakna. Malêng bêng henang ik Pita ling nena, "Hevong bisê be mî hîtôm vo ôpatu be tem netak Anô Ya Nakandung îndôk ôngêv lîlê imbing ya wakma te amî? 41 Môlô mô ñakyo bahanjing. Betha talêmbô bôk nembathu yéni lîlê be oteng mek vo dô ôngêv yak îndôk nôm takatu amî, êng me tem mavî vo inda!" 25 Me Judas, ôpatu be tem neyek môlô andô. Dôhô la hiving nembung be tem netak Yisu îndôk ñakyo bahanjing, henang bêng, metom kôpik vau be mî hîtôm nembung bêng ik ling nena, "Kîdônga, betha ya mesa?" Me Yisu amî." 42 Yôv me hîvô hê hethak lonjbô me heteng henang nena, "Hîtôm ditu honang." 26 Loho eyang mek nena, "Wakamik, lonđanljê te mî hêk vo numbua nôm hîmô me Yisu hiwa polom te be henang la mavî keyek iti vê injêk ya vo dô ya num andô, êng me hêndêng Wapômbêng. Yôvêm me hekavli be hêv nosopa ong da yong lem hiving yom." 43 Yôv me hêndêng ya ña hîndông me henang nena, "Môlombua hele hê hethak lonjbô me hêyê loho êkthôm denang, be orjwang. Diti me yînîng vathiap." 27 Yôvêm me vîmbe nena malerjing heyang be mî hîtôm ìmô lîlê hiwa keyek lêk waing be henang la mavî hêndêng amî. 44 Êng me hetak loho be hîvô hê me heteng mek Wapômbêng. Me hêv hêndêng loho be henang nena, bôô atu bôlô ali lô hethak lonjbô. 45 Yôvêm me hele "Môlô sapêng unum îndôk keyek iti. 28 Diti me yînîng hê vo ya ña hîndông me henang ethak loho nena, lêkma atu be tem nerjathô vo nembak tava imbing "Môlô ôêkthôm be uwa lovak denang e? Ondanjô. Wapômbêng lêk avîlanô pîk iti vo nêngêv avîlanô Wakma lêk bidong vo etak Anô Ya Nakandung îndôk bêng anông ining kambom vê. 29 Ya hanang ethak ña kombom kambom bahanjing. 46 Ôngô! Anô netak môlô nena tem mî ya num waing ethak lonjbô amî ya îndôk ña takêng bahanjing lêk hêlêm yôv, be ditu endebe waklavông atu be tem ya num waing lêkmuk môlombiyô vo aô na êndêng loho." 47 Yisu henang imbing môlô ìmô Wakamik ya lêkliyak bêng kapô ambô denang me Judas hêyô, yéni me ya ña hîndông néyô êm." 30 Loho êv yeng te yôv me etak long lauming be lahavôyi takatu te. Me avilanô bêng anông êng be ê Dum Oliv. 31 Me Yisu henang ethak ya ña êlêm hiving yéni be iwa bîng vovak lêk njokyôhôk. hîndông nena, "Yaô bîlîvông iti me tem môlôngô nôm ña takêng me ña bêngbêng ìmbôk da lêk avaka êv takatu be tem nimbutak ya be môlô sapêng ining êv loho be êlêm. 48 Ôpatu be tem netak Yisu îndôk ña iving tem nêngêv yak hîtôm bôk ekavu nena, "Tem êng bahanjing bôk henang lavuning te hêndêng loho yangik boksipsip ining alang vônô, me boksipsip tem nena, "Ôpatu be tem yangu me Yisu be môlombalang ïsôv mayaliv bini." 32 Metom yôv ketem yambiyô ethak yéni!" 49 Me ôpêng hê ketheng hêndêng Yisu me lonjbô me yamung be yana Galili me tem môlombeng henang nena, "Kîdônga, bîlîvông mavî." Me hingu ya Yam." 33 Me Pita henang viyang nena, "Mî! Loho inda. 50 Me Yisu henang nena, "Aiyang, nombong sapêng etak ong be ê, metom tem mî hîtôm ya tak nôm atu be hólêm vo nombong." Êng me ña êng ong amî." 34 Me Yisu henang nena, "Ya hanang evalong Yisu hêk. 51 Me ña takatu be loho eva hiving avanông bing ethak ong nena yaô bîlîvông iti me Yisu me te hendandi ya bîng vovak be hele kwandôk tale mî heleng amî denang me tem nonang hîtôm bêng hîmbôk da ya anô ku te limbuluk vi tho. 52 Me bôlô lô nena hôthông ya paling." 35 Me Pita henang Yisu henang nena, "Notak yong bîng îndôk ya kôpik

ethak lorjbô! Da takatu be evong vovak hethak bîng Môlô ning auk bisête? Tem yambong ômbête ethak me tem bîng injang loho da vôrô. 53 Beta hôthông ôpiti?" Me loho enang nena, "Henang ambôma hethak paling nena ya hîtôm ya nang êndêng Wakamik me Wapômbêng be ditu nema." 67 Yôv me loho îsu vapok ketheng oyang me tem nêngêv anjela vovak ondong ethak Yisu thohav lo ma me epeng yêni me doho lauming be lehavôyi me doho éyômô imbing be élêm epetav yêni 68 be enang nena, "Ong Mesaya, yôv vo êngêv ya livung. 54 Metom ya havong bêng me be nonang ambô plopet iti, opalê diti hik ong?" 69 ambô atu be bôk hêk Wapômbêng ya Kapua tem mî Pita hîmô melak atu ya bandêng kapô me avî ku te ningik anông amî. Be ditu nôm takêng tem nimbutak hêlêm hêndêng yêni me henang nena, "Ong iti bôk bêng hîtôm Wapômbêng ya Kapua henang." 55 Yôv hoveng hiving Yisu nang Galili." 70 Me Pita henang me Yisu henang ethak avîlanô nômbêng atu nena, nena, "Ya hathông ambô tu be honang paling!" Me "Bisê! Beta ya me anô kambom anông be ditu môlô avîlanô takatu be ïmô long êng elanjô ambô êng. 71 uwa bîng vovak lêk nokyôhôk be ôlêm vo ombalong Pita hê bandêng ambôlêk me avî ku yang hêyê me ya mesa? Wak nômbêng iti me ya handông avîlanô henang ethak avîlanô nena, "Ópitu bôk heveng hiving hîmô melak matheng ya popatîng kapô, me heveng Yisu nang Nasalet." 72 Me Pita henang ethak lorjbô bisê be mî môlômbalang ya amî? 56 Metom nôm nena, "Avanông bing dake! Ya hathông ôpêng paling!" takiti lêk hivutak vo plopet ining ambô takatu be bôk 73 Yôv me ja takatu be eva bandêng kapô élêm ekavu tem ningik anông." Êng me ya ja hîndông hêndêng Pita me enang nena, "Avanông bing nena sapêng etak yêni be îsôv mayaliv be ê. 57 Da takatu ong me Yisu ya anô te, vômbê nena môlô ning ambô be evalong Yisu me iwa be ê Kaiapas, kwandôk bêng hîmbôk da ya melak popatîng. Long êng me kîdônga 74 Metom Pita henang nena, "Ya hanang avanông bing dake nena ya hathông ambô balambung hiving avaka lêk ethak tom be ïmô. ôpitu paling! Mî ya hanang ambô avanông amî, êng 58 Me Pita hesopa Yisu heveng Yam, metom heveng me Wapômbêng tem nêngêv vovang êndêng ya!" déim doke. Be hivutak êyô kwandôk bêng hîmbôk da ya bandêng kapô me hîlôk hîmô hiving kwak Bôlôtom me tale heleng. 75 Me Pita la hêv ambô atu da ya bandêng kapô me hîlôk hîmô hiving kwak be Yisu henang ethak yêni nena, "Tale mî heleng amî bidong vo ninjê nena ômbête tem nimbutak Yisu. 59 denang me tem nonang ïtôm bôlô lô nena hôthông Me ja bênbêng ïmbôk da lêk kanjo sapêng ethalo ya paling." Êng me Pita hele yéing me heleng bêng avîlanô doho vo ïmbî ambô yôhîng ethak Yisu vo anông.

embong ambô ethak inda be ingik vôrô. 60 Me anô bêng anông élêm be enang ambô yôhîng ethak yêni, metom loho mî épôm Yisu ya kambom te vo ingik yêni vôrô amî. Êng me anô lokwaryi ïmô long êng be ê hêndêng long evong ambô 61 me enang nena, "Ópiti bôk henang yôv nena, 'Ya hîtôm ya seng Wapômbêng ya melak matheng thô be yandav ethak lorjbô ïtôm wak lô yom.'" 62 Êng me kwandôk bêng hîmbôk da hiviyô heva me henang ik Yisu ling nena, "Ong ambô nonang viyang mî mesa? Hevong bisê hethak ambô ti be lêk enang ethak ong?" 63 Metom Yisu bonong yom. Me kwandôk bêng hîmbôk da henang ethak inda nena, "Ya hanang hêndêng ong, hethak Wapômbêng lêkmala ya athêng me nonang ethak yoô nena ong Mesaya, Wapômbêng Nakandung nêyômô Wapômbêng Léklinyak Anông bang viyôhôk be nêlêm imbing mavông." 65 Me kwandôk bêng hîmbôk da helanjô ambô êng me hêvôv ya kwêv kê be henang nena, "Lêk yôv! Ópiti henang ambôma hethak Wapômbêng be lêk môlô larjô yôv! Me bisête be aô lejeng iving andanô ambô doho imbing?" 66

27 Hêndêng lêkbôk momarjaning me ja bêrbêng ïmbôk da lêk avaka sapêng ethak tom me epatôk ambô vo ingik Yisu vôrô. 2 Yôv me ekak bang luvi lêku me iwa be ê êv êndêng Pailat, Lom ining gavana atu be heyarging Judia. 3 Judas ôpatu be hethak Yisu hîlôk njakyo bahanjing hêyê nena lêk evong ambô yôv vo ingik Yisu vôrô. Êng me hele ya aux liîng be hê hêv valuseleng silva 30 takatu hêndêng ja bêrbêng ïmbôk da lêk avaka hethak lorjbô 4 me henang nena, "Lêk ya havong kambom be ya hatak ôpatu be kambom mî hîlôk môlô bahanjing." Êng me loho nang nena, "Ong da yong maléing me mî yoô ning amî." 5 Me Judas hekaliv valuseleng silva takêng hêyô melak matheng ya popatîng me hê hevak lôk be hema. 6 Me ja bêrbêng ïmbôk da ithup valuseleng silva takêng be enang nena, "Valuseleng iti me êv vo ingik anô vôrô ethak. Bêng be mî mavî vo aô tak ïmô imbing valuseleng melak matheng amî ndô." 7 Me loho epatôk ambô vo êngêv anô hepesang wîng yôhôk ya pik bôte vuli vo thak lohondav avîlanô long bôyang injék. 8 Be ditu heveng hele be hêyô lêk me avîlanô elam long êng thêthô nena "Pik Lékma Hengathô". 9 Be ditu ambô ti lêk

hik anông hîtôm plopet Jelemaia bôk henang yôv Gavana Pailat ya ja vovak iwa Yisu be ê ya melak nena, "Loho iwa valuseleng be êv anô hepesang bandêng kapô. Me ja vovak sapêng êlêm ethak tom wîng ya pîk bôte vuli hîtôm sêmbôk be Wapômbêng be ekalambu yêni thing. 28 Me îmbî ya kwêv thô me henang ethak ya. Valuseleng êng me avîlanô Islael iwa kwêv lêkma dêim te hîtôm king ining kwêv be etak vo êngêv yêni vuli ethak." 11 Yisu heva gavana ik îlôk yêni. 29 Me iwa yak lêkiliu atu be epesang Pailat mandaluk me Pailat henang nena, "Ong me hîtôm king ining kwakdam me ik hîlôk kwandôk. Me ja Juda ning king mesa?" Me Yisu henang nena, etak kôm hîlôk yêni bang viyôhôk be hevalong hîtôm "Hîtôm ditu ong da honang." 12 Da bênbêng îmbôk king ining kwanding. Me loho eya venjribudum thîvô da lêk avaka îmbî Yisu lijkopik ethak ambô lomaloma hethak yêni me enang ambôma nena, "WaklîvÔng metom mî henang viyang amî. 13 Êng me Pailat mavî, ja Juda ning king!" 30 Yôv me îsuwapôk ethak henang nena, "Betha mî holanjô loho ning ambô yêni me iwa kwanding atu be ik kwandôk ethak. 31 takatu be enang ethak ong amî e?" 14 Metom yêni Me enang ambôma hethak yêni yôvêm me îmbî kwêv bonong yom me mî henang ya ambô viyang amî, be lêkma atu thô me ik yêni da ya kwêv dêim hîlôk lonjbô. ditu Pailat hesong kambom. 15 WaklavÔng Hêv Lîfîng Me iwa yêni be ê vo ingik vônô ethak alovalasing. 32 nômbêng iti me avîlanô thak elam anô kalaondong te Loho iwa be ê me êpôm anô Sailini te be ya athêng ya athêng vo Pailat êngêv vê. Me Pailat thak hêv nena Saimon hîlôk lonjarjlê. Me îpôvîng ôpêng vo ôpêng vê. 16 Hêndêng sondakbêng êng me anô te nimbuia Yisu ya alovalasing. 33 Êng me loho ê yô be ya athêng nena Yisu Balabas hîmô kalaondong. long te be ya athêng nena Golgota. Athêng êng ya Be avîlanô bêng anông eyala ôpêng. 17 Êng me ondong nena Long Kwandôk Lokwang. 34 Long êng avîlanô sapêng ethak tom me Pailat henang ik loho me loho iwa waing be isuvuling hiving nôm maning te ling nena, "Môlô lemim êv ya tak opalête vo nêthôk me êv hêndêng yêni vo ninum. Metom hinum doke êndêng môlô? Yisu Balabas mesa Yisu atu be elam yom me maning be hêndô. 35 Yôv me loho ik yêni nena Mesaya?" 18 Pailat henang bêng vômbê nena long hethak alovalasing yôv me îmbî valu vo injê heyala loho ning auk lenjindang atu be etak Yisu nena opalê tem nimbuia ya thôp. 36 Yôv me îlôk îmô hîlôk yêni bang. 19 Pailat helanjô ambô denang me long êng be eyangjing inda. 37 Yêni kwandôk viling yanavî hêv ambô hêyô vo yêni nena, "Bokam ya me ekavu ambô atu be evong ambô hethak inda hayê navîng te hethak ôpitu be ya hakô kambom, bêng nena, ÔPITI ME YISU, JA JUDA NING KING be ditu dô nombong nômate ethak anô thêthôp itu 38 Me êthôkêng anô vanî lokwaryi hiving. Be yang andô." 20 Metom ja bênbêng îmbôk da lêk avaka heva Yisu bang viyôhôk me yang heva bang vikeng. îlôk avîlanô lenjing vo endam ethak Pailat vo netak 39 Me avîlanô takatu be elom lonjarjlê êng evali Balabas ende yêng me ingik Yisu vônô. 21 Me Pailat lunjikwandôk be enang ambôma hethak yêni 40 be henang ik loho ling hethak lonjbô nena, "Môlô lemim enang nena, "Ong atu be honang nena tem noseng êv ya tak anô yi ti yang sê?" Me avîlanô elam nena, melak matheng thô be nondav ethak lonjbô îtôm "Balabasi!" 22 Me Pailat henang ik loho ling hethak wak lô yom e? Yôv be nôngêv ong da livung! Ong lonjbô nena, "Yôv be tem yambong ômbête ethak Yisu Wapômbêng Nakandung, êng me notak alovalasing atu be elam nena Mesaya?" Me sapêng elam nena, be nôlêm pîk!" 41 Me ja bênbêng îmbôk da lêk "Ungik vônô ethak alovalasing!" 23 Me Pailat henang kîdôrja ambô balambung lêk avaka enang ambôma nena, "Vômbête? Yêni hevong ômbête kambom?" hiving nena, 42 "Ôngô! Bôk hêv avîlanô livung, metom Metom loho elam lêklala hethak lonjbô nena, "Ungik mî hîtôm nêngêv yêni da livung amî vo? Yêni me vônô ethak alovalasing!" 24 Pailat helanjô loho ning Islael ining king e? Yôv me netak alovalasing be kaêk êng me hêyê nena vovak bêng hevong imbutak nêlêm pîk vo aôrja be aôngêv imbing yêni! 43 Ôpêng be yêni mî hîtôm nembong nômate amî. Êng me hêv iving Wapômbêng, be ditu Wapômbêng la hiving, hiwa janam be hithik bang heva avîlanô malenjing êng me tem nêngêv inda livung, vômbê nena henang be henang nena, "Ôpiti hema me ya lêkma tem mî bêjiti, 'Ya Wapômbêng Nakandung.'" 44 Me anô nendahalîng long ethak ya baheng amî! Me môlô da vanî yi atu be eva alovalasing hiving yêni enang ning malêng." 25 Me avîlanô sapêng enang viyang ambôma hiving. 45 WaklîvÔng bing me momajaning nena, "Ditu yôv! Ôpêng ya lêkma tem nendahalîng hêyô pîk nômbêng iti sapêng vôt be hêk hele be ethak yoô lêk yoô ning sêik lêkmuk bahanjing!" 26 hêyô wakma lô. 46 Bidong oyang wakma lô me Yisu Êng me Pailat hetak Balabas be hê. Me henang be helam kaêk lêkwaê nena, "Eloi, Eloi, lama sabatani?" evali Yisu hethak yak lêkiliu yôv me hetak hîlôk ja Ambô êng ya ondong bêjiti, "Yinîng Wapômbêng, vovak bahanjing vo ingik vônô ethak alovalasing. 27 Yinîng Wapômbêng, bisête be hotak ya?" 47 Me

avilanô takatu be eva long êng elanô ambô êng bunu me osopa mólô da ning auk be opesang kalang me enang nena, "Helam Elaija!" 48 Ketheng oyang ambolék êng manjeng." 66 Êng me loho ê me ethang me nya êng te hê me hiwa kapôk be hethong îlôk valu atu be hîmô kalang ambolék thing me nya vovak waing maning. Me hepatôk kapôk êng hethak njok eyangging îmô.

te be hév hêndêng yêni vo ninum. 49 Me avilanô vi enang nena, "Ôndo yôvêm! Endekeme Elaija tem nelêm ênggêv yêni livung ma." 50 Me Yisu helam kaêk lêkwaê hethak lonjbô me hetak dôhô be hê me hemâ. 51 Bôlôtom oyang kwak bêng atu be thak heva melak matheng vo heyang melak kapô kisi me hipupkê hê luvi hék viling be hêyô tamu vimbing. Me duviyang bêng hév be valu bênbêng hipuk kethakê. 52 Me kalang ambolék hikê be avilanô matheng bêng anông tak sêmbôk be ema me iviyô hethak lonjbô. 53 Hêndêng wakma Yisu hiviyô ethak lonjbô me nya iviyô takatu etak kalang be ê melak lông matheng Jelusalem be eveng yêing be avilanô bêng anông êyê loho. 54 Me anô vovak lêik lêk nya vovak takatu be eyangging Yisu hîmô êyê duviyang lêk nôm takatu be hivutak. Êng me loho êkô kambom be enang nena, "Avanông bing! Ôpiti me Wapômbêng Nakandung anông." 55 Me Malia nang Makdala lo Malia Jems loyang Josep ining talêmbô me Sebedi namalô luvi ning talêmbô, loho lêk avî bêng anông eva dêm doke be êyê. Avî takêng bôk etak Galili be eveng hiving Yisu vo êv yêni livung. 57 Yathinjâng me anô lêk valuseleng bêng te nang Alimatiâ be ya athêng nena Josep hêyô hêyê Pailat. Yêni me Yisu ya nya hîndöng te be ditu hê me henang ethak Pailat nena, "Hítom yambua Yisu lijkôpik mesa?" Êng me Pailat henang ethak nya vovak be loho ê iwa Yisu lijkôpik be ê êv hêndêng inda. 59 Me Josep hiwa Yisu lijkôpik be hivuliv thing ethak kwak thapuk mambung te. 60 Me hiwa Yisu lijkôpik be hê me hetak hêtâ ya kalang lêkmuk te. Kalang êng me hekolop valu ambuang be hepesang vo netak nya ema injék. Yôv me himbumbi valu bêng te be hele hik kalang ambolék thing ethak me hê. 61 Me Malia nang Makdala lêk Malia yang îmô bidong oyang kalang be êyê hîmô. 62 Waklavông epesang nômkama Sabat lêk hele be hê yôv. Me hiviyô heyang me nya bênbêng îmbôk da lêk Palisi ê vo injê Pailat. 63 Me loho nang nena, "Anômbêng, yoô lenjing êv anô ambô yôhîng atu ya ambô hîmô lêkmala denang me henang bênjiti, 'Wak lô hele be hê me tem yambiyo ethak lonjbô.' 64 Be ditu nônggêv nya vovak bini vo eyangging kalang îtôm wak lô êng. Endekeme ya nya hîndöng tem imbuâ lijkôpik vanî me embatek avilanô nena, 'Lêk hiviyô hethak lonjbô hêtâ njama.' Ambô yôhîng êng me tem bêng anông be nîmbô thak vo yang mung atu." 65 Êng me Pailat henang ethak loho nena, "Môlômbua nya vovak doho

28 Sabat hele be hê yôv me hêndêng sonda lêkbôk momajaning, sonda êng ya wak ali mung hêyô me Malia nang Makdala lo Malia yang ê vo injê kalang. 2 Me Anômbêng ya anjela te hîlôk nang melak leng be hêlêm êyô me duviyang bêng te hév. Me anjela êng himbumbi valu bêng atu be hîmô kalang ambolék vê be hêyô hîmô long. 3 Me thohav lo ma hîtôm damak me ya kwêv thapuk anông. 4 Me nya vovak êyê be êkô kambom beelowaling. Me êv yak îlôk êk hîtôm bôk ema yôv. 5 Êng me anjela henang ethak avî yi êng nena, "Dô mamu kô andô. Ya hayala nena mamu othalo Yisu ôpatu be ik ethak alovalasing. 6 Yêni mî hêk long iti amî me lêk hiviyô hethak lonjbô hîtôm bôk be henang ethak mólô. Be ditu mamu lêm ôngô long atu be yêni hêk. 7 Yôv be mamu nu ketheng me onang ethak ya nya hîndöng nena, 'Lêk hiviyô hethak lonjbô hêtâ njama. Ondañô. Lêk himung be hê Galili. Be ditu mólô nu yô long êng me tem ôngô inda.' Me lemid ênggêv ambô atu be ya hanang. Ya halêm vo ya nang ambô tiêng êndêng mólô." 8 Avî yi êng elanô ambô êng be êkô, metom lenjing mavî anông hiving. Êng me thêi tak kalang be evothong ketheng be ê vo enang ambô êng ethak ya nya hîndöng. 9 Ketheng oyang Yisu hêpôm thêi be henang nena, "Lêkbôk mavî mamu." Êng me thêi ê evalong vakapô me êv yeng ethak yêni. 10 Yôv me henang nena, "Dô mamu kô andô me mamu nu me onang ethak yînîng aiyang loho vo loho ni Galili. Long êng me tem lohonjê ya." 11 Avî yi êng eveng denang me nya vovak takatu be eyangging kalang doho êyô Jelusalem. Me loho ê hêndêng nya bênbêng îmbôk da me enang kôkôthing ethak nômkama takatu be lêk hivutak. 12 Me nya bênbêng îmbôk da lêk avaka ethak tom be evak ambô yôv me êv valuseleng bêng anông hêndêng nya vovak. 13 Me loho nang ethak nya vovak nena, "Môlô nang bênjiti ethak avilanô nena, 'Yoô aêkthôm be athong paling me Yisu ya nya hîndöng elêm hêndêng bîlîvông be iwa lijkôpik vanî.' 14 Me gavana Pailat helajô kôkôthing êng me yoô da tem ana vo apesang ambô imbing yêni vo dô mólô utung malêing andô." 15 Me nya vovak iwa valuseleng me loho evong îtôm lêk enang. Be ditu nya Juda thak enang kôkôthing êng heveng hele be hêyô lêk. 16 Êng me Yisu ya nya hîndöng lauming be lahavôtom ê yôhîng Galili ya dum atu be bôk henang yôv nena loho ni. 17 Wakma loho yê Yisu, êng me êv yeng ethak

yêni, metom doho ning auk yi be lejing êv nena, "Yisu
diti mesa?" 18 Êng me Yisu hêlêm bidong me henang
ethak loho nena, "Wapômbêng bôk hêv athêng bêng
hêndêng ya vo ya hayangging nômkama leng lêk pîk
sapêng. 19 Bêng be môlô nu pîk nômbêng iti sapêng
me môlôndông avilanô vo imbutak îtôm yîning ja
esopa ya. Me uthik loho îndôk qanam ethak Lambô ya
athêng me Nakandung ya athêng me Lovak Matheng
ya athêng. 20 Me môlôndông loho vo esopa ambô
nômbêng atu be bôk ya hêv hêndêng môlô yôv.
Ondanjô! Tem ya mô imbing môlô îtôm wak nômbêng
iti sapêng endebe pîk lo leng yandang." (aiôn g165)

Mak

1 Mung anông me Ambô Mavî tiêng me hethak Wapômbêng Nakandung Yisu Kilisi. **2** Hítom Wapômbêng bôk henang ethak Nakandung Yisu Kilisi be plopet Aisaia bôk hekavu nena, "Nondarjô! Tem yangêv yînîng anô ku te vo nenang yînîng ambô bêng imung vo ong, me tem nepesang londanlê vo ong. **3** Me kaék te hêlêm nang long thiliv nena, 'Opesang londanlê vo Anômbêng tem nêlêm, me opesang be nimbutak thêthôp vo yêni.'" **4** Be ditu Jon Anô Hithik Avilanô hê hîmô long thiliv be henang vo avilanô ende kapôlônjing llîng be ithik ñanam vo Wapômbêng tem nêngêv loho ning kambom vê. **5** Me avilanô Judia lo Jelusalem sapêng elom êk be ê hêndêng yêni. Be enang ining kambom bêng me Jon hithik loho hîlôk ñanam Yelodan. **6** Jon me anô thak hik kwêv atu be epesang hethak bok kamel vuluk me hevak bokgôp hêyô hêk landong. Me thak heyang kômsopek lêk hinum biyo thôk. **7** Me henang nena, "Ópatu be tem nembeng ya Yam, ya lêklokwang me lêkwaê anông vo yînîng. Yêni me anô lêk athêng bêng me ya me yaônalêk be ditu mî hítom ya kum be ya pole ya vakapô bokgôp ya yak vê amî. **8** Ya hathik môlô hethak ñanam metom yêni tem nithik môlô ethak Lovak Matheng." **9** Wak te me Yisu hetak Nasalet nang Galili be hê hêyô me Jon hithik yêni hîlôk ñanam Yelodan. **10** Yisu hiviyô hêk ñanam kapô me hêyê leng hiké me Lovak Matheng hîlôk be hêlêm vo yêni hítom menak bôbô te. **11** Me ambô te hêlêm nang leng nena, "Ong me yînîng Wakna atu be ya leng hiving be ya leng mavî anông hethak ong." **12** Me ketheng oyang me Lovak Matheng hêv Yisu vê be hê long thiliv. **13** Me hímô long êng hítom wak bundaluk yi, êng me Sakdang hêyô be heyek yêni. Yêni hîmô hiving alim bomang metom thak anjela eyaing yêni. **14** Etak Jon hîlôk kalaondong, êng me Yisu hê Galili be henang Wapômbêng ya Ambô Mavî bêng nena, **15** "Wakma lêk hêyô yôv be Wapômbêng ya léklinyak bêng lêk bidong oyang. Be ditu onde kapôlômim llîng be ôngêv imbing Wapômbêng ya Ambô Mavî!" **16** Yisu hivup ethak kasik bomang nang Galili ya lindang me hêyê Saimon loyang Endulu. Thêi me ña ik alim ñanam be ditu ekaliv lek heveng kasik bomang. **17** Me Yisu henang ethak thêi nena, "Mamu lêm osopa ya! Tem yandóng mamu vo ômbôv avilanô îtôm ôvôv alim hîlôk lek." **18** Bôlôtom oyang me thêi êndô ning lek îmô me esopa inda. **19** Yisu hivup ethak vauyanja me hêyê Jems loyang Jon. Thêi me Sebedi namalô luvi be îmô ning yeng be indi ining lek titip. **20** Me

bôlôtom oyang me helam thêi, êng me etak thêi ning kamik Sebedi hîmô yeng hiving ya ña ku me thêi ê esopa yêni. **21** Me Yisu loho ê êyô Kapenaom be îmô. Me Isael ining waklavông thak iwa lovak elam nena Sabat hêyô be ditu Yisu hê Isael ining melak yeng vo hîndông avilanô. **22** Avilanô elanjô be esong kambom ethak ya ambô atu be hîndông loho vômbeh nena, yêni hîndông loho hítom anô lêk athêng bêng. Me mî hítom loho ning Kídôrja ambô balambung amî. **23** Me anô te hîmô Isael ining melak yeng êng be gôk lêléik hîmô hiving yêni be helam nena, **24** "Yisu nang Nasalet, hôlêm vo nombong ômbête ethak yoô? Hôlêm vo numbuling yoô mesa? Ya hayala ong. Ong Wapômbêng ya Anô Matheng." **25** Me Yisu hethang gôk kambom êng lêklokwang be henang nena, "Ong bonong me notak ôpitu!" **26** Me gôk lêléik atu hîlônîng ôpêng kambom anông be hesarjyak me hetak ôpêng be hê. **27** Me avilanô sapêng esong kambom be enang ethak i nena, "Ômbête tiêng? Ôpiti hîndông auk lêkmuk hítom anô lêk athêng bêng. Be ya ambô me lêklinyak be gôk lêléik elanjô be esopa." **28** Be ditu Yisu ya kôkôthing êng hevothong eveng Galili ning long sapêng. **29** Me bôlôtom me Yisu loho tak Isael ining melak yeng be ê Saimon lo Endulu ning melak. Me Jems lo Jon ê hiving. **30** Êyô melak me loho nang ethak Yisu nena Saimon yanjaví tu be hevong kômbôk vovang be hêk. **31** Êng me Yisu hê hêyô vo avî êng me hevalong bang be hendandi hiviyô. Me kômbôk êng hetak yêni me hiviyô be hepesang nôm vo loho. **32** Wak ê hîlôk me avilanô iwa ña lêk kômbôk lêk ña takatu be gôk kambom hivuling loho be ê êyô vo Yisu. **33** Lêk avilanô melak lóng êng sapêng élêm iving be îmô melak atu ya popatiñlivong. **34** Êng me Yisu hevong avilanô takatu be iwa kômbôk lomaloma bêng anông ivutak mavî. Lêk hêv gôk kambom bêng anông vê hiving. Gôk kambom takéng eyala nena yêni me opalê be mî hetak loho vo enang ambô amî. **35** Lêkbôk momajaning mî denang me Yisu hiviyô be hê long thiliv vo neteng mek. **36** Me Saimon loho ê ethalo yêni heveng. **37** Épôm yêni me enang nena, "Avilanô sapêng ethalo ong eveng." **38** Me Yisu henang nena, "Aô na bôyang. Aô na melak lóng takatu be hîmô bidong vo ya nang Wapômbêng ya ambô êndêng loho imbing. Hethak ondong êng yom be ditu ya halêm." **39** Me Yisu heveng Galili ning long sapêng be henang Wapômbêng ya ambô hîmô ning Isael ining melak yeng lêk hêv gôk kambom bêng anông vê hêk avilanô. **40** Me anô kômbôk lepla te hê hêyô vo Yisu me heya vabudum thîvô me hepatenak Yisu be henang nena, "Hethak ong da yong lem hiving me nombong be yambutak mavî."

41 Me Yisu lahiki hethak ôpêng be hetak bang hêyô henang nena, "Nôlêm osopa ya." Éng me hiviyô be hê hêk yêni me henang nena, "Ya leng êv numbutak hesopa yêni. 15 Yisu heyang nôm hiving Livai hîmô mavî." 42 Éng me palê lepla êng hêyôv be lijkôpik ya melak. Me ña iwa takis lêk ña evong kombom hivutak mambung. 43 Me Yisu hêv ôpêng be hê kambom bêng anông êyô be eyang nôm hiving yêni bôlôtom me henang lêklokwang hethak yêni nena, 44 lêk ña hîndông vîmbê nena loho bêng anông "Dô nonang nôm iti bêng ethak anô te andô. Metom esopa Yisu. 16 Me Palisi takatu be kîdôrja ambô nu me nungik ong thô êndêng anô hîmbôk da me balambung êyê me enang ik ya ña hîndông ling nôngêv da êndêng Wapômbêng vo ningik thô nena nena, "Yisu heyang nôm hiving ña iwa takis lêk ña lêk huvutak mambung hîtôm Moses bôk henang yôv. evong kombom kambom vo?" 17 Yisu helanjô loho Hovong bêng me tem avîlanô sapêng injê be eyala ning ambô me henang nena, "Ja lêk kômbôk yom nena lêk huvutak mambung." 45 Metom ôpêng mî ditu thak ê êyê dokta. Me ña kômbôk mî me mî. Me hesopa Yisu ya ambô sapêng amî. Mî, henang bêng bêng yom ya halêm vo yandam ña takatu be evong be kôkôthing êng hê mayaliv. Be ditu Yisu mî hîtôm ni kombom kambom. Me mî ya halêm vo yandam ña melak nenanena amî. Me hê heveng long thiliv me thêthôp amî." 18 Wak te me Jon ya ña hîndông lêk avîlanô êlêm nang luvuluvu be êyô vo injê yêni.

2 Wak doho hele be hê yôv me Yisu hê Kapenaom

hethak lonjbô me avîlanô elanjô nena Yisu lêk hêyô ya long. 2 Éng me avîlanô bêng anông êlêm êyô be melak kapô putup me melak ambôlêk vi yêing putup bêng yom. Me Yisu henang Wapômbêng ya ambô hethak loho. 3 Me anô doho iwa anô himuving te be êlêm be anô lokwanja evak umbam. 4 Avîlanô bêng anông be long putup be mî hîtôm imbuua ôpêng bini melak kapô vo Yisu amî. Be ditu ethak melak vôt me êngô melak vôt ambuang be îfîlô ôpêng lêk yêm hîlôk hele be hivup vo Yisu. 5 Yisu hêyê loho ning êv iving me henang ethak anô himuving atu nena, "Yîning wakna, lêk ya hêv yong kambom sapêng vê." 6 Me kîdôrja ambô balambung doho îmô hiving be lenjing êv nena, 7 "Bisête be ôpiti henang ambôma bêng vo? Ôpêng hesong nena yêni me Wapômbêng mesa? Anô te mî hîtôm nêngêv kambom vê amî me Wapômbêng yom." 8 Me bôlôtom me Yisu heyala loho ning auk be henang nena, "Bisête be môlô lemim ik am hethak ambô tiêng? 9 Ambô alête yuneng vo ya nang ethak anô himuving iti: 'Lêk ya hêv yong kambom vê' mesa, 'Numbiyômba me numbuua yong yêm be nombeng? 10 Bêng be tem yangik thô ethak môlô nena Anô Ya Nakandung atu ya athêng me bêng hêk pîk be hîtôm nêngêv kambom vê.' Yôv me henang ethak anô himuving atu nena, 11 "Ya hanang ethak ong nena numbyômba be numbuua yong yêm be nu yong melak." 12 Éng me ôpêng hiviyô nang loho lîvông be hiwa ya yêm me hele yêing be hê. Avîlanô esong kambom be êv Wapômbêng ya athêng ling be enang nena, "Bôk mî yoongga nômate bênjiti amî!" 13 Yôv me Yisu hîvô hê kasik bomang ya dang hethak lonjbô. Me avîlanô bêng anông êyô be yêni hîndông loho. 14 Yêni hivup ethak me hêyê Livai Alpius nakandung hîmô melak iwa takis. Me

ning ambô me henang nena, "Ja lêk kômbôk yom nena, "Yisu heyang nôm hiving ña iwa takis lêk ña lêk huvutak mambung hîtôm Moses bôk henang yôv. evong kombom kambom. Me mî ya halêm vo yandam ña thêthôp amî." 18 Wak te me Jon ya ña hîndông lêk Palisi esopa ining kombom itip ethak nôm vo lenjing êv Wapômbêng. Me avîlanô doho êyô vo Yisu me enang ik ling nena, "Jon lêk Palisi ining ña îndông itip ethak nôm me yong mî vo?" 19 Me Yisu henang nena, "Anô te hiwa avî lêkmuk, êng me ya vathi tem injang nôm lêk lenjing mavî. Me tem mî hîtôm itip ethak nôm amî. 20 Metom wakma atu be iwa yêni vê hêk loho, êng me loho tem itip ethak nôm. 21 "Anô te hîtôm nimbua thôp lêkmuk bôte be nindi thôp bôô ya ambuang thing ethak amî. Hevong bêng me tem thôp lêkmuk tem nîmô thôp bôô bô êng kê. Éng me tem nitip bêng. 22 Me anô te mî thak hêkê waing lêkmuk hîlôk boksipsip ya kôpik bôô amî. Hevong bêng me tem waing lêkmuk nimbuling bok kôpik bôô atu be nipupkê be waing enjathô ni. Bêng be ditu thak êkê waing lêkmuk hîlôk bok kôpik lêkmuk atu be belap vo ninding mavî me mî hîtôm nipupkê amî lêk waing mî nerjathô ni amî." 23 Sabat te me Yisu lêk ya ña hîndông ê eveng kukapô te be ya loho iwa wit va doho vo injang. 24 Me Palisi enang ethak Yisu nena, "Nondanjô! Ambô balambung henang nena Sabat me mî hîtôm aômbong ku be aômbua nôm be aôngang amî. Metom yong ña hîndông ivuling waklavông êng!" 25 Me Yisu henang nena, "Bôk môlô sam ambô hethak Devit lêk ya ña môlô ema vo lenjing be evong bêng mesa mî? 26 Sêmbôk atu be Abiata hîmô hîtôm kwandôk bêng hîmbôk da me Devit hêyô Wapômbêng ya melak matheng kapô be heyang polom atu be mî hîtôm ña paling injang amî. Polom êng me ña îmbôk da yom ining vo injang. Metom hêv doho vo ya ña eveng iving inda be eyang iving. Be ditu loho vuling ambô balambung bô êng." 27 Me Yisu henang ethak loho nena, "Wapômbêng hepesang Sabat vo nêngêv avîlanô livung me mî hepesang avîlanô vo êngêv Sabat livung amî. 28 Bêng be Anô Ya Nakandung atu me Sabat ya Alang."

3 Me Yisu hivutak êyô Islael ining melak yeng kapô be mî hîtôm injang nôm amî. **21** Me Yisu ya avîlanô hethak lonjbô. Me anô bang bôk hema te hîmô elanô ambô hethak nôm êng be êlêm vo imbuâ yêni melak êng kapô. **2** Me ña takatu be ethalo lonjdanjê bini vo eyangging vômbê nena enang bêng nena ya vo enang Yisu bêng îmô me êyê yêni nena tem auk molo. **22** Kîdônga balambung nang Jelusalem nembong ôpêng mavî êndêng Sabat mesa mî. **3** Yôv îlôk be êlêm me enang nena, "Belsebul hîmô hiving me Yisu henang ethak ôpatu be bang hema nena, yêni! Be ditu thak hêv gôk kambom vê hethak gôk "Numbyiômba vo avîlanô sapêng injê ong." **4** Yôv me kambom ining anômbêng Belsebul ya lêklokwang." henang ik loho ling nena, "Hîtôm aômbong ômbête **23** Yôv me Yisu helam loho lêm ethak tom me henang vo aô sopa balambung Sabat? Hîtôm aômbong mavî ambô dôhô doho hethak loho nena, "Sakdang hîtôm mesa aômbong kambom? Hîtôm aôngêv avîlanô nêngêv Sakdang da vê mesa? **24** Mî, me avîlanô livung vo îmô lêkmala mesa aônggik loho vônô?" melak lông bêng te evak i kê hê ondong yi, êng me Metom loho sapêng bonong. **5** Me Yisu la maning be tem nêngêv yak. **25** Lék avîlanô ondong te evak i kê hêyê loho kôllifing hêwê hiving lêk la maléng hethak hê ondong yi, êng me tem nêngêv yak bêng yom. **26** loho evasing kapôlônjing. Yôv me henang ethak ôpatu Me Sakdang da hevak i kê hê ondong yi be hevong nena, "Noto bahem." Me ôpêng heto bang me bang vovak hiving yêni da, êng me tem nêngêv yak vômbê êng hivutak mavî hethak lonjbô. **6** Yôv me Palisi ele nena ya lêklokwang lêk êv yak yôv. **27** Ondanjô ambô yêing me ethak tom hiving avîlanô Islael vi atu be te imbing. Anô te hîtôm nimbutak êyô anô lêklokwang esopa Helot. Me evak ambô vo êpôm lonjdanjê te vo te ya melak kapô be nimbuâ ya nômkama vanî? ingik Yisu vônô. **7** Me Yisu lêk ya ña hîndông etak Mî anông! Ôpêng embalong anô lêklokwang êng long êng be ê kasik bomang ya dang me avîlanô be nekak lêku êm, êng me yêni hîtôm nimbuâ ya Galili bêng anông esopa yêni. **8** Avîlanô nang Judia nômkama vanî. **28** Ya hanang avanông ethak môlô me Jelusalem me Idumia me ñanam Yelodan vi vulu lomaloma lêk ambôma takatu be thak enang vê. **29** Yisu hevong be ditu êlêm vo injê yêni. **9** Me Yisu hêyê Metom anô te hêyê Lovak Matheng ya ku be henang avîlanô bêng anông be henang ethak ya ña hîndông ambôma nena, 'Diti me Sakdang ya ku', êng me nena êpôm yeng te yaping vo avîlanô endambu yêni Wapômbêng mî hîtôm nêngêv kambom êng vê injêk thing me tem nethak yeng êng be nîmô. **10** Vômbê ôpêng amî. Mî anông. Ya kambom êng tem ninjék nena bôk hevong avîlanô lêk kômbôk bêng anông thêthô hîtôm wak nômbêng iti sapêng." (aiôn g165, aiônios mavî be ditu avîlanô takatu be evong kômbôk denang g166) **30** Yisu henang ambô takêng hethak ña takatu loho lêklokwang vo êthôm yêni. **11** Me gôk lêlêik êyê be enang nena gôk lêlêik hîmô hiving yêni. **31** Me yêni be êv yak îlôk êk yêni mandaluk be eleng lêklala Yisu talêmbô lêk viyanji eleva yêing me êv ambô hê nena, "Ong Wapômbêng Nakandung." **12** Metom Yisu vo enang ethak Yisu nena nêlêm yêing. **32** Avîlanô henang lêklokwang hethak loho vo dô enang yêni bêng anông ekalambu yêni thing be enang nena, bêng ethak avîlanô andô. **13** Me Yisu hethak dum "Lemtambô lêk aviyami eva yêing be lening iving injê te be hê me helam ña takatu be yêni la hiving be ong." **33** Me Yisu henang ik ling nena, "Opalête me êlêm hêndêng yêni. **14** Me hîtôk anô hîtôm lauming yînîng wakatik lêk yînîng aiyang?" **34** Me Yisu hêyê be lahavôyi me helam loho nena aposol. Yêni hethak loho vo îmô imbing yêni lêk nêngêv loho bini vo enang Wapômbêng ya ambô bêng. **15** Me yêni la hiving nêngêv lêklokwang êndêng loho vo êngêv gôk kambom lomaloma vê. **16** Diti me anô lauming be lahavôyi takatu be Yisu helam loho: Saimon, ôpatu be Yisu helam nena Pita me **17** Jems loyang Jon, thêi ning lambô me Sebedi. Me helam thêi nena Boanegis. Boanegis ya ondong nena kakali nali. **18** Me Endulu lo Pilip me Batolomiu lo Matyu me Tomas lo Jems Alpius nakandung me Tadius lo Saimon, Selot ining anô te **19** me Judas Iskaliot, ôpatu yôv ketem nenang Yisu bêng. **20** Yôv me Yisu lêk ya ña hîndông ê êyô melak te kapô me avîlanô bêng anông êyô be ekalambu loho thing hethak lonjbô hele

valu be ditu hivutak ketheng oyang, vōmbê nena pîk takatu be anô ivung hêk long kapô, êng me yôv ketem doke yom. 6 Wakma wak hîmbî hêyô hêk me tem nimbutak yêing. 23 Môlô ya lêk lijdong me ondanô nekapôk, vōmbê nena ya galôk me bidong oyang. 7 ambô ti katôyang!" 24 Yôv me Yisu henang nena, Me vi hîlôk long yak lêklilu kapô be yak êng hilumbak "Ambô takatu be môlô lanjô me lemim êngêv katô. Be hêyô yanvêk takêng vôv. Be ditu mî yanvêk takêng ditu kombom alê atu be hôthô anô vi lelalifing, hethak hik anông amî. 8 Metom vi hîlôk pîk mavî me hipup kombom êng yom ditu tem Wapômbêng îthô ong be hivutak bêng be hik ya anông. Doho hîtôm 30 me lelalifing bêng yom me tem netak doho éyômô long doho 60 me doho 100." 9 Yôv me Yisu henang ethak imbing. 25 Ôpatu be heyala Wapômbêng ya ambô loho nena, "Môlô ya lêk lijdong me ondanô ambô ti tem Wapômbêng êngêv auk bêng anông êndêng katôyang!" 10 Avilanô nômbêng atu etak Yisu be ê, yêni. Metom ôpatu be mî heyala Wapômbêng ya êng me yêni lêk ya ya hîndong lauming be lahavôyi ambô amî me ya auk mavî atu be bôk hîmô hiving me avilanô takatu be eveng hiving yêni yom ditu yêni me Wapômbêng tem nêngêv vê." 26 Me Yisu loho mô. Me loho nang ik yêni ling ethak ambô dôhô henang nena, "Wapômbêng ya lêklinyak bêng me takatu be henang ya ondong. 11 Me Yisu henang bêrjiti. Anô te hekaliv yanvêk hîlôk ya kukapô. 27 nena, "Wapômbêng lêk hêv ya auk long kapô hethak Me thak hêk hêndêng bîlvông me heveng hêndêng ya lêklinyak neyanging avilanô hêndêng môlô. Metom lêkwak. Metom yanvêk da hipup be hivutak bêng be avilanô vi atu be îmô yêing vo ya lêklinyak bêng, loho anô êng mî heyala amî. 28 Pîk da hevong ya ku be thak elanô ambô êng hethak ambô dôhô yom. 12 yanvêk êng hipup be livuk hivutak me hîmbî yaung be Bêng be, "loho tem injê bêng anông, metom tem mî hik va hêyô hîmô. Be ditu nôm takêng da hepesang i. eyala amî. Me tem endanô ambô bêng anông, metom Yôv me wakma hêyô be anô êng hiwa bîng be hele tem mî eyala ambô takêng ya ondong amî. Vo dô loho anông ethak, vōmbê nena waklavông imbua anông ende kapôlônjing lîfing be Wapômbêng êngêv loho hêyô." 30 Me Yisu henang nena, "Tem ya nang bisête ning kambom vê andô." 13 Me Yisu henang ethak ethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng vo nêngêv auk loho nena, "Môlô mî oyala ambô dôhô ti amî mesa? êndêng môlô? Lék ambô dôhô alê yang, ditu tem Yôv be tem môloyala ambô dôhô vi bisête? 14 Anô ya nang? 31 Wapômbêng ya lêklinyak me hîtôm atu be hevatho yanvêk, êng me hîtôm yêni hevatho alokwang va yaôna te be anô te hevatho hîlôk ya Wapômbêng ya ambô. 15 Me avilanô vi me hîtôm kukapô. Alokwang va êng me yaonalék. 32 Metom yanvêk atu be ekaliv hîlôk londanjê. Da takêng elanô hevatho be hipup me hivutak lêkwaê vo nômkama Wapômbêng ya ambô, metom ketheng oyang me kukapô vi. Be thañang me lêkwaê be ditu long kapô Sakdang hêyô be hêv ambô takatu be evatho hîlôk mavî vo menak endav ining melak îndôk be îmô." 33 loho kapôlônjing vê. 16 Me avilanô vi me hîtôm yanvêk Me Yisu thak henang ambô dôhô bêng anông bêng ekaliv hîlôk long valu oyang. Elanô Wapômbêng ya yom hethak avilanô. Me hîndong loho hîtôm loho ambô be êv ivung ketheng lêk lenjing mavî. 17 Metom da ning auk vo endanô be eyala. 34 Avilanô bêng mî hîmbî galôk amî be ditu eva vauyaña yom, vōmbê anông îmô hiving yêni, be ditu thak hîndong loho nena wakma malêng lêk vovang hêpôm loho hethak hethak ambô dôhô yom. Me waklavông yêni da lêk Wapômbêng ya ambô. Êng me etak ining êv ivung ya ya hîndong yom îmô, êng me thak henang ambô ketheng oyang. 18 Me avilanô vi hîtôm yanvêk ekaliv dôhô sapêng ya ondong bêng hethak loho. 35 Wak hîlôk long yak lêklilu kapô. Avilanô takêng elanô êng ya yathinjang hêmbôk me Yisu henang ethak Wapômbêng ya ambô, 19 metom loho lerijhiki bêng ya ya hîndong nena, "Aô na kasik bomang viyang anông hethak ining lêkmala pîk iti lêk valuseleng vulu." 36 Êng me loho tak avilanô nômbêng atu me hêvôv loho be malenjing dantang ethak nômkama ethak yeng atu be Yisu hîmô be ê. Me yeng doho lomaloma. Auk takêng ditu hithivung Wapômbêng ê hiving. 37 Êng me lovak bêng te hêyô, be hiyuv ya ambô be loho mî ik anông amî. (aiõn g165) 20 Me ñanam be ñanam hivutak hîlôk yeng kapô, be hevong avilanô vi me hîtôm yanvêk ekaliv hîlôk pîk mavî. vo nembak yeng thethong. 38 Yisu hêyô hêk kwalim Elanô be evalong long hêk loho kapôlônjing. Doho hik te hêk yeng landang be hêkthôm. Êng me ya ya anông hîtôm 30 me doho hîtôm 60 me doho 100." 21 hîndong êyô ik yêni ling be enang nena, "Kîdônga, Me Yisu henang ik loho ling nena, "Môlô thak ôtôm mî lem ingik ong nena ñanam tem nendok aô vônô lam be othong hîlôk wîng kapô mesa uvung hîmô amî mesa?" 39 Êng me Yisu hiviyô me hethang long kapô? Mî, môlô tôm be ôthôkêng hethak eva ñanam budum lêk lovak be henang nena, "Notaving aling. 22 Nômkama nômbêng atu be hîmô long kapô, be nôrgwêk yaô!" Êng me lovak hema me ñanam êng me yôv ketem nimbutak yêing. Me nômkama hêk tiijeng. 40 Me Yisu henang ethak ya ya hîndong

nena, "Môlô kô vo? Mî môlô êv iving amî denang e?" thôk imbing ong mesa?" 19 Metom Yisu mî hîlôk 41 Me ña êng elowaling kambom be enang ik loho hethak ôpêng ya ambô amî be henang nena, "Nu da ling nena, "Ôpiti me anô alête be ditu ñanam lêk lovak elanjô ya ambô be esopa."

5 Yisu lêk ya ña hîndông ê kasik bomang viyang
vulu me êyô avîlanô Gelasa ining pîk. 2 Me yeng hethak lijdang me Yisu hivup pîk. Êng me anô lêk gôk lêleik te hêlêm nang kalang be hê hêndêng Yisu. 3 Yêni thak hîmô kalang be mî hîtôm anô te embalang yéninjék amî. Me mî hîtôm ekak yêni long ethak yakseng amî. 4 Bôk evalong yêni lômbôlông be ekak va lo bang lêku hethak yakseng metom hêso yakseng takêng kisi. Me anô te mî hîtôm nembalong ôpêng be nîmô tijeng amî, mî anông. 5 Me wak lêk bîlîvông sapêng me hîmô be heveng kalang lêk dumlôlê me hesanjayak be hengothe lijkôpik hethak valu. 6 Yêni hêyê Yisu hêlêm déim denang, me hevothong be hê hêndêng Yisu me heya vabudum thîvô hîmô Yisu mandaluk. 7 Me Yisu henang ethak ôpêng nena, "Gôk lêleik, notak ôpiti be nu." Me anô lêk gôk êng helam kaêk lêklala nena, "Yisu, Wapômbêng Leng Anông Bing Nakandung, hôlêm vo nombong ômbête ethak ya? Hethak Wapômbêng ya athêng me dô nônggêv vovang êndêng ya andô!" 9 Êng me Yisu henang ik ôpêng ling nena, "Yong athêng bisê?" Me ôpêng henang nena, "Yînîng athêng nena Da Vovak Yalimamôk, vômbê nena yoô me bêng anông." 10 Me yêni heteng Yisu lômbôlông nena, dô nênggêv loho vê injék long êng andô. 11 Bok bêng anông eyang tak îmô dum te ya líkînîng îmô bidong long êng. 12 Me gôk kambom takêng epetenak Yisu nena, "Nônggêv yoô vê ni ïndôk bok takdaku kapô." 13 Êng me Yisu hetak loho be ele yêing be ê lîlok bok takêng kapô. Me bok takêng evothong be ethak i mayaliv hîlôk wanda be êv yak hîlôk kasik bomang be ñanam helok sapêng vônô. Bok takêng me hîtôm 2,000. 14 Me ña takatu be eyangging bok ïsôv be ê enang bêng heveng melak lông lêk long yaô nenanena hiving. Êng me avîlanô ê vo injê nôm atu be lêk hivutak. 15 Loho yô vo Yisu me êyê ôpatu be gôk kambom yalimamôk bôk îmô hiving yêni lêk hipuk kwak me ya auk lêk mavî be hîmô yôhôk. Êng me loho êkô kambom. 16 Me ña takatu be êyê nôm êng, enang kôkôthing hêndêng avîlanô hethak ômbê atu be hépôm anô atu be gôk kambom bôk hîmô hiving yêni, me enang kôkôthing ethak bok takatu be lîlok ñanam be ema hiving. 17 Êng me avîlanô eteng Yisu lêlklokwang vo netak loho ning long bini bôyang. 18 Yôv me Yisu hethak yeng, me anô atu be gôk kambom bôk hîmô hiving yêni hepetenak inda nena, "Hîtôm ya ya long, me henang kôkôthing ethak nômbêng atu be Yisu heveng êndêng yêni heveng melak lông lauming atu be hîmô Dekapolis kapô. Me avîlanô long êng sapêng elanjô be esong kambom. 21 Yisu hethak yeng be hê kasik bomang ya lijdang viyang vulu hethak lonjbô. Me heva lijdang, me avîlanô bêng anông ithup i hethak tom be ekalambu yêni thing. 22 Me anômbêng heyangging Islael ining melak yeng te hêlêm, be ya athêng nena Jailus. Yêni hê hêyê Yisu me hêv yak hîlôk hêk Yisu va. 23 Me henang lêk kapô malêng nena, "Yînîng avena tem nema. Be hîtôm nôlêm otak bahem êyônjék yêni vo nimbutak mavî be nîmô lêkmala?" 24 Êng me Yisu hê hiving yêni. Me avîlanô bêng anông esopa yêni be ekalambu yêni thing. 25 Avî te hîmô long êng be hiwa kômbôk lêkma helom hêk hîtôm sondakbêng lauming be lahavôyi. 26 Dokta bêng anông evong vo ênggêv yêni livung, metom loho mî hîtôm amî me êv vovang bêng êndêng yêni. Avî êng hêv ya valuseleng sapêng hêndêng loho, metom kômbôk êng mî hekapôk doke amî me hê bêng anông. 27 Me bôk helanjô kôkôthing hethak Yisu, be ditu hîlôk avîlanô nômbêng êng kapô, be heveng Yisu Yam me hêthôm ya kwak dang. 28 Yêni la hêv nena, "Ya thôm ya kwêv yom me tem ya mavî." 29 Hêthôm yom, me ketheng oyang me lêkma hekapôk me helanjô nena malêng êng lêk hethak yêni. 30 Me bôlötom me Yisu helanjô nena ya lêlklokwang doho hêv yak. Êng me hik i lílîng eva avîlanô takêng lívông me henang nena, "Opalête hêthôm yînîng kwêv?" 31 Me ña hîndông enang nena, "Hôyê avîlanô nômbêng iti be ekalambu ong thing be ithithiving ong me honang ik ling nena opalête hêthôm ong vo?" 32 Metom Yisu hêyê hêwê heveng nena opalête ditu be hêthôm yêni. 33 Me avî êng heyala nôm atu be hivutak yêni, be ditu hêkô be helowaling me hê heya vabudum thîvô hîmô Yisu va. Me henang nôm takêng bêng ethak yêni. 34 Me Yisu henang ethak yêni nena, "Yînîng avena, yong hôêv iving hevong be lêk huvutak mavî. Nu lêk lem mavî. Yong kômbôk lêk hethak ong." 35 Yisu henang ambô denang me anô doho êlêm nang Jailus ya melak, Jailus me anômbêng heyangging Islael ining melak yeng, be loho nang ethak yêni nena, "Nalum avî lêk hema yôv, be ditu notak kidônga me dô nônggêv malêng êndêng yêni andô." 36 Metom Yisu heveng hîtôm mî helanjô loho ning ambô amî be

henang ethak Jailus nena, "Dô nôkô andô, nôngêv takatu be hîmô vemimkapô vê îndôk loho maleding vo imbing yom." 37 Yisu hêndô avîlanô ni imbing yêni be ningik loho ning kambom thô." 12 Êng me Yisu ya ja ditu hiwa Pita me Jems loyang Jon yom be loho ê hîndông ê lomelak lomelak be enang vo avîlanô ende hiving inda. 38 Loho êyô Jailus ya melak me hêyê kapôlônjing lîlîng. 13 Me loho êv gôk kambom bêng avîlanô eleng athêng malêng be pôk bêng anông. 39 anông vê lêk etak wel hethak avîlanô lêk kômbôk Êng me hê melak kapô me henang ethak loho nena, bêng anông be evong loho ivutak mavî. 14 King Helot "Môlô leng be pôk hethak leng vo ômbête? Sêik iti Antipas helanô kôkôthing hethak Yisu ya ku takatu be me hêkthôm yom me mî hema amî." 40 Metom loho bôk hevong vômbe nena avîlanô sapêng bôk eyala malîk ethak yêni. Me Yisu hêv loho vê be ele yêing yêni katô. Doho enang nena, "Jon Anô Hithik Avîlanô be ê, me hiwa sêik êng talêmbô lo lambô, me ya ja ditu hiviyô lêkmala hethak lorjôbô be hiwa lêklokwang hîndông lô atu yom iving yêni be ê melak kapô atu be be hevong nôm thamtham takêng." 15 Me vi enang sêik atu hêk. 41 Me hevalong avena êng bang be nena, "Yêni me Elaija." Me vi enang nena, "Yêni me henang ethak ambô Hiblu nena, "Talita kôm!" (Ambô êng ya ondong nena, "Yîning avena, ya hanang ethak Helot helanô ambô takêng be henang nena, "Jon, ong nena numbiyô.") 42 Me ketheng oyang me avena ôpatu be bôk ya handambêng lôkbusum kisi, lêk êng hiviyô be heveng. Yêni ya sondakbêng hîtôm hiviyô hethak lorjôbô!" 17 Sêmbôk me Helot hiwa yang lauming be lahabôy. Loho yê be esong kambom. 43 Pilip yanavî Helodias vanî. Be Jon henang ethak Me Yisu henang lêklokwang hethak loho nena, dô Helot nena, "Lêk huwa mamuyam yanavî vanî be ditu enang nôm êng bêng ethak avîlanô andô. Me henang huvuling ambô balambung." Êng me Helot hêv ambô nena, "Ôngêv nôm vo ninjang."

6 Yisu hetak long êng me hê ya melak ondong, me ya ja hîndông ê hiving. 2 Sabat hêyô me Yisu hê Islael ining melak yeng me hîndông avîlanô. Me avîlanô bêng anông elanô ya ambô be îpindik kambom be enang nena, "Ópiti hiwa ambô lêk auk thêthôp takiti nang êsé be ditu hevong nôm thamtham hethak? 3 Ópiti me anô helav melak yom. Yêni me Malia nakandung me Jems lo Josep me Judas lo Saimon loho ning ali bêng. Me livi îmô long iti hiving aô." Loho nang bêng, me îpolik ethak yêni. 4 Me Yisu henang ethak loho nena, "Plopet hiwa athêng bêng hêk melak yang. Metom ya melak ondong lêk ya lêkma lêk ya avîlanô, me hîtôm anô athêng mî." 5 Be ditu Yisu mî hîtôm nembong nôm thamtham îmô long êng amî, me hetak bang hêyô hêk ja lêk kômbôk tomtom yom be ivutak mavî. 6 Me Yisu hesong kambom hethak loho mî êv iving yêni amî. Me Yisu hê melak nenanena me hîndông avîlanô. 7 Me helam ya ja hîndông lauming be lahabôy hethak tom me hîmbí loho tham hê yiyi me hêv lêklokwang lêk athêng bêng hêndêng loho vo êngêv gôk lêléik vê. Yôv me hêv loho be ê. 8 Me Yisu henang ethak loho nena, "Ombalong mîlô ning kôm kwanding yom. Me dô umbua nôma doho imbing hîtôm polom lêk vak be valuseleng imbing andô. 9 Me ungik vemimkapô bokgôp yom, me dô umbua kwêv yi andô. 10 Me ôyô melak te, me ômô melak êng yom endebe otak long êng bunu bôyang. 11 Me long takatu be mî iwa mîlô thô amî lêk êndô endanô mîlô ning ambô, me waklavông atu be otak long êng, me ungik limbalôm

Be ditu hêndô nenang nena mî. 27 Yôv me hèv ôpatu êng me yang atu lêk Yisu ya ja hîndông îmô kasik be thak hik anô vônô be hê vo nimbuia Jon kwandôk bomang lîvông bing, me Yisu da hîmô dum denang. be nêlêm. Ôpêng hê kalaondong me hendambêng 48 Me Yisu hêyê lovak iyuv bêng be hemolong yeng Jon lôkbudum kisi. 28 Me hetak îlôk belev te, me long hele hê ethak lonjbô. Me loho lêklokwang vo hiwa be hê hèv hêndêng avî voyavô atu. Me avî êng ivôsing yeng. Bidong tem neyang wakbêng me Yisu hiwa be hê hèv hêndêng talâmbô. 29 Me Jon ya heveng kasik viling be hê hêndêng loho. Be hevong ja hîndông elanjô ambô êng, me loho lêm iwa ya vo nêngêv loho lîthîng, 49 metom ya ja hîndông eyê kôpik be ê elav hilôk kalang valu ambuang. 30 Aposol yêni heveng kasik viling be esong nena anô dôhô ivôlêm eyô vo Yisu hethak lonjbô me enang kôkôthing te ma. Be loho sapêng eyê yêni be êkô kambom ethak nôm takatu be loho vong lo îndông. 31 Me be embolomba be eleng. Ketheng oyang me Yisu avîlanô bêng anông ê be élêm be ditu Yisu lêk ya ja henang ethak loho nena, "Dô môlô kô andô me ômô hîndông mî hîtôm injang nôm amî. Be ditu henang ya! Ya yom ditî!" 51 Me hethak hivutak hîmô yeng ethak ya ja hîndông nena, "Môlô yom ôlêm vo aô na hiving loho me lovak bêng êng hema. Êng me loho long thiliv bôte vo ambua lovak." 32 Êng me loho da song kambom be ining auk ethak be hilôk mayaliv. 52 yom ethak yeng te be ê long thiliv bôte. 33 Metom Vômbê nena ining auk me thekthek denang be mî avîlanô bêng anông eyê loho be eyala loho. Be ditu eyala polom atu be Yisu heyali ya ondong amî. 53 avîlanô nang lomelak lomelak evothong be ê eyô Loho ê ethak lijdang viyang vulu nang Genesalet be long êng imung yôv kîmîng Yisu lêk ya ja hîndông êthô yeng hîmô. 54 Me etak yeng be hilôk bing me eyô heveng yam. 34 Me Yisu hethak lijdang me hêyê avîlanô eyê Yisu be eyala yêni bôlôtom. 55 Be ditu avîlanô bêng anông lêk îmô hîtôm boksipsip takatu evothong eveng long nômbêng êng sapêng be iwa ja be alanjî mî, be ditu lahiki hethak loho. Me hîndông lêk kômbôk îlôk yêm be ê long atu elanjô nena Yisu loho hethak nômkama bêng anông. 35 Yathiqdang tem nîmô. 56 Long nômbêng atu be yêni hê, melak hêyô me ya ja hîndông ê hêndêng yêni me enang lông yaônena lêk melak lông bêngbêng, me avîlanô nena, "Lêk yathindang me aômô long thiliv. 36 Be ditu notak avîlanô takiti vo ini melak lêk long takatu be hîmô bidong, vo êngêv ining nôm vuli vo injang." 37 iwa ja lêk kômbôk be ê êndô loho hêk long ethak tom hilôk. Me epetenak yêni lêk kapôlông malêing vo êthôm yêni da mena ya kwêv déim ya dang yom. Me Metom Yisu henang nena, "Mî, môlô da ombakông ja takatu be êthôm me sapêng ivutak mavî. loho." Êng me loho nang viyang nena, "Ai, avîlanô bêng anông be ditu tem aô thalo valuseleng hîtôm anô te ya vuli ayông bahevi be lahvôlô vo aôngêv nôm vuli ethak e?" 38 Me Yisu henang ik loho ling nena, "Môlô ning polom vithêla hîmô? Ôngô yôvêm." Me loho yê yôv me élêm enang nena, "Polom bahevi me alim qanam yi." 39 Êng me Yisu henang ethak ya ja hîndông vo enang ethak avîlanô nena îmbî i tham ini lundum lundum be îndôk îmô long kwang momalu. 40 Me loho ik i tham hê lundum lundum be hîtôm 100 îmô dum te me dum yang me hîtôm 50, îmô bêng lundum lundum. 41 Me Yisu hiwa polom bahevi hiving alim yi atu me hêyê leng be hèv la mavî. Yôv me hekav polom êng li be hèv hêndêng ya ja hîndông vo îmbî tham êndêng avîlanô takatu be îmô. Me hevong bêng ethak alim yi atu hiving. 42 Me avîlanô sapêng eyang be lenjirvinjak. 43 Me polom lêk alim wata vi atu be hîmô denang me ya ja hîndông ithup îlôk vak tham lauming be lahvôyi. 44 Me anô takatu be eyang nôm êng me loho hîtôm 5,000. 45 Yôvêm me Yisu henang ethak ya ja hîndông nena ethak yeng be imung bini Betsaida. Me yêni da hîmô vo nêngêv avîlanô bini êm. 46 Hêv avîlanô be ê, yôv me hethak dum te be hê vo netengmek. 47 Bilîvông

manjeng yom be evatek nena, "Diti me Wapômbêng avîlanô amî. 25 Me avî te atu be gôk lêlêik hîmô ya ambô." Be ditu loho thak êv yeng oyang ethak hiving nalavî helanjô nena Yisu lêk hêyô long êng. ya.' 8 Môlô valong ja pîk ining ambô manjeng long Êng me hê ketheng me heyabudum thîvô hîmô me otak Wapômbêng ya ambô balambung." 9 Me Yisu mandaluk. 26 Yêni me avî Glik te be talêmbô Yisu henang ethak loho nena, "Môlô tak Wapômbêng hevathu hêk Ponisia hîmô Silia kapô. Be hepetenak ya ambô balambung hêk dang me osopa môlô da Yisu lêk kapô malêing vo nêngêv gôk kambom atu ning ambô manjeng. 10 Hîtôm Moses bôk henang be hîmô hiving nalavî vê. 27 Me Yisu henang nena, nena, 'Nondovak lemambô lo lemtambô' me 'Ôpatu "Aôngêv nôm êndêng sêiknena be injang yôvêm. Me be hethang lambô lo talêmbô hethak ambô kambom, mî mavî vo aô kaliv sêiknena ning nôm êndêng avung êng me ingik ôpêng vônô.' 11 Metom thak môlô nang amî." 28 Metom avî êng henang nena, "Anômbêng, nena, anô te henang ethak lambô mena talêmbô ma êng me avanông. Metom avung thak ithup sêiknena nena, 'Yinîng nôm kama takatu be hîmô vo yangêv ning nôm pômôp atu be hêv yak hîlôk balê vimbang mamu livung ethak, êng me bôk ya hanang nena be eyang.' 29 Êng me Yisu henang nena, "Ambô tem yangêv êndêng Wapômbêng itôm da. Be ditu mî atu be honang me mavî be ditu numbunnu. Gôk hîtôm yangêv mamu livung amî." 12 Êng me omba kambom êng lêk hetak nalum avî yôv." 30 Me avî long thing vo dô nêngêv talêmbô lo lambô livung andô. êng hê hêyô ya melak me hêyê nena gôk kambom 13 Môlô thak osopa limburni ning ambô manjeng yom lêk hetak nalavî be hêk ya yêm. 31 Me Yisu hetak me ôvê dômîm lîlîng hêndêng Wapômbêng ya ambô. Taia ning long me hesopa Saidon hivup hîlôk be Be ovong kombom lomaloma hiving bêng yom." 14 hê hêyô Dekapolis ining long, yôvêm me hîvô hê Me Yisu helam avîlanô nômbêng atu hêlêm hêndêng kasik bomang nang Galili. 32 Êng me doho iwa anô yêni hethak lonjbô me henang nena, "Môlô sapêng lijdong lêk ambôlêk putup te be êlêm êyô vo Yisu ondanjô ambô atu be tem ya nang me lemim êngêv be epetenak yêni lêk kapôlônjing malêing vo netak katô. 15 Nôm eyang mî hîtôm nembong be anô te bang êyônjek ôpêng. 33 Êng me Yisu hiwa ôpêng be tem nimbutak lêlêik amî. Mî. Nôm takatu be hîmô hê déim doke vo avîlanô me hethong banduk hîlôk anô kapô be hele yêing, ditu hevong be anô hivutak ôpêng lijdong kapô. Yôvêm me hîsuvapôk ethak lêlêik." 17 Yisu hetak avîlanô nômbêng atu me hê bang me hêthôm ôpêng dijang. 34 Me hêyê leng melak kapô. Êng me ya ja hîndông enang ik yêni be hêvôv auk me henang ethak ôpêng hethak ambô ling hethak ambô dôhô atu be henang. 18 Me Yisu Hiblu nena, "Epatâ!" (Ya ondong nena nupuak.) 35 henang nena, "Môlô thông paling iving e? Ondanjô Êng me ôpêng lijdong hikê me ambôlêk heyakê be katô! Nôm takatu be eyang, mî hîtôm nembong be henang ambô hêlêm yêing. 36 Me Yisu henang nena, anô imbutak lêlêik injek Wapômbêng mandaluk amî. "Dô môlô nang bêng ethak avîlanô andô." Henang 19 Nôm takêng mî hîlôk anô kapô be hivuling ining auk bêng lômbôlóng metom avîlanô mî bonong amî me amî. Mî, hê heva anô lenjinjthoham yôvêm me hele enang bêng hê be hê. 37 Me avîlanô esong kambom yêing be hê." (Yisu henang bêng vo hik thô nena nôm be enang nena, "Yêni hevong nôm kama sapêng mavî eyang sapêng me mavî yom.) 20 Me Yisu henang anông. Hevong ja lijdong putup elanjô ambô me ja nena, "Nôm takatu be hîmô anô kapô be hele yêing, ambôlêk putup enang ambô hêlêm yêing." ditu hevong be anô ivutak lêlêik hêk Wapômbêng

mandaluk. 21 Nôm takatu be hîmô anô kapô be hele yêing me bêjiti: auk kambom lêk evong sek mayaliv lêk vanî lêk ik anô vônô lêk evong sek hiving anô yang yanavî lêk 22 malenjing dañtang me lenjing êv auk kambom hethak anô vi, me evong kambom hethak anô yang me mî moma amî, lêk evong athek ethak anô yang ya nôm kama, me enang ambô yôhîng ethak anô yang lêk êmbôi be êv ining athêng ling be evong nôm kama hîtôm ja molo. 23 Nôm kambom takêng ditu hîmô anô kapô be hele yêing be hevong ôpêng hivutak lêlêik." 24 Me Yisu hetak long êng be hê hevong long takatu be hêk bidong Taia. Be hê melak te kapô me hêndô avîlanô eyala nena yêni lêk hîmô long êng. Metom mî hîtôm nimbung i vo

8 Wak te me avîlanô bêng anông êlêm ethak tom hethak lonjbô. Me loho nôm mî vo injang. Êng me Yisu helam ya ja hîndông êlêm me henang ethak loho nena, 2 "Ya leng ik ya hethak avîlanô nômbêng iti. Loho bôk îmô hiving ya hîtôm wak lô be loho ning nôm lêk itup. 3 Doho lêm nang long déimbô be ditu ya hêv loho be ê oyang, me tem malenjing endeyang be êngêv yak ïndôk lonjanjle." 4 Me ya ja hîndông enang nena, "Long iti me long thiliv me avîlanô bêng anông. Be anga aômbua polom nang êsê be aôngêv êndêng loho?" 5 Me Yisu henang ik loho ling nena, "Môlô ning polom vithêla tu be hîmô?" Me enang nena, "Bahevi be lahavôyi." 6 Me Yisu henang ethak avîlanô nômbêng atu nena ïndôk îmô bing. Me hiwa

polom bahevi be lahavôyi atu me henang la mavî Éng me Yisu hetak bang hêyô hêk ôpêng mandaluk hêndêng Wapômbêng. Me hekavî be hêv hêndêng ya hethak lonjbô. Me ôpêng mandaluk hipuak be hivutak nja hîndông vo embani tham êndêng avîlanô nômbêng mavî me hêyê nômkama sapêng hêlêm yéing. 26 Me atu be îmô. 7 Me ining alim ñanam nenanena doho Yisu henang nena, "Nu yong melak metom dô nu hîmô hiving. Hêv la mavî hethak yôvêm me hêv melak lóng andô." 27 Me Yisu lêk ya nja hîndông etak hêndêng ya nja hîndông vo embani tham êndêng long êng me ivup ethak melak nenanena takatu be avîlanô imbing. 8 Me avîlanô nômbêng êng eyang hîmô bidong Sisalia Pilipai. Eveng lonđanljê denang be lenjvirjyak. Me ya nja hîndông ithup nôm wata me henang ik ya nja hîndông ling nena, "Avîlanô thak hîlôk vak tham bahevi be lahavôyi. 9 Avîlanô takêng elam ya nena opalête?" 28 Me loho nang viyang me hîtôm 4,000. Yôv me Yisu hêv loho sapêng be nena, "Doho thak enang nena ong me Jon Anô Hithik ê. 10 Me yéni hethak yeng iving ya nja hîndông be ê Avîlanô me doho enang nena ong me Elaija me doho Dalmanuta ning long. 11 Me Palisi êyô me enang enang nena ong me plopet bôô te." 29 Metom Yisu ik Yisu ling lêklokwang nena, "Nombong lavuning te henang ik loho ling nena, "Me môlô da olam ya nena vo ningjik thô nena yong lêklokwang me hêlêm nang opalête?" Éng me Pita henang bêng nena, "Ong Wapômbêng mesa mî?" Loho nang bêng vo eyek yéni me Mesaya." 30 Me Yisu henang lêklokwang vo dô yom. 12 Éng me Yisu kapô malêing be hêvôv auk me enang ya kôkôthing êng bêng ethak avîlanô andô. 31 henang nena, "Hevong bisê be avîlanô bôlôti lenjing Yôv me Yisu hîndông loho be henang nena, "Anô Ya iving yambong lavuning te? Ya hanang avanông ethak Nakandung atu tem nesopa Wapômbêng ya la hiving môlô nena tem mî yambong lavuning te vo loho injê be tem nimbuva vovang bêng anông. Me avaka lêk nja amî, mî anông." 13 Yôv me Yisu hetak loho me hethak bêngbêng iimbôk da lêk kîdônga ambô balambung tem yeng hethak lonjbô be hê kasik bomang viyang vulu. ende dôming lîlîng êndêng yéni be irjigk yéni vônô. 14 Yisu ya nja hîndông lenjinpalung be mî iwa polom Me hîtôm wak lô me tem nimbiyô ethak lonjbô." 32 doho be ethak yeng amî me iwa polom tom yom. Yisu henang ambô takêng bêng ethak loho, êng me 15 Me Yisu henang lêklokwang hethak loho nena, Pita hiwa yéni be hê dêim doke me hethang yéni be "Oyanjing am ethak Helot lêk Palisi ining yis." 16 Me henang nena, "Dô nonang bêng andô." 33 Metom ya nja hîndông enang hethak i nena, "Betha henang Yisu hik i lîlîng be hêyê ya nja hîndông vi me hethang ethak aô polom mî ma." 17 Metom yéni heyala loho Pita nena, "Sakdang, numba ya dôm! Hosopa anô ning ambô atu enang be henang ik loho ling nena, ning auk yom me mî hosopa Wapômbêng ya auk "Môlô nang ethak mî uwa polom amî vo? Môlô thông amî." 34 Yôv me Yisu helam avîlanô nômbêng atu paling be lêk mî oyala amî denang e? Be môlô ning be élêm iving ya nja hîndông me henang nena, "Anô auk me thekthek e? 18 Môlô nja lêk malemim metom te hevong vo nesopa ya, êng me nende dôm lîlîng mî ôyê tak amî vîmbête? Me môlô nja lêk lijdong êndêng yéni da me nimbuva ya alovalasing be nesopa metom thak mî olanjô ambô amî vîmbête? Môlô mî ya. 35 Vômbê nena ôpatu be la hêv ya lêkmala pík lemim ênggêv nôm atu be bôk ya havong amî mesa? bêng anông, êng me ya lêkmala êng tem nênggêv yak. 19 Ya hakav polom bahevi vo avîlanô hîtôm 5,000, me Metom ôpatu be hetak ya lêkmala be hesopa ya lêk uthup polom wata hîlôk vak tham vithêla?" Me loho yîning Ambô Mavî, ôpêng tem nembalong ya lêkmala nang viyang nena, "Lauming be lahavôyi." 20 "Me ya long. 36 Anô te hiwa nômkama pík sapêng metom hakav polom bahevi be lahavôyi vo avîlanô hîtôm mî hesopa Wapômbêng ya ambô amî be ya lêkmala 4,000, me uthup polom wata hîlôk vak tham vithêla?" hêv yak, aliêng tem nênggêv yéni livung bisê? 37 Me Me enang viyang nena, "Bahevi be lahavôyi." 21 anô te hîtôm nênggêv nômate êndêng Wapômbêng vo Yôv me Yisu henang ethak loho nena, "Bisête be mî nimbuva ya lêkmala ethak lonjbô mesa? Mî anông! oyala doke amî?" 22 Me loho ê yôv Betsaida me 38 Avîlanô bôlôti me thak evong kombom kambom avîlanô doho iwa anô mandaluk pusip te hêyô me lomaloma be êndô Wapômbêng. Bêng be avîlanô epetenak yéni lêklokwang vo nêthôm ôpêng. 23 Me bôlôti te moma vo ya lêk yîning ambô, me êndêng Yisu hevalong anô mandaluk pusip atu hîmô bang wakma atu be Anô Ya Nakandung hêlêm iving Lambô me hendandi be thei tak melak lóng êng me ê dêim ya danda lêkmangging lêk ya anjela matheng, me yéni doke. Me Yisu hisuvapôk hethak ôpêng mandaluk tem moma vo ôpêng bêng yom."

luvi be hetak bang hêyô hêk ôpêng. Me henang nena, "Hôyê nômate mesa mî?" 24 Me ôpêng hêv mandaluk ling me henang nena, "Ya hayê avîlanô doho, metom loho hîtôm alokwang hê be hêlêm." 25

9 Me Yisu henang ethak loho nena, "Ya hanang avanông ethak môlô nena Wapômbêng ya lêklinyak bêng te nêlêm imbing ya lêklokwang bêng. Be môlô vi

atu be ova long iti tem ômô lêkmala denang, me tem êngêv gôk kambom êng vê metom loho mî hîtôm ôngô nôm êng imbing." 2 Wak bahevi be lahvâtôm amî." 19 Me Yisu henang viyang nena, "Môlô me hele be hôe me Yisu hiwa Pita lo Jems me Jon iving avilanô mî ôêv iving amî! Wak vithê tem ya mô imbing yêni be ethak dum dêim te be ê îmô daluk. Êng me môlô be yambua môlô ning maléing imbing môlô? Yisu lijkôpik hivutak ya nda heva loho malerjing. 3 Umbua wakna êng êlêm." 20 Êng me iwa wakna atu Me ya kwêv hivutak thapuk anông be anô pîk te hôe vo Yisu. Gôk atu hêye Yisu, me hilônîng wakna mî hîtôm nîmbôking ya kwêv be nimbutak thapuk êng kambom be hôe yak hilôk pîk be hevali hôe bêng amî. 4 Me Elaija lo Moses êyô be enang ambô me ambôlêk thôk hôe yak. 21 Me Yisu henang ik hiving Yisu be loho yê. 5 Me Pita henang ethak Yisu lambô ling nena, "Gôk kambom hivuling yêni hêndêng nena, "Kîdôrja, mavî anông vo lêk aômô long iti. angête?" Me lambô henang nena, "Sêmbôk be yêni Tem yoôndav melak lêkkôpik lokwanjô, te vo ong me yaôna denang. 22 Me gôk êng hîmbî yêni hilôk amela te vo Moses me te vo Elaija." 6 (Loho êkô kambom lêk qanam lômbôlông vo ningik yêni vônô metom mî. be îthông ambô enang paling be ditu Pita henang Bêng be ong hîtôm, me nombong be gôk kambom bêng.) 7 Me mavông te hôyô be heva loho thing, me êng etak yînîng wakna, êng me lem hik ong ethak ambô te hêlêm nang mavông êng kapô nena, "Ôpiti yêi be hôêv yêi livung." 23 Me Yisu henang nena, me yînîng Wakna atu be ya leng hiving anông. Be "Bisête be honang nena, 'ong hîtôm'? Wapômbêng ondarô ya ambô!" 8 Me ketheng oyang me loho yê hîtôm nembong nômkama sapêng vo ja takatu be hôewê heveng me êyê Yisu yom heva me anô te mî êv iving yêni." 24 Me ketheng oyang me wakna êng heva hiving yêni amî. 9 Yôvêm me etak dum êng me lambô helam nena, "Ya hôe iving be nombong vo ilôk ele ê me Yisu henang lêklokwang nena dô enang yînîng auk atu be mî ya hôe iving amî nêngêv ya ling nôm atu be êyê bêng hethak avilanô andô endebe vo yangêv imbing!" 25 Me Yisu hêye nena avilanô Anô Ya Nakandung atu nema be nimbiyô injék qama êvôv i ketheng ethak tom, êng me hethang gôk lêleik ethak lonjbô êm. 10 Be ditu loho ivung ambô êng hôe atu be henang nena, "Ong gôk ambôlêk lêk liqdong loho da me mî enang bêng amî, metom ithupav hôe be putup, ya hanang ethak ong nena notak wakna ti hêlêm mayaliv nena "nema lêk nimbiyô injék qama" be nu me dô nômbôlêm ethak lonjbô andô." 26 Me ya ondong bisête? 11 Me loho nang ik Yisu ling nena, gôk kambom êng heleng be hesanjayak me hilônîng "Bisête be kîdôrja ambô balambung enang nena wakna êng kambom me hele yéing be hôe. Me wakna Elaija tem nimung be nêlêm yôv kîmîng Mesaya?" êng hôe nang anô hema be avilanô enang nena, 12 Êng me Yisu henang nena, "Avanông! Elaija tem "Lêk hema." 27 Metom Yisu hevalong bang vi me nimung vo nembong nômkama sapêng imbutak mavî hendandi be hiviyô heva. 28 Yôv me Yisu lêk ya ethak lonjbô. Metom ya hanang ethak môlô nena ja hîndông yom îmô melak kapô me loho nang ik Elaija bôk hêlêm yôv. Metom avilanô esopa ining yêni ling nena, "Bisête be mî hîtôm yoôngêv gôk lejing iving yom be evong kambom lomaloma hethak kambom êng vê amî?" 29 Me Yisu henang viyang yêni hîtôm Wapômbêng ya kapua bôk henang ethak hethak loho nena, "Mek yom hîtôm tem nêngêv gôk yêni. Metom bisête be Wapômbêng ya kapua henang kambom yaliqbêng vê." 30 Me loho tak long êng nena Anô Ya Nakandung atu tem nimbuva vovang be ivutak êyô Galili. Me Yisu hêndô avilanô endanajô bêng lêk ende dômîng lîlîng êndêng yêni?" 14 Yisu nena lêk loho mô long êng 31 vîmbê nena hîndông loho êyô vo ya ja hîndông vi me êyê avilanô bêng ya ja hîndông. Me Yisu henang ethak loho nena, anông lêk ethak tom. Me kîdôrja ambô balambung "Tem enang Anô Ya Nakandung atu êng bêng be lêk ya ja hîndông vi atu be îmô enang ambô be ikoki etak îndôk avilanô bahanjing. Be tem ingik yêni vônô, hethak. 15 Me avilanô nômbêng êng êyê Yisu, me me hîtôm wak lô me tem nimbiyô ethak lonjbô." 32 ketheng oyang me loho ipindik kambom me evothong Metom loho îthông ambô êng ya ondong paling, be ê me iwa yêni thô. 16 Me Yisu henang ik loho ling loho kô enang irgik yêni ling. 33 Me Yisu loho ê yôv nena, "Môlô kôk am hethak ômbête?" 17 Me anô te Kapenaom me îmô melak kapô te. Me Yisu henang ik hîmô avilanô nômbêng êng lîvông be henang nena, loho ling nena, "Môlô kôk am hethak ômbête heveng "Kîdôrja, gôk te hevalong yînîng wakna ambôlêk lonjarjê hêlêm?" 34 Metom loho yala nena ikoki long be mî hîtôm nenang ambô amî. Be ditu ya hauwa hethak loho ali alête me anô mung vo Yisu ya ja hêlêm vo ong. 18 Gôk kambom êng thak hilônîng hîndông vi be ditu loho bonong. 35 Me Yisu hilôk hîmô yêni be hîmbî yêni hilôk pîk be ambôlêk apôk thapuk me helam ya ja hîndông lauming be lahvôyi takatu hele yéing me hethang ambôlêk ondong long me ling be êlêm. Me henang nena, "Lem iving numbutak anô himuvung be thotho. Ya hanang vo yong ja hôndông mung, êng me notaving ong endeni endebe numbutak

yaônalêk me numbutak îtôm avîlanô sapêng ining anô ku oyang.” 36 Me hiwa séik nate be hîting eva loho lîvông. Me hevalong eva me henang ethak loho nena, 37 “Ôpatu hiwa séik yaôna te bêñti thô hethak yînîng athêng, êng me hîtôm hiwa ya thô. Me ôpatu be hiwa ya thô, me hîtôm hiwa ôpatu be hêv ya be ya halêm thô hiving.” 38 Me Jon henang ethak Yisu nena, “Kîdôrja, yoô yê anô te hêv gôk kambom vê hethak yong athêng. Metom yêni me mî aô te amî, be yoô nang vo netak ku êng.” 39 Metom Yisu henang nena, “Dô! Mî omба yêni thing andô. Ôpatu be hevong nôm thamtham hethak yînîng athêng me heveng yam me tem mî nenang ambô kambom ketheng ethak ya amî, 40 vîm'bê nena ôpatu be mî hîpôlik ethak aô amî, ôpêng me aô te. 41 Ya hanang avanông ethak hîlôk nena anô te hêyé nena mîlô me Mesaya ya avî. 42 “Me anô te hevong be yînîng sêik atu be hêv iving ya te hêv yak, êng me heveng yam me ôpêng ya vovang me tem bêng anông vo vovang yang atu be êthôkêng valu malêng bêng te hethak lôkbusum be îmbî yêni hîlôk mamik kapô vo nema. 43 Me bahem hêvôong be hovong kambom, êng me nondambêng kisi be nôngêv vê vo dô nombong kambom ethak lonjbô andô! Bahem vi yom me mavî vo nu melak leng. Me kambom vo baheng luvi hîmô me tem nu long amela hethang hîmô hîtôm wak nômbêng iti sapêng. (Geenna g1067) 45 Me vem hêvôong be hovong kambom, êng me nondambêng kisi be nôngêv vê vo dô nombong kambom ethak lonjbô andô! Vem vi yom me mavî vo nu melak leng. Me kambom vo vem luvi hîmô me tem nu long amela hethang hîmô hîtôm wak nômbêng iti sapêng. (Geenna g1067) 47 Me malemdaluk hêvôong be hovong kambom, êng me nosapu vê. Malemdaluk vi yom me mavî vo nu Wapômbêng ya lêklinyak bêng kapô. Me kambom vo malemdaluk luvi hîmô me tem nu long amela hethang hîmô hîtôm wak nômbêng iti sapêng. Be ditu malêng bêng anông. (Geenna g1067) 48 ‘Long êng me tem matamuak injang anô lenyung kôpik îtôm wak nômbêng iti sapêng, me amela tem nethang anô wak nômbêng iti.’ 49 Amela tem nethang avîlanô sapêng îtôm mamik thak etak hîlôk nôm vo îmô mambung îmô Wapômbêng mandaluk. 50 “Mamik me nôm mavî, metom ya maning hêv yak, me opalê hîtôm nembung be nimbutak maning ethak lonjbô? Bêng be ômô yôhôk îtôm mamik vathing mavî imbing amda bêng yom.”

10 Me Yisu hetak long êng be hê heveng Judia lêk janam Yelodan viyang vulu. Me avîlanô bêng anông élêm ethak lonjbô. Me hesopa ya bôk le long be hîndông loho. 2 Me Palisi doho élêm me evong vo embatek Yisu be enang ik yêni ling nena, “Ambô balambung henang bisête? Anô te hîtôm nêngêv halêm thô hiving.” 3 Me Yisu henang viyang nena, “Moses bôk henang bisêtê?” 4 Me loho nang nena, “Moses hîlôk nena anô te hevong vo nêngêv nang vo netak ku êng.” 5 Metom Yisu henang nena, yanavî vê êng me nekavu kapua te be netak ïndôk “Dô! Mî omба yêni thing andô. Ôpatu be hevong nôm yanavî bang vo nêngêv yêni vê.” 5 Yôv me Yisu thamtham hethak yînîng athêng me heveng yam me tem mî nenang ambô kambom ketheng ethak ya ditu Moses hekavu balambung iti be hêv hêndêng amî, 6 Metom ‘sêmbôk be mung anông atu be amî, ôpêng me aô te. 7 Be ditu Wapômbêng bôk henang yôv nena, “Mîlô ya lijdong kôtông kambom be mîlô nena anô te hêyé nena mîlô me Mesaya ya avî. 8 Be ditu Wapômbêng bôk henang yôv nena, avîlanô be hêv janam keyek te hêndêng mîlô hethak yînîng athêng, ôpêng ya ku tem mî hîtôm nêngêv yanavî 8 vo thêi imbutak îtôm kôpik tom yom.” Thêi yak amî me tem nimbuâ ya vuli mavî. 9 Bêng be nôm atu be Wapômbêng bôk hepatôk long hethak tom, me anô te mî hîtôm nepole vê amî.” 10 Yôvêm me Yisu lêk ya ja hîndông îmô melak kapô hethak lonjbô, me ya ja hîndông enang ik yêni ling hethak ambô atu. 11 Me Yisu henang ethak loho nena, “Anô te hêndô yanavî be hiwa avî yang, êng me hevong sek be hivuling yanavî bôô. 12 Me avî te hêndô yamałô be hiwa anô yang, êng me hevong sek bêng yom be hivuling yamałô bôô.” 13 Me avîlanô iwa sêiknena be ê hêndêng Yisu vo netak bang êyônjék loho. Metom ya ja hîndông ethang avîlanô takêng. 14 Yisu hêyê nôm êng, me la maning be henang ethak ya ja hîndông nena, “Otak sêiknena vo loho lêm êndêng ya me dô om ба long thing andô, vîm'bê nena avîlanô takatu be athêng mî me hîtôm sêiknena takiti be Wapômbêng ya lêklinyak bêng me loho ning. 15 Ya hanang avanông ethak mîlô nena, opalê atu be mî hiwa Wapômbêng ya lêklinyak neyanging avîlanô amî hîtôm sêiknena takiti, ôpêng mî hîtôm nîmô Wapômbêng ya lêklinyak bêng vîmbing amî. Mî anông.” 16 Me Yisu hevalong sêiknena be hetak bang hêyô hêk loho me hêv mek hethak loho. 17 Me Yisu hiviyô be hê me anô te hevothong be hê hêndêng yêni, me heyabudum thîvô hîmô va be henang nena, “Kîdôrja mavî, tem yambong kombom mavî alêla vo yambua lêkmala îtôm wak nômbêng iti sapêng?” (aiônios g166) 18 Me Yisu henang viyang nena, “Holam ya nena mavî vo? Anô te mî mavî amî me Wapômbêng yom ditu mavî. 19 Ambô balambung me bôk hoyala yôv: ‘Dô nungjik anô vônô andô. Me dô nombong sek imbing anô yang yanavî andô. Me dô nombong vanî andô. Me dô nonang ambô yôhîng

ethak anô vi be nombong ambô vo loho andô. Me lahvavôyi takatu ethak lonjbô vo etak avîlanô be êlêm dô nonang ambô yôhîng vo numbua anô yang ya yôvêm me henang ethak nôm takatu be tem nêpôm nômkama andô. Me nondovak lemambô lo lemtambô yêni. 33 “Ondanjô. Aô yô Jelusalem me tem enang ning ambô.” 20 Me ôpêng henang nena, “Kîdônga, Anô Ya Nakandung atu bêng be ênggêv yêni êndêng ya yaôna denang hele be hêyô lêk ya anômbêng me ja bênbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung. thak ya hasopa ambô balambung takêng sapêng.” Me tem enang be ingik yêni vônô me ênggêv yêni 21 Me Yisu hêyê ôpêng be la hiving yêni be henang êndêng avîlanô long bôyang 34 vo loho nang ambôma nena, “Mavî anông, metom ong nômate mî denang. ethak yêni lêk îsuwapôk ethak yêni be embali yêni me Nu me nônggêv yong nômkama sapêng vo avîlanô ingik yêni vônô. Me hîtôm wak lô ende bini yôv me ênggêv vuli, me numbua valuseleng êng sapêng be tem nimbiyô ethak lonjbô.” 35 Yôv me Sebedi namalô nônggêv êndêng avîlanô siv. Hovong bêng, me yong luvi, Jems lo Jon, thêi ê êndêng Yisu me enang nena, nômkama mavî lomaloma tem nîmô melak leng. Me “Kîdônga, yêi lenjing iving nombong nôm atu be tem nôlêm osopa ya.” 22 Yêni me anô lêk nômkama bêng yêi nang ingik ong ling ethak.” 36 Me Yisu henang anông. Be ditu helanjô ambô êng, me hikum be hê lêk nena, “Mamu lemmi iving yambong ômbête êndêng la maléing bêng. 23 Me Yisu hêyê hêwê heveng me mamu?” 37 Me thêi nang nena, “Notak yêi yang îmô henang ethak ya ja hîndông nena, “Maléing bêng vo bahem viyôhôk me yang îmô bahem vikeng îmô yong ja lêk nômkama bêng ênggêv i êndêng Wapômbêng long lêkmangging kapô.” 38 Me Yisu henang nena, be îmô ya lêklinyak bêng vimbang.” 24 Yisu ya ja “Mamu thông nôm atu be onang ik ya ling paling. hîndông elanjô be esong kambom. Me Yisu henang Hîtôm tem mamu num îndôk keyek atu be tem ya ethak loho hethak lonjbô nena, “Yînîng sêknena, num îndôk lêk uthik îndôk ñjanam atu be tem ya thik maléing bêng vo avîlanô takêng ênggêv i êndêng îndôk?” 39 Me thêi nang nena, “Yêi hîtôm.” Me Yisu Wapômbêng be îmô ya lêklinyak bêng vimbang! 25 henang nena, “Avanông, keyek êng lêk ñjanam êng Me mî maléing bêng vo bok kamel imbutak êyô lôvik tem mamu num lêk mamu thik îndôk. 40 Metom îmô indi thôp ya ambuang bini amî, metom maléing bêng ya baheng viyôhôk mena vikeng ma, aliêng me mî vo anô lêk nômkama bêng te vo nênggêv i êndêng yînîng ku amî. Me Wapômbêng da heyangging ku êng Wapômbêng be nîmô ya lêklinyak bêng vimbang.” 26 be bôk hîtôk anô doho yôv vo loho mô long êng.” Me Yisu ya ja hîndông esong kambom anông be 41 Wakma ja hîndông lauming elanjô ambô êng be enang hethak loho da nena, “Bêng be opalê hîtôm lenjing ñanja hethak Jems lo Jon. 42 Êng me Yisu nimbuia lêkmala wak nômbêng iti sapêng?” 27 Me Yisu helam loho lêm ethak tom me henang nena, “Bôk hêyê loho kôlîlîng be henang nena, “Anô te mî hîtôm môlyalya yôv nena avîlanô long bôyang ining king nênggêv inda livung amî, me Wapômbêng yom hîtôm thak êv i ling be ivuling ja takatu be îmô loho vimbang. nênggêv yêni livung. Be ditu Wapômbêng yom hîtôm Me loho ning ja bênbêng thak enang lêklokwang nembung nômkama sapêng.” 28 Me Pita henang hethak loho ning avîlanô bêng yom. 43 Ondanjô! Dô ethak Yisu nena, “Bôk yoôtak yoô ning nômkama môlombong kombom êng andô! Môlô te la hiving sapêng me alêm vo asopa ong!” 29 Me Yisu henang nimbutak anô lêk athêng bêng îmô môlô lîvông, êng nena, “Ya hanang avanông ethak môlô, anô te la hêv me nimbutak îtôm môlô ning anô ku vo nênggêv môlô ya lêk yînîng Ambô Mavî be hetak ya melak lêk viyanji livung. 44 Me ôpatu be la hiving nimbutak îtôm môlô me livi lêk talôvi lo lami me nali lêk ya pîk, 30 êng ning anômbêng, êng me nîmô îtôm avîlanô sapêng me Wapômbêng tem nênggêv bêng anông êndêng ining anô ku oyang 45 hîtôm Anô Ya Nakandung atu inda îtôm 100 nêyômô yêni ya long imbing. Ôpêng hevong bêng yom. Me mî ya halêm vo avîlanô pîk hîmô pîk denang, me tem nimbuia nômkama takiti embong yînîng ku amî. Metom ya halêm vo yambong bêng anông: melak lêk viyanji me livi lêk talôvi me avîlanô pîk ining ku. Ya halêm vo yambua loho vê nali lêk pîk me avîlanô vi tem imbutak ja athêng avîlanô bêng anông ê hiving loho. Me anô mandaluk mî. Me ja athêng mî bêng anông, tem imbutak ja lêk pusip te be ya athêng nena Batimias hîmô londanjê athêng bêng.” 32 Loho veng be ê daku Jelusalem me dang vi be hepatenak avîlanô vo ênggêv inda livung. Yisu himung be hê. Me ya ja hîndông êyê be esong (Bativias ya ondong nena Timias nakandung.) 47 kambom me avîlanô takatu be eveng Yam êkô hiving. Helarjô nena Yisu nang Nasalet hêlêm, êng me helam Me Yisu henang ethak ya ja hîndông lauming be lêkwaê nena, “Yisu, Devit Lim Lêmkuk, lem ingik ong

ethak ya!" 48 Me avîlanô bêng anông ethang yêni me loho tak Betani me ê vini Jelusalem. Me Yisu be enang nena, "Ong bonong!" Metom yêni helam hema ve la. 13 Me hêyê alokwang pik te ñaung heva kaék lêkwaé anông nena, "Yisu, Devit Lim Lékmuk, dêim doke. Éng me hê hêyê alokwang atu ondong vo lem irgik ong ethak ya!" 49 Yôv me Yisu heva me ninjê nena alokwang atu hik anông mesa mî. Metom henang nena, "Ondam yêni lêm." Me elam hêndêng hêyê ñaung oyang yom me mî ñingik anông amî anô mandaluk pusip atu nena, "Lem mavî! Numbiyô vîmbê nena mî ya wakma ningik amî. 14 Yôv me Yisu be nu! Ôpêng helam ong." 50 Yôv me hekaliv ya kwêv thilimbung hê me hîsôv kisi bôlôtom be hê hêndêng Yisu. 51 Me Yisu henang ethak inda nena, "Lem iving yambong ômbête êndêng ong?" Me anô mandaluk pusip êng henang nena, "Kîdônga, ya leng iving yanga tak." 52 Me Yisu henang nena, "Nu. Yong hôêv iving hevong be lêk ong mavî." Me ketheng oyang me ôpêng mandaluk hipuak be hêyê tak, me hesopa Yisu heveng lonðanjlê.

11 Yisu loho ê éyô bidong oyang Jelusalem me ê éyô Betpagi lo Betani, long yi êng hêk bidong Dum Oliv. Me hêv ya ja hîndông lokwarji be ê 2 me henang ethak thêi nena, "Mamu nu melak vulu. Me ovong umbutak ôyô kapô me tem ôngô evak bokdonki map te long be heva. Bok êng bôk mî anô te hêyô mô amî. Me mamu pole yak êng vê me ondom be ôlêm. 3 Me anôla henang ik mamu ling nena, 'Mamu vong ombong ômbête?' me yu nang ethak yêni nena, 'Anômbêng la hiving nembung ku te thak yôv kîmîng nêngêv ketheng oyang îmbôlêm.' 4 Yôv me thêi ê me êyê donki map atu be evak long be êthô hîmô melak ambôlêk hîmô bidong lonðanjlê vi yêng. Me thêi pole yak vê. 5 Me anô doho eva long êng êyê be enang ik ling nena, "Mamu vong ômbê be opole bok ya yak vê?" 6 Me thêi nang ambô atu be Yisu henang ethak thêi. Éng me loho lôk be etak thêi be thêi iwa bokdonki êng be ê. 7 Me iwa donki êng be ê hêndêng Yisu, me ik ining kwêv thilimbung dêim thô be engova êyô hêk bok dômlokwang be Yisu hêyô hîmô. 8 Me avîlanô bêng anông engova ining kwêv thilimbung dêim hêk lonðanjlê. Me vi ele atharjang lêk ñaung heveng kamung be engova hêk lonðanjlê. 9 Me doho imung me doho eveng yam me Yisu heva lîvông me loho lam nena, "Osana!" "Wapômbêng embong mavî êndêng ôpatu be hêlêm ethak Anômbêng ya athêng!" 10 "Wapômbêng êngêv la mavî néyômô bumalô Devit lim iti atu be tem neyangging aô itôm king hitôm sêmbôk be Devit heyangging! Osana! Aôngêv Wapômbêng ya athêng ling ethak leng!" 11 Me Yisu hê hêyô Jelusalem me hivutak éyô melak matheng ya popatîng kapô be hê. Me hêyê nômkama takatu be hîmô long êng. Metom wak lêk ê hîlôk jalôm yôv, be ditu hetak Jelusalem me hê Betani hiving ya ja hîndông lauming be lahavôyi takatu. 12 Hiviyô heyang

me loho tak Betani me ê vini Jelusalem. Me hîmô melak matheng ya popatîng lîvông. Me hêyê avîlanô iwa nômkama be imbutak éyô melak matheng ya popatîng bini andô. 17 Me Yisu hîndông loho be henang bênjiti, "Wapômbêng ya kapua henang nena, 'Yînîng melak me melak avîlanô pîk sapêng eteng mek îndôk.' Me lêk mîlôvong be hivutak hitôm ja vanî ning melak ekopak îmô." 18 Ida bênbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung elanjô ambô êng be ethalo lonðanjlê vo ñingik yêni vônô. Metom loho kô yêni vîmbê nena avîlanô sapêng îpîndik kambom hethak ya ambô. 19 Yathirjang hêmbôk anông me Yisu loho tak Jelusalem be ê. 20 Heyang lêkbôk me Yisu loho îvôê me êyê alokwang pik atu lêk hema be hekapôk hêk ñaung be hêyô ondong. 21 Me Pita la hêv Yisu ya ambô be henang nena, "Kîdônga, nôngô! Alokwang pik wakbôk atu be hothang me lêk hekapôk yôv." 22 Me Yisu henang ethak loho nena, "Ôngêv imbing Wapômbêng yom. 23 Ya hanang avanông ethak mîlô nena ôpatu be henang ethak dum iti nena, 'Nokaliv ong da nundôk mamik', me hêv iving be hevalong ya ambô êng long lêklokwang me mî kapô yi amî, êng me tem Wapômbêng embong be ya ambô atu be henang tem ñingik anông. 24 Bêng be diti ya hanang ethak mîlô nena, ômbêla takatu be mîlô nang lîlôk mîlô ning mek, êng me mîlôngêv imbing nena lêk mîlô uwa yôv, me nôm êng tem mîlômbua. 25 Wakma mîlô teng mek me lemîv kambom atu be anô te bôk hevong ethak am, êng me otak kapôlômim vo ôpêng. Mîlôvong bêng me mîlô ning Kamik atu be hîmô melak leng tem netak kapô vo mîlô bêng yom." 27 Me Yisu loho ê Jelusalem hethak lonðô be êyô melak matheng ya popatîng. Me ja bênbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung lêk avaka ê hêndêng Yisu. 28 Me enang ik yêni ling

nena, "Opalê hêv lêklokwang hêndêng ong lêk hêv 10 Bôk môlô sam Wapômbêng ya ambô bôti mesa ku hêndêng ong be ditu hovong nôm takiti?" 29 Me mî? "Valu atu be ña elav melak êndô, me lêk hivutak Yisu henang viyang ethak loho nena, "Tem ya nang landîng anông. 11 Anômbêng da hevong nôm êng, be ingik môlô ling ethak ambô te bêng yom imbing. Be yoô yê nôm êng nena mavî anông." 12 Me ña Juda môlô nang ambô êng viyang thêthôp hêndêng ya êng ning ña bénbêng eyala nena Yisu henang ambô dôhô me tem ya nang ôpatu be hêv lêklokwang hêndêng êng hethak loho, be ethalo londarjle vo embalong ya ethak môlô. 30 Opalête hêv ku ithik avîlanô hilôk yêni. Metom êkô avîlanô, be ditu etak yêni me loho ê. ñanam hêndêng Jon? Wapômbêng leng mesa anô 13 Yôv me êv Palisi doho lêk ña esopa Helot doho pîk te? Môlô nang ethak ya!" 31 Me loho da enang be ê hêndêng Yisu, vo embatek yêni ethak ambô te hethak i nena, "Aô nang nena Wapômbêng hêv ku vo embalong inda. 14 Loho yô vo Yisu me enang êng hêndêng Jon me tem nenang nena, 'Me hevong nena, "Kîdônga, yoô yala nena ong me anô ambô bisébe môlô mî ôêv iving Jon ya ku amî?' 32 Metom avanông. Thak hôyê ña lêk athêng lêk ña athêng mî aô nang nena, 'Anô pîk te hêv ku êng,' êng me hîtôm tom, be ditu thak honang ambô tom hêndêng avîlanô tem lenjing maning ethak aô vômbe nena loho loho sapêng. Me hôndông Wapômbêng ya londarjle sapêng êv iving nena Jon me plopet te." 33 Me loho avanông thêthôp hêndêng avîlanô sapêng. Yôv be nang hêndêng Yisu nena, "Yôô thông paling." Me lem hêv bisête? Bumalô loho ning balambung henang Yisu henang ethak loho nena, "Bêng be mî hîtôm nena mavî vo aôngêv takis êndêng Sisa mesa dô?" yandam ôpatu be hêv lêklokwang hêndêng ya, ya 15 Hîtôm aôngêv takis êndêng Sisa mesa mî? Metom athêng êndêng môlô amî."

12 Me Yisu henang ambô dôhô doho hethak loho nena, "Anô te hevatho ya kukapô yak waing te me hevak wandu hêwê heveng. Me helav lovang vo embak waing anông pesa vo imbuia ya thôk. Me helav melak dêim te hethak tololak vo anô mô vo eyanging ku êng. Yôv me hetak ku atu hilôk anô doho bahenjing vo eyanging be wakma hik anông me tem loho imbuia anông vi me êngêv vi êndêng yêni. Yôvêm me hetak long êng be hê hîmô long bôyang vambô. 2 Wakma yak waing hik anông hôyô me hêv ya anô ku te be hê hêndêng ña takatu be eyanging ya ku. Yêni la hiving lohongêv anông doho vo yêni hîtôm sêmbôk be loho epatôk ambô hiving i. 3 Metom loho evalong ôpêng hêk be ik yêni kambom me êv yêni be hê oyang. 4 Yôvêm me hêv anô ku yang be hê hethak lonjbô, metom ik inda hilôk kwandôk be evong kombom lomaloma ethak yêni be evong yêni moma. 5 Yôv me hêv anô ku te hethak lonjbô metom loho ik yêni vônô. Yôv me hêv tomtom bêng hivup ethak metom evali vi me ik vi vônô. 6 "Hevong bêng hele be lêk mî me anô tom yom hîmô. Ôpêng me namalô atu be yêni la hiving anông. Hêv ôpêng be hê me la hêv nena, 'Diti me yîning wakna be tem endanjô ya ambô.' 7 "Metom ña takatu be eyanging ku êng êyê ôpêng me enang hethak loho da nena, 'Ôpiti me ku alang nakandung be tem neyanging lambô ya ku. Bêng be aôngik yêni vônô me ku êng tem nimbutak aô ning.' 8 Be evalong yêni be ik yêni vônô be îmbî ya kôpik hele yêing be hê. 9 "Yôv be tem ku alang embong ômbête? Tem ningik ña takêng vônô me nêngêv ku êng êndêng anô vi vo eyanging.

10 Bôk môlô sam Wapômbêng ya ambô bôti mesa ku hêndêng ong be ditu hovong nôm takiti?" 29 Me mî? "Valu atu be ña elav melak êndô, me lêk hivutak Yisu henang viyang ethak loho, be ethalo londarjle vo embalong ya ethak môlô. 30 Opalête hêv ku ithik avîlanô hilôk yêni. Metom êkô avîlanô, be ditu etak yêni me loho ê. ñanam hêndêng Jon? Wapômbêng leng mesa anô 13 Yôv me êv Palisi doho lêk ña esopa Helot doho pîk te? Môlô nang ethak ya!" 31 Me loho da enang be ê hêndêng Yisu, vo embatek yêni ethak ambô te hethak i nena, "Aô nang nena Wapômbêng hêv ku vo embalong inda. 14 Loho yô vo Yisu me enang êng hêndêng Jon me tem nenang nena, 'Me hevong nena, "Kîdônga, yoô yala nena ong me anô ambô bisébe môlô mî ôêv iving Jon ya ku amî?' 32 Metom avanông. Thak hôyê ña lêk athêng lêk ña athêng mî aô nang nena, 'Anô pîk te hêv ku êng,' êng me hîtôm tom, be ditu thak honang ambô tom hêndêng avîlanô tem lenjing maning ethak aô vômbe nena loho loho sapêng. Me hôndông Wapômbêng ya londarjle sapêng êv iving nena Jon me plopet te." 33 Me loho avanông thêthôp hêndêng avîlanô sapêng. Yôv be nang hêndêng Yisu nena, "Yôô thông paling." Me lem hêv bisête? Bumalô loho ning balambung henang Yisu henang ethak loho nena, "Bêng be mî hîtôm nena mavî vo aôngêv takis êndêng Sisa mesa dô?" 15 Hîtôm aôngêv takis êndêng Sisa mesa mî? Metom Yisu hôyê loho ning auk kambom êng thô be henang ik loho ling nena, "Hevong bisête be môlôvong vo ombatek ya? Umbua valuseleng te lêm vo yanga." 16 Éng me loho iwa valuseleng te hêlêm vo Yisu. Me henang ik loho ling nena, "Opalê ya dôhô lêk ya athêng hôyô hêk valuseleng iti?" Me loho nang nena, "Sisa." 17 Éng me Yisu henang ethak loho nena, "Sisa ya nômkama me ôngêv êndêng Sisa da. Me Wapômbêng ya nômkama me ôngêv êndêng Wapômbêng da." Me Ioholanô be esong kambom hethak ya ambô êng. 18 Me Sadyusi doho ê hêndêng Yisu. Sadyusi me ondong te atu be enang nena ña ema mî hîtôm imbiyô ethak lonjbô amî. Éng me enang ik Yisu ling nena, 19 "Kîdônga, Moses bôk hekavu hêndêng aô nena, 'Anô te hema be nali mî be yang hîmô, êng me nimbuia avî tôt êng vo nimbî yang atu be hema nakandung vê.' 20 Bêng be ña lêk viyanji bahevi be lahavôyi îmô. Me bôp hiwa avî te be hema me nakandung mî. 21 Éng me nok hiwa avî tôt êng ethak lonjbô. Metom nok hema be nakandung mî. Me gwa hiwa avî tôt êng hethak lonjbô. Metom gwa hema be nakandung mî. 22 Bêng be viyanji molok takatu be îmô me esopa kombom tomêng yom. Yôv me avî tôt atu hema hiving. 23 Me waklavông ña ema iviyô hethak lonjbô, me avî atu be ña lêk viyanji bahevi be lahavôyi takatu be iwa, me loho ali alête yanavî êng?" 24 Me Yisu henang viyang ethak loho nena, "Môlô mî oyala Wapômbêng ya lêklokwang lêk ya ambô atu be hêk ya kapua katô amî. Be ditu môlô nang ambô lêkgwak bêng. 25 Waklavông ña ema iviyô hethak lonjbô, me avîlanô tem mî imbuia i ethak lonjbô amî me mî. Loho tem îmô îtôm arjela melak leng yom. 26 Môlô nang nena ña ema tem mî hîtôm imbiyô ethak

lojbô amî. Metom bôk môlô sam Moses ya kapua ining long ethak îmô. 40 Loho thak evatek avî tôt be lêk kôkôthing amela hethang hîmô alokwang ling e? iwa loho ning melak vanî, lêk etengmek déim anông Wakma êng me Wapômbêng henang ethak Moses vo avîlanô lenjing êngêv nena loho me ja thêthôp bêjiti nena, 'Ya me Ablaham lo Aisak me Jekop ining anông. 41 Ïa êng me tem imbua vovang bêng êndêng Wapômbêng.' 27 Wapômbêng me mî ja ema ning wakma evong ambô." 42 Yisu hé hîlôk hîmô bidong Wapômbêng amî. Mî, yêni me ja lêkmala yom ining melak matheng ya kambum da, me hêyê avîlanô Wapômbêng. Be ditu môlô ning ambô me lêkgwak yalimamôk èv ining da. Me ja lêk valuseleng bêng anông!" 28 Kîdônga balambung ining anô te hêyô etak valuseleng bêng anông hîlôk kambum da. 42 me helanjô Yisu lêk Sadyusi îkôki. Me helanjô Yisu Me avî tôt te atu be nômkama mî anông, hêyô me henang loho ning ambô viyang mavî anông. Tomêng hetak ya da valuseleng lêkma yi yom hîlôk kambum me henang ik Yisu ling nena, "Balambung ali alête da êng. 43 Me Yisu helam ya ja hîndông êlêm me me ditu bêng vo balambung vi?" 29 Êng me Yisu henang nena, "Ya hanang avanông ethak môlô nena henang nena, "Balambung ali mung henang nena, avî tôt iti hêv valuseleng bêng anông vo ja takiti 'Môlô Islael ondanô katô. Anômbêng yom ditu aô ning sapêng. 44 Avîlanô nômbêng iti ning valuseleng bêng Wapômbêng me yêni yom ditu Anômbêng. 30 Lemim anông hîmô metom èv doke yom. Me avî tôt iti me imbing Anômbêng môlô ning Wapômbêng injék môlô nômkama mî anông, metom lêk hêv ya valuseleng kapôlômim, lêk dôhôlômim me lêklokwang lêk môlô sapêng me mî hevalong doho long amî."

ning auk sapêng.' 31 Me balambung yang me bêjiti: 'Lem imbing avîlanô vi hîtôm lem hiving ong da.' Balambung vi mî bêng vo balambung yi tiêng amî." 32 Me anô hîndông ambô balambung henang ethak Yisu nena, "Kîdônga, honang ambô mavî anông. Yong ambô me avanông bing nena Wapômbêng me tom yom me mî Wapômbêng yang hîmô hiving amî. 33 Aô lenjing imbing yêni avanông bing injék aô kapôlônjing lêk auk be lêklokwang sapêng. Lêk lenjing imbing avîlanô vi hîtôm aô lenjing iving aô da. Ambô balambung yi êng me bêng vo da nômbêng iti lêk da îmbôk ethak amela sapêng." 34 Yisu helanjô ôpêng henang viyang lêkauk mavî be henang ethak ôpêng nena, "Mî hîmô dêimbô vo Wapômbêng ya lêkliniyak bêng amî." Me avîlanô sapêng êkô be mî enang ik yêni ling ethak lojbô amî. 35 Me Yisu hîndông avîlanô hîmô melak matheng ya popaïng be henang nena, "Kîdônga balambung thak enang nena Mesaya me Devit lim lêkmuk vo? 36 Lovak Matheng hêv auk hêndêng Devit da be henang nena, "Anômbêng henang ethak yînîng Anômbêng nena, "Nôndôk ômô ya baheng viyôhkô endebe ya tak yong njako îmô vemkapô vimbing êm." 37 Me Devit da bôk helam Mesaya nena Anômbêng. Metom hevong bisé be ôpêng me Devit lim hiving?" Avîlanô elanjô Yisu ya ambô êng be lerjing mavî anông. 38 Yisu hîndông loho be henang nena, "Môlô yangjing am vômbê nena Kîdônga ambô balambung, lenjing iving ingik kwêv dêim kêkêlô be embeng vo avîlanô embam loho. Lêk lenjing iving avîlanô bêng anông enang nena, 'Waklîvông mavî anômbêng' îndôk maket. 39 Me lenjing iving îmô itôm ja bênbêng îmô Islael ining melak yeng kapô. Me thak avîlanô engambahô nôm bêng, me lenjing iving injang nôm îmô ja bênbêng

13 Yisu hetak melak matheng be hele yêng me ya anô hesopa yêni te henang ethak yêni nena, "Kîdônga, nôngô melak matheng ya leleyang me kêkêlô bomang lêk ya valu bênbêng!" 2 Me Yisu henang viyang nena, "Lêk hêyê melak bênbêng takiti e? Maléing bêng tem nimbutak be ja vovak tem injik nômkama mavî nômbêng iti pesa be valu yang mî hîtôm néyômô yang long amî." 3 Yôvêm me Yisu hîmô Dum Oliv me hêyê melak matheng hîmô viyang vulu. Me Pita lo Jems me Jon lo Endulu loho yom ê enang ik yêni ling nena, 4 "Nonang ethak yoô nena angête ditu nôm takêng tem nimbutak? Lêk ômbête ditu tem nimbutak vo ningik thô nena nôm takêng lêk bidong oyang?" 5 Me Yisu henang ethak loho nena, "Ja lomaloma tem êlêm ethak yînîng athêng be tem enang nena, 'Ya me Mesaya atu.' Me tem embatek avîlanô bêng anông. Be ditu oyanging am. 7 Me tem môlôndanjô kôkôthing ethak vovak lomaloma lêk vovak tem nimbutak pîk luvuluvu. Nôm takêng tem nimbutak, metom pîk lo leng ya dang me mî denang. Be ditu dô ondowaling andô. 8 Me avîlanô ondong yang tem embong vovak imbing ondong yang. Me king yang lêk ya avîlanô tem embong vovak imbing king yang lêk ya avîlanô. Me duviyang lêk bôm bêng tem nimbutak long doho. Nôm takêng me hîtôm vovang mung atu be hépôm avî lêk lathambeng te atu be hevong vo nembathu. 9 "Bêng be oyanging am. Tem embalang môlô be etak îndôk ja elanjô ambô bahenjing. Me tem embali môlô îndôk Islael ining melak yeng hîlôk. Vômbê nena môlô sopa ya be tem môlômba ja bênbêng lêk king malenjing vo onang ya bêng ethak loho. 10 Yînîng ja ya handông tem enang Ambô Mavî vo avîlanô pîk sapêng endanô

yôv kîmîng nôm takêng tem nimbutak embeng yam. lo leng ya dang sapêng vo ithup avîlanô takatu be
11 Wakma evak môlô long be iwa be ê vo ombong bôk hîtôk loho yôv. **28** “Be ditu môlômbua auk ethak ambô, êng me dô ôkô be onang nena, ‘Tem yoô nang alokwang pik. Heyeng yôv me jaung lêmkuk hivutak, ômbê?’ Mî. Wakma êng me onang auk takatu be êng me oyala nena wak maví néyô. **29** Bêng yom Wapômbêng tem néngêv hêndêng môlô yom. Ambô me môlô yê nôm takêng hivutak, êng me oyala nena takêng me Lovak Matheng da tem nenang me mî Anô Ya Nakandung atu ya wakma nendelêm lêk môlô da tem onang amî. **12** “Me anô loyang tem bidong oyang be hîmô melak ambôlêk. **30** Ya hanang yang enang yang bêng vo ingik vônô. Me lambô tem avanông ethak môlô nena avîlanô bôlôti tem mî ema nembong bêng ethak nakandung. Me sêiknena tem amî denang me nôm takêng sapêng tem nimbutak. **31** ende dômîng lîfing êndêng lami lo talôvi be enang vo Pîk lo leng tem néngêv yak bini, metom yînîng ambô ingik loho vônô. **13** Môlô me yînîng avîlanô. Be ditu bôte mî hîtôm néngêv yak amî. **32** “Anô te mî heyala avîlanô sapêng tem kapôlônjing êndô môlô. Metom Anô Ya Nakandung ya waklavông lêk ya wakma atu ja takatu be eva lêklokwang hele be héyô yandang, be tem nendelêm amî. Añêla leng mî eyala hiving me Wapômbêng tem néngêv loho vê injék maléing vo amî, me Nakandung mî heyala hiving amî. Wakamik ìmô maví. **14** “Tem môlôngô nôm kambom anông te yom ditu heyala. **33** Bêng be oyanging am be ôngêv heva long matheng atu be thak itip vo nemba long lîlê! Vômbê nena môlô mî oyala waklavông atu be êng. (Bêng be môlô ja takatu be osam ambô tiêng, nôm êng tem nimbutak amî. **34** Nôm êng me hîtôm me lemid êngêv katô êm.) Me môlô ja takatu be anô te hetak ya melak be hê long bôyang. Yêni hê me ômô Judia ôyê nôm êng me ôsôv bunu dumlôlê. **15** henang ethak ya ja ku vo eyanging ya nômkama. Me Me ja takatu be ìmô melak vôv me tem mî ìndôk hik ku tham tomtom hîtôm loho. Me henang ethak anô bini melak kapô vo imbuia ning nômkama andô. **16** heyanging melak ambôlêk nena neyanging manjeng Me ja takatu be ìmô kukapô dô endeni melak vo anông. **35** “Bêng be môlô mô lîlê be oyanging am imbuia ning kwêv thilimbung andô. **17** Aê, titaknena. vômbê nena môlô mî oyala waklavông atu be melak Wakma êng me tem maléing bêng vo avî takatu be alang tem néyô ethak lorjbô amî. Te nêlêm êndêng ethambeng lêk avî takatu be êv sum vo sêik kasek. yathinjding mena bîfîvông bing mena wakma tale **18** Oteng mek vo maléing takêng mî nimbutak êndêng heleng mena heyang wakbêng ma. **36** Endekeme tem wakma beleng simbak andô **19** vômbê nena wakma nêlêm bôlôtom me ninjê nena môlô êkthôm denang. êng me tem maléing bêng anông be nîmbô ethak vo **37** Ambô ti be ya hanang ethak môlô, me ya hanang maléing taksêmbôk atu be Wapômbêng hepesang ethak avîlanô sapêng hiving nena, ‘Môlô yanging pîk hele be héyô lêk. Me tem mî nimbutak bêng ethak am!’”

lorjbô amî. **20** Me Anômbêng mî hendambêng wakma maléing takêng kisi amî, êng me avîlanô sapêng tem ema. Metom yêni la hêv avîlanô takatu be bôk helam loho yôv be ditu hendambêng wakma êng hê bidong. **21** “Wakma êng me anô doho tem êlêm be embatek môlô nena, ‘Ya me Mesaya’ mena ‘Ya me Wapômbêng ya plopet te,’ me tem embong lavuning lêk nôm thamtham vo embatek avîlanô takatu be Wapômbêng bôk hîtôk loho yôv metom mî hîtôm embatek loho amî. Be ditu anô te henang ethak môlô nena, ‘Ôngô, Mesaya hîmô long iti’ mena ‘hîmô long tamu,’ êng me dô ôngêv imbing andô. **23** Ondanô! Nôm takiti lêk mî hivutak amî denang me ya hanang nôm takêng bêng ethak môlô vo môlô yanging am. **24** “Maléing takêng hele hîlôk yôvêm, “me wak tem nimbutak momajaning, me ayông mî hîtôm nîmbô danda amî; **25** me môtôp leng tem néngêv yak me nôm takatu be hîmô leng tem nendorwaling.” **26** “Wak êng me avîlanô tem injê Anô Ya Nakandung atu tem nêlêm imbing mavông lêk ya lêklirijyak lêk ya danda lêkmangning. **27** Yêni tem néngêv ya añêla bini pîk

14 Wak lokwanyi hêk denang vo lenjing êngêv waklavông Wapômbêng iwa Isael vê hêk maléing, yang me Hêv Lîfing me yang me Eyang Polom Yis Mî. Me ja bênbêng îmbôk da lêk kîdôngja ambô balambung evong vo embatek Yisu vo embalong yêni be ingik vônô. **2** Be enang nena, “Lêk me waklavông nôm wapôm be dô aômbong ku êng andô. Endekeme avîlanô tem lenjing maning be embong vovak.” **3** Wak êng me Yisu hîmô Saimon ya melak nang Betani. Sêmbôk me ôpêng hêpôm kômbôk lepla metom bôk maví. Yisu hîmô balê eyang nôm hîmô me avî te hêlêm me hiwa kolopak kêkêlô te be nôm uv maví hîmô kapô be ya vuli me bêng anông. Me hik kolopak êng kwandôk li me hengathô nôm uv maví êng héyô hîmô Yisu kwandôk. **4** Me avîlanô vi atu be imô long êng hiving êye be lenjing maning be enang ethak loho da nena, “Bisête be hivuling nôm uv maví êng hê oyang? **5** Hîtôm néngêv vo anô yang êngêv vuli ethak valueseleng îtôm anô te ya ku sondakbêng te ya vuli vo nimbuia be néngêv avîlanô siv livung

ethak!" Éng me lejing maning be ethang avî êng vo talêmbô bôk mî nembathu yêni amî!" 22 Loho kambom. 6 Metom Yisu henang nena, "Bisête be môlô eyang nôm hîmô me Yisu hiwa polom te me hêv êv maléing hêndêng aví ti? Otak yêni. Yêni hevong la mavî. Yôvêm me hekavli be hêv hêndêng ya nja nôm mavî anông hêndêng ya. 7 Avilanô siv tem îmô hîndông me henang nena, "Môlombua be ongwang. imbing môlô itôm wak nômbêng iti sapêng, be lemim Diti me yînîng vathiap." 23 Yôvêm me hiwa keyek iving ôngêv loho living êng me ôngêv living. Metom lêk waing be henang la mavî. Me hêv hêndêng loho tem mí ya mô imbing môlô vambô amî. 8 Nôm atu be sapêng be inum. 24 Me henang ethak loho nena, "Diti yêni hítom nembong me lêk hevong yôv be henggathô me yînîng lêkma atu be tem nengathô vo nembak nôm uv mavî hêyô hîmô ya be lêk hepesang ya kôpik tava imbing Wapômbêng lêk avilanô pîk vo nêngêv yôv vo endav. 9 Ya hanang avanông ethak môlô avilanô bêng anông living. 25 Ya hanang avanông nena pîk nômbêng atu be enang yînîng Ambô Mavî ethak môlô nena, tem mî hítom ya num waing ethak bêng heveng me tem enang ethak nôm atu be avî ti lonjbô amî endebe yambôna Wapômbêng ya lêklinyak lêk hevong hiving embeng vo avilanô lejing êngêv bêng kapô êm mîng tem ya num waing lêkmuk." 26 yêni." 10 Éng me Judas Iskaliot, yêni me Yisu ya nja Me loho êv yeng te yôv me ethak be ê Dum Oliv. 27 hîndông lauming be lahavôyi takatu te, hê hêndêng Me Yisu henang ethak loho nena, "Bôk ekavu hêk nja bênbêng îmbôk da vo nêngêv Yisu ïndôk loho Wapômbêng ya kapua nena, "Tem yangik boksipsip baherjing. 11 Elanjô ambô êng me lejing mavî anông alang vônô, me boksipsip tem îsôv mayaliv binî' be epatôk ambô vo êngêv valuseleng êndêng yêni. Be ditu môlô sapêng tem otak ya me ôsôv mayaliv Be ditu yêni hethalo londarjlé vo nenang Yisu bêng. bunu. 28 Metom hik ya ling ethak lonjbô, me tem 12 Waklavông ya athêng nena Eyang Polom Yís Mî yamung be yana Galili yôv kîmîng môlô tem ombeng ya wak ali himung hêyô. Hêndêng wak êng me thak ya Yam." 29 Me Pita henang nena, "Mî, loho sapêng ik boksipsip nakandung te vo lejing êv Waklavông etak ong be ê, me tem yamba imbing ong denang." Hêv Lîlîng. Me Yisu ya nja hîndông enang ik yêni ling 30 Me Yisu henang nena, "Ya hanang avanông bing nena, "Lem hêv yoô na melak alête vo apôpêk nôm hethak ong nena bîfîvông iti me tale mî nendeng bôlô lejing êngêv Waklavông Hêv Lîlîng ïndôk?" 13 Me yi amî denang, me tem nonang itôm bôlô lô nena Yisu hêv ya nja hîndông yi be ê me henang nena, hôthông ya paling." 31 Metom Pita henang lêklokwang "Mamu nu melak lóng kapô me tem ôpôm anô te be nena, "Evong vo ingik ya vônô imbing ong, metom hiwa janam lêk wîng bêng te ïndôk londarjlé, me mî hítom ya nang nena ya hathông ong paling amî. osopa yêni bunu. 14 Me hivutak êyô melak kapô te Mî anông!" Me ya nja hîndông sapêng enang bêng be hê, me yu nang ethak melak êng ya alang nena, yom. 32 Yôvêm me loho êyô long atu be elam nena 'Kîdôrja henang nena, "Yînîng melak kapô atu be Getsemani me henang ethak ya nja hîndông nena, yangang nôm Waklavông Hêv Lîlîng imbing yînîng ja "Môlô mô long iti me ya ha vo ya teng mek." 33 Me ya handông hîmô sê?" 15 Éng me tem ningik melak hiwa Pita lo Jems me Jon be ê hiving yêni. Me yêni kapô bêng te atu be hêk daku viling thô ethak mamu. kapô putup be la maléing kambom. 34 Me henang Melak kapô êng me nômkama sapêng bôk hîmô ethak loho nena, "Ya kapôlóng lêk maléing kambom yôv. Be ditu mamu opesang aô ning nôm îmô long hítom lêk ya hama yôv. Môlô mô long iti me ôngêv êng." 16 Éng me ya nja hîndông yi atu ê êyô melak lêlê." 35 Me hê dêim doke me hêv yak hilôk pîk lóng êng kapô. Me êyê nômkama sapêng hítom be hetengmek nena londarjlé te hêk vo yêni me datu be yêni henang. Me epesang nôm Waklavông Wapômbêng êrgêv maléing lêk vovang iti vê. 36 Me Hêv Lîlîng vo loho. 17 Yathindang hêmbôk me Yisu henang nena, "Aba, Wakamik, ong hítom nombong lêk ya nja hîndông lauming be lahavôyi ê êyô long nômkama sapêng. Bêng be nôngêv keyek iti vê injék êng. 18 Loho eyang nôm îmô me Yisu henang nena, ya. Metom dô nosopa yînîng ya leng hiving andô. "Ya hanang avanông ethak môlô nena môlô te tem Mî, nosopa ong da yong lem hiving." 37 Yôvêm me nenang ya bêng. Ôpêng diti heyang nôm hiving ya." Yisu hele hê me hêyê ya nja hîndông lêk êkthôm. Me 19 Me loho lejing maléing be tomtom enang hethak henang ethak Pita nena, "Saimon, hôêkthôm e? Ong yêni nena, "Betha ya mesa?" 20 Me Yisu henang mî hítom nôm lêlê wakma nate amî e? 38 Nôm lêlê viyang ethak loho nena, "Môlô lauming be lahavôyi be notengmek vo dô nôngêv yak ïndôk nôm takatu takatu te. Ôpêng diti hetak bang hilôk belev hiving be tem neyek ong andô. Dôhô la hiving nembong ya. 21 Anô Ya Nakandung atu teni itôm bôk ekavu mavî metom kôpik vau be mî hítom nembong amî." yôv hethak yêni. Metom alitakna. Maléing bêng vo 39 Yôvêm me hîvô hê me hetengmek bôô atu hethak ôpatu be henang Anô Ya Nakandung bêng. Mavî lonjbô. 40 Yôv me hele hê hethak lonjbô me hêyê loho

êkthôm denang, vômbê nena malenjing heyang be mî elav hethak bahanjing amî.” 59 Metom ining ambô mî hítôm îmô lélê amî. Be ditu ûthông nena enang takatu be enang hê mayaliv me mî enang ambô tom ômbê êndêng yêni. 41 Yôvêm me hele hê bôlô ali lô yom amî. 60 Éng me kwandôk bêng hîmbôk da hiviyô me henang ethak loho nena, “Môlô ôékthôm be uwa heva loho malenjing me henang ik Yisu ling nena, “Da lovak denang e? Lék hítôm! Ondanjô, wakma lék héyô takiti lék enang ong bêng yôv me ong bonong vo? yôv vo etak Anô Ya Nakandung atu îndôk na kombom Ong ambô mî e?” 61 Metom Yisu bonong yom me mî kambom bahanjing. 42 Bêng be umbiyô vo aô na. henang ambô te amî. Me kwandôk bêng hîmbôk da Ôngô! Ôpatu be tem nenang ya bêng lék hélém yôv.” henang ik Yisu ling hethak lonjbô nena, “Ong Mesaya, 43 Yisu henang ambô denang me Judas héyô. Yêni Anômbêng Matheng atu Nakandung e?” 62 Me Yisu me Yisu ya ja hîndông lauming be lahavôyi takatu henang nena, “Ya êng diti. Me tem môlôngô Anô te. Me avilanô bêng anông élêm iving yêni be iwa Ya Nakandung atu tem nîmô Wapômbêng Lékliriyak bîng vovak lék nokyôhôk. Da takêng me ja bênbêng Anông bang viyôhôk be tem néyômô mavông leng îmbôk da lék kîdônga ambô balambung lék avaka êv be nêlêm.” 63 Me kwandôk bêng hîmbôk da helanô loho be élêm. 44 Ôpatu be tem nenang Yisu bêng ambô êng me hévôv ya kwêv kê be henang nena, bôk hik lavuning te thô hêndêng loho nena, “Ôpatu “Lék yôv. Bisête be aô lejing iving andanjô ambô be ya hangu, me Yisu. Be ditu ombalong injêk me doho imbing? 64 Lék aô lanjô yôv nena hivuling oyangging inda manjeng me umbua bunu.” 45 Me Wapômbêng ya athêng be henang nena yêni da me ôpêng hê ketheng hêndêng Yisu me henang nena, hítôm Wapômbêng. Be ditu môlô ning auk bisête?” “Kîdônga.” Me hirgu yêni. 46 Me ja takatu be ê hiving Me loho sapêng enang nena, “Hevong kambom be Judas evalong Yisu be iwa be ê. 47 Me ja takatu ditu tem nema.” 65 Yôvêm me doho îsuwapôk hethak be eva bidong te hendandi ya bîng vovak be hele yêni. Me vi ivuliv mandaluk thing hethak kwak me kwandôk bêng hîmbôk da ya anô ku te limbuluk vi thô. epeng yêni be enang nena, “Nonang ambô plopet 48 Éng me Yisu henang ethak loho nena, “Beta ya nena opalê diti hik ong?” Me kwak bidong evalong me anô kambom anông be môlô uwa bîng vovak lék yêni be ik hiving. 66 Pita hîmô tamu melak atu ya nokyôhôk be ôlêm vo ombalong ya mesa, bisê? 49 bandêng kapô, me kwandôk bêng hîmbôk da ya avî Wak nômbêng iti me thak ya hamô melak matheng ku te hélêm. 67 Me hêyê Pita hivuning amela hîmô. ya popatêng be ya handông môlô metom mî môlô Me hêyê yêni be henang nena, “Ong iti me thak valong ya amî vo? Metom lék nôm takêng hivutak vo hoveng hiving Yisu, anô Nasalet atu.” 68 Metom Pita Wapômbêng ya ambô ningik anông.” 50 Éng me ya henang nena, “Mî, ya hathông ambô tu be honang ja hîndông sapêng etak yêni me îsôv mayaliv be paling.” Me hele be hê bidong bandêng ambôlêk. Me ê. 51 Me anôsêng te hesopa Yisu heveng Yam be tale te heleng. 69 Me avî ku atu hêyê Pita hethak hivuliv lijköpik hethak kwak mavî tom yom. Me evong lonjbô me henang ethak anô takatu be eva bidong vo embalong yêni, 52 metom evalong kwak oyang hiving yêni nena, “Ôpiti me ja takatu ining anô te.” 70 me hîsôv ling popam be hê. 53 Me loho iwa Yisu be Metom yêni henang ethak lonjbô nena, “Mî.” Yôvêm ê hêyô kwandôk bêng hîmbôk da. Me ja bênbêng me ja takatu be eva bidong enang hethak Pita hethak îmbôk da sapêng lék avaka sapêng lék kîdônga ambô lonjbô nena, “Avanông bing nena ong me anô Galili te balambung sapêng ethak tom. 54 Me Pita hesopa be ditu ong me ja êng te.” 71 Metom Pita henang Yisu heveng Yam metom heveng dêim doke. Me nena, “Mî ya hanang ambô avanông amî, êng me hivutak êyô kwandôk bêng hîmbôk da ya bandêng tem Wapômbêng ênrgêv vovang êndêng ya. Ethak kapô. Me hê hîmô hiving kwak bidong be hivuning Wapômbêng ya athêng me ya hanang avanông bing amela hiving loho. 55 Me ja bênbêng îmbôk da lék nena ya hathông ôpiti be honang paling.” 72 Ketheng kaenso sapêng ethalo avilanô doho vo enang Yisu ya oyang me tale heleng bôlôyang, êng me Pita la hêv kambom takatu be hevong bêng, vo loho embong ambô atu be Yisu henang ethak yêni nena, “Tale mî ambô ethak vo ingik yêni vônô. Metom mî épôm Yisu nendeng bôlô yi amî denang, me tem nonang îtôm ya kambom te vo ingik yêni vônô amî. 56 Avilanô bôlô lô nena hôthông ya paling.” Éng me Pita hikum bêng anông enang ambô yôhîng ethak Yisu, metom be heleng bêng.

ining ambô takatu be enang me mî hítôm tom amî. 57 Me doho iviyôva me enang ambô yôhîng hethak Yisu bêntji, 58 “Yoô lanjô yêni henang nena. ‘Tem yandining melak matheng iti be anô elav hethak bahanjing. Me hítôm wak lô yom me tem yandav lêkmuk yang atu be

15 Lêkbôk momajaning mî me kaenso sapêng ethak tom. Loho me ja bênbêng îmbôk da lék avaka lék kîdônga ambô balambung. Epatôk ambô hethak tom yôvêm me evak Yisu bang lêku me iwa

be ê êv êndêng Pailat. 2 Me Pailat henang ik Yisu me iwa Yisu be ê long te atu be ya athêng nena ling nena, "Ong nya Juda ning king mesa?" Me Yisu Golgota. Athêng êng ya ondong nena Long Kwandôk henang viyang nena, "Hítôm ditu ong da honang." 3 Lokwang. 23 Yôv me iwa waing be isuvuling hiving Me nya bênbêng îmbôk da îmbî Yisu linjkôpik hethak alokwang te ya thôk be êv hêndêng yêni vo ninum vo ambô lomaloma. 4 Yôv me Pailat henang ik Yisu vovang etaving. Metom hêndô. 24 Êng me loho ik ling hethak lorjbô nena, "Ong ambô mî mesa? Loho yêni long hethak alovalasing. Yôvêm me îmbî valu vo îmbî lemvim kôpik hethak ambô lomaloma." 5 Metom injê nena opalête tem nimbuva ya kwêv lo kwak. 25 Yisu bonong yom. Be ditu Pailat hesong kambom. Wakma bahevi be lahvôva lêkbôk me ik Yisu hethak 6 Waklavông Hêv Lîlîng nômbêng iti, me avîlanô alovalasing. 26 Alovalasing ya viling me ekavu ambô thak elam anô kalaondong te ya athêng vo Pailat atu be enang hethak Yisu nena, IJA JUDA NING ênggêv vê. Me thak hêv ôpêng vê. 7 Sondakbêng KING. 27 Me êthôkêng anô vanî lokwanyi hiving yêni. êng me anô te be ya athêng nena Balabas hîmô Êthôkêng yang heva Yisu bang viyôhôk, me yang kalaondong. Yêni hîmô kalaondong hiving ja takatu heva bang vikeng. 29 Me avîlanô takatu be elom be loho evong vovak hiving Lom be ik anô doho lorjandjê êng be ê me enang ambôma hethak yêni vônô. 8 Êng me avîlanô ê êyô vo Pailat me elam lêk evali lunjinkwandôk be enang nena, "Ai! Ong anô vo nênggêv anô kalaondong te vê îtôm thak evong atu be honang nena tem nunduning Wapômbêng ya lômbôlong. 9 Me Pailat henang ik loho ling nena, melak matheng thô be nondav ethak lorjbô îtôm wak "Môlô lemim iving ya tak môlô avîlanô Islael ining lô yom e? 30 Bêng me nônggêv ong da livung be notak king iti mesa?" 10 Pailat heyala nena nya bênbêng alovalasing be nôlêm pîk!" 31 Me nya bênbêng îmbôk îmbôk da lenjindang hethak Yisu be ditu evong ambô da lêk kîdônga ambô balambung enang ambôma vo yêni be henang bêng. 11 Metom nya bênbêng hiving. Be enang hethak loho da nena, "Ôngô! Yêni îmbôk da ik avîlanô kapôlônjing ling vo endam nena bôk hêv avîlanô vi livung, metom mî hîtôm nênggêv netak Balabas bini me nembalong Yisu long. 12 yêni da livung amî vo? 32 Yêni me Mesaya, Islael Me Pailat henang ik loho ling hethak lorjbô nena, ining king e? Êng me netak alovalasing be nêlêm "Me tem yambong ômbê thak ôpatu be olam nena pîk vo aônga be aônggêv imbing!" Me anô yi atu Islael ining king?" 13 Me sapêng elam nena, "Ingik be eva alovalasing hiving yêni thêi nang ambôma vônô ethak alovalasing!" 14 Me Pailat henang nena, hiving. 33 Hêndêng wakma lauming be lahvôyi "Vo? Yêni hevong ômbê kambom?" Metom loho elam me momanjaning hêyô pîk sapêng vôv be hêk hele lêklokwang hethak lorjbô nena, "Ingik vônô ethak be hêyô wakma lô. 34 Wakma lô me Yisu helam alovalasing!" 15 Me Pailat la hiving nembung avîlanô kaêk lêkwaê nena, "Eloi, Eloi, lama sabatani?" Ambô nômbêng atu lenjing mavî be ditu hetak Balabas be êng ya ondong nena, "Yînîng Wapômbêng, yînîng hê hêndêng loho. Me henang be evali Yisu hethak Wapômbêng, bisête be hôndô ya?" 35 Me avîlanô vi yak lêklilu, yôvêm me hetak hîlôk nya vovak bahanjing atu be eva long êng elanô ambô êng be enang nena, vo ingik vônô ethak alovalasing. 16 Yôvêm me nya "Ondañô, yêni helam Elaija." 36 Me anô te hevonthog vovak iwa Yisu be ê Pailat ya melak bandêng kapô. be hê me hiwa kapôk be hethong lîlôk waing maning. Me elam nya vovak sapêng be élém ethak tom. 17 Me Me hivuvi kapôk êng ethak njok te be hêv êndêng iwa kwêv lêkma dêim te hîtôm king ining kwêv be ik Yisu vo ninum. Me ôpêng henang nena, "Ôndô vo lîlôk Yisu me iwa yak lêklilu atu be epesang hîtôm king aônga yôvêm endekeme Elaija tem nêlêm ênggêv yêni ining kwakdam be ik hîlôk kwandôk. 18 Me iviyô êv vê ma." 37 Me Yisu helam kaêk lêkwaê me hema. 38 bahanjing ling ethak leng be enang nena, "Waklîvông Me kwak bêng atu be hêkôlê heva melak matheng mavî avîlanô Islael ining king!" 19 Me ik kwandôk vo heyang melak kapô kisi me hipupkê hê luvi hêk hethak kwanding te lômbôlong be isuvapôk hethak viling be hêyô vimbing. 39 Me anô vovak lêik atu be yêni. Yôvêm me eya venjebudum thîvô me evong heva bidong vo Yisu hêyê kombom atu be Yisu hema hîtôm êv yeng ethak yêni. 20 Me enang ambôma hethak, êng me henang nena, "Avanông bing, ôpiti hethak yêni yôvêm me ik kwêv lêkma atu thô me ik me Wapômbêng Nakandung anông." 40 Avî doho yêni da ya kwêv dêim hîlôk lorjbô. Me elom yêni be ê eva dêim doke be êyê heva. Avî takêng te me Malia vo ingik vônô ethak alovalasing. 21 Me anô te be ya nang Makdala. Me te me Malia, Jems anôsêng lo athêng nena Saimon nang Sailini hêlêm nang bôyang Josep ining talêmbô. Me te me Salome. 41 Sêmbôk be hevong vo ni Jelusalem. Yêni me Aleksanda lo be Yisu hîmô Galili me avî takêng thak esopa yêni be Lupus ining lambô. Be nya vovak épôm yêni be enang êv yêni livung. Me avî bêng anông îmô hiving Yisu be lêklokwang vo nimbuva Yisu ya alovalasing. 22 Êng esopa inda be ê Jelusalem îmô long êng hiving. 42

Wak ik Yisu vônô, êng me waklavông avîlanô thak êng amî. 12 Yôvêm me Yisu ya ña hîndông yi etak epesang ining nômkama vo Sabat. Me wak êng ya melak bêng be ê long yang. Me Yisu hivutak yanya yathinjjang bîñvông me tem Sabat. 43 Bêng be ditu be hik inda thô hethak thêi. 13 Me ele ê enang ambô wak heva denang me Josep nang Alimatiâ hêyô. êng hêndêng ya ña hîndông viyang, metom mî êv Yêni me Senhidlen ining anômbêng te. Yêni thak iving thêi ning ambô amî. 14 Yôv me Yisu ya ña hêv lêlê vo Wapômbêng ya lêkliriyak bêng atu be hîndông lauming be lahavôtom eyang nôm ìmô, me tem nélêm. Yêni mî hêkô amî me hê hêyô Pailat Yisu da hêyô vo loho. Me hethang loho lêklokwang me henang vo nimbuâ Yisu ya kôpik. 44 Me Pailat hethak kapôlônjing thekthek be mî êv iving ña takatu helanjô nena Yisu lêk hema yôv be hesong kambom be êyê nena yêni lêk hiviyô yôv ining ambô amî. 15 me helam anô vovak lêik atu hêlêm. Me henang ik Yôv me Yisu henang ethak loho nena, "Môlô nu ïtôm ôpêng ling nena, "Yisu lêk hema yôv mesa mî e?" 45 pîk sapêng me onang Ambô Mavî atu be hethak ya Me helanjô anô vovak lêik ya ambô yôv me hîlôk vo bêng ethak avîlanô sapêng. 16 Opalê atu be hêv iving Josep imbuâ ya kôpik. 46 Èng me Josep hêv kwak be hithik ñjanam me tem nûmô mavî. Me opalê atu be dêim mavî doho vuli be hiwa Yisu lirjkôpik vê hêk mí hêv iving amî, me tem nimbuâ vovang ethak ya alovalasing be hivuliv thing ethak kwak takatu. Me kombom kambom takatu be hevong. 17 Wapômbêng hiwa hê hêndô hék kalang valu ambuang atu be elav tem netak nôm thamtham lomaloma ïndôk ña êv iving vo endav ñama ïndôk. Me himbumbi valu bêng te bahenjing bêrjiti. Hethak yînîng athêng, me tem êngêv vo hik kalang ambôlêk thing hethak. 47 Malia nang gôk kambom vê lêk enang ambô mathôm lêkmuk. Makdala lêk Malia Josep talêmbô eva be êyê long 18 Me embalong bôyîv kambom ethak bahenjing lêk atu be etak Yisu ya kôpik hêk.

16 Sabat hele hîlôk yôv me Malia nang Makdala
lo Malia, Jems talêmbô, me Salome, loho êv
vuli nôm uv mavî vo imbuâ bini vo etak ethak Yisu
kôpik. 2 Me sonda êng ya wak ali himung ya lêkbôk
momanjaning mî me loho iviyô be ê kalang. 3 Me
enang ik i ling nena, "Anô alête tem nimbuâ valu atu
be hîmô kalang ambôlêk vê vo aô êm?" 4 Metom êyô
kalang me êyê nena valu bêng atu me lêk imbuâ
hê hîmô dang yôv. 5 Loho ivutak êyô kalang kapô
me êyê anôsêng te lêk kwêv thapuk dêim te hîmô
loho bahenjing viyôhôk. Loho yê be esong kambom.
6 Me ôpêng henang nena, "Dô môlô pîndik andô. Ya
hayala nena othalo Yisu nang Nasalet atu be ik ethak
alovalasing. Yêni lêk hiviyô be hê yôv me mî hêk long
iti amî. Ôngô long atu be êndô yêni hêk diti. 7 Yôv be
môlô nu vo onang ethak ya ña hîndông lêk Pita nena,
'Yêni lêk himung be hê Galili vo môlô. Môlô nu yô
long êng me tem ôngô yêni ïtôm sêmbôk atu be bôk
henang yôv hethak môlô.'" 8 Me avî takêng êkô be
elowaling kambom me etak kalang be ïsôv ele yêing
be ê. Me êkô be loho bonong yom me mí enang
ambô êng ethak anôla amî. 9 (note: The most reliable and
earliest manuscripts do not include Mark 16:9-20.) Yisu hiviyô
hêndêng sonda te ya wak ali himung. Me hik inda thô
mung hethak Malia nang Makdala, avî atu be bôk
Yisu hêv gôk kambom bahevi be lahavôyi vê hîmô
yêni. 10 Èng me Malia hê me henang ethak ña takatu
be bôk eveng hiving yêni. Ïa takêng lenjing malêing
be eleng ìmô. 11 Me elanjô nena Yisu hîmô lêkmala
be Malia lêk hêyê yêni, metom loho mî êv iving ambô

Luk

1 Anômbêng Tiopilus, anô bêng anông evong ku lêklokwang vo ekavu kapua hethak nôm takatu be bôk hik anông hêk yoô lîvông. **2** Loho ekavu ambô hítôm thak anô vi êyê Yisu hevong be henang. **3** Da êng îmô hítôm Wapômbêng ya ña ku be enang kôkôthing êng ethak avîlanô. **4** Be ditu mung anông me ya havong ku bêng hiving vo yînîng ambô sapêng nimbutak thêthôp be nîmô yêng, be ditu ya leng hiving nena ya kavu kapua tiêng êthôk êndêng ong ethak nôm takêng. **5** Ya hakavu ambô takêng vo nêngêv ong livung vo noyala ambô takatu be bôk holanjô êng me ambô avanông. **6** Sêmbôk atu be King Helot heyangging avîlanô Judia me anô hîmbôk da te hîmô be ya athêng nena Sekalaia. Yêni hevong ku hîmbôk da hiving ña ondong atu be ining athêng nena Abiya. Me yanavî Elisabet hivutak nang Alon limi hiving hítôm Sekalaia. **7** Thêi mô thêthôp anông hêk Wapômbêng mandaluk me thak esopa ambô balambung lêk Anômbêng ya ambô sapêng avanông. **8** Metom Elisabet me avî yamu te, be ditu thêi sêik mî me îmô hele be eyalôv. **9** Wak te me Abiya ya ondong ining waklavông embong ku îmô melak matheng. Me etak Sekalaia vo nembong ku îmô Wapômbêng mandaluk. **10** Loho sopa ña îmbôk da ning kombom be îmbî valu vo injê nena opalête tem nimbutak êyô Anômbêng ya melak matheng kapô bini vo nîmbôk da uv mavî. **11** Êng me Sekalaia ya athêng hivutak be yêni hevong bêng. **12** Be hîmbôk da uv mavî me avîlanô bêng anông îmô melak vi yêng be eteng mek îmô. **13** Êng me Anômbêng ya anjêla te hêyô vo Sekalaia be heva long îmbôk da uv mavî ya alakdala viyôhôk. **14** Sekalaia hêyê anjêla, êng me hesong be hêkô kambom. **15** Metom anjêla henang nena, "Sekalaia, dô nôkô andô. Yong mek me Wapômbêng bôk helanjô yôv. Vônîm Elisabet tem nembatu nalum malô te be nondam ya athêng nena Jon. **16** Me tem lem mavî bêng anông. Sêik êng hivutak me avîlanô bêng anông tem lejeng mavî **17** vîombê nena yêni tem nimbutak anô lêk athêng bêng injêk Anômbêng mandaluk. Yêni mî hítôm ninum waing lêk ñanam maning vi amî. Me heva talêmbô la denang me tem Lovak Matheng imbôlô yêni kapô thing. **18** Me tem nendom avîlanô Islael bêng anông endeni êndêng Anômbêng loho ning Wapômbêng ethak lonjbô. **19** Me yêni tem nimbuia Elaija ya kombom lêk lêklokwang be nimung vo Anômbêng. Me tem nembong be lambô lêk nali imbutak kapôlônjing tom. Lêk tem nembong ña linjdong kôtong linjdongjing ipuak be endanô ña

thêthôp ining auk mavî. Me yêni tem nembong bêng vo avîlanô epesang i vo imbua Anômbêng thô." **20** Me Sekalaia henang ik anjêla ling nena, "Yêi luvi bôk ayalôv yôv be ômbête tem ningik thô vo ya yala nena yong ambô tem ningik anông?" **21** Metom anjêla henang viyang nena, "Ya Gabiel be thak ya hava Wapômbêng mandaluk. Be ditu yêni da hêv ya be ya halêm vo ya nang ambô mavî tiêng êndêng ong. **22** Yôv be nondanô. Mî hôêv iving yînîng ambô amî. Be tem viem putup me mî hítôm nonang ambô amî endebe yînîng ambô ti ningik anông êndêng waklavông atu be Wapômbêng hítôk." **23** Avîlanô eyangging Sekalaia hele be mî me lejeng êv nena ômbête lêk hépôm inda hîlôk melak matheng kapô. **24** Yôv me Sekalaia hele yêng me ambôlêk lêk putup be mî hítôm nenang ambô ethak loho amî. Me hik nômkama thô hethak bang yom me mî henang ambô amî. **25** Êng me loho yala nena yêni lêk hêyê wêng te hîlôk melak matheng kapô. **26** Sekalaia hevong ya ku yôv me yêni hîvô hê ya melak. **27** Yôvêm me Sekalaia yanavî Elisabet hethambeng. Me hîmô ya melak kapô yom hítôm ayông bahevi. **28** Me henang nena, "Lêk iti me Anômbêng la mavî be hevong nôm iti hêndêng ya be hêv yînîng moma vê hêk avîlanô malenjing." **29** Elisabet ya ayông hethambeng hítôm bahevi be lahvôte me Wapômbêng hêv anjêla Gabiel be hê hêyô melak lông te be elam nena Nasalet hêk Galili kapô. **30** Yêni hê hêyô vo avî voyavô te be bôk mî ninjêk imbing anô amî denang. Avî êng ya athêng nena Malia be ya avîlanô bôk îtôk yêni yôv vo nimbuia anô te be ya athêng nena Josep. Josep me King Devit lim. **31** Anjêla hê hêndêng Malia me henang nena, "Waklîvông mavî ong! Anômbêng hîmô hiving ong be bôk hêv ya wapôm hêndêng ong." **32** Me Malia helanjô ambô êng be hesong kambom be la hêv nena ambô alête bêng. **33** Metom anjêla henang ethak yêni nena, "Malia, dô nôkô andô vîombê nena lêk huwa Wapômbêng ya wapôm yôv. **34** Nondanô. Tem nothambeng be nombathu sêik anô te be nondam ya athêng nena Yisu. **35** Yêni tem nimbutak anô lêk athêng bêng. Me tem endam yêni nena Wapômbêng Leng Nakandung. Me tem Anômbêng Wapômbêng nêngêv lim Devit ya ku king êndêng yêni. **36** Me tem nîmô îtôm Jekop limi ning king wak nômbêng iti sapêng. Me ya ku king tem nîmô bêng yom me ya dang mî." (aiôn g165) **37** Me Malia henang ethak anjêla nena, "Nôm êng tem nimbutak bisête? Bôk mî yangêk imbing anô te amî." **38** Me anjêla henang viyang nena, "Lovak Matheng tem nêlêm êndêng ong me Wapômbêng Leng ya lêklokwang tem nêyô ong vôv. Be sêik atu be tem nombathu me tem matheng be

endam nena Wapômbêng Nakandung. 36 Nondanjô. anông hethak yêni, be ditu loho lejing mavî anông Yatam avî Elisabet bôk avona be elam yêni nena avî hiving inda. 59 Me sêik kasek êng hîmô hîtôm wak yamu, metom lêk hethambeng be ya ayông lêk bahevi bahevi be lahavôlô me avîlanô élêm vo engothe ya be lahavôte be tem nembathu sêik malô te. 37 Be ditu kopik. Be ditu lejing iving ênggêv lambô Sekalaia da nômate mî maléing vo Wapômbêng embong amî." 38 ya athêng êndêng wakna êng. 60 Metom talémbô Me Malia henang nena, "Bôvê! Ya Anômbêng ya avî henang nena, "Mî. Aôndam nena Jon." 61 Me loho ku. Be ditu nembong lêk bêng êndêng ya îtôm ditu nang ethak yêni nena, "Limbumi la te bôk mî hiwa honang." Yôv me arjela hetak Malia be hè. 39 Wakma athêng Jon amî." 62 Yôv me loho nang ik lambô ling êng me Malia hetak ya long me hè ketheng be héyô ethak bahanjing nena endam ya athêng bisête. 63 Me melak lông te hèk Judia long atu be dum nenanena hik thô hethak bang nena imbua aseleng petap te bêng anông. 40 Me héyô Sekalaia ya melak be hè lêm, êng me iwa lêm me hekavu héyô hèk nena, "Ya kapô me henang waklîvông mavî hethak Elisabet. athêng nena Jon." Me loho sapêng êyê athêng êng be 41 Me Elisabet elanjô ya ambô me sêik kasek hîsôv esong kambom. 64 Me ketheng oyang me Sekalaia kisi heva yêni la kapô me Lovak Matheng hîvôlô yêni ambôlêk hik kê be henang ambô hethak lorjbô me kapô thing. 42 Êng me Elisabet helam kaêk lêk la hèv Wapômbêng ya athêng ling. 65 Me avîlanô long mavî be henang nena, "Wapômbêng hevong mavî êng eyê nôm êng be esong kambom. Me ambô êng hêndêng ong hîvô hethak vo avî vi. Be tem nembong hè be heveng Judia ning long dum nenanena sapêng. mavî bêng yom êndêng sêik itu be tem nombathu. 43 66 Me lejing êv be enang ik ling nena, "Anômbêng Metom ya avî alête be yînîng Anômbêng talémbô ya lêklokwang hîmô hiving sêik iti be yôvêm ketem hêlêm vo ninjê ya? 44 Nondanjô. Wakma ya halanjô nimbutak bisête?" 67 Yôv me Lovak Matheng hîvôlô yong waklîvông me sêik kasek iti be heva ya leng Sekalaia Jon lambô kapô thing be henang ambô la mavî be hîsôv kisi. 45 Mavî vo ong vîmbê nena plopet nena, 68 "Aônggêv athêng bêng êndêng Isael hôêv iving Anômbêng ya ambô atu be henang ethak ining Anômbêng Wapômbêng, lêk hêlêm vo nênggêv ong tem ningik anông!" 46 Me Malia henang nena, ya avîlanô vê injék ining maléing. 69 Yêni hèv Anô "Ya kapôlông hèv Anômbêng ya athêng ling, 47 me Lêklokwang te hivutak ya anô ku Devit ya lêkma vo ya dôhôlông la mavî hêndêng Wapômbêng yînîng nimbutak aô ning Malatine. 70 Yêni hevong bêng Malatine, 48 vîmbê nena yêni héyê ya avî oyang hîtôm sêmbôk be henang ethak ya plopet matheng atu be ya havong ya ku be la hiving ya. Avîlanô lêk be enang nena, (aiôn g165) 71 tem Wapômbêng ênggêv be eveng Yam sapêng tem enang nena ya hauwa aô vê injék ñakyo lêk ja takatu be kapôlônjing êndô mek mavî 49 vîmbê nena Wapômbêng Lêklokwang aô bahanjing. 72 Bêng be yêni hèv kapô vo aô ning Anông hevong nômbêng ethak ya be ya athêng thak bumanô lêk la hèv ya tava matheng 73 atu be hevak hèk matheng. 50 Yêni thak hèv kapô hêndêng ja vo nembatho ambô sêmbôk be hevak hiving aô ning takatu be elanjô ya ambô hêndêng sêmbôk lêk ja ditu bumanô Ablaham long nena 74 tem nênggêv aô vê me ja tem embeng Yam imbing. 51 Me hevong ku injék ñakyo ning lêklokwang vo aômbong ya ku me bêngbêng hethak yêni da ya lêklokwang. Me avîlanô dô aô kô andô 75 vo aômô matheng lêk thêthôp takatu be êv loho da ning athêng lêk auk kambom ling injék Wapômbêng mandaluk îtôm wak nômbêng iti me thak hèv loho vê ê mayaliv. 52 Me thak hèv king sapêng. 76 Bêng be ong yînîng wakna, tem numung ining lêklokwang vê. Me hèv athêng bêng hêndêng vo nôpôpêk Anômbêng ya londanjê vo nêlêm, be ditu ja takatu be thak etaving i. 53 Me thak hevakong tem edam ong nena Wapômbêng Leng ya plopet. avîlanô takatu be ema vo lejing hethak nôm mavî 77 Me tem nombong be ya avîlanô ining auk ipuak bêng anông be lenjivnyak. Metom ja lêk nômkama vo eyala nena Wapômbêng tem nênggêv loho ning bêng me thak hèv loho vê be ê oyang. 54 Me yêni kambom vê me hethak londanjê êng yom me tem thak hèv ya avîlanô ku Isael livung me la hèv ya nimbuia loho vê injék ining kambom. 78 Aô ning tava be hèv kapô hêndêng loho wak nômbêng iti Wapômbêng lahiki bêng anông be ditu hèv kapô vo sapêng 55 hîtôm ambô atu be bôk hevak hiving aô aô be tem nembong nôm êng lêk nênggêv anô te lêm ning bumanô loho lêk Ablaham lêk limi sapêng." (aiôn nang leng îtôm wak 79 vo nênggêv danda êndêng g165) 56 Yôv me Malia hîmô hiving Elisabet hîtôm avîlanô takatu be îmô momaraning bêng kapô be ayông lô, yôvêm me hele hè ya long ethak lorjbô. ôkô ema. Lêk ya danda êng tem nênggêv aô livung vo 57 Me Elisabet ya waklavông nembathu héyô be aômbeng londanjê lambali mavî." 80 Me Jon hilumbak hevathu sêik malô te. 58 Êng me Elisabet ya lêkma bêng be hivutak lêklokwang hethak dôhô ya kombom lêk ya avîlanô elanjô nena Anômbêng lahiki bêng

mavî. Me hê hímô long thiliv hele be ya wakma hélém yêng be hevong ku heva avîlanô Islael malenjing.

2 Hêndêng waklavông takêng te me Sisa Ogastus hevak ambô manjeng te vo imbuia avîlanô pîk takatu be Lom eyangging sapêng ining athêng. **2** Wakma êng me mundaluk anông vo Sisa Ogastus ya gakmang iwa avîlanô ning athêng. Hêndêng wakma êng yom me Kulinius himô hítom plovins Silia ining gavana. **3** Êng me avîlanô sapêng ê ining melak ondong tomtom vo imbuia loho ning athêng. **4** Josep hivutak nang King Devit ya lêkma, be ditu hetak Nasalet nang Galili me hê Devit ya melak ondong Betlehem nang Judia. **5** Yêni hê hiving Malia, avî atu be tem nimbuia, vo nekavu thêi ning athêng. Wak êng me Malia bôk hethambeng yôv. **6** Thêi mô Betlehem denang me Malia ya waklavông hêyô vo nembatu. **7** Me hevathu namalô bôp be hivuliv îlok kwak be hêndô hêk bokmarjka ning kambum, vômbe nena melak kapô te mî hêk oyang vo thêi mô amî. **8** Me ja eyangging boksipsip doho îmô long êng vi yêng be eyangging ining bok hêndêng bîlîvông. **9** Me Anômbêng ya anjela te hêyô vo loho lêk Anômbêng ya danda lêkmangging be hîmbû helawê loho be êkô kambom. **10** Metom anjela henang nena, "Dô molô kô andô. Ondanjô! Ya hauwa ambô mavî te be ya halêm vo molô be tem nembung avîlanô sapêng lenjing mavî anông. **11** Lék iti hêk Devit ya melak ondong me avî te hevathu sêik te be tem nîmô îtôm molô ning Malatine. Yêni Anômbêng me yêni Mesaya. **12** Tem molônjô lavuning te bênjiti nena ivuliv sêik kasek te ethak kwak be hêk bokmarjka ning kambum te." **13** Arjela henang ambô êng yôv me ketheng oyang me arjela bêng anông nang melak leng êyô vo yêni. Be loho êv Wapômbêng ya athêng ling be enang nena, **14** "Athêng lêkmangging êndêng Wapômbêng îmô melak leng, me lambali êndêng avîlanô pîk takatu be Wapômbêng la mavî hethak loho." **15** Arjela etak loho be ê melak leng me ja eyangging bok enang ethak i nena, "Aô na vo aônga nôm atu be Anômbêng henang ethak aô nena lêk hivutak Betlehem." **16** Êng me loho ê ketheng me épôm Malia lo Josep me sêik kasek atu be hêk bokmarjka ning kambum te. **17** Loho yê yôv me enang ambô takatu be arjela henang hêndêng loho hethak sêik kasek êng. **18** Me avîlanô elanjô ja eyangging boksipsip ining ambô êng be esong kambom. **19** Me Malia la hêv ambô takêng be hevalong long hêk kapô. **20** Me ja eyangging boksipsip ele ê me êv Wapômbêng ya athêng ling hethak leng lêk lenjing mavî bêng anông hêndêng Wapômbêng hethak nôm takatu be loho yê lo elanjô

hítom arjela bôk henang ethak loho. **21** Wak bahevi be lahavôlô hele be hê me engothe sêik kasek êng ya kôpik be elam ya athêng nena Yisu. Athêng êng me Malia mî hethambeng amî denang me arjela bôk hêv yôv. **22** Josep lo Malia ning waklavông imbutak mambung injék Wapômbêng mandaluk hêyô hítom balambung atu be Moses bôk hekavu. Êng me thêi iwa Yisu be ê Jelusalem vo ênggêv êndêng Anômbêng **23** hítom ya balambung bôk henang yôv nena, "Sêik malô mung sapêng me ônggêv êndêng Anômbêng." **24** Be ditu thêi iwa menak yi be ê vo ênggêv da hítom Anômbêng ya balambung bôk henang nena imbuia "menak bôbô map lokwanyi mena thaumbôm map lokwanyi ma." **25** Me anô te hímô Jelusalem be ya athêng nena Simion. Yêni me anô thêthôp be thak hesopa Wapômbêng avanông bing. Yêni heyaming Messaya atu be tem nênggêv Islael thîvô. Me Lovak Matheng hímô hiving yêni. **26** Lovak Matheng bôk henang ethak yêni yôv nena tem mî nema amî me nîmô endebe ninjê Mesaya atu be Anômbêng bôk hevak ambô vo nênggêv êlêm yôvêm. **27** Me Lovak Matheng helom yêni be hê melak matheng ya popatîng kapô. Me Josep lo Malia iwa Yisu be êlêm vo esopa ambô balambung hítom limi ning kombom. **28** Me Simion hisip wakna kasek hímô bang me hêv Wapômbêng ya athêng ling be henang nena, **29** "Anômbêng, ya yong anô ku. Lék yôv me notak ya vo yana lêk ya lambali mavî hítom sêmbôk be honang. **30** Lék ya maleng êyê ópatu be hôêv êlêm vo nimbuia yoô vê injék kambom ya vuli yôv. **31** Hôpôpêk lonjanjê êng hêk avîlanô sapêng malenjing. **32** Lonjanjê êng me hítom danda vo avîlanô long bôyang injê, me tem nênggêv athêng lêkmangging êndêng yong avîlanô Islael." **33** Yisu lambô lo talêmbô elanjô Simion ya ambô atu be henang ethak wakna êng be esong kambom. **34** Yôv me Simion hêvmek êndêng loho be henang ethak sêik êng talêmbô Malia nena, "Nondanjô. Wapômbêng hetak wakna ti vo nembung avîlanô Islael bêng anông tem imbuia vuli kambom me bêng anông tem imbuia vuli mavî. Yêni tem nîmô îtôm Wapômbêng ya lavuning te, metom avîlanô bêng anông tem enang ambôma ethak yêni. **35** Be ditu tem avîlanô bêng anông ining auk long kapô tem nimbutak yêng. Be tem kapôlôm inding ong îtôm bîng vovak hevatho ong bimdaluk." **36** Me plopet avî te hímô hiving be ya athêng nena Ana. Yêni me Panuel nalavî be hivutak nang Asel ya ondong. Wakma yêni hímô avî voyavô me hiwa anô te be hímô hiving hítom sondakbêng bahevi be lahavôyi. Yôv me yamałô hema be yêni hímô hele be bôk heyalôv be ya sondakbêng lêk hítom

84. Wak lo bîlivông me mî hetak melak matheng ya bêng îmbôk da. Hêndêng wak êng me Sekalaia popatîng amî, me thak hitip ethak nôm lêk heteng nakandung Jon hîmô long thiliv me Wapômbêng hêv mek be hêv yeng hethak Wapômbêng. 38 Me wakma ya ambô hêndêng yêni. 3 Èng me Jon hê eveng long Simion henang ambô denang me avî êng hê bidong takatu be hîmô bidong ñanam Yelodan me henang vo loho me hêv la mavî hêndêng Wapômbêng. Me vo avîlanô ende kapôlônjing lîlîng be ithik ñanam vo henang ambô hethak wakna kasek êng hêndêng Wapômbêng tem nêngêv loho ning kambom vê. 4 avîlanô takatu be îmô vo eyangging waklavông atu Hevong bêng hîtôm plopet Aisaia bôk hekavu hîlôk be Wapômbêng imbua avîlanô Islael vê injêk ining ya kapua nena, "Kaék te helam heveng long thiliv maléing. 39 Josep lo Malia evong nômkama sapêng nena, 'Ôpôpêk lonjdarjlê vo Anômbêng êlêm, me hîtôm Anômbêng ya balambung henang, yôvêm me opesang be nimbutak thêthôp vo yêni. 5 Uthivung ele ê ining long Nasalet hêk Galili hethak lonjbô. 40 kolong sapêng thing me onde dumlôlê sapêng pesa Me wakna hilumbak be hivutak lêklokwang. Me ya be nimbutak kalông. Me opesang lonjdarjlê lêkgwak auk mavî anông be Wapômbêng ya la mavî hîmô be nimbutak thêthôp me lonjdarjlê hethak be hîlôk me hiving yêni. 41 Sondakbêng nômbêng iti me Yisu opesang be nimbutak thêthê mavî. 6 Me avîlanô pîk talêmbô lo lambô thak ê Jelusalem vo injê Waklavông sapêng tem injê Malatine atu be Wapômbêng hêv Hêv Lîlîng. 42 Me Yisu ya sondakbêng hîtôm lauming hêlêm ya ku." 7 Avîlanô bêng anông ê hêndêng vo be lahavôyi me loho sopa kombom atu be ê éyê nithik loho metom henang ethak loho nena, "Môlô me waklavông êng hîlôk Jelusalem. 43 Waklavông bêng bôyîv kambom nali! Osong nena tem ya thik môlô vo êng hele hîlôk me loho ele ê ning long. Me wakna ôsôv injêk Wapômbêng ya la maning e? Mî anông! 8 Yisu me hîmô Jelusalem denang. Me talêmbô lo Be ditu môlô ning kombom ingik thô imbing nena lêk lambô iîhông paling be ê. 44 Me thêi song nena ole kapôlômim lîlîng yôv. Me dô lemim êngêv aux lêk hiving ya avîlanô vi be hê ma. Be ditu eveng te be onang ethak amda nena, 'Ablaham me yoô wak daluk te yôvêm me êyê nena yêni mî, êng me ning bumalô, be ditu yoô me avîlanô thêthôp.' Mî. Ya loho ithupav be ethalo yêni heveng ining avîlanô hanang ethak môlô nena Wapômbêng hîtôm nimbuia lîvông. 45 Metom mî épôm amî, êng me thêi iîvôê valu takiti be nepesang Ablaham limi ethak. 9 Iyam Jelusalem hethak lonjbô vo ethalo yêni. 46 Wak lô lêk hêk alokwang ondong yôv vo alokwang takatu hele be hê yôv me épôm yêni hîmô melak matheng be mî hik anông mavî amî me tem ende li be îmbôk kapô. Yêni hîmô hiving kîdôrja doho be helanô loho ethak amela." 10 Me avîlanô nômbêng atu be elanô ning ambô be henang ik ja êng ling ethak ambô ya ambô enang ik yêni ling nena, "Tem yoômbong takatu be loho nang. 47 Avîlanô takatu be elanô ya ômbête?" 11 Me Jon henang nena, "Opalê atu be ya ambô lêk éyê ya auk bêng lêk ambô henang viyang kwêv yi hîmô me nêngêv yang êndêng ôpyang atu be be esong kambom. 48 Me lambô lo talêmbô éyê yêni kwêv mî. Me opalê atu be ya nôm hîmô me nêngêv be esong kambom hiving. Be talêmbô henang nena, doho êndêng ôpyang atu be nôm mî." 12 Me ja iwa "Yînîng wakna, hovong ômbête bêng ethak yêi? Yêi takis doho êlêm vo Jon ithik loho imbing be enang ik lenjing maléing bêng be athalo ong eveng." 49 Me yêni ling nena, "Kîdôrja, tem yoômbong ômbête?" 13 Yisu henang viyang nena, "Mamu thalo ya vo? Mî Me Jon enang ethak loho nena, "Môlombua takis iîtôm mamu yala nena tem ya mô Wakamik ya melak amî Lom ining anômbêng henang yom me dô umbua doho mesa?" 50 Metom thêi thông ambô êng ya ondong oyang êyômô imbing andô." 14 Me ja vovak doho paling. 51 Yôv me hiving talêmbô lo lambô be loho ê enang ik yêni ling hiving nena, "Me tem yoômbong Nasalet me thak helovak thêi ning ambô vimbang. Me ômbête?" Me henang ethak loho nena, "Lemim êngêv talêmbô hevalong nôm takatu be henang be hevong nena ovong ku alêla be êv môlô vuli ethak vithê me long hêk kapô. 52 Yisu hivutak bêng me ya auk mavî ditu hîtôm yom. Me dô môlombong avîlanô êkô be anông. Me Wapômbêng lêk avîlanô lenjing tom be êngêv ining valuseleng êndêng môlô andô. Lêk dô ômbi ambô oyang ethak avîlanô takatu be mî evong kambom te amî vo umbua ining valuseleng andô."

3 Hêndêng sondakbêng lauming be lambahevi
atu be king Sisa Taibelias heyangging Lom me
Pontius Pailat hîmô hîtôm Judia ining gavana, me
Helot Antipas heyangging Galili, me yang molok Pilip
heyangging Itulia lêk Takonitis, me Lisianas heyangging
Abilene, 2 me Anas lo Kaiapas îmô hîtôm kwandôk

15 Avîlanô Islael thak êv malejing vo Mesaya nena
tem nêlêm. Be ditu éyê Jon hevong ku takêng be
lenjing êv nena betha Mesaya atu ma. 16 Metom
Jon henang ethak loho nena, "Ya hathik môlô hethak
ñanam, metom ôpatu be tem nembeng ya Yam me ya
lêklokwang me bêng anông vo yînîng. Yêni me anô

lêk athêng bêng me ya me ya hamô ña ku oyang me Aminadap nakandung. Aminadap me Atmin vimbing, be mî hîtôm ya pole ya vakapô bokgôp nakandung. Atmin me Alni nakandung. Alni me Heslon ya yak vê amî. Yêni tem nithik môlô ethak Lovak nakandung. Heslon me Peles nakandung. Peles me Matheng lêk amela. 17 Me hevalong ya sala vo Juda nakandung. 34 Juda me Jekop nakandung. nethong ini wit be nítítinîng vo kôpik lêk limbalóm Jekop me Aisak nakandung. Aisak me Ablaham sapêng engololong endebe nitup êm. Mîng nimbuâ nakandung. Ablaham me Tela nakandung. Tela me ya anông be ni tak îmô melak kapô, metom ya kôpik Naho nakandung. 35 Naho me Seluk nakandung. me nîmbôk ethak amela atu be mî nema amî.” 18 Me Seluk me Leu nakandung. Leu me Pelek nakandung. Jon enang ambô bêng anông hiving vo nirgik avîlanô Pelek me Ebel nakandung. Ebel me Sela nakandung. lenjing ling me henang Wapômbêng ya Ambô Mavî hêndêng loho. 19 Lék hethang Galili ning Anômbêng nakandung. Alpaksat me Sem nakandung. Sem Helot hethak ya kombom kambom takatu be hevong me Noa nakandung. Noa me Lamek nakandung. be henang nena, “Bisête be huwa aviyam yanavî 37 Lamek me Metusela nakandung. Metusela me Helodias hîtôm vônîm?” 20 Éng me Helot evong Inok nakandung. Inok me Jalet nakandung. Jalet kambom yang hethak lonjbô nena hetak Jon hîlôk me Mahalalel nakandung. Mahalalel me Kenan kalaondong. 21 Waklavöng atu be Jon hithik avîlanô nakandung. 38 Kenan me Enos nakandung. Enos me me hithik Yisu hiving. Hithik yôvêm me Yisu heteng Set nakandung. Set me Adam nakandung. Adam me mek me leng hikê. 22 Me Lovak Matheng hîlôk be Wapômbêng nakandung.

4 Jon ithik Yisu yôv me Lovak Matheng hevong ku lêklokwang hîmô Yisu kapô, êng me hetak ñjanam Yelodan hêk. Me Lovak Matheng helom yêni be hê long thiliv. 2 Me hîmô long êng hîtôm wak bundaluk yi vo Sakdang eyek yêni. Me mî ninjang nôm amî hele be wak takêng hele hîlôk yôv me mîng hema ve la. 3 Me Sakdang henang ethak inda nena, “Betha avanông ong me Wapômbêng Nakandung, êng me nonang vo valu tiêng imbutak îtôm polom.” 4 Metom Yisu henang viyang nena, “Wapômbêng ya kapua henang nena, ‘Anô mî hîtôm nîmô lêkmala ethak polom yom amî.’” 5 Yôvêm me Sakdang helom Yisu be hethak be hê dum déim te. Ketheng oyang me hik pîk bénjiti sapêng ya melak lông bênbêng ining dôhô thô hêndêng yêni hîtôm hêyê wêng. 6 Me henang ethak Yisu nena, “Tem yangêv long takiti êng ining athêng bêng lék ining lêkmanging sapêng êndêng ong vo noyanging. Nôm takiti me yînîng be ya leng hiving yangêv êndêng opalê, êng me tem yangêv yom. 7 Be ditu noya vem budum thîvô be nôngêv yeng ethak ya me tem yangêv nômkama takiti sapêng êndêng ong.” 8 Me Yisu henang nena, “Bôk ekavu yôv nena, ‘Nôngêv yeng êndêng Wapômbêng yong Anômbêng lék nombong yêni yom ya ku.’” 9 Yôv me Sakdang hiwa yêni be hê Jelusalem me hetak yêni heva melak matheng ya vôt anông. Me henang ethak inda nena, “Avanông, betha ong me Wapômbêng Nakandung, êng me nôsôv kisi be nu tamu pîk 10 vômbê nena bôk ekavu yôv nena, “Yêni tem nenang be ya anjêla embalong ong be eyangging ong mavî 11 vo valu te dô nîmbî verkapô andô.” 12 Me Yisu henang nena, “Bôk ekavu yôv nena, ‘Dô noyek Wapômbêng

yong Anômbêng andô.” 13 Sakdang eyek Yisu vo melak yeng elanô ambô takêng be lejng maning nembung kambom takêng yôvêm me hetak yêni be kambom. 29 Me iviyôva me êv Yisu vê hêk ining hê me heyabing wakma yang vo neyek inda ethak melak lông êng. Me imuthing inda hê hêndêng dum lonjbô. 14 Hethak Lovak Matheng ya lêklokwang me atu be elav melak lông hîmô ya dang vo îthô yêni Yisu hele hê Galili hethak lonjbô. Me ya Kôkôthing vôkê îndôk bônjang. 30 Metom Yisu hèv i vê hêk loho heveng long takêng sapêng. 15 Me hîndông loho hîmô lîvông me heveng be hê. 31 Yôv me Yisu hîlôk be hê ining melak yeng be avîlanô sapêng êv ya athêng Kapenaom nang Galili. Sabat me hîndông avîlanô ling. 16 Me Yisu hê Nasalet, long êng me ya long 32 Avîlanô elanô be esong kambom ethak ya ambô hilumbak bêng îmô. Hêndêng Sabat me hê melak atu be hîndông loho vômbê nena, ya ambô êng me yeng hîtôm ya kombom thak hevong. Hiviyô heva vo lêklokwang anông. 33 Melak yeng êng me anô te nesam Wapômbêng ya ambô. 17 Me anô heyanging atu be gôk lêlêik hîmô hiving yêni be helam kaêk kapua hêv plopet Aisaia ya kapua hêndêng yêni lêkwaê nena, 34 “Aê. Yisu nang Nasalet, hôlêm vo me hekak be hêpôm ambô bôte henang bêjiti, 18 nombong ômbête ethak yo? Hôlêm vo numbuling “Anômbêng ya Lovak Matheng hîmô hiving ya vômbê yoô mesa? Ya hayala ong. Ong me Wapômbêng ya nena yêni da hîtôk ya vo ya nang ya Ambô Mavî Anô Matheng.” 35 Metom Yisu hethang gôk kambom êndêng avîlanô siv. Me hêv ya be ya halêm vo ya êng be henang nena, “Ong bonong me notak ôpitu.” nang ethak ja takatu be îmô kalaondong vo ende Me gôk kambom êng hevong be ôpêng hêv yak ilôk yêng lêk ya nang ethak ja malenjing pusip vo injê pîk hêk loho lîvông me hetak ôpêng be hê me mî tak ethak lonjbô me yangjêv ja takatu be anô vi êv hivuling ôpêng amî. 36 Me avîlanô sapêng esong vovang hêndêng loho vê injêk ining vovang 19 me ya kambom be enang ethak i nena, “Ambô alête tiêng? nang bêng nena lêk me Anômbêng ya waklavông hik Yêni henang ethak gôk lêlêik hîtôm anô lêk athêng ya la mavî thô.” 20 Yôv me hik kapua thing me hêv bêng be ya ambô me lêklokwang anông be gôk lêlêik hêndêng ôpatu be heyanging kapua me hîlôk hîmô vo elanô be ele yêng be ê.” 37 Be ya Kôkôthing takêng nîndông loho. Me avîlanô takatu be îmô melak yeng hê heveng long bêng êng sapêng. 38 Me Yisu hetak yêy yêni lêklokwang. 21 Me henang ethak loho nena, melak yeng be hê Saimon ya melak. Me Saimon “Ambô ti be hêk Wapômbêng ya kapua be lêk olanjô yanjavî hevong kômbôk vovang bêng be hêk. Me loho diti lêk hik anông.” 22 Me loho sapêng esong kambom nang ik Yisu ling vo néngjêv yêni livung. 39 Èng me be enang nena ya ambô me mavî anông. Metom Yisu hê bidong vo avî êng me hesok kômbôk êng me enang nena, “Yêni me Josep nakandung, bêng e?” kômbôk êng hetak yêni. Me ketheng oyang me hiviyô 23 Me Yisu henang ethak loho nena, “Ya hayala nena be hê me hepesang nôm vo loho. 40 Hêndêng wakma môlô tem onang ambô atu be avîlanô thak enang wak hê hîlôk me Sabat yandang me avîlanô iwa ja êndêng ya bêjiti, ‘Dokta, nombong ong da lemvim lêk kômbôk lomaloma êyô vo Yisu. Me hetak bang kôpik imbutak mavî.’ Yoô bôk alanjô nôm takatu be hêyô hêk ja êng tomtom me sapêng ivutak mavî. hovong hêk Kapenaom. Be ditu nombong bêng injêk 41 Me hevong be gôk kambom etak avîlanô bêng yong melak ondong imbing.” 24 Me henang nena, “Ya anông be ele yêng be elam nena, “Ong Wapômbêng hanang avanông ethak môlô nena, plopet te hê ya Nakandung.” Gôk kambom takêng eyala nena yêni melak ondong me ya avîlanô mî thak iwa yêni thô me Mesaya, be ditu hethang loho lêklokwang be amî. 25 Metom ya hanang avanông bing ethak môlô loho bonong. 42 Lêkbôk momajaning me Yisu hetak nena, hêndêng Elaija ya waklavông me Islael ining long êng me hê long thiliv. Me avîlanô ethalo yêni avî tôt bêng anông îmô. Me Wapômbêng hevong hele be êpôm yêni. Me loho vong vo embalong yêni be ôthîng mî hik hîtôm sondakbêng lô me wata te long vo dô netak loho bini bôyang andô. 43 Metom hiving be bôm bêng ivutak long êng sapêng. 26 Me henang nena, “Tem yana vo ya nang Ambô Mavî Wapômbêng mî hêv Elaija be hê hêndêng avî tôt ethak Wapômbêng ya lêklinjak bêng êndêng avîlanô Islael te amî. Metom hêv yêni hê hêndêng avîlanô melak yang imbing, vômbê nena hethak ondong iti long bôyang ining avî tôt te atu be hîmô melak lông yom me Wapômbêng hêv ya be ya halêm.” 44 Èng Salepat hîmô Saidon ining pik. 27 “Me bêng yom, me hê Judia ining melak yeng tomtom me henang sêmbôk atu be plopet Elisa hîmô me Islael ining Wapômbêng ya ambô hêndêng loho.

avîlanô kômbôk lepla bêng anông îmô, metom loho te mî nimbutak mavî amî. Me Elisa hevong anô long bôyang te be ya athêng nena Naiman nang Silia yom hivutak mavî.” 28 Me avîlanô takatu be îmô

5 Wak te me Yisu heva kasik bomang nang Genesalet ya dang me avîlanô bêng anông eva be elanô Wapômbêng ya ambô be ekalambu yêni thing

hêwê heveng. 2 Me hêyê na ik alim ñanam etak ining Yisu be hevong avîlanô lêk kömbôk ivutak mavî. 18 yeng yi hûmô liñdang me ê ïvôking lek. 3 Êng me hê Êng me anô doho êlêm be iwa anô himuving te hiving hethak Saimon ya yeng me henang ethak inda nena, hêk yêm be êlêm éyô. Loho vong vo imbuia yêni bini "Nôlêm omolong yeng doke ni vulu." Me hîlôk ïmô melak kapô vo etak injék bidong oyang vo Yisu. 19 be hîndông avîlanô. 4 Yêni hîndông avîlanô yôv me Metom avîlanô bêng anông be long putup be mî hîtôm henang ethak Saimon nena, "Numbua yeng be nu imbuia yêni bini melak kapô amî. Êng me ethak melak kasik lîvông me nokaliv lek ïndôk kasik vo numbuia vôv be ïflîlô ôpatu lêk yêm hîlôk long ambuang hê alim." 5 Me Saimon enang nena, "Anômbêng, bokam hetak avîlanô lîvông hêk Yisu mandaluk. 20 Yisu hêyê bîlîvông déim me yoô kaliv lek hîlôk kasik hele be loho ning êv iving me henang ethak anô himuving mî yoômbôv alim te amî me mî anông. Metom lêk atu nena, "Aiyang, lêk ya hêv yong kambom sapêng honang, be ditu tem yoô kaliv lek ïndôk kasik." 6 vê." 21 Me Palisi lêk kîdôngga ambô balambung elanô Loho vong bêng me êvôv alim bêng anông bomang be lejing êv nena, "Ópiti me opalê be hesong nena be lek hevong itip. 7 Êng me ik kayav vo na êvôv yêni me Wapômbêng mesa? Anô te mî hîtôm nêngêv alim vi vo êlêm êngêv loho livung. Êng me loho lêm kambom vê amî me Wapômbêng yom." 22 Yisu êyô be etak alim lîlôk yeng luvi hele be hêyô thing be heyala loho ning auk be henang nena, "Hevong bisê hevong vo nembak yeng luvi thethong. 8 Saimon Pita be mólô lemim êv bêng? 23 Ambô aléte vumeng vo lêk ja takatu be ïmô hiving yêni êyê alim nômbêng ya nang: 'Lêk ya hêv yong kambom sapêng vê mesa atu be loho êvôv be esong kambom. Êng me Saimon 'Numbiyômba be nombeng'? 24 Metom tem yangik heya vabudum thîvô hîmô Yisu valuvi me henang Anô Ya Nakandung atu thô êndêng mólô nena yêni nena, "Anômbêng, notak ya be nu. Ya anô ya havong ya athêng bêng hêk pîk be hîtôm nêngêv kambom kambom." 10 Me Sebedi nakandung Jems lo Jon vê." Yôv me Yisu henang ethak anô himuving atu atu be loho ja êvôv alim iving Saimon êyê nôm êng nena, "Ya hanang ethak ong nena numbiyômba me be esong kambom hiving. Me Yisu henang ethak numbuia yong yêm be nu yong melak." 25 Bôlôtom Saimon nena, "Dô nôkô andô. Lék iti be hê me tem oyang me ôpêng hiviyô heva avîlanô lîvông me hiwa nômbôv avîlanô ïtôm lêk hôvôv alim takiti êng." 11 ya yêm be hê ya melak me hêv Wapômbêng ya Yôv me loho iwa yeng be ê ethak liñdang me etak athêng ling. 26 Me avîlanô sapêng esong kambom ining nômkama sapêng hîmô me ê esopa inda. 12 be êv Wapômbêng ya athêng ling hiving. Me êkô be Wak te me Yisu hîmô melak lóng te me anô palê enang nena, "Lék aô yê nômate da." 27 Yôv me Yisu lepla hêtêtô liñkôpik te hêlêm. Hêyê Yisu me heya hê hêyê anô hiwa takis te be ya athêng nena Livai vabudum thîvô be hikum hîlôk pîk. Me hepetenak be hîmô melak iwa takis. Me henang ethak ôpêng Yisu lêk kapô malêng nena, "Anômbêng, lem hiving nena, 'Nôlêm osopa ya.' 28 Êng me Livai hiviyô heva me hîtôm nombong be ya lerwing kôpik imbutak me hetak ya nômkama sapêng hîmô me hê esopa mambung injék Wapômbêng mandaluk." 13 Êng me yêni. 29 Yôv me Livai hê me hengambôm nôm bêng Yisu henang nena, "Ya leng hiving." Be héthôm ôpêng hîmô ya melak vo Yisu. Me na iwa takis bêng anông me henang nena, "Numbutak mambung!" Bôlôtom lêk avîlanô vi eyang nôm hiving thiê. 30 Me Palisi oyang me palê lepla hetak ôpêng be hivutak lithing lêk kîdôngga ambô balambung doho thak ïmô Palisi anông. 14 Me Yisu henang ethak ôpêng nena, "Dô kapô êyê be enang ambô njôlônjôlông hethak ya na nonang bêng ethak anô te andô. Metom nu me hîndông nena, "Bisête be mólô oang be unum hiving nurgik ong thô êndêng anô hîmôk da me nôngêv da ja iwa takis lêk ja evong kombom kambom vo?" êndêng Wapômbêng vo ningik thô nena lêk huvutak 31 Êng me Yisu henang nena, "Ja lêk kömbôk yom mambung hîtôm Moses bôk henang yôv. Hovong ditu thak ê éyê dokta. Me na kömbôk mî me mî. 32 bêng me tem avîlanô sapêng injê be eyala nena lêk Me bêng yom, ya halêm vo yandam ja takatu be huvutak mambung." 15 Metom Yisu ya kôkôthing evong kombom kambom vo ende kapôlörjing lîlîng. hethak ya ku hê mayaliv. Êng me avîlanô bêng anông Me mî ya halêm vo yandam ja thêthôp amî." 33 Me êlêm vo endanô ya ambô lêk nembung loho ning loho nang hêndêng Yisu bénji, "Wak bêng anông me kömbôk mavî. 16 Metom wak bêng anông me Yisu Jon ya na hîndông thak itip ethak nôm be eteng mek thak hetak avîlanô hîmô me hê long thiliv vo neteng êndêng Wapômbêng. Me Palisi ining ja ïndông thak mek. 17 Wak te me Yisu hîndông avîlanô hîmô. evong bêng yom. Me bisête be yong ja hôndông Me Palisi lêk kîdôrga ambô balambung êlêm nang eyang be inum wak nômbêng iti sapêng?" 34 Me Yisu Jelusalem lêk melak takatu be hîmô Galili lêk Judia henang nena, "Anô te hiwa avi lêkmuk, êng me ya kapô ïmô. Me Anômbêng ya lêklokwang hîmô hiving vathi tem injang nôm lêk lejing mavî me tem mî hîtôm

itip ethak nôm amî. 35 Metom wakma atu be iwa yêni te me Yisu hethak dum te be hê vo netengmek. vê hêk loho, êng me loho tem itip ethak nôm.” 36 Me Me bîlîvông êng hele be heyang me hetengmek Yisu henang ambô dôhô te bêjiti, “Anô te mî hítôm yom hêndêng Wapômbêng. 13 Heyang wakbêng me nendambêng thôp lêkmuk bôte be nindi thôp bôô helam ya na hîndông élêm ethak tom. Me hítôk loho ya ambuang thing ethak amî. Hevong bêng me tem tomtom hítôm lauming be lahavôyi me helam loho nimbuling thôp lêkmuk be théi ning leleyang tem mî nena aposol. 14 Loho te me Saimon be hêv athêng nítôm tom amî. 37 “Me anô te mî thak hêkê waing lêkmuk hêndêng inda nena Pita me yang molok lêkmuk hîlôk boksipsip ya kôpik bôô amî. Hevong Endulu hiving Jems lo Jon me Pilip lo Batolomiu 15 bêng me tem waing lêkmuk imbuling bok kôpik bôô me Matyu lo Tomas me Jems Alpius nakandung me atu be nipupkê be waing enggathô ni. 38 Bêng be ditu Saimon atu be elam nena anô Selot 16 me Judas thak êkê waing lêkmuk hîlôk bok kôpik lêkmuk atu be Jems nakandung me Judas Iskaliot, ôpatu be yôk belap vo ninding mavî me dô nipupkê andô lêk waing ketem netak Yisu ïndôk ñakyo bahanjing. 17 Yôv me dô nenggathô ni andô. 39 “Metom na takatu be inum Yisu lêk ya na hîndông îlôk be ê kalông bôte. Me ya waing bôô yôv me thak îpôlik vo waing lêkmuk. Be na hîndông vi ïmô long êng lêk avîlanô bêng anông enang nena, ‘Waing bôô me vathing mavî vo waing élêm nang Judia lo Jelusalem me avîlanô mamik lêkmuk.”

6 Sabat te me Yisu lêk ya na hîndông ê eveng kükapô te. Me loho iwa wit ya va be ekakathe hîmô bahanjing kapô vo ya kôpik ênggêv yak me injang ya anông. 2 Metom Palisi doho êyê be enang nena, “Hevong bisé be mólôvong nôm atu be itip nena dô embong êndêng Sabat andô?” 3 Me Yisu henang ethak loho nena, “Bôk mólô sam Devit lêk ya na mólô ning kôkôthing ema vo lenjing be evong bêng mesa mî? 4 Yêni hêyô Wapômbêng ya melak sel ya popatîng kapô be hiwa polom matheng atu be na ïmbôk da yom ining vo injang. Metom Devit heyang me hêv doho hêndêng ya na takatu be eveng hiving yêni be eyang.” 5 Yôv me Yisu henang ethak loho nena, “Anô Ya Nakandung atu me Sabat ya Alang.” 6 Sabat yang me Yisu hêyô melak yeng te be hê me hîndông avîlanô hîmô. Me anô te hîmô long êng be bang viyôhôk bôk ema. 7 Me Palisi lêk kîdônga ambô balambung doho ïmô be êyê Yisu manjeng vo injê nena tem nembong avîlanô lêk kômbôk mavî êndêng Sabat mesa mî. Loho thalo lonjanjê vo enang yêni bêng. 8 Metom heyala loho ning auk be henang ethak anô bang ema atu nena, “Nôlêm ombo avîlanô lîvông.” Êng me ôpêng hiviyô be hê. 9 Me Yisu henang ethak loho nena, “Ya havong vo ya nang ingik mólô ling. Ômbête me thêthôp vo aômbong êndêng Sabat? Hítôm aômbong mavî mesa aômbong kambom? Hítôm aônggêv anô te livung vo nîmô lêkmala mesa aômbuling yêni vo nema?” 10 Me Yisu hêyê loho sapêng hêwê heveng me henang ethak ôpatu nena, “Noto bahem.” Êng me ôpêng hevong bêng me bang hivutak mavî hethak lonjbô. 11 Metom kîdônga ambô balambung lêk Palisi lenjing maning kambom be enang ethak loho da hê be hêlêm nena, “Tem aômbong ômbête ethak yêni?” 12 Wak

Saimon atu be elam nena anô Selot 16 me Judas Jems nakandung me Judas Iskaliot, ôpatu be yôk ketem netak Yisu ïndôk ñakyo bahanjing. 17 Yôv me Yisu lêk ya na hîndông îlôk be ê kalông bôte. Me ya waing bôô yôv me thak îpôlik vo waing lêkmuk. Be na hîndông vi ïmô long êng lêk avîlanô bêng anông enang nena, ‘Waing bôô me vathing mavî vo waing élêm nang Judia lo Jelusalem me avîlanô mamik Taia lo Saidon élêm iving. 18 Loho lêm vo endanô ya ambô lêk nembong loho ning na lêk kômbôk mavî. Me na lêk gôk lêlêik ivuling loho me Yisu hêv gôk takêng vê be loho ivutak mavî. 19 Me avîlanô bêng anông evong vo êthôm yêni, vîmbê nena lêklokwang bêng anông ïmô inda be ditu thak hevong avîlanô sapêng ivutak mavî. 20 Yôv me Yisu hik i lîlîng be hêyê ya na hîndông me henang ethak loho nena, “Mavî vo mólô avîlanô siv, vîmbê nena Wapômbêng ya lêklinyak bêng me mólô ning. 21 Me mavî vo mólô na takatu be lêk oma vo lemim, vîmbê nena tem lemvimyak. Me mavî vo mólô avîlanô takatu be lêk oleng, vîmbê nena tem omalík. 22 Me mavî vo mólô avîlanô takatu be wakma avîlanô kapôlônjing êndô mólô lêk enang ambôma ethak mólô be êv dômîng êndêng mólô vîmbê nena osopa Anô Ya Nakandung. 23 “Vîmbê nena loho ning bumalô bôk evong kombom tomêng yom hêndêng plopet sapêng. Bêng be ditu wakma nôm takêng ivutak me mólô lemim mavî, vîmbê nena Wapômbêng tem nênggêv vuli mavî bêng te êndêng mólô injék melak leng. 24 “Metom malêing bêng vo mólô na lêk nômkama bêng anông. Lêk uwa mólô ning nômkama lêk lemim mavî yôv. 25 Me malêing bêng vo mólô na takatu be lêk lemvimyak. Tem oma vo lemim. Me malêing bêng vo mólô na takatu be lêk omalík. Tem lemim malêing kambom be ondeng. 26 Me malêing bêng vo mólô na takatu be lêk avîlanô sapêng êv mólô ning athêng ling. Loho ning bumalô bôk êv plopet ambô yôhîng ining athêng ling bêng yom. 27 “Metom ya hanang ethak mólô na takatu be lêk olanjô ya nena lemim imbing mólô ning ñakyo me ombong kombom mavî êndêng na kapôlônjing êndô mólô. 28 Me ônggêv mek mavî êndêng na takatu be êv mek kambom êndêng mólô. Me oteng mek vo Wapômbêng embong mavî êndêng na takatu be evong kambom hêndêng mólô.

29 Me anô te hepetav malem dang vi, êng me nungik mî bêng vo ining kîdôngga amî. Metom ethak melak vi lîlîng vo nepetav imbing. Me anô te hiwa yong yôvêm me tem imbutak îtôm ining kîdôngga. 41 “Bisête kwêv déim atu be huik, êng me notak yêni vo nimbuia be hôyê siusik hîmô aviyam mandaluk me mî hôyê yong kwêv yang imbing. 30 Me anô te henang ik aseleng bêng atu be hepalañganing hék malemdaluk ong ling hethak nômkama, êng me nôngêv yom. Me thing amî? 42 Me bisête be honang hêndêng aviyam anô te hiwa yong nômkama, êng me dô nonang vo nena, ‘Aiyang, ya leng hiving yangêv siusik itu nêngêv endelêm ethak lonjbô andô. 31 Me kombom be hîmô malemdaluk vê? Metom ong da mî hôyê atu be lem hiving avîlanô embong êndêng ong, êng aseleng bêng atu be hepalañganing hék malemdaluk thing me nombong bêng yom êndêng avîlanô vi. 32 “Me be nôngêv vê amî, be ditu ong anô ambô yôhîng. mîlô lemin iving na takatu be lenjing iving mîlô yom, Nôngêv aseleng bêng atu be hepalañganing hék êng me osong nena tem mîlômbua vuli mavî te e? Mî malemdaluk thing vê vo nôngô tak katô êm kîmîng anông. Da evong kombom kambom thak evong bêng nôngêv siusik atu be hîmô aviyam mandaluk vê.” yom. 33 Me mîlô thak ovong kombom mavî hêndêng 43 “Alokwang mavî mî thak hik anông kombom amî. na takatu be evong kombom mavî hêndêng mîlô yom, êng me osong nena tem mîlômbua vuli mavî te e? Mî anông. Da evong kombom kambom thak evong Me alokwang kambom mî thak hik anông mavî amî. bêng yom. 34 Me mîlô êv nômkama hêndêng na takatu be lemim êv nena tem êngêv viyang, êng me waing anông emba yak lêkiliu amî. Mî anông. 44 Me anô thak êyê alokwang ya anông me eyala osong nena tem mîlômbua vuli mavî te e? Mî anông. Da takatu be thak evong kombom kambom thak êv nena alokwang mavî mena alokwang kambom ma. ining nômkama hêndêng avîlanô vi atu be evong Me anô thak mî hîtôm imbuia alokwang pik lêk yak kombom kambom bêng yom, vîmbê nena lenjing êv alê hîvôlô anô te kapô thing ditu tem nenang ende nena na takêng tem êngêv ining nômkama sapêng ambôlêk.” 46 “Bisête be thak mîlô lam ya nena endelêm ethak lonjbô. 35 Metom Wapômbêng leng ‘Anômbêng’ lômbôlîng, metom mî thak osopa yînîng thak hevong kombom mavî hêndêng na wambuk lêk ambô amî? 47 Me ôpatu be hêlêm hêndêng ya be na evong kambom hiving. Be ditu tem mîlôngik thô helanjô yînîng ambô be hesopa me tem ya nang nena mîlô me yêni nali be lemim imbing mîlô ning ôpêng ya kombom lavông êndêng mîlô. 48 Yêni me ñakyo be ombong kombom mavî lêk ôngêv nômkama hîtôm ôpatu be helav ya melak landîng hîlôk pik lêk oyang êndêng loho me dô lemim êngêv nena loho valu be hevalong long manjeng. Me ñanambô bêng êngêv viyang andô. Ovong bêng me heveng yam me hêyô be hîlônîng melak êng metom mî hipu amî, tem umbua vuli bêng. 36 Me mîlô kapôlômim ingik am Metom ôpatu be helanjô yînîng ambô be mî hesopa hethak avîlanô sapêng îtôm mîlô ning Kamik kapô hiki amî, êng me hîtôm helav ya melak hêyô hîmô pik lêk atu be valu mî. Be ditu ñanambô bêng hêyô be hekalông kambom andô. Mîlôvong bêng me Wapômbêng tem melak êng me hipu ketheng oyang.” mî nembong bêng ethak mîlô amî. Me dô onang ethak avîlanô vi nena tem lohombua ning kambom ya vuli andô. Mîlô nang bêng me Wapômbêng tem nenang bêng ethak mîlô imbing. Me anô te hevong kambom hêndêng mîlô, êng me otak ya kambom. Mîlôvong bêng me Wapômbêng tem nêngêv mîlô ning kambom vê bêng yom. 38 Me mîlô êv nômkama hêndêng avîlanô vi, êng me Wapômbêng tem nêngêv nômkama êndêng mîlô bêng yom. Metom yêni tem nêngêv bêng anông êyômô imbing. Kombom alê atu be ovong êndêng avîlanô vi me tem yêni sopa mîlô ning kambom be nembong bêng yom êndêng mîlô.” 39 Yôvêm me Yisu henang ambô dôhô te hêndêng loho nena, “Hîtôm anô mandaluk pusip yang endom anô mandaluk pusip yang mesa? Mî anông. Thêi luvi tem êngêv yak îndôk lovang. 40 Sêik kapua me

7 Yisu henang ambô takêng hêndêng avîlanô yôvêm me hê Kapenaom. 2 Me anô vovak lêik te nang Lom hîmô be yêni thak la hiving ya anô ku te bêng anông, metom ya anô ku êng hépôm kômbôk kambom be hevong ema. 3 Anô vovak lêik atu helanjô Yisu ya kôkôthing, êng me yêni hêv na Juda ning avaka doho be ê hêndêng Yisu vo enang ingik yêni ling vo nêlêm embong ya anô ku êng mavî. 4 Loho yô vo Yisu me enang lêk kapôlôning malêing nena, “Ôpiti me anô mavî, be ditu mavî vo nôngêv yêni livung. 5 Ôpêng thak la hiving aô na Juda be bôk helav aô ning melak yeng.” 6 Êng me Yisu hê hiving loho. Be ê êyô bidong anô vovak lêik ya melak me ôpêng hêv ya na mîlô doho be ê hêndêng Yisu be enang ethak inda nena, “Anô vovak lêik henang bêjiti, ‘Anômbêng, dô nôlêm

andô. Ya mî anô mavî vo nôlêm yînîng melak kapô pusip êyê tak, me ña verjing kambom eveng, me amî, be ditu dô. 7 Me bêng yom me ya mî anô mavî ña kômbôk lepla ivutak lithing, me ña liñdong putup vo ya thôk anga ong amî. Me ya hamô anômbêng te elanô ambô, me ña ema iiviyô hethak lojôbô me ña siv vimbing me yînîng ña vovak îmô ya vimbing bêng elanô Wapômbêng ya Ambô Mavî. 23 Be ditu mavî yom. Me thak ya hanang hêndêng yînîng anô vovak vo ña takatu be êv iving ya me mî kapôlônjing yi amî." te nena, "Nu," me thak hê. Me ya hanang ethak 24 Me Jon ya anô yi atu be iwa ambô be ê vo Yisu yang nena, "Nôlêm," me thak hêlêm. Me ya hanang ïvôê yôv me Yisu henang ik avîlanô ling ethak Jon ethak anô ku te nena, "Nombong ku ti," me thak nena, "Bôk môlô ô long thiliv vo ôyê ômbête? Môlô hevong. Be ditu hova dêim be honang yom vo yînîng ô vo ôyê lovak hiyuv beselak mesa? 25 Mî. Betah anô ku nimbutak mavî, êng me tem mavî." 9 Yisu ô vo ôyê anô te hik kwêv kékêlô lomaloma e? Mî. helanô ôpêng ya ambô be hesong kambom be hik Da takatu be ik kwêv kékêlô lêk iwa nômkama mavî i lîlîng hîvô hê me henang ethak avîlanô nômbêng mavî me thak îmô ña bênbêng lêk king ining melak atu be eveng yêni yam nena, "Ya hanang avanông yom. 26 Môlô ô long thiliv vo ôyê ômbête? Plopet te bing ethak môlô nena bôk mî ya hayê anô Islael te mesa? Avanông! Metom ya hanang ethak môlô nena ya hêv iving hîtôm ôpiti amî!" 10 Me ña takatu be Jon me bêng vo plopet sapêng. 27 Bôk ekava hethak enang ambô hiving Yisu ïvôê melak me êyê nena ôpêng hêk Wapômbêng ya kapua nena, "Nondanjô. anô ku atu lêk hivutak mavî. 11 Vauyajna me Yisu Tem yargêv yînîng anô te vo nenang yînîng ambô hê melak lóng te be ya athêng nena Nain. Me ya bêng imung vo ong, me tem nepesang lonđanljê vo ña hîndöng lêk avîlanô bêng anông ê hiving yêni. ong." 28 "Ya hanang ethak môlô nena Jon me bêng 12 Loho ê bidong melak êng ya bandêng ambôlêk vo avîlanô pîk sapêng. Metom ôpatu be yaônalêk hêk me avîlanô melak lóng êng iwa anô hemâ te be ele Wapômbêng ya lêkliyak bêng, ôpêng me bêng vo yêing. Ôpêng me avî tôt te nakandung tomêng yom. Jon." 29 (Sêmbôk me Jon ithik avîlanô lêk ña iwa Me avîlanô melak lóng êng bêng anông ê hiving avî takis hiving, be ditu elanô ambô atu be Yisu henang tôt êng. 13 Anômbêng hêyê yêni me lahiki be henang ethak Jon me enang nena, "Wapômbêng ya kombom ethak inda nena, "Dô nondeng andô." 14 Me Yisu me thêthôp anông." 30 Metom Palisi lêk kîdônga hê me hetak bang hêyô hêk balê me ña takatu be ambô balambung êndô Jon ithik loho, be ditu êv evak ôpêng eva tijeng. Me henang nena, "Anô muk, dômîng hêndêng lonđanljê atu be Wapômbêng hik ya hanang ethak ong nena numbijô!" 15 Me anô thô hêndêng loho.) 31 Me Yisu henang nena, "Tem hemâ êng hiviyô hîmô me henang ambô me Yisu ya nang bisête ethak avîlanô bôlô tiêng? Me loho hêv ôpêng hêndêng talêmbô. 16 Me avîlanô sapêng hîtôm ômbête? 32 Loho me hîtôm sêiknena takatu be êyê be êkô me êv Wapômbêng ya athêng ling be îmô long ethak tom hîlôk me elam hê vo sêiknena enang nena, "Plopet bêng te lêk hivutak aô lîvông" vi nena, "Yoômbî yeng beleng vo môlôndô yeng, me "Wapômbêng lêk hêlêm vo nêngêv ya avîlanô metom mî olo yeng amî. Me yoô leng athêng malêng livung." 17 Êng me kôkôthing ethak Yisu ya ku hê vo môlôndeng, metom mî môlô leng amî." 33 "Bêng be heveng avîlanô Judia ning long sapêng lêk long yom me Jon Anô Hithik Avîlanô hêlêm me thak hitip bôyang takatu be hîmô bidong hiving. 18 Jon ya ña ethak nôm lêk waing. Me môlô pôlîk ethak yêni be hîndöng enang nôm takatu be Yisu hevong hethak onang nena gôk kambom hîmô hiving yêni. 34 Metom inda. Êng me helam lokwanyi hêlêm 19 me hêv thêi Anô Ya Nakandung hêlêm me heyang nôm lêk hinum be ê vo enang ingik Yisu ling nena, "Ong Mesaya waing. Me mîlô nang nena, 'Ôrjgô! Ôpiti êng me thak atu be Wapômbêng bôk hevak ambô vo nêngêv ong heyang nôm lêk hinum waing bêng anông. Yêni me êlêm mesa yoô yaming anô yanđa?" 20 Anô yi ña iwa takis lêk ña evong kombom kambom ining êng êyô vo Yisu me enang nena, "Jon Anô Hithik anô môlôô." 35 Metom Wapômbêng nali takatu be Avîlanô hêv yêi be alêm vo anang ingik ong ling nena, iwa yêni ya auk thêthôp me loho ning ku tem ningik 'Ong Mesaya atu be Wapômbêng bôk hevak ambô thô nena auk êng me thêthôp anông." 36 Palisi te vo nêngêv êlêm mesa yoô yaming anô yanđa?" helam Yisu be hê vo ninjang nôm imbing yêni. Êng 21 Wakma thêi yô me êyê Yisu hevong avîlanô lêk me yêni hê hêyô vo ôpêng ya melak me hîlôk îmô vo kômbôk lomaloma mavî lêk hêv gôk kambom bêng ninjang nôm. 37 Me avî hevong kombom kambom anông vê hêk avîlanô. Me hevong ña malenjing pusip te nang long êng helanô nena Yisu lêk heyang nôm bêng anông êyê tak. 22 Yôvêm me henang ethak hîmô Palisi atu ya melak. Êng me hiwa wel uv mavî thêi nena, "Mamumbunnu me onang ethak Jon ethak hîlôk kolopak kékêlô te be hê hêyô melak êng. 38 nôm takatu be lêk mamu yê lo olanjô. Ña malenjing Me hêlêm eva Yisu dôm bidong va me heleng be

mathôk hêv yak hêyô hîmô Yisu vakapô. Me heyav Helot ya melak. Me te me Susana lêk avî bêng anông mathôk vê hethak yêni da kwandôk nyaung. Me hingu iving. Avî takêng thak êv Yisu loho livung hethak ining Yisu vakapô lômbôlông me hiwa wel uv mavî atu be nômkama. 4 Avilanô bêng anông élêm nang lomelak hithik Yisu vakapô hethak. 39 Palisi atu be helam lomelak be ethak tom vo injê Yisu. Me Yisu henang Yisu hêlêm heyang nôm hiving inda hêyê nôm êng ambô dôhô te nena, 5 "Anô te hê me hekaliv yanvêk be la hév nena, "Betha anô ti me plopet te ma, êng hîlôk ya kukapô. Yêni hekaliv yanvêk takêng me vi me tem neyala nena avî atu be hêthôm yêni me avî hîlôk lonđanjê be avilanô evak pesa lêk menak épôm hevong kombom kambom te." 40 Yisu heyala ôpêng be eyang. 6 Me doho hîlôk pîk lêk valu be hivutak. ya auk be henang nena, "Saimon, yînîng ambô te hêk Metom pîk êng moma be yanvêk êng heyeng be vo ya nang ethak ong." Me Saimon henang nena, hemâ. 7 Me vi hîlôk long yak lêklilu kapô be yak êng "Kidônga, nonang." 41 Me Yisu henang nena, "Anô yi hilumbak hiving hêyô yanvêk takêng vôv. 8 Metom bôk iwa valuseleng hêk anômbêng te. Anô yang hiwa vi hîlôk pîk mavî be hipup me hivutak bêng be hik hîtôm 500 me yang hiwa hîtôm 50 be thêi ning tôp anông hîtôm 100." Yisu henang ambô takêng yôv me hêk denang. 42 Me thêi mî hîtôm êngêv valuseleng helam kaék be henang nena, "Môlô nja lêk linđong me êng viyang amî. Be ditu anômbêng êng henang ethak ondañô ambô ti katôyang!" 9 Me Yisu ya nja hîndong thêi luvi nena, "Tôp viyang dô lêk." Yôv me Yisu enang ik yêni ling ethak ambô dôhô êng ya ondong. henang ik Saimon ling nena, "Lem hév nena anô yi 10 Me henang nena, "Wapômbêng lêk hik ya auk long êng yang sê ditu la hiving ôpêng bêng anông?" 43 kapô thô hethak ya lêklinyak bêng hêndêng môlô yôv. Me Saimon enang viyang nena, "Betha yang atu be Metom avilanô vi me thak ya hanang ethak ambô hiwa valuseleng bêng ma." Me Yisu henang nena, dôhô yom. Be ditu "Loho yê, metom mî eyê katô "Honang ambô thêthôp." 44 Me Yisu hik i lîfing me amî. Me loholanjô, metom mî eyala ya ondong katô hêyê avî êng be henang ethak Saimon nena, "Nôrjô amî." 11 Me Yisu henang nena, "Ambô dôhô êng ya avî ti. Ya havutak ayô yong melak kapô me mî hôêv ondong me bênjiti. Yanvêk me hîtôm Wapômbêng ya ñanam be ya hathik yaveng amî. Metom avî ti hithik ambô. 12 Yanvêk takatu be hîlôk lonđanjê me hîtôm yaveng hethak yêni da mathôk be heyav vê hethak avilanô takatu be elanjô Wapômbêng ya ambô, me kwandôk nyaung. 45 Me ya hayô athak yong melak heveng Yam me Sakdang hêyô be hév Wapômbêng kapô me mî hurgu ya amî, metom wakma êng ele be ya ambô vê hêk loho kapôlônjing vo dô êngêv imbing diti me mîng avî ti hirgu yavenkapô lômbôlông me mî be Wapômbêng imbuâ loho vê injêk kambom ya vuli hetak amî. 46 Me mî huwa wel be hongathô hêyô andô. 13 Me yanvêk takatu be hîlôk pîk lêk valu hîmô ya kwandôk amî, metom avî ti hiwa wel uv mavî me hîtôm avilanô takatu be elanjô Wapômbêng ya be hengathô hêyô hîmô yavenkapô. 47 Be ya hanang ambô be evalong lêk lenjing mavî. Metom loho me ethak ong nena avî ti la hiving ya bêng anông, be hîtôm alokwang galôk atu be mî hîlôk pîk kapô be hê ditu aô yala nena ya kambom bêng anông lêk hêv amî. Be ditu êv iving bidong oyang yom me wakma yak yôv. Metom avilanô takatu lenjing êv nena ining malêng êyô me etak ining êv iving. 14 Me yanvêk kambom takatu be Wapômbêng hév vê me doke yom, takatu be hîlôk yak lêklilu kapô me hîtôm avilanô êng me tem lenjing imbing yêni doke bêng yom." 48 takatu be elanjô Wapômbêng ya ambô, metom loho Me Yisu henang ethak avî êng nena, "Yong kambom ê me pîk iti ya malêng hépôm loho be lenjing ik i sapêng lêk hêv yak yôv." 49 Me avilanô takatu be îmô hethak ining lêkmala be lenjing iving valuseleng lêk Saimon ya melak elanjô ambô êng me enang ethak i lerjing mavî pîk iti. Nôm takêng ithivung Wapômbêng nena, "Ôpiti me opalê be ditu hêv kambom vê?" 50 ya ambô thing be loho mî ik anông mavî amî. 15 Me Yisu henang ethak avî êng nena, "Ong da yong hôêv iving hevong be lêk ong mavî. Nu lêk lembali."

8 Yôv me Yisu hê heveng melak lông lômbôlômbo be henang Ambô Mavî hethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng. Me Yisu ya nja hîndong lauming be lahvavôyi 2 lêk avî takatu be bôk hêv gôk kambom lêk kômbôk vê hêk loho eveng hiving yêni. Avî takatu te me Malia nang Makdala sêmbôk be gôk kambom bahevi be lahvavôyi etak yêni. 3 Me avî yang me Joana Kusa yanavî. Kusa me ôpatu be heyanging

Helot ya melak. Me te me Susana lêk avî bêng anông mathôk vê hethak yêni da kwandôk nyaung. Me hingu iving. Avî takêng thak êv Yisu loho livung hethak ining Yisu vakapô lômbôlông me hiwa wel uv mavî atu be nômkama. 4 Avilanô bêng anông élêm nang lomelak hithik Yisu vakapô hethak. 39 Palisi atu be helam lomelak be ethak tom vo injê Yisu. Me Yisu henang Yisu hêlêm heyang nôm hiving inda hêyê nôm êng ambô dôhô te nena, 5 "Anô te hê me hekaliv yanvêk be la hév nena, "Betha anô ti me plopet te ma, êng hîlôk ya kukapô. Yêni hekaliv yanvêk takêng me vi me tem neyala nena avî atu be hêthôm yêni me avî hîlôk lonđanjê be avilanô evak pesa lêk menak épôm hevong kombom kambom te." 40 Yisu heyala ôpêng be eyang. 6 Me doho hîlôk pîk lêk valu be hivutak. ya auk be henang nena, "Saimon, yînîng ambô te hêk Metom pîk êng moma be yanvêk êng heyeng be vo ya nang ethak ong." Me Saimon henang nena, hemâ. 7 Me vi hîlôk long yak lêklilu kapô be yak êng "Kidônga, nonang." 41 Me Yisu henang nena, "Anô yi hilumbak hiving hêyô yanvêk takêng vôv. 8 Metom bôk iwa valuseleng hêk anômbêng te. Anô yang hiwa vi hîlôk pîk mavî be hipup me hivutak bêng be hik hîtôm 500 me yang hiwa hîtôm 50 be thêi ning tôp anông hîtôm 100." Yisu henang ambô takêng yôv me hêk denang. 42 Me thêi mî hîtôm êngêv valuseleng helam kaék be henang nena, "Môlô nja lêk linđong me êng viyang amî. Be ditu anômbêng êng henang ethak ondañô ambô ti katôyang!" 9 Me Yisu ya nja hîndong thêi luvi nena, "Tôp viyang dô lêk." Yôv me Yisu enang ik yêni ling ethak ambô dôhô êng ya ondong. henang ik Saimon ling nena, "Lem hév nena anô yi 10 Me henang nena, "Wapômbêng lêk hik ya auk long êng yang sê ditu la hiving ôpêng bêng anông?" 43 kapô thô hethak ya lêklinyak bêng hêndêng môlô yôv. Me Saimon enang viyang nena, "Betha yang atu be Metom avilanô vi me thak ya hanang ethak ambô hiwa valuseleng bêng ma." Me Yisu henang nena, dôhô yom. Be ditu "Loho yê, metom mî eyê katô "Honang ambô thêthôp." 44 Me Yisu hik i lîfing me amî. Me loholanjô, metom mî eyala ya ondong katô hêyê avî êng be henang ethak Saimon nena, "Nôrjô amî." 11 Me Yisu henang nena, "Ambô dôhô êng ya avî ti. Ya havutak ayô yong melak kapô me mî hôêv ondong me bênjiti. Yanvêk me hîtôm Wapômbêng ya ñanam be ya hathik yaveng amî. Metom avî ti hithik ambô. 12 Yanvêk takatu be hîlôk lonđanjê me hîtôm yaveng hethak yêni da mathôk be heyav vê hethak avilanô takatu be elanjô Wapômbêng ya ambô, me kwandôk nyaung. 45 Me ya hayô athak yong melak heveng Yam me Sakdang hêyô be hév Wapômbêng kapô me mî hurgu ya amî, metom wakma êng ele be ya ambô vê hêk loho kapôlônjing vo dô êngêv imbing diti me mîng avî ti hirgu yavenkapô lômbôlông me mî be Wapômbêng imbuâ loho vê injêk kambom ya vuli hetak amî. 46 Me mî huwa wel be hongathô hêyô andô. 13 Me yanvêk takatu be hîlôk pîk lêk valu hîmô ya kwandôk amî, metom avî ti hiwa wel uv mavî me hîtôm avilanô takatu be elanjô Wapômbêng ya be hengathô hêyô hîmô yavenkapô. 47 Be ya hanang ambô be evalong lêk lenjing mavî. Metom loho me ethak ong nena avî ti la hiving ya bêng anông, be hîtôm alokwang galôk atu be mî hîlôk pîk kapô be hê ditu aô yala nena ya kambom bêng anông lêk hêv amî. Be ditu êv iving bidong oyang yom me wakma yak yôv. Metom avilanô takatu lenjing êv nena ining malêng êyô me etak ining êv iving. 14 Me yanvêk kambom takatu be Wapômbêng hév vê me doke yom, takatu be hîlôk yak lêklilu kapô me hîtôm avilanô êng me tem lenjing imbing yêni doke bêng yom." 48 takatu be elanjô Wapômbêng ya ambô, metom loho Me Yisu henang ethak avî êng nena, "Yong kambom ê me pîk iti ya malêng hépôm loho be lenjing ik i sapêng lêk hêv yak yôv." 49 Me avilanô takatu be îmô hethak ining lêkmala be lenjing iving valuseleng lêk Saimon ya melak elanjô ambô êng me enang ethak i lerjing mavî pîk iti. Nôm takêng ithivung Wapômbêng nena, "Ôpiti me opalê be ditu hêv kambom vê?" 50 ya ambô thing be loho mî ik anông mavî amî. 15 Me Yisu henang ethak avî êng nena, "Ong da yong hôêv iving hevong be lêk ong mavî. Nu lêk lembali."

16 "Anô mî thak êtôm lam be ïsik thing ethak wîng mena ivung hîmô long kapô te amî. Loho thak êthôkêng eva vo avilanô takatu be êyô melak kapô me injê danda.

17 Nômkama takatu be hekopak hêk long kapô me tem nimbutak long yêing. Me nômkama takatu be hiving i hêk auk kapô me tem nimbutak yêing be sapêng eyala. 18 Bêng be môlôndanjô yînîng ambô

ti katô. Ôpatu be heyala yînîng ambô katô me tem kapô." Éng me Yisu hetak loho be ê. 33 Me gôk Wapômbêng embong be ôpêng eyala nômkama doho kambom takêng etak ôpêng me ê hîlôk bok takêng imbing. Metom ôpatu be mî heyala yînîng ambô amî kapô. Me bok takêng evothong be ethak i mayaliv me Wapômbêng tem nimbuia auk takatu be ôpêng hîlôk wanda éng be ê êv yak hîlôk kasik bomang hesong nena bôk hiwa yôv vê injék yêni." 19 Me Yisu be ñanam helok sapêng vônô. 34 Me ña takatu be talêmbo lêk viyarij êlêm vo injê yêni, metom avîlanô eyangging bok éyê nôm êng me îsôv be ê enang bêng anông be long putup be mî hîtôm êlêm bidong mayaliv heveng lomelak. 35 Me avîlanô elanô be vo yêni amî. 20 Éng me anô te henang ethak Yisu êlêm éyê nena ômbête hivutak long êng. Loho yô vo nena, "Lemtambô lêk aviyami eva yéing be lenjing Yisu me éyê ôpatu be gôk kambom bêng anông bôk iving injê ong." 21 Éng me Yisu henang viyang nena, îmô hiving yêni, ôpêng ya auk lêk maví be hipuk kwak "Yînîng wakatik lêk aiyang loho me ña takatu be be hîmô bidong Yisu va. Me loho yê be êkô kambom. elanô Wapômbêng ya ambô be esopa." 22 Wak te me 36 Me ña takatu be éyê nôm êng enang hêndêng Yisu henang ethak ya ña hîndöng nena, "Aô na kasik avîlanô takatu hethak nôm takatu be Yisu hevong bomang viyang vulu." Éng me ethak yeng te be ê. 23 hethak ôpêng be hivutak maví. 37 Me avîlanô Gelasa Wakma loho ê me Yisu hêkthôm. Me lovak bêng te sapêng êkô be elowaling kambom be enang vo Yisu hêyô be hiyuv kasik be hik ivutak hîlôk yeng kapô tak loho bini bôyang. Éng me Yisu lêk ya ña hîndöng be hevong vo nîmô loho thethong îndôk kasik kapô ethak yeng be îvôê Galili hethak lonjbô. 38 Me anô bini. 24 Éng me loho ê ik Yisu ling be enang nena, lêk gôk kambom atu be lêk maví hepetenak Yisu "Anômbêng, Anômbêng! Tem aô sapêng ama be mî!" lêklokwang be henang nena, "Hîtôm ya thôk imbing Me Yisu hiviyô be hethang lovak lêk kasik budum ong?" Metom Yisu hêv ôpêng be hê me henang bêng atu me hema be hêk tiijeng. 25 Yôv me Yisu nena, 39 "Numbunnu yong long me nonang êndêng henang ethak loho nena, "Anja môlô ning ôvê iving avîlanô ethak nômbêng atu be Wapômbêng hevong hîmô sê?" Me loho song kambom be êkô me enang êndêng ong." Éng me hîvô hê ya long me henang hê be hêlêm nena, "Ópiti me opalê be ditu henang ethak avîlanô sapêng hethak nômbêng atu be Yisu ambô hêndêng ñanam lêk lovak be elanô ya ambô hevong ethak inda. 40 Yisu hele hê kasik bomang be esopa?" 26 Me loho iwa yeng êng be ivup éyô viyang vulu hethak lonjbô me avîlanô bêng anông lêk kasik be ê avîlanô Gelasa ining pîk. Long êng hêk eyangging yêni hîmô lijdang be iwa yêni thô. 41 Me Galili viyang vulu. 27 Me loho ethak lijdang me Yisu anômbêng heyangging melak yeng te hêlêm be ya hetak yeng be hê me anô te be thak gôk kambom athêng nena Jailus. Ôpêng eya vabudum thîvô hîmô bêng anông îmô hiving yêni nang melak lóng êng Yisu va me henang ik yêni ling lêk kapô malêng vo hêlêm hêpôm Yisu. Ôpêng bôk hetak ya melak me hê Yisu imbing inda bini ya melak 42 vîmbê nena nalaví hîmô kalang be heveng kôlombêng. 28 ña long êng tom yom be hêpôm kômbôk be hevong ema. Nalaví thak ekak ôpêng bang lo va lêku hethak yakseng me êng ya sondakbêng me hîtôm lauming be lahavôyi. êv anô te vo heyanging. Metom gôk lêlêik êng thak Be ditu Yisu hiving inda be hê me avîlanô bêng anông hêyô be hîlônîng ôpêng be hêsô yakseng êng kisi me ê iving be ekalambu yêni thing. 43 Me aví te heva hiwa ôpêng be hê hêndô hîmô long thiliv. Me anô êng avîlanô takêng lîvông be hiwa kômbôk lêkma helom hêyê Yisu be heleng be hesarjiyak be hekaliv inda hêk wak nômbêng iti hîtôm sondakbêng lauming be hê hêk bidong Yisu va. Éng me Yisu henang ethak lahavôyi. Be thak hêv ya nômkama sapêng hêndêng gôk atu nena, "Notak ôpiti be nu." Éng me ôpêng dokta, metom loho te mî hîtôm nembung be yêni maví helam lêklala bomang nena, "Yisu, ong Wapômbêng amî. 44 Aví êng hêlêm bidong vo Yisu dômlokwang Leng Anông Bing Nakandung, lem hiving nombong me hêthôm Yisu ya kwêv dêim ya dang yom me ômbête êndêng ya? Dô nôngêv vovang êndêng ya ketheng oyang me lêkma êng hekapôk. 45 Éng me andô!" 30 Éng me Yisu henang ik ôpêng ling nena, Yisu henang ik ling nena, "Opalête héthôm ya?" Me "Yong athêng bisé?" Me ôpêng henang nena, "Yînîng avîlanô takêng enang nena, "Yoô mî." Me Pita henang athêng nena ña Vovak Yalimamôk," vîmbê nena nena, "Anômbêng, avîlanô bêng anông ekalambu gôk kambom bêng anông îmô yêni kapô. 31 Me ong thing be ditu êthôm ong." 46 Metom Yisu henang gôk kambom takêng epetenak Yisu lômbôlóng nena, nena, "Anô te hêthôm ya be ya hasae nena yînîng "Dô nômbî yoôndôk lovang atu be ya ondong mî lêklokwang doho hêv yak." 47 Me aví êng hêyê nena andô." (Abyssos g12) 32 Me bok bêng anông eyang tak mî hîtôm nimbung i amî. Be ditu hêkô be helowaling îmô dum te ya lîkînîng. Be ditu gôk kambom takêng be hê me heya vabudum thîvô hîmô bidong Yisu va. epetenak Yisu nena, "Nôngêv yoô andôk bok takdaku Me hîmô avîlanô malenjing me henang ondong alê

atu be yêni hêthôm Yisu bêng lêk yêni hivutak mavî me opalête be ya halanô avîlanô enang ambô takiti ketheng oyang bisê. 48 Me Yisu henang ethak avî hethak yêni?" Êng me yêni hevong vo ninjé Yisu. 10 êng nena, "Yinâng avena, yong hôêv iwing hevong be Me aposol îvôlêm êyô me enang kôkôthing ethak lêk hivutak mavî. Nu lêk lembali." 49 Yisu henang nôm takatu be loho vong êndêng Yisu. Yôv me Yisu ambô heva denang me anô te hêlêm nang Jailus ya helom loho da yom be hê melak lóng te be ya athêng melak be henang nena, "Nalum avî lêk hema yôv, be nena Betsaida. 11 Metom avîlanô bêng anông eyala ditu notak kîdônga me dô nôngêv ku bêng êndêng long atu be Yisu hê. Êng me loho sopa yêni be ê. yêni andô." 50 Yisu helanô ambô êng me henang Loho ê eyô vo Yisu me yêni hiwa loho thô. Yôv me ethak Jailus nena, "Dô nôkô andô. Nôngêv imbing yêni henang ambô hethak Wapômbêng ya lêklinyak yom me nalum avî tem nimbutak mavî." 51 Yisu hêyô bêng be hevong avîlanô lêk kômbôk ivutak mavî. 12 melak êng me avîlanô eleng athêng malêng lêk lenjing Me hêndêng yathiqdang hêmboek me aposol lauming malêng bêng hethak avena êng îmô. Me Yisu henang be lahavôyi takatu êlêm me enang ethak yêni nena, ethak loho nena, "Athêng dô. Yêni hêkthôm yom me "Aômô long thiliv, be ditu notak avîlanô takiti vo ini mî hema amî." Metom loho yala nena lêk hema yôv melak lêk long takatu be hîmô bidong vo ethalo ning be ditu emalik ethak yêni. Me Yisu hêndô avîlanô nôm lêk long injék." 13 Metom Yisu henang nena, "Mî, ni imbing yêni, be ditu hiwa Pita lo Jon me Jems mólô da tem ombakông loho." Me loho nang nena, lêk avena êng talêmbô lo lambô yom be ê melak "Yoô ning polom bahevi me alim ñanam yi yom hîmô kapô hiving yêni. 54 Me hevalong avena êng hîmô be mî hîtôm amî. Bêng be tem yoôna vo angêv nôm bang me henang nena, "Yinâng avena, numbiyô!" vuli vo avîlanô nômbêng itiêng mesa?" 14 Loho nang 55 Me avena êng ya dôhô hêyô hîlôk kôpik hethak ambô êng vômbe nena anô bêng anông îtôm 5,000 lonjbô me bôlôtom oyang me hiviyô. Me Yisu henang ma ditu îmô. Me Yisu henang ethak ya aposol nena, vo ênggêv nôm êndêng avena êng vo ninjang. 56 "Onang ethak avîlanô nena ithining i îtôm 50 50 be Me talêmbô lo lambô esong kambom. Metom Yisu îndôk îmô lundum lundum." 15 Aposol evong bêng henang lêklokwang nena dô enang nôm êng bêng hêndêng avîlanô be sapêng îlôk îmô bing. 16 Me Yisu ethak anô te andô.

9 Yisu helam aposol lauming be lahavôyi hethak tom me hêv lêklokwang lêk athêng bêng hêndêng loho vo ênggêv gôk kambom sapêng vê lêk embong avîlanô kômbôk mavî. 2 Yôv me yêni hêv loho be ê vo enang ambô ethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk embong avîlanô lêk kômbôk mavî. 3 Me Yisu henang ethak loho nena, "Môlô nu lomelak lomelak. Me dô umbua nômate imbing mólô andô. Dô umbua kwanding lêk vak me nôm lêk valuse leng andô. Me mólôngik kwêv tom me dô umbua kwêv yang imbing andô. 4 Melak alêla takatu be mólô yô me ômô melak êng yom endebe otak long êng be unu bôyang. 5 Metom long takatu be mî iwa mólô thô amî, be wakma mólô tak long êng be ô, me ungiq limbalôm takatu be hîmô vemimkapô vê îndôk loho malenjing vo ningik ining kambom thô." 6 Yôv me loho ê everg lomelak lomelak be enang Wapômbêng ya Ambô Mavî lêk evong avîlanô lêk kômbôk mavî. 7 Galili ning anômbêng Helot elanjô nôm takatu be Yisu hevong be la hêv bêng anông hethak vômbe nena anô doho enang bénjiti, "Jon hiviyô hêk ñama hethak lonjbô." 8 Me anô doho enang nena, "Elaija hêlêm," me doho enang nena, "Plopet taksêmbôk te hiviyô hethak lonjbô." 9 Êng me Helot henang nena, "Bôk ya handambêng Jon lôkbudum kisi yôv, metom Yisu

me opalête be ya halanô avîlanô enang ambô takiti ketheng oyang bisê. 10 Me aposol îvôlêm êyô me enang kôkôthing ethak lêk hivutak mavî. Nu lêk lembali." 11 Metom avîlanô bêng anông eyala ditu notak kîdônga me dô nôngêv ku bêng êndêng long atu be Yisu hê. Êng me loho sopa yêni be ê. yêni andô." 12 melak êng me avîlanô eleng athêng malêng lêk lenjing Me hêndêng yathiqdang hêmboek me aposol lauming malêng bêng hethak avena êng îmô. Me Yisu henang be lahavôyi takatu êlêm me enang ethak yêni nena, ethak loho nena, "Aômô long thiliv, be ditu notak avîlanô takiti vo ini mî hema amî." Metom loho yala nena lêk hema yôv melak lêk long takatu be hîmô bidong vo ethalo ning be ditu emalik ethak yêni. Me Yisu hêndô avîlanô nôm lêk long injék." 13 Metom Yisu henang nena, "Mî, ni imbing yêni, be ditu hiwa Pita lo Jon me Jems mólô da tem ombakông loho." Me loho nang nena, lêk avena êng talêmbô lo lambô yom be ê melak "Yoô ning polom bahevi me alim ñanam yi yom hîmô kapô hiving yêni. 54 Me hevalong avena êng hîmô be mî hîtôm amî. Bêng be tem yoôna vo angêv nôm bang me henang nena, "Yinâng avena, numbiyô!" vuli vo avîlanô nômbêng itiêng mesa?" 14 Loho nang 55 Me avena êng ya dôhô hêyô hîlôk kôpik hethak ambô êng vômbe nena anô bêng anông îtôm 5,000 lonjbô me bôlôtom oyang me hiviyô. Me Yisu henang ma ditu îmô. Me Yisu henang ethak ya aposol nena, vo ênggêv nôm êndêng avena êng vo ninjang. 56 "Onang ethak avîlanô nena ithining i îtôm 50 50 be Me talêmbô lo lambô esong kambom. Metom Yisu îndôk îmô lundum lundum." 15 Aposol evong bêng henang lêklokwang nena dô enang nôm êng bêng hêndêng avîlanô be sapêng îlôk îmô bing. 16 Me Yisu ethak anô te andô.

hiwa polom bahevi lêk alim yi atu be hêyê leng me hêv la mavî. Yôv me hekavli me hêv hêndêng aposol be îmbî tham hêndêng avîlanô nômbêng atu. 17 Be avîlanô sapêng eyang be lenjirviryak. Me nôm wata vi atu be hîmô me aposol ithup îlôk vak tham lauming be lahavôyi. 18 Wak te me Yisu hetengmek me ya ña hîndông yom îmô hiving yêni. Me Yisu henang ik loho ling nena, "Avîlanô thak lenjing êv nena ya opalête?" 19 Me loho nang viyang nena, "Doho nang nena ong me Jon Anô Hithik Avîlanô. Me doho nang nena ong me Elaija. Me doho nang nena ong me plopet bôte hiviyô hethak lonjbô." 20 Me Yisu henang ik loho ling nena, "Me mólô da lemim nena ya me opalête?" Me Pita henang viyang nena, "Ong me Mesaya atu be Wapômbêng hêv hêlêm." 21 Êng me Yisu henang lêklokwang hêndêng loho vo dô enang ambô êng bêng êndêng anô te andô. 22 Me henang nena, "Wapômbêng bôk îtôk yôv nena Anô Ya Nakandung atu tem nimbuia malêng lêk vovang bêng anông. Me avaka lêk ña bênbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung tem ende dômîng lîlîng êndêng yêni. Me tem ingik yêni vônô. Me hîtôm wak lô me tem nimbiyô hethak lonjbô." 23 Me yêni henang ethak avîlanô sapêng nena, "Anô te hevong vo nesopa ya, êng me nende dôm lîlîng êndêng yêni da me nimbuia ya alovalasing be nesopa ya wak nômbêng iti sapêng. 24 Vômbê nena ôpatu be la hiving

lêkmala pîk bêng anông be hevalong long, ôpêng môlô ning malêing imbing môlô? Umbua wakna êng tem mî nimbuia lêkmala anông amî. Metom ôpatu be êlêm." 42 Me wakna êng heveng be hê hêndêng hetak ya lêkmala be hesopa ya, ôpêng tem nimbuia Yisu denang me gôk kambom êng hîmbî yêni vökê lêkmala anông. 25 Anô te hiwa nômkama pîk sapêng hîlôk pîk me hevong be helowaling kambom. Metom metom hêndêng wakma ya lêkmala hêv yak, me ya Yisu hethang gôk lêléik êng lêklokwang me hevong nômkama takêng tem nêngêv yêni livung bisê vo wakna êng be hivutak mavî me hêv êndêng lambô nimbuia lêkmala anông? 26 Me anô te moma vo ya hethak lojpbô. 43 Me avîlanô sapêng ipindik kambom lêk yînîng ambô be wakma Anô Ya Nakandung hele hethak Wapômbêng ya lêklokwang êng. Hêndêng hêlêm hiving ya danda lêkmanging lêk Lambô ya me wakma êng me avîlanô sapêng lenjing êv bêng anông anjêla matheng ining, me tem yêni moma vo ôpêng hethak nôm takatu be Yisu hevong. Me Yisu henang bêng yom. 27 Ya hanang avanông êndêng môlô nena ethak ya ja hîndöng nena, 44 "Môlôndarjô ambô ti Wapômbêng ya lêkliriyak bêng tem nêlêm. Me môlô be tem ya nang katôyang. Anô te tem netak Anô Ya vi atu be ova long iti tem ômô lêkmala denang me Nakandung îndôk ya ñakyo bahenjing." 45 Metom ônjgô nôm êng imbing." 28 Yisu henang ambô êng ya ja hîndöng îthông ambô êng ya ondong paling, yôv me wak bahevi be lahavôlô hele be hê. Me hiwa vîmbê nena ambô êng ya ondong me hîmô kapô. Pita lo Jon me Jems be loho ethak dum te be hê vo Lék êkô enang ingik yêni ling vo nenang ya ondong netengmek. 29 Yisu hetengmek denang me thohav bêng êndêng loho. 46 Me Yisu ya ja hîndöng îkoki lo ma hivutak yanda be ya kwêv hivutak thapuk hîtôm nena loho ali alête me nimbutak anô nimung vo loho. damak êv. 30 Me bôlôtom oyang me anô lokwanji 47 Metom Yisu heyala loho ning auk êng be hiwa lêk danda lêkmanging éyôva be enang ambô hiving sêik yaôna te be hîting eva bidong yêni da. 48 Me yêni. Yang me Moses me yang me Elaija. Thêi nang henang ethak loho nena, "Ôpatu be hiwa sêik nate ambô hiving Yisu hethak nôm takatu be Yisu tem bêjiti thô hethak yînîng athêng me hîtôm hiwa ya nembung be ningik anông îmô Jelusalem endebe thô. Me ôpatu be hiwa ya thô me hîtôm hiwa ôpatu netak pîk iti bini. 32 Me Pita hiving Jon lo Jems be hêv ya be ya halêm thô hiving. Me ôpatu be malenjing eyang be êkthôm. Metom iviyô me éyê hetaving i hele be yaônalék hîmô môlô lîvông ditu Yisu ya danda lêkmanging lêk anô yi eva hiving yêni. hivutak anô nimung vo môlô." 49 Me Jon enang 33 Me thêi ê vini me Pita henang ethak Yisu nena, nena, "Anômbêng, yoô yê anô te hêv gôk kambom vê "Anômbêng, mavî anông vo lêk aômô long iti. Tem hethak yong athêng. Metom yêni me mî aô te amî, yoñndav melak lêkköpik lokwanjô, te vo ong me te vo be ditu yoô nang vo netak ku êng." 50 Metom Yisu Moses me te vo Elaija." Pita hîthông nena henang henang nena, "Dô ombo yêni thing andô. Ôpatu be mî ambô alête bêng. 34 Pita henang ambô denang me hîpôlik ethak môlô amî, ôpêng me heva hiving môlô." mavông te hêyô be heva loho thing be êkô kambom. 51 Wakma Wapômbêng tem nimbuia Yisu bini leng me 35 Me ambô te hêlêm nang mavông êng kapô nena, lêk bidong, êng me yêni latom vo ni Jelusalem. 52 Me "Diti me yînîng Wakna be bôk ya hatôk yêni yôv vo yêni hêv anô doho be ê melak te hêk Samalia vo nembung yînîng ku, be ditu ondanjô ya ambô." 36 epesang nômkama imung vo yêni. 53 Metom avîlanô Ambô êng hivutak yôv me loho yê Yisu yom lêk heva. long êng êndô imbuia yêni thô vîmbê nena eyala Pita lo Jon me Jems mî enang hêndêng anô te hethak nena yêni hê vini Jelusalem. 54 Ya ja hîndöng yi nôm takatu be êyê lo elanjô amî. 37 Hiviyô heyang Jems lo Jon éyê nôm êng be enang ik yêni ling nena, me Yisu loho tak dum me loho lôk be ê me avîlanô "Anômbêng, yeindam amela nang leng be nîndôk bêng anông ê épôm yêni. 38 Me ja takêng te helam ethang loho mesa?" 55 Metom Yisu hik i lîlîng me nena, "Kîdônga, ya hapetenak ong vo nôngêv yînîng hethang thêi. 56 Me loho ê melak yang. 57 Loho veng wakna livung, vîmbê nena yînîng wakna tom yom. londjânlê be ê me anô te henang ethak Yisu nena, 39 Be gôk kambom te thak hekakô yêni me bôlôtom "Long nômbêng atu be hô me tem ya sopa ong." 58 oyang me hesariyak be helowaling be apôk thapuk Me Yisu henang viyang nena, "Avung yatap ining hivutak ambôlêk. Gôk êng hivuling yêni lijköpik pîk ambuang îmô me menak ining unak îmô, metom kambom anông me mî thak hetak yêni doke amî. 40 Anô Ya Nakandung atu me ya long ninjêk mî." 59 Bôk ya hapetenak yong ja hîndöng lêklokwang vo Me Yisu henang ethak anô yang nena, "Nosopa ya." êngêv gôk kambom êng vê, metom loho mî hîtôm Metom ôpêng enang nena, "Anômbêng, notak ya amî." 41 Me Yisu henang viyang nena, "Môlô avîlanô vo ya nandav wakamik yôvêm." 60 Me Yisu henang bôlô tiêng mî ôêv iving be osopa lonjdarjê thêthôp ethak ôpêng nena, "Notak ja dôhôlörjing bôk ema amî! Wak vithê tem ya mô imbing môlô be yambua yôv vo loho da endav ining ñama. Me yong ku me

nu nang Ambô Mavî bêng ethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng." 61 Me anô yang enang ethak Yisu nena, "Anômbêng, tem ya sopa ong, metom notak ya vo ya nang ya leng mavî êndêng yînîng avîlanô yôvêm." 62 Me Yisu henang viyang nena, "Ôpatu be heveng lorjdanlê be hik mandaluk lîlîng, ôpêng mî hîtôm nembong Wapômbêng ya lêklinyak bêng ya ku mavî yang amî."

10 Yôv me Anômbêng hîtôk avîlanô vi hîtôm 72 be

hêv loho yiyyi imung be ê hêndêng melak lóng takatu be tem yêni ni. 2 Me yêni henang ethak loho nena, "Nôm bêng anông lêk hîyôk îmô kukapô, metom ña ku tomtom yom. Be ditu môlô tengmek êndêng ku ya alang vo nêngêv ña ku bini vo ithup nôm anông. 3 Môlô nu. Ya hêv môlô be ô hîtôm boksipsip nali îmô avung yatap lîvông. 4 Me dô môlômbua vak valuseleng lêk vak me venjirkapô bokgôp imbing andô. Me dô onang waklîvông ethak anô te be okam îndôk lorjdanlê andô. 5 "Môlô yô melak te kapô me môlô nang ethak loho nena, "Wapômbêng ya lambali hîmô hiving môlô." 6 Anô lambali te hîmô melak êng, êng me môlô ning ambô mavî êng tem nîmô imbing yêni. Me mî, êng me tem ambô êng nîmôbôlêm vo môlô da ethak lorjbô. 7 Me môlô mô melak êng yom. Me ongwang be unum nôm takatu be êv hêndêng môlô yom hîtôm môlô ning ku ya vuli. Me dô môlô nu thak melak viyang mayaliv andô. 8 "Môlô yô melak lóng te be iwa môlô thô be êv nôm hêndêng môlô, êng me ongwang. 9 Me môlômbong loho ning avîlanô lêk kômbôk imbutak mavî me môlô nang bêrjiti, "Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk hêlêm bidong vo môlô." 10 Metom mî iwa môlô thô amî, êng me môlô nu me ombo lorjdanlê be môlô nang nena, 11 "Môlô ning melak lóng ya limbalôm atu be hîmô yoô venjing kapô me yoô ik vê hîlôk môlô malemim vo ningik thô nena môlôvong kambom. Metom lemim êngêv katô vîmôbê nena Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk bidong." 12 Ya hanang ethak môlô nena waklavông atu be Wapômbêng tem nembong ambô ethak avîlanô me avîlanô long atu be mî iwa môlô thô amî, loho ning maléing me tem nîmbô thak vo avîlanô kambom nang Sodom. 13 "Alitaknena, môlô avîlanô Kolasin lo Betsaida! Bôk môlô yê nôm thamtham lomaloma. Metom bôk yambong nôm thamtham takêng îmô Taia lo Saidon lîvông, ketheng oyang me tem irjik kwêv kambom lêk ethav amela kambôk ethak lurjinkwandôk be ende kapôlônjing lîlîng. 14 Waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelalîlîng, êng me môlô ning maléing tem nîmbô thak vo avîlanô Taia lo Saidon ining!" 15 Me môlô avîlanô Kapenaom, tem êngêv môlô ning

athêng ling ethak leng mesa? Mî, tem môlôndôk bunu ña ema ning long!" (Hadës g86) 16 Yisu henang ethak ya ña hîndông nena, "Anô te helanjô môlô ning ambô, êng me ôpêng helanjô yînîng ambô hiving. Me anô te hele dôm lîlîng hêndêng môlô, êng me yêni hele dôm lîlîng hêndêng ya hiving. Me anô te hele dôm lîlîng hêndêng Ôpatu be hêv ya be ya halêm hiving." 17 Avîlanô 72 takatu îvôlêm ethak lorjbô me lejeng mavî bêng anông be enang nena, "Anômbêng, hethak yong athêng me gôk kambom elanô yoô ning ambô be esopa." 18 Me Yisu henang nena, "Ya hayê Sakdang hêv yak hîlôk leng hîtôm damak. 19 Ondañô. Bôk ya hêv lêklokwang hêndêng môlô yôvo môlômbak bôyîv lêk ñalivang pesa. Me môlô hîtôm okav Sakdang ôpatu be môlô ning ñakyo ya lêklokwang sapêng li. Me nômate mî hîtôm nimbuling môlô amî. 20 Me dô môlô lemim mavî bêng anông be onang nena gôk kambom elanô môlô ning ambô andô, metom môlô lemim mavî ethak Wapômbêng bôk hekavu môlô ning athêng yôv hêk melak leng." 21 Yôv me Lovak Matheng hevong Yisu kapô mavî be henang nena, "Wakamik, ong me pîk lo leng ya alang! Lêk huvung yong auk vo ña auk bêng me huik thô hêndêng ña takatu be îtôm sêiknena. Be ditu ya hêv yong athêng ling! Wakamik, avanông ong da hosopa yong lem hiving be ditu hovong bêng." 22 "Wakamik bôk êv nômkama sapêng hêndêng ya yôv. Me anô te mî heyala Nakandung atu katô amî, me Wakamik yom. Me anô te mî heyala Wakamik katô amî. Me Nakandung lêk ña takatu be Nakandung la hiving ningik lambô thô êndêng loho yom." 23 Me Yisu hik i lîlîng be henang ethak ya ña hîndông yom nena, "Wapômbêng hevong mavî hêndêng môlô be môlô yê nôm takiti. 24 Ya hanang ethak môlô nena sêmbôk me plopet lêk king bêng anông lenjing iving injê nôm takiti be lêk môlô yê, metom mî eyê amî. Me lenjing iving endanô ambô takiti be lêk môlô lanjô, metom mî elanô amî." 25 Wak te me anô lêk auk ethak ambô balambung te hiviyô heva vo neyek Yisu be henang nena, "Kîdônga, tem yambong ômbête vo yambua lêkmala îtôm wak nômbêng iti sapêng?" (aiônius g166) 26 Me Yisu henang ik ôpêng ling nena, "Ambô balambung henang bisête? Me hosam ambô êng be hoyala bisête?" 27 Me ôpêng enang viyang nena, "Lem imbing Anômbêng yong Wapômbêng injêk ong kapôlôm lêk dôhôlôm me lêklokwang lêk yong auk sapêng. Me lem imbing yong avîlanô môlô hîtôm lem hiving ong da." 28 Me Yisu henang nena, "Avanông. Nombong bêng me tem numbunga lêkmala." 29 Metom hevong vo avîlanô injê nena yêni me anô auk mavî be ditu henang nena, "Yînîng avîlanô môlô

me ḡa sēla?" 30 Me Yisu henang viyang nena, "Anô êndêng yoô îtôm wak nômbêng iti. 4 Me notak yoô te hetak Jelusalem me hivup hîlôk be hê Jeliko. Êng ning kambom vômbê nena thak yoôtak avîlanô vi ning me ḡa vanî éyê yéni be ik inda kambom anông be kambom takatu be evong êndêng yoô. Me dô notak hemayak hêk londarjlê me iwa ya nômkama vanî be yoôndôk nôm takatu be tem neyek yoô andô." 5 Yôv ê. 31 Hêndêng waklavông êng yom me anô hîmbôk me Yisu henang ambô dôhô te hêndêng loho nena, da te hesopa londarjlê êng ivup îlôk be hê. Me hêyê "Bîlvông bing te me hô hêndêng yong anô môlôô ôpêng, metom hivup îlôk londanjlê vi hele be hê. 32 te ya melak be honang nena, 'Aiyang, yînîng anô Bêng yom me anô ondong Livai te hivup îlôk londanjlê môlôô te hêlêm nang long déim be lêk hîmô yînîng tomêng yom hele me hêyê ôpêng, metom hivup îlôk melak be hema vo la be ya nôm mî. Be hîtôm nôngêv londanjlê vi atu hele be hê. 33 Yôv me anô Samalia te polom lokwarjlô vo ya mesa?" 7 Me yong anô môlôô hivup îlôk londanjlê êng hele me hêyê ôpêng be lahiki. atu hîmô ya melak kapô tem nenang viyang nena, 34 Be ditu yêni hê hêndêng ôpêng me hengathô waing 'Dô nungik ya ling andô. Lêk yoô ik melak ambôlêk lêk wel hethak ya palê me hithum. Yôv me hiwa thing be aêkthôm yôv be tem mî yambiyô be yangêv ôpêng be hetak hêyô hîmô ya bokdonki me helom be nômate êndêng ong amî.' 8 Yêni hêndô nêngêv ya hê melak vathi te me yêni da heyanging. 35 Hiviyô anô môlôô livung. Metom ya hanang ethak môlô nena heyang me hêv valuseleng silva yi hêndêng melak ôpêng enang ik yang êng ling lômbôlông, êng me alang be henang nena, 'Noyanging anô tî mavî. Me tem moma be nimbiyô me nêngêv nôm îtôm datu valuseleng iti mî hîtôm amî be wakma atu ya havôlêm be henang ik yêni ling. 9 "Bêng yom me ya hanang be hotak doho éyômô long hiving, me tem ya wê ethak môlô nena, onang ingik Wapômbêng ling me yong valuseleng takêng viyang." 36 Yisu henang tem nêngêv êndêng môlô. Me othalo nômate me tem ambô dôhô êng yôv me henang ik anô lêkauk ethak ôpôm nôm êng. Me upindinding melak ambôlêk me balambung êng ling nena, "Lem hêv bisête? Ôpatu be tem ningik kê vo môlô. 10 Vômbê nena ḡa takatu ḡa kambom ik me loho alialê ditu hîtôm ya anô môlôô be enang ik Wapômbêng ling me tem imbua. Me te?" 37 Me anô lêkauk ethak balambung atu henang ethalo nômate me tem êpôm, me ipindinding melak viyang nena, "Ôpatu be hêv kapô hêndêng yêni." Me ambôlêk, me tem ningik kê vo loho. 11 "Môlô sêiknena Yisu henang ethak ôpêng nena, "Nu me nombong ning lami, nalum henang ik ong ling vo ninjang alim bêng yom." 38 Yisu lêk ya ḡa hîndông eveng be ê ḡanam me tem nôngêv bôyîv kambom te êndêng yêni me Yisu hêyô melak lông te be hê. Me avî te be mesa? Mî! 12 Mena henang ik ling vo ninjang menak ya athêng nena Mata hiwa Yisu thô be hê hîmô ya daluk, êng me tem nôngêv nyalivang te mesa? Mî! 13 melak. 39 Me Mata yang molok Malia hîmô bidong Môlô avîlanô kambom, metom thak môlôyala ôngêv vo Anômbêng va be helanjô ya ambô. 40 Metom nômkama mavî mavî hêndêng nalumi. Bêng be môlô Mata lahiki ethak yêni yom evong ku bêng anông ning Kamik atu be hîmô melak leng eyala katôyang vo hepesang nôm. Êng me yêni hê hêndêng Yisu îvô ethak vo môlô ning katik lo kamik, be ditu tem me henang nena, "Anômbêng, lem hêv bisête? Ya nêngêv Lovak Matheng êndêng ḡa takatu be enang ik havong ku bêng anông me yînîng aiyang molok mî yêni ling." 14 Wak te me Yisu hêv gôk kambom vê hêk hêv ya livung doke amî. Be ditu nonang ethak inda anô ambôlêk putup te. Me gôk kambom êng hetak vo nêlêm êngêv ya livung." 41 Metom Anômbêng anô êng be hê me anô ambôlêk putup êng enang henang viyang hêndêng inda nena, "Mata, Mata, ambô be avîlanô bêng anông êyê be esong kambom. bisête be lem ik ong be kapôlôm maléing hethak 15 Metom avîlanô doho enang nena, "Gôk kambom nômkama lomaloma bêng anông? 42 Nômate yom ining anômbêng Belsebul hêv lêklokwang êndêng ditu nômbêng be Malia lêk la hiving vo nimbua me lêk Yisu, be ditu hêv gôk kambom vê hêk avîlanô." 16 Me iwa nôm êng yôv, be anô te mî hîtôm nimbua nôm loho vi evong vo eyek Yisu be enang ik yêni ling nena, êng vê injêk yêni amî."

11 Wak te me Yisu heteng mek îmô bôte. Heteng mek yôv me ya ḡa hîndông te henang ethak yêni nena, "Anômbêng, nôndông yoô vo yoô teng mek îtôm sêmbôk be Jon îndông ya ḡa hîndông." 2 Me Yisu henang nena, "Môlô teng mek bêjiti, "Wakamik, nombong yong athêng injêk matheng. Me yong lêkliriyak bêng êlêm. 3 Me nôngêv nôm

nombong nôm thamtham te vo ningik thô ethak yoô nena Wapômbêng êv ong be hôlêm." 17 Metom Yisu heyala loho ning auk be henang ethak loho nena, "Avîlanô melak lông te evak i kê hê ondong yi be evong vovak, êng me melak lông êng tem nêngêv yak. Me avîlanô ondong te evak i kê hê ondong yi, êng me ondong êng tem nérgêv yak bêng yom. 18 Me Sakdang ya gôk kambom evak i kê hê ondong yi, êng me Sakdang ya lêklokwang thak heyanging

nômkama tem nemba manjeng amî. Ya hanang ambô hêlêm nang pîk ya dang vo nendañô Solomon ya ti vòmbê nena môlô nang nena ya hêv gôk kambom auk mavî. Ondanjô! Anô te hîmô long iti me bêng vê hethak Belsebul ya lêklokwang. 19 Môlô nang vo Solomon. Metom môlôndô ondañô ya ambô. nena ya hêv gôk kambom vê hethak Belsebul ya Bêng be waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lêklokwang. Me opaléte hêv lêklokwang êndêng môlô lelaflîng me Siba ning avî king éng tem nenang môlô ning avîlanô be loho êv gôk kambom vê? Belsebul ning kambom thak môlô seng ambô bêng. 22 Me mesa opalé? Mî! Môlô da ning avîlanô ik thô nena sêmbôk be avîlanô Ninive elanjô Jona ya ambô be ele môlô ning ambô me lêkwgak. 20 Wapômbêng da kapôlônjing lîlîng. Me anô te lêk hîmô long iti me bêng hêv lêklokwang hêndêng ya be ya hêv gôk kambom vo Jona. Metom môlôndô ondañô ya ambô. Bêng be vê hêk avîlanô. Be ditu oyala nena Wapômbêng ya waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelaflîng me lêklinyak bêng lêk hêlêm îmô môlô lîvông yôv. 21 "Anô tem avîlanô Ninive emba be enang môlô ning kambom lêklokwang te hîtôm Sakdang hevalong nômkama takêng bêng. 23 "Anô mî thak êtôm lam be ivung vovak be heyangging ya melak, éng me ya nômkama hîmô long kapô mena îsîk thing ethak wîng amî, mî. tem nîmô mavî. 22 Metom anô te ya lêklokwang Loho thak êthôkêng eva yêing vo avîlanô takatu be bêng anông vo ôpyang éng hîtôm Wapômbêng hêyô éyô melak kapô éng tem injê danda. 24 Malemdaluk be hevong vovak hiving ôpêng hele be hîmô yêni me hîtôm lam vo hêv danda hêndêng lemvim kôpik. li, éng me tem niimbua ôpêng ya nômkama vovak Me malemdaluk mavî me tem danda injêk lemvim takatu be hêv ivung nena nôm takêng tem nembung kôpik sapêng. Metom malemdaluk kambom me tem be nimbutak lêklokwang. Be ditu ôpatu be lovak me momajaning bêng injêk lemvim kôpik sapêng. 25 Be tem nîmbî yang atu be hêv yak ya nômkama tham. ditu noyangging ong katô. Endekeme nosong nena 23 "Anô te mî hêv ya livung be yêirgik vovak imbing danda hîmô ong kapô, metom mî momajaning îmô Sakdang amî, éng me ôpêng heva hiving Sakdang be kapô. 26 Me danda hêk lemvim kôpik sapêng me thêi vong vovak hiving ya. Me anô mî hêv ya livung momajaning mî hêk bôte amî, éng me lemvim kôpik be hithup avîlanô hêlêm bidong vo Wapômbêng amî, sapêng tem nimbutak danda îtôm lam hêv danda éng me hîtôm hindining loho be îsôv mayaliv. 24 "Gôk hêndêng ong." 27 Yisu henang ambô yôv me Palisi lêlêlik hetak anô te, éng me hê heveng long thiliv vo te henang ik yêni ling vo ninjang nôm imbing inda. nethalo long mavî te vo niimbua lovak îmô. Be mî Éng me Yisu hê hêyô vo ôpêng ya melak kapô be hêpôm long te amî, éng me tem nenang nena, 'Dô heyang nôm hîmô ya balê. 28 Me Palisi éng éyê me yandena melak sêmbôk atu be ya hamô ethak Yisu hîlôk îmô vo ninjang nôm me mî hithik bang lojbô.' 29 Me hêyô be hêyê nena melak éng lêk îthî hîtôm Palisi ning kombom amî. Éng me yêni hesong be epesang be hivutak mambung anông. 26 Éng me kambom. 29 Me Anômbêng enang ethak yêni nena, tem ni vo nethalo gôk bahevi be lahavôyi takatu be "Môlô Palisi thak vökîng keyek lêk belev vindôm yom, ining kambom hîvô hethak vo yêni ya be niimbua loho metom môlô kapôlômim hêyô thing ethak kombom imbing vo imbutak éyô melak êng kapô ethak lojbô kambom lêk malerjing dañtang. 40 Môlô ja molo. be îmô. Éng me ôpêng tem nîmô kambom anông Wapômbêng hepesang vi yêing lêk vi kapô hiving. Be vo bôloyang sêmbôk." 27 Yisu henang ambô takêng ditu môlômbôkîng kapôlômim imbing me mî bahemim îmô denang me avî te hîmô avîlanô nômbêng éng yom amî. 41 Metom môlô ning nômkama takatu be lîvông be helam nena, "Mavî vo avî atu be hevathu hîmô belev kapô me môlôngêv êndêng ja nômkama ong be hêv sum êndêng ong, nîmô lêk la mavî." 28 mî vo nêngêv loho livung. Môlombong bêng me tem Metom Yisu henang nena, "Avanông, metom mavî môlô ning nômkama sapêng îmô mambung mavî bêng anông vo ôpatu be helanjô Wapômbêng ya injêk Wapômbêng mandaluk. 42 "Alitaknena vo môlô ambô be hesopa." 29 Avîlanô bêng anông êlêm Palisi! Vovang bêng tem népôm môlô. Thak môlô be êlêm. Loho éyô vo Yisu me henang ethak loho thup nôm takatu be thak hevong nôm vathing be uiik nena, "Avîlanô bôlô tiêng me avîlanô kambom. Loho tham hê ondong lauming be ôyê ondong te hêndêng nang vo yambong nôm thamtham vo niñgik thô nena Wapômbêng hîtôm da. Môlôvong nôm yaôna éng me Wapômbêng bôk hêv ya be ya halêm, metom tem mavî, metom ôyê yak ethak ombong nôm bêng îtôm mî. Loho tem injê Jona ya lavuning yom. 30 Sêmbôk kombom théthôp êndêng avîlanô lêk lemvim imbing atu me Jona hivutak îtôm lavuning te vo avîlanô Wapômbêng anông. Be ditu dô ombong kombom Ninive éyê. Me lêk iti me Anô Ya Nakandung atu tem mavî yang me otak yang andô. 43 "Alitaknena vo môlô nimbutak bêng yom vo avîlanô bôlô tiêng injê. 31 Palisi! Vovang bêng tem népôm môlô. Môlô lemvim "Sêmbôk me Siba ning avî king hetak ya long me ivung ômô balê mung îmô melak yeng kapô lêk lemvim

iving avîlanô etaving i be enang nena, 'Waklîvông auk lomaloma hîmô kapôlônjing. Nôm êng me hîtôm mavî,' êndêng mólô îndôk long ethak tom lîlôk. 44 yis be tem nêmbôv avîlanô bêng anông. 2 Nôm "Alitaknena vo mólô! Vovang bêng tem népôm mólô. takatu be hivunji hék long kapô me tem nimbutak Mólô lêlêik îtôm anô hemâ te atu be bôk elav bôbê be yéing. Me ambô takatu be hivunji me tem avîlanô avîlanô mî eyala kalang êng amî. Be ditu loho êyôva sapêng eyala. 3 Bêng be ambô takatu be mólô nang viling be ivutak lêlêik hék Wapômbêng mandaluk. hêndêng bîlîvông me tem avîlanô endarô êndêng Bêng yom me avîlanô thak esopa mólô, metom mî lêkwak. Me ambô takatu be mólô nang thîkôthik eyala nena mólô da me kapôlômim lêlêik kambom hîlôk melak kapô, êng me tem emba melak vôv be amî." 45 Kídôrja balambung te helanjô ambô êng me endam bêng ini yéing. 4 "Yînîng avîlanô, ya hanang henang ethak Yisu nena, "Kídôrja, honang ambô ethak mólô nena dô ôkô avîlanô andô. Loho hîtôm êng êndêng Palisi me huik yoô susu hiving." 46 Me ingik lemvim kôpik yom vônô. Me heveng yam me Yisu henang nena, "Alitaknena vo mólô ja lêk auk tem mî hîtôm embong nômate amî. 5 Metom tem ethak ambô balambung! Vovang bêng tem népôm yangik ôpatu be tem mólô kô inda thô. Ôpêng me mólô imbing. Mólô êv balambung lomaloma bêng Wapômbêng yom. Yêni hîtôm ningik anô te vônô anông êndêng avîlanô vo esopa. Balambung takêng yôvêm me nîmbî ôpêng îndôk amela lêkmala. Be ditu me hîtôm vak maléing vo loho. Metom mî mólô da ya hanang ethak mólô nena ôkô Wapômbêng yom. ônjêv loho livung doke amî. 47 "Alitaknena vo mólô! (Geenna g1067) 6 "Avîlanô thak êv vuli menak yaônena Vovang bêng tem népôm mólô. Limbumi bôk ik plopet hethak valuseleng lêkma yi. Metom Wapômbêng mî bêng anông vônô me mólô lav melak êyô ining kalang hîtôm langêv menak takêng te thing amî. 7 Avanông takêng vôv be oyanging dendaung. Mólôvong bêng bing, bôk yêni hiwa mólô sapêng kwandôk jaung thô be hik thô nena mólô lôk ethak limbumi ning bôk le yôv. Bêng be mólô me bêng vo menak be ditu dô mólô long takatu be bôk evong. 49 Be ditu Wapômbêng kô andô. 8 "Ya hanang ethak mólô nena opalê atu be anô lêkauk bêng bôk henang bênjiti, 'Tem yangêv henang ethak avîlanô nena yêni me yînîng, me Anô plopet lêk aposol bêng anông êndêng loho, metom Ya Nakandung atu tem nenang emba Wapômbêng loho tem embong kambom êndêng doho me doho mandaluk be anjela endanô nena, 'Ôpêng me yînîng.' tem ingik vônô.' 50 Bêng be avîlanô bôlôti tem imbua 9 Me ôpatu be henang ethak avîlanô nena hêndô vovang bêng ethak plopet takatu be limi bôk ik vônô ya, me tem ya nang emba Wapômbêng mandaluk hêndêng waklavông Wapômbêng epesang pík hele be anjela endanô nena, 'Ya hathông ôpêng paling.' be hêyô lêk. 51 Plopet mung atu be ik vônô me Abel 10 Me anô te henang ambô kambom hethak Anô me ik bêng ethak be hêlêm hele be hêyô Sekalaia Ya Nakandung atu, me tem Wapômbêng êngêv me yandang. Ik yêni vônô hék melak matheng lêk ôpêng ya kambom vê. Metom anô te hêyê Lovak alakdala îmbôk da lîvông. Ya hanang avanông ethak Matheng ya ku be henang ambôma hethak nena, mólô nena vuli kambom hethak bôk le long takêng 'Diti me Sakdang ya ku,' êng me Wapômbêng tem mî tem népôm avîlanô bôlô tiêng. 52 "Alitaknena vo mólô nêngêv ôpêng ya kambom êng vê amî. 11 "Avîlanô ja lêk auk ethak ambô balambung! Vovang bêng tem evalong mólô hék be iwa ê êyô melak yang mena népôm mólô. Mólô bôk okaliv iyam melak ambôlêk etharjang mólô heva ja bênbêng malejing mena ja imbua auk mavî ethak Wapômbêng hê. Me mólô da lêk athêng bêng malejing, êng me dô mólô kô be thak ôndô ôyô long êng kapô bunu, metom wakma lemid êngêv nena, 'Tem yoô nang bisête?' mena avîlanô vi evong vo êyô kapô bini me thak mólô va 'anang viyang bisê?' Mî. 12 Hêndêng wakma êng long thing vo loho." 53 Yôv me Yisu hetak melak yom me Lovak Matheng tem nêngêv auk êndêng êng me kídôrja ambô balambung lêk Palisi lenjing mólô be onang." 13 Anô te heva avîlanô nômbêng ñanja kambom be enang ik yêni ling hethak ambô atu lîvông me henang ethak Yisu nena, "Kídôrja, lomaloma. 54 Loho vong bêng vo embatek yêni be wakamik bôk ema yôv be ditu nonang ethak aiyang henang ambô te bidoho, êng me tem embalong inda bêng vo nîmbî wakamik ya nômkama tham ni ondong jêk vo nembong ambô.

12 Hêndêng wakma êng me avîlanô bêng anông bomang ethak tom be êyô eva venjing long. Me Yisu henang ethak ya ja hîndông nena, "Mólô yanging am ethak Palisi ning kombom kambom. Loho thak evong îtôm ja mavî hîmô avîlanô lîvông, metom

ethak mólô nena dô ôkô avîlanô andô. Loho hîtôm ingik lemvim kôpik yom vônô. Me heveng yam me Yisu henang ethak mólô nena opalête hîtôk ya vo yambutak mamu ning jas?" 15 Me Yisu henang ethak avîlanô nena, "Mólô yanging am katô vo dô malemim dajtang ethak nômkama lomaloma andô. Anô te hiwa nômkama bêng anông metom yêni da mî hîtôm nimbu la lêkmala ethak ya nômkama takêng te

amî." 16 Yôv me henang ambô dôhô te hêndêng loho nêngêv nôm takêng sapêng êndêng mólô imbing. 32 nena, "Anô lêk valuseleng bêng te ya nôm ik anông "Mólô boksipsip ondong yaôna, dô mólô kô andô. bêng anông heveng kukapô. 17 Êng me yêni henang Mólô ning Kamik la mavî vo nêngêv ya lêklinyak ethak yêni da nena, 'Tem yambong ômbête? Ya long bêng êndêng mólô. 33 Be ditu uwa valuseleng hethak ya tak yînîng nôm îmô mî.' 18 Me yêni henang nena, mólô ning nômkama me ôngêv êndêng ja siv. Ovong 'Bêng be dô me yambong bênjiti. Yandining yînîng bêng me tem umbua vak valuseleng atu be hîmô melak sapêng be yandav melak lêkmuk bênbêng vo wak nômbêng iti. Vak valuseleng êng me nômkama yandô yînîng nôm lêk nômkama sapêng îmô kapô. 19 kékêlô lomaloma atu be hîmô melak leng be ya Me tem ya nang ethak ya da nena, "Lêk yôv! Yînîng dang mî. Melak leng me anô te mî hítôm nimbua nômkama bêng anông hîmô be tem yangang be ya nômate vanî mena sepbidi mî hítôm imbuling nômate num me ya mô mavî yom îtôm sondakbêng nômbêng amî. 34 Vômbê nena long alê atu be mólô ning iti. Me mî hítôm yambong ku te amî." 20 "Metom nômkama kékêlô mavî hîmô, long êng yom ditu tem Wapômbêng henang ethak ôpêng nena, 'Ong anô mólô kapôlômim îmô imbing. 35 "Mólô pesang am molo! Biliwông iti me tem yambua yong lêkmala vê be ombong ku me upuk mólô ning kwak be ôtôm be nôma. Me opalê tem nimbua nômkama takatu be mólô ning lam be oyangging îmô. 36 hítôm avilanô ku hopesang vo ong da?' 21 "Bêng yom be maléing iti takatu be eyangging ining anômbêng îmô. Loho ning tem nimbutak avilanô takatu be ithining nômkama anômbêng êng bôk hê vo heyang nôm iwa avî yôvêm bêng anông vo loho da hêk pîk metom loho da me me tem nîmbôlêm ethak lonjbô. Wakma hîvô lêm ya nômkama mî hêk Wapômbêng mandaluk." 22 Me Yisu long be hipindinding melak ambôlêk me tem ingik henang ethak ya ja hîndông bêng nena, "Lêkmala melak ambôlêk kê ketheng be imbua yêni thô. 37 Me me bêng vo nôm eyang. Me lerjyng kôpik me bêng Mavî vo ja ku takatu be ining anômbêng êng hêyô vo kwêv lo thôp. Be ditu ya hanang ethak mólô nena, be hêyê nena loho îmô lîlê be eyangging yêni hîmô. dô lehim êngêv nômkama pîk lomaloma bêng anông Ya hanang avanông ethak mólô nena anômbêng êng îtôm nôm lêk thôp andô. 24 Mólô lehim êngêv menak tem nipuk ya kwak ku me nenang vo loho îndôk îmô nômbêng iti. Loho thak mî evatho nôm be iwa ya elawê balé me tem nêngêv nôm êndêng loho îtôm anông amî. Lêk loho ning melak lêk balé etak nôm anô ku te. 38 Anômbêng hele hêlêm hêndêng bilîwông îmô mî. Metom Wapômbêng thak hevakóng loho. Be bing mena lékbôk momaraning ma be hêyê ya ja ku ditu Wapômbêng la hiving mólô bêng anông hîvô mî êkthôm amî me eyangging yêni hîmô, êng me Mavî hethak vo menak be tem neyanging mólô mavî. 25 vo loho. 39 "Mólô lehim êngêv ambô ti katô. Melak te Be ditu lehim ik am ethak nômate me nôm êng ya alang helanjô ambô nena ja vanî tem ende ya mî hítôm netak wakma te oyang êyômô mólô ning melak kê, êng me yêni hêk lîlê vo ja vanî mî hítôm lêkmala long imbing amî. Mî anông. 26 Mólô mî ende melak êng kê amî. 40 Bêng be ditu mólô mî hítôm ombong nôma yaôna te bênjiti amî. Me hevong lîlê imbing, vômbê nena Anô Ya Nakandung atu tem bisête be mólô lehim ik am ethak nômkama bêng vi nendelêm êndêng wakma atu be mólô thông paling hiving?" 27 "Lemim êngêv thiling vuak. Loho ivutak be mólô pîndik kambom." 41 Me Pita henang nena, bisête? Loho thak mî evong ku lêk epesang ining "Anômbêng, hôêv ambô dôhô ti hêndêng yoô yom thôp amî. Metom ya hanang ethak mólô nena thiling mesa hôêv êndêng avilanô sapêng hiving?" 42 Êng vuak mavî takêng ining wamba leleyang hîvô hethak me Anômbêng henang nena, "Ya hanang vo ôpatu be vo King Solomon ya wamba leleyang lomaloma hevong ya anômbêng ya ku mavî hítôm anô lêkauk sapêng. 28 Bêng be Wapômbêng hêv wamba mavî bêng atu be heyangging nômkama mavî. Melak alang mavî hêndêng kamung lomaloma takatu be lêk aô hetak yêni vo neyanging ya ja ku be nêngêv nôm yê, metom yamông me tem îmbôk ethak amela. Me êndêng loho îtôm wakma atu be hítôk. 43 Me Mavî vo mólô me bêng îvô hethak vo kamung takêng, be anô ku êng hêndêng wakma atu be melak alang hîvô ditu Wapômbêng tem nêngêv wamba bêng anông lêm hethak lonjbô be hêyê nena hevong ku êng hîmô. êndêng mólô imbing. Alitaknena, mólô ning ôîv iving 44 Ya hanang avanông ethak mólô nena melak alang mî bêng amî. 29 Be dô kapôlômim ingik am be othalo êng tem netak ôpêng vo neyanging ya nômkama nena ongwang ômbê mena unum ômbê andô. 30 sapêng. 45 Metom anô ku êng la hév hêk kapô nena, Vômbê nena ja pîk thak lerjinjhiki be ethalo nôm 'Lêk bôô anông me mî yînîng anômbêng îmbôlêm takêng, metom mólô ning Kamik heyala nôm takatu ketheng amî.' Êng me hik avilanô ku me heyang nôm be mólô êvyak ethak. 31 Be ditu mólô lehim ingik am lêk hinum waing bêng anông hele be helo molo. 46 vo othalo Wapômbêng ya lêklinyak bêng, me tem Hevong bêng îmô be hîthông paling me melak alang

êyô be ôpêng îpîndik kambom. Éng me melak alang ïndôk kalaondong. 59 Ya hanang ethak ong nena tem tem nêngêv vovang bêng êndêng ôpêng me nêndô nômô kalaondong endebe nôngêv yong vuli mena inda ïmô imbing ja lijdong kôtông. 47 "Anô ku atu be heyala ya anômbêng ya la hiving metom mî hevong nômkama hîtôm ya anômbêng ya la hiving amî me tem nimbuva vovang bêng. 48 Metom anô ku atu be mî heyala ya anômbêng ya la hiving amî be hevong nômkama kambom me tem nimbuva vovang yaô. "Me avîlanô takatu be iwa nômkama bêng anông, êng me Wapômbêng la hiving lohombong ku bêng anông ethak. Me avîlanô be iwa nômkama bêng anông be eyangging, êng me Wapômbêng la hiving loho tak bêng anông êyô long imbing be embong ku bêng anông ethak." 49 Yisu henang ambô yôv me anô doho enang ethak inda nena Pailat enang be ya ja vovak ik anô Galili doho vônô hêndêng wakma atu be loho ïmbôk ining da hêndêng Wapômbêng ïmô. 2 Me Yisu henang viyang nena, "Môlô song nena anô Galili takéng ining kombom kambom hîvô hethak vo avîlanô Galili vi be ditu malêng êng hépôm loho e?" 3 Ya hanang ethak môlô nena mî anông. Môlô mî ole kapôlômim lîlîng amî, êng me malêng bêng tem népôm môlô sapêng bêng yom be oma. 4 Me anô hîtôm 18 takatu be melak déim nang Siloam hîngôlî be hik loho vônô, êng me môlô song nena loho ning kambom hîvô hethak vo avîlanô Jelusalem ining kambom e? 5 Ya ethak môlô nena mî anông. Môlô mî ole kapôlômim lîlîng amî, êng me tem malêng bêng épôm môlô sapêng bêng yom be oma." 6 Me Yisu henang ambô dôhô te bénjiti, "Anô te hevatho alokwang pik te heva ya kukapô. Me ôpêng thak hê kukapô êng lômbôlông vo ninjê nena hik anông mesa mî. Metom mî hik amî. 7 Éng me yêni henang ethak ya anô ku atu be heyangging kukapô êng nena, 'Nondanô. Hîtôm sondakbêng lokwanjô me thak ya halêm ayê alokwang iti ya va metom mî hik amî. Alokwang iti hivuling yînîng pîk iti ya thing. Be dô me nonde li.' 8 "Metom anô ku êng henang viyang nena, 'Anômbêng, notak emba sondakbêng te imbing vo ya tak pîk lék bokmajkao la ethak ondong yôvêm. 9 Be hik anông êndêng sondakbêng yang dake ma, êng me mavî. Me mî, yôv me mîng nonde li.'" 10 Sabat te me Yisu hîndông avîlanô hîlôk melak yeng te. 11 Me avî te hîmô be gôk kambom bôk hêv kômbôk hêndêng yêni be hîmô hîtôm sondakbêng 18. Avî êng dômlokwang lêkgwak kambom be mî hîtôm nemba tololak doke amî me mî anông. 12 Me Yisu hêyê yêni be helam nena, "Nôlêm." Éng me hêlêm me Yisu hetak bang hêyô hêk yêni be henang nena, "Avî, ya hêv yong kômbôk vê." Me ketheng oyang me heva tololak ethak lorjbô be hêv Wapômbêng ya athêng ling. 14 Metom anô atu be heyangging melak yeng la maning ethak Yisu hevong avî êng mavî hêndêng Sabat. Éng me anô atu henang ethak avîlanô nena, "Wak bahevi be lahvôtom me wak embong ku. Be ditu môlôlêm êndêng wak takéng vo embong môlô umbutak mavî me dô ôlêm êndêng Sabat andô." 15 Me Anômbêng henang ôpêng ya ambô viyang nena, "Môlô ja ambô yôhîng. Môlô sapêng thak opole môlô ning bokmajkao lék bokdonki ining yak

vê be ê inum janam hêndêng Sabat mesa mî? 16 gôk kambom vê be yambong avîlanô lêk kômbôk Avî ti me Ablaham lim te. Sakdang hekak yêni long mavî. Be hítôm wak lô me tem yangik yînîng ku ya hethak kômbôk hítôm sondakbêng 18. Me kambom dang thing.' 33 Bêng be yaô be yamóng be neyang, vo ya pole ya yak vê êndêng Sabat mesa?" 17 Yisu me tem yambeng yom be yana Jelusalem, vômbe henang ambô êng me ña takatu be îpôlik ethak yêni nena Jelusalem me long thak ik plopet sapêng vônô elanô be loho moma kambom, metom avîlanô sapêng hêk, be ditu kambom vo plopet ema injêk bôyang lenjing mavî hethak nôm mavî nômbêng atu be Yisu ining long! 34 "Aê Jelusalem, Jelusalem! Môlô thak hevong. 18 Yôv me Yisu henang nena, "Wapômbêng uik plopet vônô. Me ña takatu be Wapômbêng hêv ya lêkliriyak bêng me biséte be hítôm ya nang ethak hêlém me môlô uik loho hethak valu. Alitaknena! Ya ômbête? 19 Nôm êng me hítôm alokwang va yaôna havong lômbôlông vo ya thup nalumi ethak tom îtôm te. Be anô te hiwa be hevatho hîlôk ya kukapô. Yôvêm tale talêmbô hithup nali be îmô banik kapô. Metom me alokwang va êng hilumbak bêng hítôm alokwang môlôndô! 35 Ondanô! Wapômbêng tem netak môlô be menak elav ining melak hîlôk ya thanjang." 20 ning melak lóng be nîmô thiliv! Ya hanang avanông Me Yisu henang ethak lorjbô nena, "Tem ya nang ethak môlô nena môlô tem mî ônjô ya ethak lorjbô ambô dôhô alête ethak Wapômbêng ya lêkliriyak amî endebe môlô nang nena, "Wapômbêng embong bêng? 21 Nôm êng me hítôm avî te hiwa yis doke be mavî êndêng ôpatu be hêlém ethak Anômbêng ya hethak îlôk thiling bêng anông kapô me hisinqi hele be athêng!" êm."

thiling sapêng hithing bêng." 22 Yisu hê vini Jelusalem me hê hîmô melak lóng bênbêng lêk melak ondong nenanena me hîndông avîlanô heveng londanjlê. 23 Me anô te henang ik yêni ling nena, "Anômbêng, Wapômbêng tem néngêv anô tomtom yom vê injék kambom ya vuli mesa?" Me Yisu henang ethak loho nena, 24 "Môlô manjeng anông vo umbutak ôyô melak ambôlék yaôna. Ya hanang avanông bing ethak môlô nena anô bêng anông tem lejing imbing imbutak ôyô, metom loho mî hîtôm amî. 25 Yôv me melak alang tem nimbiyô be ningik melak ambôlék thing me môlô tem ombo vi yéing be upindinding melak ambôlék be ondam nena, 'Anômbêng, nungik melak ambôlék kê vo yoô.' "Metom yêni tem nenang viyang nena, 'Ya hathông môlô paling. Môlôlêm nang êsê?' 26 "Me tem môlô nang ethak yêni nena, 'Sêmbôk yoô ang be anum iving ong me hîndông yoô heva yoô ning londanjlê.' 27 Metom yêni tem nenang nena, 'Ya hathông môlô paling. Môlôlêm nang êsête? Môlô ja kambom be ombeng dang vo ya!' 28 "Me avîlanô long bôyang tem etak pîk luvuluvu sapêng me ini vo injang nôm bêng îmô Wapômbêng ya lêklinyak bêng. Êng me tem môlôngô Ablaham lo Asik me Jekop lêk plopet sapêng tem îmô long êng. Metom Wapômbêng tem néngêv môlô vê be môlô tem ondeng athêng malêng be othang viemim ondong long. 29 Ondanjô. Da eveng Yam doho tem imbutak îtôm ja imung. Me ja imung doho tem endeni be imbutak îtôm ja eveng Yam." 30 Hêndêng wakma Yisu henang ambô takêng yôv me Palisi doho êlêm me enang ethak Yisu nena, "Notak long iti be nu bôyang, vîmbê nena Helot evong vo ningik ong vônô." 32 Me Yisu henang viyang nena, "Môlô nu nang ethak avung yatap êng nena, 'Nondanjô. Yaô be yamông me tem yangêv

14 Sabat te me Yisu hê heyang nôm îmô Palisi ning anômbêng te ya melak me loho elav long manjeng vo inda. 2 Me anô te lijkôpik hithing kambom be hîmô bidong oyang vo Yisu. 3 Me Yisu henang ik Palisi lêk ña lêk auk ethak ambô balambung ling nena, "Hítôm aômbong ña lêk kômbôk mavî êndêng Sabat mesa dô?" 4 Metom loho bonong yom. Éng me hiwa anô kômbôk éng be hepesang inda hivutak mavî me hetak be hê. 5 Me Yisu henang ethak loho nena, "Môlô ning séik te mena bokmañkao te ma hêv yak îlôk lovang êndêng Sabat me tem môlô nu ketheng vo ondandi imbutak yéing mesa mî?" 6 Metom loho mî hítôm enang ambô éng viyang amî. 7 Yisu héyê avilânô élêm vo injang nôm me loho ê îlôk îmô ña bênbêng ining long thak îmô yom. Éng me yéni henang ambô dôhô te hêndêng loho nena, 8 "Anô te hengambahôm nôm hiwa avî be helam ong me dô nundôk ômô ña bênbêng ining long andô. Endekeme loho bôk îtôk long éng yôv vo anô lêk athêng bêng te hîvô ethak vo ong. 9 Me wakma nôm ya alang héyô me tem nenang ethak ong nena, 'Ong vê vo ôpiti tem nimbuia yong long.' Éng me tem ong moma kambom be nundôk ômô ña athêng mî ining long. 10 Bêng be anô te helam ong be hô vo nongwang nôm, éng me nômô vindôm anông. Hovong bêng me nôm alang tem nêlém enang nena, 'Aiyang, nôlém ômô imbing ña bênbêng.' Yéni da hevong bêng me tem nimbuia athêng bêng injék ña nômbêng atu be élém eyang nôm éng malenjing. 11 Anô te hêv ya athêng ling me Wapômbêng tem netaving ôpêng. Metom anô te hetaving i hele be yaôna me Wapômbêng tem nêngêv ya athêng ling." 12 Me Yisu henang ethak melak ya alang nena, "Hovong vo nôpôpêk

nôm bêng me dô nondam yong avîlanô môlôô lêk lambô lo talêmbo me yanavî lêk nali me viyanjî lêk yong lêkma me avîlanô lêk valuseleng bêng yom livi me ya lêkmala hiving amî, yêni mî hîtôm nîmô andô. Hovong bêng me yôvêm ketem endam ong ïtôm yînîng anô ya handông te amî. 27 Me ôpatu be be nu loho ning melak me tem êngêv yong nôm mî hiwa ya alovalasing be hesopa ya amî, yêni mî viyang bêng yom. 13 Metom waklavông hôpôpêk hîtôm nîmô ïtôm yînîng anô ya handông te amî. 28 nôm bêng, êng me nondam ja siv lêk ja bahenjing "Môlô ning anô te la hiving nendav melak déim bêng lo venjing kambom lêk ja imuving me ja malenjing te, êng me tem nîmô be langêv katô êm nena hîtôm pusip. 14 Da takatu be mî hîtôm êngêv yong nôm nendav melak êng be ningzik thing mesa mî. 29 Me mî viyang amî. Êng me tem mavî vo ong, vîmbê nena la hêv bêng amî me tem nendav landîng yom me mî heveng Yam me Wapômbêng tem nêngêv yong nôm hîtôm ningzik thing amî. Me avîlanô sapêng tem injê êng viyang êndêng waklavông atu be avîlanô thêthôp be emalik ethak yêni 30 be tem enang nena, 'Helav iviyô hethak lorjôb hêk qama.' 15 Anô te atu be landîng yom me mî hîtôm ningzik melak thing amî! 31 heyang nôm hîmô hiving Yisu helanjô ambô êng me "Me king te la hêv nembong vovak imbing king yang, henang ethak Yisu nena, 'Mavî vo avîlanô takatu be êng me tem nîmô be langêv katô êm, vîmbê nena ya tem injang nôm bêng îmô Wapômbêng ya lêklinyak ja vovak hîtôm 10,000 yom be hîtôm ningzik vovak bêng kapô.' 16 Me Yisu henang viyang nena, 'Anô imbing king yang atu be ya ja vovak ïtôm 20,000 te hevong ya nôm bêng te be hêv ya anô ku te be mesa mî. 32 Me heyala nena yêni mî hîtôm amî, êng hiwa ambô hê be vo avîlanô bêng anông. 17 Wakma me tem nêngêv ambô ni vo king yang atu be hîmô ôpêng epesang nôm yôv me hêv ya anô ku atu be déim denang vo thêi pesang ambô vo vovak dô. 33 hê hethak lorjôb hêndêng avîlanô takatu be bôk hêv "Me bêng yom, môlô te mî hele dôm lîlîng êndêng ambô yôv vo nenang ethak loho nena, 'Môlôlém. ya nômkama sapêng amî, êng me ôpêng mî hîtôm Lék yoô pesang nômkama sapêng yôv.' 18 "Metom nîmô ïtôm yînîng anô ya handông te amî. 34 "Mamik avîlanô takêng mî esopa ya ambô amî. Be ditu anô me nôm vathing mavî. Metom wakma thilimbung be te henang nena, 'Lék ya hêv kukapô bôte vuli yôv ya vathing hêv yak, êng me tem aômbong bisête vo be tem yana vo yanja. Alitakna, ku êng evalong vathing ethak lorjbô? Mî anông. 35 Bêng be ya ku lêk ya long be ditu hîtôm notak ya?' 19 "Me anô yang mî be dô me okaliv ini. 'Bêng yom me môlô ja lêk henang nena, 'Lék ya hêv bokmanjka lauming vuli lîjndong me ondanjô ambô tiêng katôyang!'

vo embong yînîng ku be tem yana vo ya yek loho vo yanja. Alitakna, ku êng evalong ya long be ditu hîtôm notak ya?" 20 "Me anô yang henang nena, 'Lék ya hauwa avî lêkmuk be mî hîtôm ya thôk amî.' 21 "Yôv me anô ku hiwa ambô takêng be hê vo ya anômbêng. Me melak ya alang la maning kambom be henang ethak ôpêng nena, 'Nu ketheng oyang êndêng melak lóng ya lonjanjê bêng lêk lonjanjê yaônena sapêng me numbuia ja siv lêk ja imuving lêk ja bahenjing lo venjing kambom lêk ja malenjing pusip be nôlêm yînîng melak kapô.' 22 "Yôv me anô ku êng hîvô lêm me henang nena, 'Anômbêng, lêk ya havong hîtôm honang, metom melak mî putup amî denang.' 23 "Me anômbêng enang ethak anô ku êng nena, 'Notak melak lóng me nu lonjanjê bêng lêk lonjanjê yaô sapêng be hôyê avîlanô me nonang lêklokwang nena loho îmbô thak be élêm. Ya leng hiving yînîng melak putup anông. 24 Ya hanang ethak môlô nena ja takatu be bôk ya halam loho yôv metom mî elanjô yînîng ambô be esopa amî, loho mî hîtôm injang yînîng nôm doke amî me mî anông.'" 25 Avîlanô bêng anông eveng hiving Yisu. Be ditu hik i lîlîng me henang ethak loho nena, 26 "Anô te hevong vo nesopa ya, metom mî la hiving ya îvô hethak vo

15 Da iwa takis lêk ja evong kombom kambom, êlêm vo endanjô Yisu ya ambô. 2 Metom Palisi lêk kidörja ambô balambung enang ambô rjôlônjôlông bêng anông be enang nena, "Ópitî hiwa ja kombom kambom thô be heyang nôm hiving loho." 3 Êng me Yisu henang ambô dôhô tiêng hêndêng loho nena, 4 "Môlô te ya boksipsip hîtôm 100 be te mî, êng me tem nembong ômbête? Yêni tem netak boksipsip 99 atu be injang kamung îmô me tem ni vo nethalo ali atu be mî endebe nêpôm êm. 5 Me wakma atu be hépôm me tem nimbuia éyônjêk thakôk lêk la mavî bini. 6 Me héyô ya melak me tem nondam ya ja môlôô lêk ja takatu be îmô bidong iving yêni be nenang nena, 'Ya leng mavî anông ethak lêk ya hatung yînîng boksipsip atu yôv, be ditu môlôlém vo aô lenjing mavî ethak tom.' 7 "Me ya hanang ethak môlô nena, ja melak leng lenjing mavî anông vo avîlanô thêthôp hîtôm 99 takatu be bôk ele kapôlônjing lîlîng yôv, metom loho lenjing mavî bêng anông hîvô hethak vo anô kombom kambom te hele kapô lîlîng." 8 Me Yisu henang nena, "Avî te ya valuseleng silva lauming hîmô metom te mî. Êng me tem nembong ômbête? Yêni tem nêtôm amela be nîthî melak kapô be nethalo endebe nêpôm

valuseleng êng. 9 Me wakma atu be hêpôm me tem Éng me yêni helam anô ku te hêlêm me henang ik nendam ya ña môlôô lêk ya ña takatu be ïmô bidong ôpêng ling nena, 'Loho vong ômbête?' 27 Me anô ku iving yêni me nenang ethak loho nena, 'Ya leng mavî êng henang ethak yêni nena, 'Aviyam molok hele anông ethak lêk ya hatung yînîng valuseleng atu yôv, hêlêm be lemambô lêk hiwa yêni hethak lonjbô be be ditu môlôlêm vo aô lerjing mavî ethak tom.' 10 Ya hik bokmanjka dopdop te, vômbê nena yêni hîmô hanang ethak môlô nena, lerjing mavî te da bêng mavî be hele hêlêm.' 28 "Namalô bôp helanjô ambô yom thak hivutak hék Wapômbêng ya anjela lîvông êng me la maning be hêndô ni melak kapô. Éng me hethak anô kombom kambom te hele kapô lîlîng." 11 lambô hele yêng me hevong vo nembong yêni lanjék Me Yisu henang nena, "Anô te namalô bôp lo nok yaô. 29 Metom henang ethak lambô nena, 'Nondanjô! ìmô. 12 Wak te me nok enang ethak lambô nena, Sondakbêng nômbêng iti me thak mî ya haseng yong 'Wakamik, nombak yong nômkama kē ni ondong yi ambô amî me thak ya havong yong ku hîtôm anô be nôngêv yînîng êndêng ya.' Éng me lambô hik oyang. Metom bôk mî huik bokmeme map te vo ya nômkama tham hê ondong yi be hêv êndêng namalô lêk yînîng ña môlôô angang amî. 30 Me nalum iti bôk luvi. 13 "Yôv me nok hîmô vauyarjna me hêv ya hêv yong nômkama sapêng hêndêng avî sek mayaliv, nômkama be avîlanô êv vuli me hiwa valuseleng metom hîvô lêm me huik êi ning bokmanjka dopdop sapêng be hê long bôyang. Me hevong kombom mavî ti vo?" 31 "Me lambô henang ethak inda nena, kambom lomaloma be hivuling ya valuseleng sapêng. 'Yînîng wakna, wak nômbêng iti me hîmô hiving ya 14 Hele be ya valuseleng hitup me bôm bêng hêyô be yînîng nômkama sapêng me yong. 32 Metom lêk long êng me hêv yak ethak nômkama sapêng. 15 me aô lerjing mavî, vômbê nena aviyam molok bôk Me hê hêyô vo anô long êng te me henang ik ôpêng hema yôv metom lêk hîmô lêkmala hethak lonjbô. ling vo nêrgêv ku te vo yênimbung, êng me ôpêng Yêni bôk mî metom lêk aô tung yêni hethak lonjbô."

16 Yisu henang ethak ya ña hîndông nena, "Anô lêk valuseleng bêng te hetak anô te vo neyarging ya ku. Heveng Yam me helanjô nena ôpêng hivuling ya nômkama. 2 Be ditu helam yêni hêlêm me henang nena, 'Ya halanjô nena hvuling yînîng nômkama. Be ditu nokavu yong ku ya lavông êlêm vo yanga, vômbê nena ong mî hîtôm numbutak avaka vo noyarging yînîng ku ethak lonjbô amî.' 3 "Me avaka atu la hêv nena, 'Yînîng anômbêng tem nêngêv ya vê injék ya ku, bêng be yambong ômbête? Ya lêklokwang mî hîtôm yandav pik amî lêk ya moma vo ya petenak avîlanô vo êngêv ya livung. 4 Lék ya hayala nôm atu be tem yambong vo avîlanô lerjing mavî be imbuia ya thô ethak ining melak êndêng waklavông atu be yînîng anômbêng hêv ya vê hêk ku avaka.' 5 "Éng me yêni helam ña takatu be bôk iwa anômbêng ya nômkama be loho ning tôt hêk denang. Anô mung hêyô me yêni henang ik ôpêng ling nena, 'Huwa yînîng anômbêng ya nômkama vithê be yong tôt hêk denang?' 6 "Me ôpêng enang nena, 'Ya hauwa wel lêk kolopak ïtôm 100.' Éng me avaka atu henang nena, 'Numbua kapua atu be bôk ya hakavu yong tôt hilôk êlêm ketheng me nokavu nena 50 yom.' 7 "Yôv me henang ik anô yang heveng Yam ling nena, 'Yong tôt vithê?' "Éng me ôpêng henang nena, 'Ya hauwa wit lêk vak hîtôm 100.' "Me henang nena, 'Numbua kapua atu be bôk ya hakavu yong tôt hilôk êlêm me nokavu 80 yom.' 8 "Éng me anômbêng atu hêyê nôm atu be ya avaka kambom evong be hêv ya

athêng ling ethak ya auk bêng. Avanông, na pîk ining auk embong mavî imbing loho da hîvô hethak vo ña danda." (aiôn g165) 9 "Ya hanang ethak môlô nena umbua nômkama pîk be ônjêv êndêng avîlanô vi vo loho lejing mavî ethak môlô. Me waklavông atu be nômkama yandang, êng me tem imbuâ môlô thô bini melak atu be tem ômô mavî wak nômbêng iti sapêng. (aiônios g166) 10 "Ôpatu be heyanging nôm yaônena mavî me hîtôm neyanging nômbêng bêng mavî bêng yom. Me ôpatu be heyanging nôm yaônena kambom, êng me tem neyanging nômbêng bêng kambom bêng yom. 11 Bêng be môlô mî thak oyanging nômkama pîk iti mavî amî, êng me opalê tem nêngêv ku vo oyanjing nômkama melak leng takatu be tem nîmô nena, Wapômbêng bôk hetak kolong bêng te hék îtôm wak nômbêng iti sapêng? Mî anông. 12 Me môlô lîvông vo yoô me môlô. Be ditu mî hîtôm môlôlêm vo yanging anô yang ya nômkama kambom, êng me yoô me yoô thôk vo môlô amî." 13 "Anô ku te mî hîtôm nembong anômbêng yi ning Tem langêv imbing anô yang sê me kapô nende dôm lîlíng êndêng anô yang sê. Môlô mî hîtôm osopa Wapômbêng lêk valuseleng imbing amî." 14 Moses lêk plopet ining ambô hêk be hîtôm endanô Ida Palisi takatu be lejing iving valuseleng elanô Yisu Be ditu Yisu henang ethak loho nena, "Môlôvong vo ni êndêng loho, êng me tem loho ende kapôlôrjing avîlanô lejing êngêv nena môlô ña thêthôp, metom lîlíng." 15 "Metom Ablaham henang ethak yêni nena, Wapômbêng heyala môlô kapôlômim. Nôm takatu be 'Loho mî elanô Moses lêk plopet ining ambô amî, avîlanô pîk lejing êv nena nôm mavî anông, êng me bêng yom be anô ñama te hiviyô hethak lorjbô me Wapômbêng hîvêye nena nôm kambom anông." 16 Me Yisu henang nena, "Ambô balambung lêk plopet ining ambô yom heyanging avîlanô hele be hêyô Jon ya wakma. Metom hêndêng wakma êng hele be hêyô lêk me ya hanang Ambô Mavî bêng ethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng. Be ditu avîlanô bêng anông lêklokwang vo imbutak êyô kapô. 17 Pîk leng tem nêngêv yak, metom Wapômbêng ya ambô balambung bôname mî hîtôm nêngêv yak amî. 18 "Anô te hêndô yanavî be hiwa avî yang, êng me hevong sek. Me anô te hiwa avî atu be yamalô bôk hêndô yêni, êng me ôpêng evong sek bêng yom." 19 "Anô lêk valuseleng bêng te hîmô be thak hik kwêv thapuk lêk kwak lêkma kêkêlô mavî mavî. Me thak heyang nôm mavî lomaloma lêk la mavî bêng anông wak nômbêng iti sapêng. 20 Me anô siv te be ya athêng nena Lasalus be thak hêk ôpêng ya melak bandêng ambôlêk. Be palê hêtêtô lijkôpik sapêng. 21 Be thak la hiving ninjang nôm pômôp takatu be hêv yak îlôk ôpêng ya balê nôm vimbang. Thak hîmô me avung êlêm ethamî ya palê. 22 "Wak te me anô siv atu hema me anjêla iwa yêni be ê êndô hîmô bidong oyang hiving Ablaham. Yôvêm me anô lêk valuseleng

bêng atu hema hiving be elav. 23 Anô lêk valuseleng bêng atu hîmô ña ema ning long be hiwa vovang bêng. Yêni hêv mandaluk ling me hêyê Ablaham lo Lasalus îmô dêimbô. (Hadès g86) 24 Êng me helam nena, 'Wakamik Ablaham, lem ingik ong ethak ya be nônjêv Lasalus êlêm vo netak banduk oyang ïndôk janam be netak êyômô ya dijang vo thilimbung, vîombê nena ya hauwa vovang bêng anông hîmô amela tiêng.' 25 "Metom Ablaham henang viyang nena, 'Yînîng wakna, lem êngêv sêmbôk be hômô pîk me bôk huwa yong nôm mavî yôv me Lasalus hiwa ya kambom kambom. Metom long iti me lêk yêni hîmô mavî me huwa vovang. 26 Me nômate hiving oyanjing nômkama melak leng takatu be tem nîmô nena, Wapômbêng bôk hetak kolong bêng te hék îtôm wak nômbêng iti sapêng? Mî anông. 27 "Me ôpêng enang opalê tem nêngêv nômkama vo môlô da? Mî anông. 28 Me nenang ambô lêklokwang êndêng yînîng aiyang bahevi takatu vo dô êlêm long vovang bênjiti imbing nena, 'Bêng be wakamik, ya hapetenak ong nena hîtôm nônjêv Lasalus be nendeni wakamik ya melak ku amî. Tem langêv imbing anô yang sê me kapô 29 "Metom Ablaham henang nena, 'Ôndô, osopa Wapômbêng lêk valuseleng imbing amî.' 30 "Me ôpêng henang nena, 'Wakamik ya ambô takêng be enang ambôma hethak inda. 31 "Metom Ablaham, mî hîtôm amî. Metom betha anô ñama te Be ditu Yisu henang ethak loho nena, 'Môlôvong vo ni êndêng loho, êng me tem loho ende kapôlôrjing avîlanô lejing êngêv nena môlô ña thêthôp, metom lîlíng.' 32 "Metom Ablaham henang ethak yêni nena, Wapômbêng heyala môlô kapôlômim. Nôm takatu be 'Loho mî elanô Moses lêk plopet ining ambô amî, bêng yom be anô ñama te hiviyô hethak lorjbô me Wapômbêng hîvêye nena nôm kambom anông.' 33 Be ditu oyanging am. 'Aviyam evong kambom tem mî endanô ya ambô imbing amî.'"

17 Yisu henang ethak ya ña hîndông nena, "Nômkama lomaloma tem nêyô vo nembong be avîlanô ning êv iving tem nêngêv yak. Metom alitakna vo anô atu be hevong nôm takêng ivutak loho. 2 Vovang bêng tem nêpôm ôpatu be hevong sêiknena takiti te hêv yak be hevong kambom, me hîvô hethak vo êthôkêng valu maléing bêng te ethak yêni lôkbudum be ekaliv ïndôk mamik kapô vo nema. 3 Be ditu oyanging am. "Aviyam evong kambom ethak ong, êng me nonang ya kambom êng bêng ethak inda. Helanjô ong be hele kapô lîlíng, êng me notak yêni ya kambom êng. 4 Metom aviyam hevong kambom hêndêng ong îtôm bôlô bahevi be lahavîyi hêndêng wak te, me bôlô bahevi be lahavîyi me hîvô lêm henang ethak ong nena, 'Alitakna, ya havong kambom êndêng ong,' êng me notak yêni ya kambom takatu be hevong ethak ong." 5 Me aposol enang ethak Anômbêng nena, "Nombong yoô ning êv iving ini bêng!" 6 Me Anômbêng enang nena, "Môlô ning ôêv iving me yaôna hîtôm alokwang va yaôna te, êng me hîtôm môlô nang ethak alokwang bêng te

nena, 'Nosapu ong da be numba mamik,' êng me avîlanô sapêng injê ïtôm damak hêv be hîmbî danda tem nendanô môlô ning ambô be nesopa." 7 Me Yisu heveng leng sapêng. 25 Metom tem nimbuva vovang henang nena, "Môlô te hêv ku vo ya anô ku te ni lomaloma me ja bôlötî tem ende dômîm lîfing êndêng vo nendav pîk be nembatho nôm ïndôk mena hêv yêni yôvêm. 26 "Anô Ya Nakandung atu ya waklavông yêni hê vo neyanging boksiipsip. Yôv me wakma atu tem nimbutak ïtôm sêmbôk be Noa ya waklavông. 27 òpêng hele hêlêm nang ya ku atu be hevong, êng Avîlanô eyang be inum be iwa i heveng ele be hêyô me betha tem nenang êndêng inda vo nîndôk îmô wakma Noa hê yeng kapô. 28 Bêng yom hítôm Tem nenang ethak yêni nena, 'Nupuk yong kwak sêmbôk be Lot ya waklavông. Avîlanô eyang be inum me nopesang yîning nôm imung be numbuva lêm vo be êv vuli lêk iwa vuli be evatho yanvêk lêk elav yangang be yanum imung. Yôv kîmîng nongwang ining melak. 29 Metom waklavông atu be Lot hetak be nunum embeng yam.' 30 Me betha tem nenang la Sodom be hê me amela lêk valu vovang salpa hîlôk mavî êndêng ya anô ku atu ethak ku atu be hevong nang leng be hivuling loho sapêng. 31 Waklavông mesa? Mî. Yêni hevong ya ku yom. 32 Me môlô bêng atu be Anô Ya Nakandung atu ningik i thô me tem yom. Môlôvong ku takatu be Anômbêng hêv hêndêng nimbutak ketheng oyang bêng yom. 33 "Wak êng me môlô be ovong yôv, êng me môlô nang nena, 'Yoô anô te hîmô melak vôv me ya nômkama hîmô melak me ja ku oyang be yoô vong yoô ning ku yom.'" 34 kapô, êng me dô nendeni melak kapô vo nimbuva ya Yisu heveng löndanjê hê Jelusalem hele be hêyô nômkama andô. Me bêng yom, anô te heva kukapô Samalia lo Galili ining pîk ya ôlôv. 35 Me hê bidong me dô nendeni melak vo nimbuva ya nômate andô. 36 melak lông yaôna te me ja kômbôk lepla lauming Môlô lemim êngêv Lot yanavî! 37 Anô te hevong vo êlêm êpôm yêni. Loho va dêim doke 38 me elam nembalong ya lêkmala long, êng me ya lêkmala tem nena, "Anômbêng Yisu, lem ingik ong ethak yoô." 39 nêngêv yak. Metom anô te hetak ya lêkmala, êng me Me Yisu hêyê loho me henang nena, "Môlô nu ungik tem nimbuva lêkmala ïtôm wak nômbêng iti. 40 "Ya am thô êndêng ja ïmbôk da." 41 Ëng me loho eveng hanang ethak môlô nena bîlvông atu be yandelêm löndanjê be é denang me lenyving kopik hivutak mavî. 42 me anô yi tem injêk yêm tom, metom Wapômbêng 43 Me ja takêng te hêyê nena liñkôpik lêk hivutak tem imbua anô yang me yang tem ninjêk. 44 Me avî mavî, êng me hele hê me helam kaêk lêkwaé anông yi tem epesang ining thiling îmô, metom tem nimbuva be hêv Wapômbêng ya athêng ling. 45 Me hêyô avî yang me yang tem nîmô." 46 Yisu ya ja hîndöng be heya vabudum thîvô be thohav lo ma hîlôk pîk enang ik yêni ling nena, "Anômbêng, nôm êng tem hîmô Yisu valuvi me henang la mavî hêndêng yêni. 47 nimbutak êsê?" Me Yisu henang nena, "Menak jêng Ôpêng me anô Samalia te. 48 Me Yisu henang nena, thak ethak tom hîmô long takatu be alim epalê hêk." "Ya havong anô lauming ivutak mavî. Me arga anô bahevi be lahavôva îmô sê? 49 Hevong bisê be anô long bôyang yom hele hêlêm be hêv Wapômbêng ya athêng ling me anô vi mî?" 50 Me Yisu henang ethak òpêng nena, "Numbiyô be nu. Yong hôêv iving yom lêk hevong be ong mavî." 51 Wak te me Palisi enang ik Yisu ling nena, "Angête me tem Wapômbêng ya lêkliriyak bêng êlêm?" Me Yisu henang viyang nena, "Wapômbêng ya lêkliriyak bêng hêlêm me avîlanô tem mî injê amî. 52 Be ditu tem mî enang nena, 'Ônjô, diti hîmô long iti,' mena 'Hîmô long daku.' Ondanjô. Wapômbêng ya lêkliriyak bêng lêk hîmô môlô lîvông yôv." 53 Me Yisu henang ethak ya ja hîndöng nena, "Wakma te tem néyô be tem môlô lemim imbing anông vo ônjô Anô Ya Nakandung ya waklavông nendelém. Metom tem mî môlönjô amî. 54 Me avîlanô doho tem enang ethak môlô nena, 'Ônjô, yêni heva long iti!' mena 'Heva long daku!' 55 Ëng me môlô mô yaô me dô osopa loho andô, 56 vòmbê nena Anô Ya Nakandung atu ya waklavông me tem

18 Yisu henang ambô dôhô te hêndêng ya ja hîndöng vo etengmek ïtôm wak nômbêng iti sapêng me dô kapôlönjing injap andô. 2 Be henang bênti, "Melak lông te me jas te hîmô. Yêni thak mî hêkô Wapômbêng amî me thak hîpôlik ethak avîlanô hiving. 3 Me avî tôt te hîmô long êng. Be yêni hê hêndêng jas êng lômbôlông be henang nena, 'Yêi lêk njakyo te ayê i kambom be nôlêm opesang. Be ditu nôlêm ondanjô yîning ambô be nopesang.' 4 Metom jas hêndô avî tôt êng ya ambô hítôm bôlô bêng anông. "Hítôm wak te me jas êng la hêv nena, 'Mî ya hakô Wapômbêng amî me thak ya hapôlik ethak avîlanô ning ambô hiving, 5 metom ya handô avî tôt iti nêlêm wak nômbêng iti sapêng be nimbuling yîning auk. Bêng be yandanjô yêni ya ambô be ya pesang ketheng vo dô ni be nêlêm emba be tem nembung be ya kapôlông injap.'" 6 Me Anômbêng henang nena, "Umbua auk ethak jas kambom iti ya ambô. 7 Bêng yom Wapômbêng tem nendanjô ya avîlanô takatu

be bôk hîtôk loho yôv ining athêng atu be eleng êng henang nena, "Waklavông ya yaôna hele be êndêng bîlôvông be lêkwak be nepesang mesa mî? hêyô lêk me thak ya hasopa ambô balambung takêng Me tem nendarjô long vambô mesa? Mî anông! 8 Ya sapêng." 22 Me Yisu helanjô be henang ethak ôpêng hanang avanông bing nena tem nendarjô ketheng nena, "Metom ong nômate mî denang. Nu me nôngêv be nepesang. Metom wakma Anô Ya Nakandung yong nômkama sapêng vo avîlanô êngêv vuli me atu hele hêlêm pîk hethak lorjbô, êng me tem ninjê numbua valuseleng takêng sapêng be nôrjêv êndêng nena avîlanô êv iving doho îmô mesa mî?" 9 Me Yisu ja siv. Hovong bêng me tem yong nômkama mavî henang ambô dôhô te hêndêng avîlanô takatu be êyê lomaloma nîmô melak leng. Me nôlêm osopa ya." i hítôm avîlanô thêthôp me avîlanô viyang mî. Êng 23 Yêni me anô lêk nômkama bêng anông, be ditu me Yisu henang nena, 10 "Anô yi ê melak matheng helanjô ambô êng be hêv maléing bêng hêndêng vo etengmek. Anô yang me Palisi me yang me anô yêni be hê lêk la maléing. 24 Yisu hêyê ôpêng la hiwa takis. 11 Palisi êng da heva be hetengmek maléing be henang nena, "Da lêk nômkama bêng bênjiti nena, 'Wapômbêng, mavî anông vo ya anô tem épôm maléing bêng vo imbutak êyô Wapômbêng mavî me ya mî hítôm anô vi amî. Loho me ja vanî ya lêklinyak bêng kapô bini. 25 Avanông bing nena lêk ja kambom lêk ja evong sek mayaliv. Metom vumeng vo bok kamel imbutak êyô lôvîk indi kwak ya ya mî anông, me ya mî hítôm anô hiwa takis iti amî. ambuang bini, metom maléing bêng anông vo anô 12 Sonda te ya wak yi me thak ya hatip ethak nôm. lêk nômkama bêng te tem nimbutak êyô Wapômbêng Me nômkama nômbêng atu be ya hauwa me thak ya ya lêklinyak bêng kapô bini." 26 Avîlanô elanjô ambô havanî tham hê ondong lauming be ya hêv ondong êng me enang ik i ling nena, "Bêng be opalê hítôm te hêndêng ong." 13 "Metom anô hiwa takis heva nimbutak lêkmala wak nômbêng iti sapêng?" 27 Me dêim me moma be hêkô vo ninjê leng. Me hikum henang nena, "Nôm takatu be anô mî hítôm embong be hetak bang luvi hêk mandaluk thing me henang amî me Wapômbêng yom hítôm nembong." 28 Me nena, "Wapômbêng, ya anô kombom kambom be Pita henang nena, "Nondanjô! Bôk yoôtak yoô ning nôngêv kapôlôm vo ya." 14 Êng me Yisu henang nômkama sapêng be alêm vo asopa ong." 29 Me nena, "Ya hanang ethak môlô nena, anô hiwa takis Yisu henang ethak loho nena, "Ya hanang avanông hîvô hê ya melak me lêk hivutak anô thêthôp hêk bing ethak môlô nena, anô te la hêv Wapômbêng ya Wapômbêng mandaluk. Metom anô yang êng me lêklinyak bêng be hetak ya melak lêk yanavî lêk nali mî. Ôpatu be hêv ya athêng ling me Wapômbêng lêk viyanji me lambô lo talêmbô be hevong yêni ya tem netaving ya athêng. Metom ôpatu be hetaving i me tem Wapômbêng êngêv ya athêng ling." 15 Avîlanô iwa ining sêiknena ê hêndêng Yisu vo netak lêk viyanji me lambô lo talêmbô be hevong yêni ya bang êyônjék loho. Me ya ja hîndông êyê be ethang lêk viyanji me lambô lo talêmbô be hevong yêni ya loho. 16 Metom Yisu helam sêiknena takatu êlêm me henang nena, "Otak sêiknena vo êlêm êndêng ya me dô ombo long thing andô, vômbe nena avîlanô takatu be athêng mî hítôm sêiknena takiti me Wapômbêng ya lêklinyak bêng me loho ning. 17 Ya hanang avanông ethak môlô nena, ôpatu be mî hiwa Wapômbêng Ya Nakandung atu tem nimbutak avanông. 32 Tem ya lêklinyak bêng hítôm sêiknena amî me mî hítôm êngêv yêni îndôk ja long bôyang bahanjing. Me tem nimbutak êyô long êng kapô bini amî. Mî anông." 18 Tem emalik ethak inda be enang ambô lomaloma ethak Avaka te henang ik Yisu ling nena, "Kîdôrja mavî, tem yambong ômbête vo yambua lêkmala îtôm wak nimbiyô ethak lorjbô." 34 Metom loho mî eyala ambô viyang êndêng yêni nena, "Bisête be holam nena êng bôte amî. Me ambô êng ya ondong sapêng me mavî? Anô te mî mavî amî me Wapômbêng yom hîmô kapô be mî eyala amî me îthông paling. 35 ditu mavî. 20 Ambô balambung me bôk hoyala yôv: Yisu hêyô bidong. Jeliko me anô mandaluk pusip te 'Dô nombong sek imbing anô yang yanavî andô. Me hîmô lorjanjê dang be hepatenak avîlanô vo êngêv dô nungik anô vônô paling andô. Me dô nombong nômkama êndêng yêni. 36 Ôpêng helanjô avîlanô vanî andô. Me dô nonang ambô yôhîng ethak anô bêng anông ele me henang ik loho ling nena, "Ômbête vi be nombong ambô vo loho andô. Me nondovak hivutak?" 37 Me loho nang ethak yêni nena, "Yisu lemambô lo lemtambô ning ambô." 21 Me avaka nang Nasalet hêlêm." 38 Êng me anô mandaluk pusip

atu helam nena, "Yisu, Devit Lim Lékmuk, lem ingik ondong ethak lorjbô vo neyanjing ya avîlanô. 13 ong ethak ya!" 39 Avîlanô takatu be imung ethang Ôpêng hepesang i vo ni me helam ya ja ku lauming yêni be enang nena, "Ong bonong." Metom helam hethak tom me hêv valuseleng hítôm kapua lauming lêkwaé nena, "Devit Lim Lékmuk, lem ingik ong ethak hêndêng loho sapêng tomtom. Me henang nena, ya!" 40 Êng me Yisu heva me henang vo lohombua 'Môlômbua valuseleng iti be môlômbong ku ethak ôpêng élêm. Ôpêng hêyô me Yisu henang ik inda endebe yambolém ethak lorjbô.' Yôv me hetak loho ling nena, 41 "Lem hiving yambong ômbête êndêng be hè. 14 "Metom ya avîlanô da kapôlönjing êndô yêni. ong?" Me ôpêng henang viyang nena, "Anômbêng, Êng me yêni hê long bôyang me loho êv anô doho be ya leng hiving yanja tak." 42 Me Yisu henang ethak esopa yêni vo enang nena, 'Yoôndô ôpiti nimbutak ôpêng nena, "Nôngô tak. Yong hôêv iving hevong be itôm king be neyanjing yoô.' 15 "Metom yêni hivutak lêk huvutak mavî." 43 Me ketheng oyang me ôpêng king yôv me hîvô lêm me henang nena, 'Ondam ja mandaluk hipuak be hêyê tak. Me yêni hesopa Yisu ku takatu be bôk ya hêv valuseleng hêndêng loho be hêv Wapômbêng ya athêng ling. Me avîlanô êyê vo ya yala nena loho tomtom bôk êvôv valuseleng nôm êng me êv Wapômbêng ya athêng ling ethak vithêla hêyô mô.' 16 "Yôv me anô te himung hê me leng.

19 Yisu hêyô Jeliko me hê yom. 2 Me anô te ya athêng nena Sakius hîmô long êng. Yêni me ja hiwa takis ining avaka lêk anô valuseleng bêng. 3 Yêni la hiving ninjê nena Yisu me opalête, metom avîlanô bêng anông be Sakius me anô bidong be mî hítôm ninjê Yisu amî. 4 Êng me hevothong himung be hê me hethak alokwang pik te be hîmô vo ninjê Yisu vîmbê nena te nende long êng bini. 5 Yisu hêyô long êng me hêyê aling me henang nena, "Sakius, nôndok be nôlém ketheng vîmbê nena yaô tiêng me tem ya mô yong melak." 6 Êng me ketheng oyang me Sakius hîlôk be hêlém me hiwa Yisu thô lêk la mavî. 7 Me avîlanô sapêng êyê be enang ambô nôlônjôlông nena, "Yêni hê hîmô hiving anô kombom kambom te." 8 Yôv me Sakius hiviyô heva melak kapô me henang ethak Anômbêng nena, "Anômbêng, nondanô. Tem yambî yînîng nômkama tham ini ondong yi be yangêv yang êndêng ja siv. Me bôk ya havatek anô te be ya hauwa ya valuseleng doho vanî, êng me tem yangêv ôpêng ya valuseleng endeni me ya tak bôlôva êyômô long imbing be yangêv êndêng yêni." 9 Me Yisu henang nena, "Lêk ôpiti hêv iving Wapômbêng hítôm Ablaham, be ditu yêni me Ablaham nakandung te hiving. Bêng be lêk Wapômbêng hiwa avîlanô melak itiêng vê hêk kambom ya vuli. 10 Vômbê nena Anô Ya Nakandung atu hêlém vo nethalo ja takatu be êv yak me nimbuia loho vê injék kambom ya vuli." 11 Avîlanô elanjô ambô êng yôv me Yisu henang ambô dôhô te hiving vîmbê nena yêni lêk bidong nêyô Jelusalem. Me avîlanô takêng esong nena yêni hêyô Jelusalem me ketheng oyang me tem Wapômbêng ya lékliriyak bêng nimbutak pik. 12 Êng me Yisu henang nena, "Anômbêng te namalô hê vini melak lông bêng te hêk dêimbô vo îtôk inda nimbutak king yôv ketem nîmbolém ya melak

ondong ethak lorjbô vo neyanjing ya avîlanô. 13 ong ethak ya!" 39 Avîlanô takatu be imung ethang Ôpêng hepesang i vo ni me helam ya ja ku lauming yêni be enang nena, "Ong bonong." Metom helam hethak tom me hêv valuseleng hítôm kapua lauming lêkwaé nena, "Devit Lim Lékmuk, lem ingik ong ethak hêndêng loho sapêng tomtom. Me henang nena, ya!" 40 Êng me Yisu heva me henang vo lohombua 'Môlômbua valuseleng iti be môlômbong ku ethak ôpêng élêm. Ôpêng hêyô me Yisu henang ik inda endebe yambolém ethak lorjbô.' Yôv me hetak loho ling nena, 41 "Lem hiving yambong ômbête êndêng be hè. 14 "Metom ya avîlanô da kapôlönjing êndô yêni. ong?" Me ôpêng henang viyang nena, "Anômbêng, Êng me yêni hê long bôyang me loho êv anô doho be ya leng hiving yanja tak." 42 Me Yisu henang ethak esopa yêni vo enang nena, 'Yoôndô ôpiti nimbutak ôpêng nena, "Nôngô tak. Yong hôêv iving hevong be itôm king be neyanjing yoô.' 15 "Metom yêni hivutak lêk huvutak mavî." 43 Me ketheng oyang me ôpêng king yôv me hîvô lêm me henang nena, 'Ondam ja mandaluk hipuak be hêyê tak. Me yêni hesopa Yisu ku takatu be bôk ya hêv valuseleng hêndêng loho be hêv Wapômbêng ya athêng ling. Me avîlanô êyê vo ya yala nena loho tomtom bôk êvôv valuseleng vithêla hêyô mô.' 16 "Yôv me anô te himung hê me henang nena, 'Anômbêng, ya havong ku hethak yang valuseleng kapua tom me nakandung lêk hivutak hítôm bundaluk bahevi.' 17 "Me ya anômbêng henang nena, 'Mavî anông! Ong anô ku mavî be hôêv kapôlôm be hovong ku yaôna ti katôyang, be ditu tem noyanting melak lông lauming.' 18 "Yôv me anô yang hêlém me henang nena, 'Anômbêng, yang valuseleng kapua tom me nakandung lêk hivutak hítôm bundaluk yi be lalauming.' 19 "Me ya anômbêng henang ethak yêni nena, 'Tem noyanting melak lông bahevi.' 20 "Yôv me anô ku ali lô hêlém me henang nena, 'Anômbêng, yang valuseleng atu ti. Ya havuliv hîlôk kwak be ya havung hîmô 21 vîmbê nena ong me anôna be ditu ya hakô ong. Vômbê nena thak huwa anô vi ning valuseleng ya nakandung hítôm yong. Me kukapô atu be mî hopayiv yarvêk hîlôk amî me thak huwa ya anông.' 22 "Êng me ya anômbêng henang nena, 'Ong anô ku kambom be tem yambong ambô vo ong ethak ong da yong ambô honang. Bôk hoyala yôv nena ya anôna be ya hauwa anô vi ning valuseleng ya nakandung hítôm yînîng. Me nôm takatu be mî ya havatho amî me thak ya hauwa ya anông hítôm yînîng. 23 Me bisête be mî hotak yînîng valuseleng hîlôk melak valuseleng vo nêmbô doho imbing amî, vo wakma atu be ya hale lêm hethak lorjbô me tem yambua doho êyômô long imbing?' 24 "Yôv me henang ethak ja takatu be eva bidong nena, 'Môlômbua ya valuseleng kapua te atu vê injék yêni be ônjêv êndêng ôpato be hêvôv valuseleng bundaluk bahevi.' 25 "Me loho nang hêndêng yêni nena, 'Anômbêng, yêni ya valuseleng bundaluk bahevi bôk hîmô yôv!' 26 "Me yêni henang nena, 'Ya hanang ethak môlô nena ôpato be hevong ku mavî hethak yînîng nômkama be hivutak bêng, êng me tem ya tak doho êyômô long imbing be yangêv êndêng ôpêng. Metom ôpato be mî hevong ku hethak yînîng nômkama amî, êng me doke atu be

hevalong me tem yangêv vê injék inda. 27 "Metom me Yisu hêyô melak matheng ya popatîng. Me hêyê avîlanô takatu be éyê ya hîtôm ining ñakyo be êndô avîlanô iwa nômkama be êndô hîmô vo avîlanô vi yambutak loho ning king, umbua loho lêm long iti me êngêv vuli. Éng me hindining loho be hêv loho vê hêk unjik loho vônô injék ya maleng." 28 Yisu henang melak matheng kapô be ele yêng be ê. 46 Me henang ambô éng yôv me himung be hê daku Jelusalem. ethak loho nena, "Wapômbêng ya kapua henang 29 Yisu hêyô bidong Betpagi lêk Betani, melak lóng nena, 'Yinîng melak me melak eteng mek îndôk.' Me yi êng me hêk bidong dum atu be elam nena Dum lêk môlôvong be hivutak hîtôm 'ja vanî ning long Oliv. Me hêv ya ja hîndông yi be ê me henang nena, ambuang ekopak îmô.'" 47 Me wak nômbêng iti me 30 "Mamu nu melak lóng vulu. Me umbutak ôyô me Yisu hîndông avîlanô hîlôk melak matheng. Me ja tem ôngô ekak bokdonki map te long be heva. Bok bénjbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung lêk êng me anô te bôk mî hêyô hîmô amî denang. Be ja Juda ning ja bénjbêng ethalo lonjanlê vo ingik mamu pole yak vê me ondom be ôlêm. 31 Me anô te henang ik ling nena, 'Mamu pole vo?' êng me mamu amî vômbe nena avîlanô sapêng lenjing mavî bêng vo nang viyang nena, 'Anômbêng la hiving nembung ku Yisu be îmô vo endanjô ya ambô sapêng.

te ethak." 32 Yisu hêv thêi be ê me éyê nômkama sapêng hîtôm datu be henang ethak thêi. 33 Thêi pole donki êng ya yak vê me alanj enang ik thêi ling nena, "Mamu pole donki vê vo?" 34 Me thêi nang nena, "Anômbêng la hiving nembung ku te thak." 35 Yôv me thêi iwa donki be ê êv hêndêng Yisu. Me thêi îmbî ning kwêv thilimbung dêim thô be engova hêyô hêk donki dômlokwang me êv Yisu livung be hêyô hîmô donki êng. 36 Me Yisu hê me avîlanô engova ining kwêv thilimbung dêim hêk lonjanlê. 37 Wakma yêni hêlêm bidong long atu be lonjanlê hîlôk be hê Dum Oliv me avîlanô nômbêng atu be esopa yêni lenjing mavî hethak nôm thamtham takatu be bôk loho yê. Be êv Wapômbêng ya athêng ling be elam kaêk lêkwaé nena, 38 "Wapômbêng embong mavî éndêng king atu be hêlêm ethak Anômbêng ya athêng! Me lambali îmô melak leng me Wapômbêng ya lêkmarging ethak leng anông bing!" 39 Metom Palisi doho eva avîlanô takêng lîvông be enang ethak Yisu nena, "Kîdônga, nothang yong ja hôndông vo loho bonong." 40 Me Yisu henang nena, "Ya hanang ethak môlô nena loho bonong me valu tem êwê loho ning long be endam kaêk be êngêv Wapômbêng ya athêng ling." 41 Yisu hêyô bidong Jelusalem me hêyê melak lóng bêng êng be heleng ethak 42 be henang nena, "Ya leng hiving lêk iti me oyala lonjanlê atu be tem nêngêv lambali éndêng môlô. Metom lêk iti me nôm takêng hîmô long kapô be môlô mî hîtôm ôngô amî. 43 Bêng be waklavông te tem nêyô be môlô ning ñakyo tem êyô be endav wandu endawé môlô ning long be ekalambu môlô thing be imuthing môlô ethak lômlôm. 44 Loho tem imbuling môlô ning long sapêng be ingik môlô lêk ja takatu be îmô môlô kapô vônô. Me valu atu be olav melak hethak me tem mî nêyômô yang long amî. Nôm malêng êng tem nêlêm vômbe nena môlô mî oyala waklavông atu be Wapômbêng hêlêm pîk vo nêngêv môlô livung amî." 45 Yôvêm

20 Wak te me Yisu hîndông avîlanô hîmô melak matheng ya popatîng be henang Wapômbêng ya Ambô Mavî hêndêng loho, êng me ja bénjbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung ethak tom hiving avaka be ê hêndêng Yisu. 2 Me loho nang ik inda ling nena, "Nonang ethak yoô, opalê hêv lêklokwang lêk ku hêndêng ong be ditu hovong nôm takiti êng?" 3 Me Yisu henang hêndêng loho nena, "Tem ya nang ingik môlô ling ethak ambô te bêng yom. Onang ethak ya nena 4 opalê hêv ku ithik avîlanô hîlôk ñanam hêndêng Jon? Wapômbêng leng mesa anô pîk te?" 5 Me loho da enang ethak i nena, "Aô nang nena Wapômbêng hêv ku êng hêndêng Jon, êng me tem nenang nena, 'Me hevong bisê be môlô mî ôêv iving Jon ya ku amî?' 6 Me aô nang nena, 'Anô pîk te hêv ku êng,' êng me avîlanô tem îmbî aô ethak valu vômbe nena loho êv iving nena Jon me plopet te." 7 Me loho nang hêndêng Yisu nena, "Yoô thông paling nena opalê hêv ku êng hêndêng Jon." 8 Éng me Yisu henang ethak loho nena, "Bêng yom me mî hîtôm yandam ôpatu be hêv lêklokwang éndêng ya, ya athêng bêng éndêng môlô amî." 9 Me Yisu henang ambô dôhô te hêndêng avîlanô nena, "Anô te hevatho ya kukapô waing te be hêv hêndêng ja evong ku valuseleng doho vo eyangging me hê hîmô long bôyang vambô. 10 Me waklavông yak waing hik anông hêyô me hêv ya anô ku te be hê hêndêng loho vo nimbuia ya anông doho, metom loho ik yêni kambom be êv yêni be hê oyang. 11 Yôv me kukapô ya alang hêv anô ku yang be hê hethak lorjbô hêndêng loho, metom ik yêni hiving be ivuling me êv inda vê be hê bang oyang lêk moma bêng. 12 Yôv me hêv anô ku ali lô be hê, metom ja ku takêng ivuling ôpêng me êvôv inda be îmbî hele kukapô vi yêng be hê. 13 "Yôv me kukapô alang henang ethak yêni da nena, 'Tem yambong ômbête?

Tem yangêv yînîng wakna atu be ya leng hiving bêng Éng me nok hiwa avî tôt êng, metom nok hema anông. Beta ya havong bêng me tem endanôj ya hiving be nakandung mî. 31 Me gwa hevong bêng ambô.' 14 Metom ña ku êyê namalô hêyô me enang yom. Me viyanji takatu be îmô me esopa kombom ethak i nena, 'Ópiti me ku alang nakandung be tem tomêng yom, metom loho sapêng sêik mî me ema neyarging lambô ya kukapô. Aôngik yêni vônô me bêng yom. 32 Yôvém me avî tôt êng hema hiving. 33 kukapô tiêng tem nimbutak îtôm aô ning.' 15 Bêng be Bêng be waklavông ña ema iviyô hethak lonjbô, me ditu evalong yêni be êvôv hele yéing me ik yêni vônô. ña lêk viyanji bahevi be lahavôyi takatu be avî tôt "Bêng be kukapô ya alang tem nembong ômbête atu hiwa, loho alialê tem nimbutak îtôm yamalô?" 34 êndêng loho? 16 Teni vo ningik ña ku takéng vônô Me Yisu henang hêndêng loho nena, 'Avilanô bôlôti me nêngêv kukapô êng êndêng anô vi vo eyarging.' thak iwa i, (aiôn g165) 35 metom avilanô takatu be Me avilanô elanjô ambô dôhô êng be enang nena, Wapômbêng henang nena loho hítom imbiyô ethak "Yoôndô ambô dôhô êng ingik anông!" 17 Metom Yisu lonjbô be imbua lêkmala heveng yam, ña takêng mî hêyê loho me henang nena, "Me hevong bisê be bôk hítom imbua i ethak lonjbô amî. (aiôn g165) 36 Loho ekavu ambô iti be ya ondong bisête? "Valu atu be tem mî ema ethak lonjbô amî vômbe nena loho mô ña elav melak îpôlik hethak me lêk hivutak landîng hítom anjela. Loho mô hítom Wapômbêng nali vômbe anông.' 18 Me avilanô takatu be êv yak hêyô hêk nena loho tak ñama be iviyô hethak lonjbô. 37 "Moses valu êng me tem ipup nenanena. Mena valu êng hêv da ya ambô hik thô nena ña ema tem imbiyô ethak yak hêyô hêk anô te me ôpêng tem nipilisik." 19 Me lonjbô. Sêmbôk be Moses hêyê amela hethang hîmô ña bênbêng îmbôk da lêk Kîdônga ambô balambung alokwang ling me helam Anômbêng nena 'Ablaham eyala nena Yisu henang ambô dôhô êng hethak loho. Io Aisak me Jekop ining Wapômbêng.' 38 Aô yala Be ditu evong vo ethalo londanjê te vo embalang yêni nena Wapômbêng me mî ña ema ning Wapômbêng ketheng oyang, metom êkô avilanô. 20 Yôv me ña amî. Mî, yêni me ña lêkmala yom ining Wapômbêng bênbêng malenjing hendahalîng Yisu lêklokwang vo vômbe nena yêni mandaluk me avilanô sapêng îmô embalang yêni ethak ya ambô. Be ditu loho êv ña lêkmala." 39 Kîdônga balambung doho elanjô ambô kambom doho vuli vo imbutak îtôm ña thêthôp vo êng be enang ethak Yisu nena, "Kîdônga, yong ambô embatek Yisu. Be loho yek Yisu vo embalang yêni be me maví anông!" 40 Loho nang bêng vômbe nena êngêv êndêng Lom ining gavana Pailat. 21 Éng me loho kô be mî hítom enang ingik yêni ling vo embatek loho enang hêndêng Yisu nena, "Kîdônga, yoô ayala inda ethak lonjbô amî. 41 Yôv me Yisu henang ethak nena yong ambô sapêng me ambô avanông yom. Me loho nena, "Hevong bisê be avilanô thak enang hovong kombom tom hêndêng avilanô sapêng viyang nena Mesaya me Devit lim lêmkum? 42 Hêk Kapua dong lêk hôndong avilanô hethak Wapômbêng ya Yeng kapô me Devit da henang nena, "Anômbêng ambô anông thêthôp yom. 22 Bêng be lem hêv bisê? Wapômbêng henang ethak yînîng Anômbêng Mesaya Maví vo yoângêv takis êndêng Sisa mesa dô?" 23 nena, "Nôndôk ômô ya baheng viyôhôk 43 endebe Yisu heyala loho ning ambô yôhîng êng be henang ya tak yong ñakyo îmô vemkapô vimbing êm." 44 ethak loho nena, 24 "Môlôngik valuseleng te thô vo Me Devit da bôk helam Mesaya nena Anômbêng. yanga. Opalé ya dôhô lêk athêng hêyô hêk valuseleng Metom hevong bisê be ôpêng me Devit lim hiving?" iti?" Me loho nang viyang nena, "Sisa." 25 Yôv me 45 Avilanô elanjô Yisu ya ambô denang me henang Yisu henang ethak loho nena, "Sisa ya nômkama me ethak ya ña hîndong nena, 46 "Môlô yanging am vo ôngêv êndêng Sisa da. Me Wapômbêng ya nômkama Kîdônga ambô balambung. Loho lenjing iving ingik me ôngêv êndêng Wapômbêng da." 26 Me ña êng kwêv déim kékêlô be embeng vo avilanô embam esong kambom hethak ya ambô henang be loho loho. Me lenjing iving avilanô enang nena, 'Waklîvông bonong. Be ditu mî hítom embatek Yisu ethak ya maví anômbêng' îmô long thak ethak tom hilok. Me ambô te îndôk avilanô malenjing amî. 27 Me Sadyusi lenjing iving îmô îtôm ña bênbêng îmô melak yeng doho ê hêndêng Yisu. Loho me ondong te atu be kapô. Me waklavông avilanô engambôm nôm bêng enang nena ña ema tem mî hítom imbiyô ethak lonjbô me lenjing iving injang nôm îmô ña bênbêng ining amî. 28 Be ditu enang ik Yisu ling nena, "Kîdônga, long thak îmô. 47 Me loho thak evatek avî tôt vo Moses bôk hekavu hêndêng aô nena, 'Anô te hemâ iwa ning melak. Me thak eteng mek déim bomang be nali mî me yang hîmô, êng me nimbuia avî tôt vo avilanô injê be esong nena loho me ña thêthôp. êng vo nîmbî yang atu be hemâ nakandung vê.' 29 Wapômbêng tem nêngêv malêng bêng anông îmbô Yôv be ña lêk viyanji bahevi be lahavôyi îmô. Be ethak êndêng loho vo avilanô vi." bôp hiwa avî te be hemâ me nakandung mî. 30

21 Yisu hîmô melak matheng denang me hêyê ña ambô viyang mena ingik ambô êng pesa amî. **16** Me lêk nômkama bêng anông etak ining valuseleng lemami lo lemtami lêk aviyami lêk môlô ning lêkma hîlôk kambum da. **2** Me avî tôt te atu be nômkama mî lêk môlô ning ña môlô tem etak môlô îndôk ñakyo anông hêyê me hetak ya da valuseleng lêkma yi yom bahenjing be ingik môlô doho vônô. **17** Avîlanô sapêng hîlôk kambum da êng. **3** Yisu hêyê me henang nena, tem kapôlônjing êndô môlô vômbê nena môlô sopa "Ya hanang avanông bing ethak môlô nena avî tôt iti ya. **18** Metom Wapômbêng tem neyarjing môlô wak me alitak metom hèv ya valuseleng bêng anông hîvô nômbêng iti be lumim kwandôk ñaung te tem mî hîtôm hethak vo avîlanô takiti sapêng. **4** Avîlanô nômbêng nêngêv yak amî. **19** Bêng be môlômba lêklokwang me iti ining valuseleng bêng anông hîmô metom êv doke tem umbua lêkmala îtôm wak nômbêng iti sapêng." yom. Metom avî tôt iti me nômkama mî anông be **20** Me Yisu henang nena, "Môlô yê nena ña vovak êyô lêk hèv ya valuseleng sapêng me mî hevalong doho be ekalambu Jelusalem, êng me môlôyalâ nena lêk long amî." **5** Yisu ya ña hîndöng doho enang ambô bidong oyang vo imbuling melak lông êng kambom. hethak valu kêkêlô lêk nômkama lenjing mavî atu **21** Bêng be môlô ña takatu be ômô Judia kapô me be avîlanô êv hêndêng Wapômbêng hîtôm da be ôsôv bunu dum lîlêlôlê. Me môlô ña takatu be ômô etak hethak melak matheng vo ya leleyang mavî Jelusalem kapô me nu vi yêing ketheng. Me môlô anông. **6** Êng me Yisu henang nena, **6** "Nôm takiti ña takatu be ômô Jelusalem vi yêing me dô unu be lêk môlô yê, maléing bêng tem nimbutak be ña kapô andô. **22** Vômbê nena waklavông takêng me vovak tem ingik nômkama mavî nômbêng iti pesa be Wapômbêng ya wakma tem nêngêv vuli kambom valu yang mî hîtôm nêyômô yang long amî." **7** Me êndêng avîlanô Jelusalem. Be ditu ambô taksêmbôk loho nang ik Yisu ling nena, "Kîdônga, anjête me be bôk ekavu hêk Wapômbêng ya kapua tem ningik nôm takêng tem nimbutak? Me lavuning alê ditu tem anông. **23** Titaknena avî takatu be ethambeng lêk êv nimbutak vo ningik thô nena nôm takêng lêk bidong sum hêndêng ining séik hêndêng waklavông takêng, vo nimbutak?" **8** Me Yisu henang nena, "Oyanjing vômbê nena maléing lêk vovang bêng tem nimbutak am vo avîlanô dô embatek môlô andô. Da lomaloma pîk iti be Wapômbêng ya la maning tem nêyômô tem êlêm ethak yînîng athêng be enang nena, 'Ya avîlanô takêng. **24** Da vovak tem ini Jelusalem be Mesaya atu.' Lêk tem enang nena, 'Wakma pîk lo ingik avîlanô takêng bêng anông vônô ethak bîng leng yandang lêk bidong.' Metom dô osopa loho vovak. Me tem imbuia avîlanô Jelusalem bini êndô andô! **9** Hêndêng wakma môlô larjô nena vovak bêng îmô pîk luvuluu. Me avîlanô long bôyang tem êyô be avîlanô pîk ik i vônô, êng me dô môlô kô andô. îmô Jelusalem be eyanging long êng endebe ña Nôm takêng tem nimbutak imung, metom pîk lo leng long bôyang ining waklavông yandang êm." **25** "Me yandang tem mî nimbutak ketheng oyang amî." **10** lavuning tem nimbutak injék wak lêk ayông be môtôp. Yôv me Yisu henang nena, "Avîlanô ondong yang tem Me mamik budum tem ningik be pôk lêkwaê bomang embong vovak imbing ondong yang. Me king yang be avîlanô pîk sapêng tem endanô be êkô kambom lêk ya avîlanô tem embong vovak imbing king yang anông be ining auk teni mayaliv. **26** Me nôm takatu lêk ya avîlanô. **11** Me long doho me tem duviyang be hîmô leng tem endowaling be avîlanô tem êkô bêng lêk bôm bêng me kômbôk bêng tem néyôbe be malenjing endeyang be emayak ethak maléing ningik avîlanô bêng anông vônô. Nôm thamtham bêng atu be tem nimbutak pîk. **27** Hêndêng wak lêng lêk lavuning lomaloma tem nimbutak leng lîvông me tem lohonjê Anô Ya Nakandung atu tem nêlêm be nembung avîlanô êkô kambom anông. **12** "Me imbing mavông be nêlêm imbing ya lêklokwang lêk nôm takêng tem mî nimbutak amî denang me tem ya danda lêkmanging. **28** Nômkama takêng hevong embalang môlô be embong kambom ethak môlô. Be vo nimbutak me ombla be ôngêv malemim ling ethak imbuia môlô ni yô melak yeng vo embong ambô yôv leng, vômbê nena waklavông Wapômbêng nimbuia me etak môlô îndôk kalaondong. Vômbê nena môlô môlô vê injék môlô ning maléing lêk bidong oyang." sopa ya be ditu tem imbuia môlô bini vo ombla king **29** Me Yisu henang ambô dôhô te hethak loho nena, lêk ining ña bênbêng malenjing. **13** Me nôm êng tem "Môlô lemim êngêv waklavông alokwang pik lêk nimbutak îtôm londajlê vo môlô nang yînîng Ambô alokwang vi imbing. **30** Môlô yê nena alokwang takiti Mavî bêng ethak loho. **14** Metom dô ombak auk te hîmbî ñaung belap, êng me môlôyalâ nena wak mavî injék kapôlômim yôvêm nena tem onang bisê êndêng lêk bidong. **31** Me bêng yom môlô yê nôm takêng loho andô **15** vômbê nena ya da tem yangêv ambô hivutak, êng me oyala nena Wapômbêng ya lêklinyak lêk auk mavî êndêng môlô. Be ditu ña takatu be bêng lêk hêlêm bidong oyang. **32** "Ya hanang avanông evong ambô vo môlô me mî hîtôm enang môlô ning ethak môlô nena, avîlanô bôlô tiêng tem mî ema amî

denang me nôm takiti sapêng tem nimbutak. **33** Pîk datu be henang. Êng me thêi pesang Waklavông lo leng tem nêngêv yak bini, metom yînîng ambô Hêv Lîlîng ya nôm. **14** Wakma injang nôm hêyô me bôte mî hítom nêngêv yak amî. **34** “Me môlô yanging Yîsu lêk ya aposol îlôk îmô balê injang nôm. **15** Me am vo dô kapôlômim maléng hethak nômkama pîk henang ethak loho nena, “Ya leng hiving anông vo andô. Endekeme môlombong pîk ya kombom be yangang nôm Waklavông Hêv Lîlîng iti imbing môlô unum waing be ondomolo be lemim inglik am hethak yôv kímîng yambua vovang. **16** Ya hanang avanông nômkama pîk, êng me wakma êng tem nimbuia môlô ethak môlô nena tem mî yangang nôm iti ethak lonjbô ketheng îtôm andêk be tem ôpîndik kambom. **35** amî endebe Waklavông Hêv Lîlîng niñgik anông injék Avanông, wakma êng me tem nêpôm avîlanô îmô Wapômbêng ya lêklinyak bêng kapô êm.” **17** Me yêni pîk iti sapêng. **36** Bêng be wak nômbêng iti me môlô hiwa waing lêk keyek me henang la mavî yôv me yanging am katôyang be oteng mek vo Wapômbêng henang nena, “Umbua be unum doke doke. **18** Ya êngêv môlô livung be ombo lêklokwang vo nôm takiti hanang ethak môlô nena tem mî hítom ya num waing dô nimbuling môlô andô. Êng me môlô hítom ombo ethak lonjbô amî endebe Wapômbêng ya lêklinyak Anô Ya Nakandung atu mandaluk.” **37** Wak nômbêng iti me Yîsu hîndông avîlanô hîmô melak matheng ya popatíng. Bîlîvông me hethak be hê Dum Oliv vo hêk. **38** Me lêkbök momaranjaning me avîlanô sapêng thak è melak matheng ya popatíng vo elanjô ya ambô.

22 Waklavông Eyang Polom Yis Mî atu me sonda te ya wak ali mung ditu elam nena Hêv Lîlîng lêk bidong. **2** Me ña bênbêng îmbôk da lêk Kîdônga ambô balambung ethalo lonđanljê te vo embalong Yîsu be ingik vônô metom loho kô avîlanô. **3** Me Sakdang hîlôk Judas ôpatu be elam nena Iskaliot la. Yêni me Yîsu ya ña hîndông lauming be lahvâyi takatu te. **4** Yêni hê me hevak ambô hiving ña bênbêng îmbôk da lêk melak matheng ining kwak bidong vo netak Yîsu îndôk loho bahanjing bisête. **5** Ida êng lenjing mavî me loho evak ambô vo êngêv valuseleng éndêng yêni. **6** Êng me Judas hîlôk hethak loho ning ambô be hethalo lonđanljê vo netak Yîsu îndôk loho bahanjing éndêng wak te atu be avîlanô mî îmô hiving inda amî. **7** Waklavông Eyang Polom Yis Mî hêyô. Wak êng me melak kapô tomtom thak ik boksipsip nakandung te vo lenjing êv Waklavông Hêv Lîlîng. **8** Yôv me Yîsu hêv Pita lo Jon be ê me henang nena, “Mamu nu vo opesang nôm Waklavông Hêv Lîlîng vo aônggang.” **9** Me thêi nang ik Yîsu ling nena, “Tem yêi pôpek nôm îmô êsête?” **10** Me Yîsu henang ethak thêi nena, “Ondanjô. Mamu nu melak lóng kapô me tem ôpôm anô te be hiwa ñanam lêk wîng. Me osopa yêni be umbutak ôyô melak atu be yêni hêyô be hê. **11** Me mamu nang ethak melak ya alang nena, ‘Kîdônga henang ik ong ling nena melak kapô vathi atu tem yangang nôm Waklavông Hêv Lîlîng imbing yînîng ña ya handông hîmô êsê?’ **12** Êng me tem ningik melak kapô bêng te atu be hêk daku viling thô éndêng mamu. Melak kapô êng me nômkama sapêng bôk hîmô yôv. Be ditu mamu pesang nôm îmô long êng.” **13** Yôv me thêi ê me êye nômkama sapêng hítom

hiwa waing lêk keyek me henang la mavî yôv me yangang nena, “Umbua be unum doke doke. **18** Ya hanang ethak môlô nena tem mî hítom ya num waing ethak lonjbô amî endebe Wapômbêng ya lêklinyak bêng êlêm êm.” **19** Me yêni hiwa polom te me henang la mavî yôv me hekavli be hêv hêndêng loho me henang nena, “Diti me yînîng vathiap atu be ya hêv hítom da vo nêngêv môlô livung. Môlombong bêng me lemim êngêv ya.” **20** Eyang yôvêm me hevong bêng hethak keyek waing te be henang nena, “Keyek iti me tava lêkmuk atu be ya hapatôk hethak yînîng lêkma atu be tem yangathô hítom da vo nêngêv môlô livung. **21** Metom ondarjô. Ôpatu be tem netak yînîng îndôk ñakyo bahanjing bang diti hîmô hiving ya hîmô balê. **22** Anô Ya Nakandung atu tem nembung îtôm sêmbôk be Wapômbêng bôk henang yôv. Metom alitakna, maléng bêng vo ôpatu be tem netak yêni îndôk ñakyo bahanjing.” **23** Ya ña hîndông elanjô ambô êng me loho da enang ik i ling nena, “Opalête tem nembung nôm êng?” **24** Yôv me loho îkôki hiving ethak loho ali aléte tem nimbutak anômbêng vo loho vi. **25** Êng me Yîsu henang ethak loho nena, “Avîlanô pîk ining king thak embam i be êv maléng vo ña takatu be îmô loho vimbang. Me ña lêk athêng lenjing iving avîlanô embam loho nena ‘Ida wapôm mavî.’ **26** Metom dô môlombong bêng andô. Môlô ning anô lêk athêng me nembung îtôm anô athêng mî. Me môlô ning anômbêng me nembung ku îtôm anô ku oyang. **27** Opalête me bêng vo anô vi? Ôpatu be hîlôk hîmô be heyang nôm mesa ôpatu be hepesang nôm? Ôpatu be hîlôk hîmô be heyang nôm, bêng e? Metom ya hamô môlô lîvông hítom anô ku oyang te vo yangêv môlô livung. **28** “Môlô takatu be maléng lomaloma hivutak ya metom mî môlô tak ya amî me ômô hiving ya denang. **29** Ya hêv lêklinyak bêng hêndêng môlô hítom Wakamik bôk hêv lêklinyak bêng hêndêng ya vo tem ongwang be unum imbing ya îmô balê îmô yînîng lêklinyak bêng kapô. Me môlô tem oyanging avîlanô Islael ondong lauming be lahvâyi takatu.” **31** Me Yîsu henang nena, “Saimon, Saimon, nondanjô. Sakdang henang ik Wapômbêng ling vo neyek môlô îtôm lovak hiyuv iyokla vo limbalôm

êngêv yak. 32 Metom lêk ya hateng mek yôv vo ong ditu enang nena, "Anômbêng, tem yoôngik loho ethak Saimon, vo yong hôvê iwing dô nêngêv yak andô. Be bîng vovak mesa?" 50 Èng me loho ning anô te hele wakma hole ong lîlîng be hôvô lêm ethak lorjbô, êng kwandôk bêng hîmbôk da ya anô ku te limbuk viyôhôk me nombatho aviyami long." 33 Metom Pita henang thô. 51 Metom Yisu hêyê nôm êng be henang nena, nena, "Anômbêng, lêk ya hapôpêk ya yôv vo yana "Dô!" Me hetak bang hêyô hék ôpêng limbuk me kalaondong imbing ong be ya ma imbing ong." 34 hivutak mavî hethak lorjbô. 52 Yôv me Yisu henang Metom Yisu henang nena, "Pita, ya hanang ethak ethak na bênbêng îmbôk da lêk melak matheng ya ong nena yaô bîlîvông tale mî heleng amî denang me kwak bidong lêk avaka takatu be êlêm vo embalang tem nonang îtôm bôlô lô nena hôthông ya paling." 35 yêni nena, "Betha ya anô kambom anông te be ditu Yôv me Yisu henang ethak loho nena, "Bôk ya hêv môlô uwa bîng vovak lêk olo be ôlêm vo ombalang ya môlô be ô me mî uwa vak valuseleng lêk vak bethap e? 53 Wak nômbêng iti me ya hamô melak matheng lêk vemimkapô bokgôp hiving môlô amî. Metom wak ya popatîng hiving môlô me mî ovalong ya amî vo? êng me môlô nômate mî mesa?" Me loho nang nena, Metom lêk me momajaning heyangging pîk be ditu "Mî, hîtôm." 36 Me Yisu henang ethak loho nena, môlô ning wakma." 54 Me evalong Yisu be iwa be ê "Metom lêk yong vak valuseleng lêk vak bethap hîmô êyô vo kwandôk bêng hîmbôk da ya melak. Me Pita me numbuia. Me ong bîng vovak mî, êng me nôngêv hesopa heveng Yam metom heveng dêim doke. 55 yong kwêv thiilimbung vo êrjêv vuli me numbuia Anô doho embang amela hîmô melak êng ya bandêng valuseleng êng be nôngêv bîng vovak vuli ethak. 37 kapô me Pita hê hîlôk hîmô lîvông hiving loho. 56 Pita Ya hanang ethak môlô nena ambô êng tem ningik hîmô amela danda me avî ku te hêyê yêni katô be anông ethak ya lêk nômkama takatu be enang hethak henang nena, "Anô ti me thak hîmô hiving Yisu." 57 ya me sapêng ya dang lêk bidong. Vômbê nena Metom Pita henang nena, "Avî, ya hathông ôpêng Wapômbêng ya kapua henang nena, "Loho tem injê paling." 58 Vauyanja me anô yang hêyê yêni me yêni îtôm na takatu be thak mî esopa balambung te henang nena, "Ong me na takatu ning anô te." Metom amî." 38 Me ya na hîndông enang nena, "Anômbêng, Pita henang nena, "Anô, ya mî anông." 59 Yêni hîmô nôngô yoô ning bîng vovak lokwanji ti." Me Yisu hîtôm wakma te ma me anô yang henang lêlklokwang henang ethak loho nena, "Lêk yôv." 39 Yisu hetak hethak lorjbô nena, "Avanông bing, yêni me anô Galili Jelusalem me hê Dum Oliv hîtôm thak hevong me ya te. Be ditu yêni me Yisu ya anô te hiving." 60 Me Pita na hîndông ê hiving yêni. 40 Yisu hêyô long êng me henang nena, "Anô, ya hathông yong ambô paling!" henang ethak loho nena, "Oteng mek vo dô ôngêv Pita henang bêng denang me tale heleng. 61 Me yak îndôk nôm takatu be tem neyek môlô andô." 41 Anômbêng hik i lîlîng be hêyê Pita me Pita la hêv Me hetak loho be hê dêim doke. Me heyabudum Anômbêng ya ambô atu be henang nena, "Tale mî thîvô me heteng mek bênjiti, 42 "Wakamik, lem tom heleng amî denang me tem nonang îtôm bôlô lô nena vo nôngêv keyek iti vê injêk ya, êng me nôngêv vê. hôthông ya paling." 62 Yôv me Pita hele yêing be Metom dô nosopa ya leng hiving andô. Mî, nosopa heleng kambom anông. 63 Da takatu be evalong Yisu ong da yong lem hiving." 43 Me anjêla te nang leng enang ambôma hethak inda be ik yêni. 64 Loho ivuliv hêyô vo yêni me hevatho yêni long. 44 Yisu kapô thohav lo ma thing be enang ik yêni ling lômbôlông malêing kambom be heteng mek lêlklokwang anông nena, "Ong plopet te, êng me nonang nena opalê be vovanîk hetekhetek hîlôk pîk hîtôm lêkma. 45 ditu hik ong." 65 Me enang ambô kambom lomaloma Heteng mek yôv me hiviyô heva be hê hêndêng ya hethak yêni hiving. 66 Hiviyô heyang me na Juda na hîndông me hêyê loho êkthôm vômbê nena loho ning avaka sapêng ethak tom. Loho me na bênbêng kapôlônjing malêing kambom. 46 Me henang ethak îmbôk da lêk kîdôrnga ambô balambung. Loho iwa loho nena, "Môlô ôkthôm vo? Môlômbiyô be oteng Yisu be ê vo ning na elanjô ambô vo enang ik yêni mek vo dô ôngêv yak îndôk nôm takatu be tem neyek ling nena, 67 "Nonang ethak yoô nena ong Mesaya môlô andô." 47 Yisu henang ambô denang me anô e?" Me Yisu henang ethak loho nena, "Ya hanang bêng anông êyô. Ôpatu be elam nena Judas, yêni ambô êng êndêng môlô me tem môlô mî hîtôm ôngêv me na hîndông lauming be lahavîyi takatu te, ditu imbing amî. 68 Me ya nang ingik môlô ling me tem helom loho be hêlêm. Yêni hêyô bidong Yisu vo mî môlô nang viyang amî. 69 Metom lêk me Anô Ya ninggu inda, 48 metom Yisu henang ik yêni ling nena, Nakandung atu tem nêyômô Wapômbêng lêkmangok "Judas, hovong vo nungu Anô Ya Nakandung atu be bang viyôhôk îtôm wak nômbêng iti sapêng." 70 Me vo notak îndôk ya nkayo baherjing mesa?" 49 Èng loho sapêng enang ik yêni ling nena, "Bêng be ong da me ya na hîndông eyala nôm atu be tem nimbutak be me Wapômbêng Nakandung mesa?" Me Yisu henang

ethak loho nena, "Ambô êng me thêthôp hîtôm ditu gakmang hîmô Jelusalem kapô be hik anô vônô, be onang." 71 Yôv me loho nang nena, "Bisête be aô ditu etak yêni hîlôk kalaondong.) 20 Yôv me Pailat lenjing iwing andanô ambô doho imbing? Lék henang yêni da bêng hele ambôlêk be aô lanjô yôv."

23 Me ña takatu iwyô me iwa Yisu be ê vo Pailat.

Yôv me îmbî ambô hethak yêni nena, "Yoô tung ôpiti henang ethak yoô ning avîlanô vo ende dômîm lîlîng êndêng gakmang. Yêni hêndô yoôngêv takis êndêng Sisa lék henang nena yêni me Mesaya, king te." 3 Me Pailat henang ik Yisu ling nena, "Ong me ña Juda ning king mesa?" Me Yisu henang nena, "Hítôm ditu ong da honang." 4 Yôv me Pailat henang ethak ña bênbêng îmbôk da lék avîlanô nômbêng atu nena, "Mî ya hatung yêni ya kambom te amî." 5 Metom enang lêklokwang nena, "Yêni hîndông avîlanô be helela ining auk heveng Judia sapêng. Mundaluk hêk Galili me hêlêm hele be hêyô long iti." 6 Pailat helanjô ambô êng me henang ik loho ling nena, "Ôpêng me anô Galili te e?" 7 Pailat helanjô nena Yisu hêlêm nang Galili, êng me hêv yêni be hê vo Helot vômbe nena yêni heyangging long êng. Wak êng me Helot hîmô Jelusalem hiving. 8 Me Helot hêyê Yisu be la maví anông vômbe nena bôk helanjô kôkôthing hethak Yisu be la hiving ninjê yêni, metom mî hele be lék hêyê yêni be ditu la hiving nembong nôm thamitham te vo ninjê. 9 Be ditu Helot henang ik Yisu ling bêng anông metom yêni bonong yom. 10 Me ña bênbêng îmbôk da lék kîdônga ambô balambung takatu be eva long êng enang ambô lêklokwang be îmbî yêni hethak ambô lomaloma. 11 Êng me Helot lék ya ña vovak iwa kwêv déim te hítôm king ining kwêv be ik hîlôk Yisu me enang ambôma be emalik ethak yêni. Yôvêm me Helot hêv yêni be hê vo Pailat hethak lonjbô. 12 Sêmbôk me Helot lo Pailat êyê i hítôm ñakyo, metom lék me thiêi ivutak ña mólôô. 13 Yôv me Pailat helam ña bênbêng îmbôk da lék ña Juda ning avaka lék avîlanô doho be êlêm ethak tom. 14 Me henang nena, "Môlô wa anô ti hêlêm hêndêng ya me môlô nang nena anô ti henang ambô yôhîng be hévôv avîlanô vo êndô gakmang. Be lék ya hanang ik yêni ling heva môlô malemim hethak nôm takêng, metom mî ya hatung ôpiti ya kambom takatu be môlô nang yêni bêng ethak amî. 15 Me Helot ya auk me bêng yom, be ditu hêv ôpiti hêlêm vo aô hethak lonjbô. Ondarjô. Ôpiti mî hevong kambom te be tem ya nang vo ingik yêni vônô amî. 16 Be ditu tem yambali yêni yôvêm me ya tak inda bini." 18 Metom avîlanô sapêng elam lêklala nena, "Ungik ôpitu vônô me otak Balabas be nêlêm êndêng yoô." 19 (Balabas me ôpatu be hik vovak hiving Lom ining

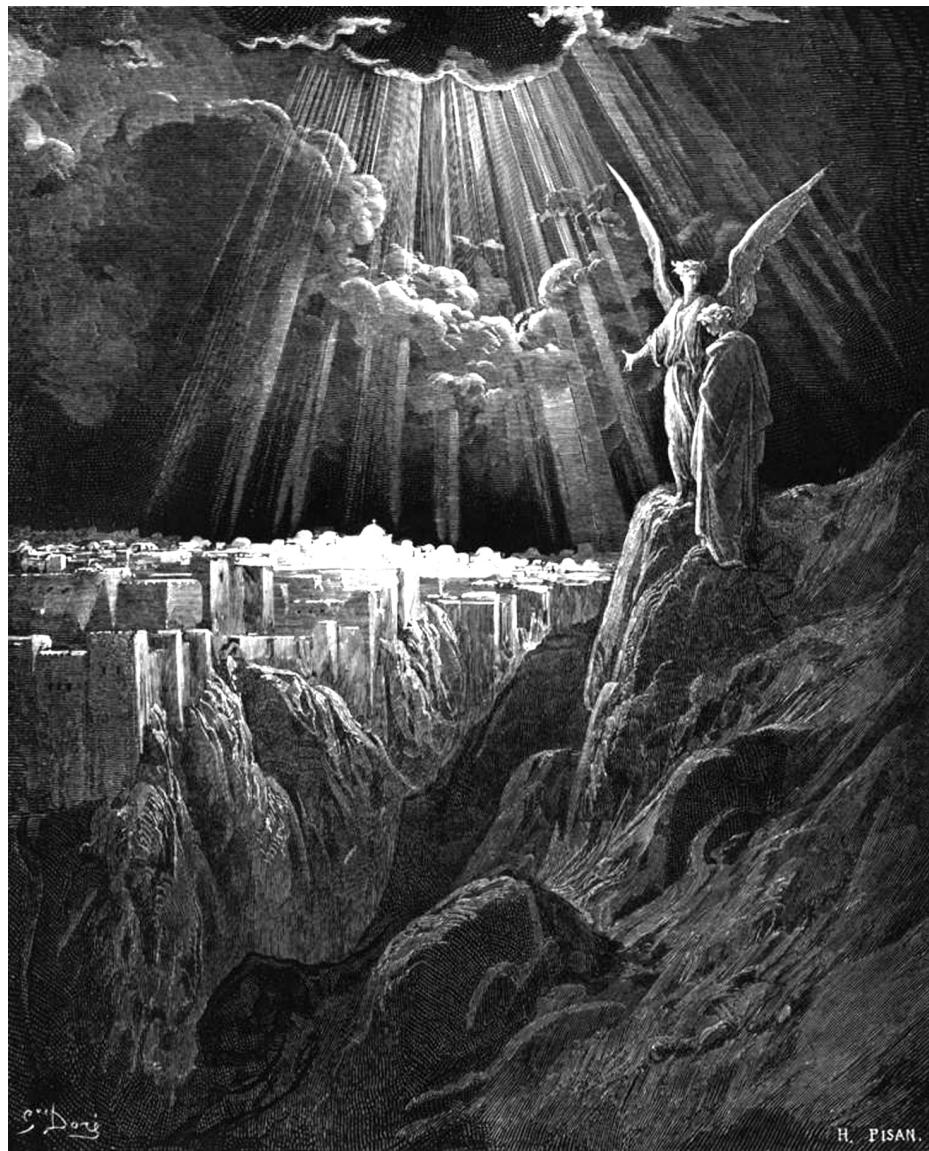
gakmang hîmô Jelusalem kapô be hik anô vônô, be onang." 71 Yôv me Pailat helam hêndêng avîlanô hethak lonjbô. 21 Metom loho lam lômbôlông nena, "Ungik vônô ethak alovalasing! Ungik vônô ethak alovalasing!" 22 Yôv me Pailat henang bôlô ali lô hêndêng loho nena, "Hethak ômbê? Yêni hevong ômbê kambom? Ondong te mî hîmô vo yangik yêni vônô amî. Be ditu tem yambali inda me ya tak yêni bini." 23 Metom loho lêklokwang kambom be elam kaêk lêkwaê nena ingik Yisu ethak alovalasing. Loho ning kaêk êng me hîvô hethak be Pailat helanjô. 24 Be ditu Pailat la hêv nena yêni sopa loho ning ambô 25 be hetak ôpatu be hîmô kalaondong hê endêng loho hítôm enang ik ling, me hêv Yisu hîlôk ña vovak bahenjing hítôm avîlanô ning lerjing iwing. 26 Loho iwa Yisu be ê me êpôm Saimon nang Sailini hîlôk lonđanjlê be hê vini Jelusalem. Me ña vovak evalong yêni be êv Yisu ya alovalasing be hiwa be heveng Yisu yam. 27 Me avîlanô bêng anông esopa yêni lék aví takatu be eleng athêng malêng ethak yêni me loho sapêng iwing be ê. 28 Metom Yisu hik i lîlîng me henang ethak loho nena, "Môlô aví Jelusalem, dô ondeng ethak ya andô. Me ondeng vo amda lék nalumi. 29 Ondarjô. Wakma te tem néyô be malêng bêng tem nêpôm avîlanô be tem enang nena, "Maví vo aví yamu takatu be sêik mî be mî êv sum êndêng sêik amî." 30 Wak êng me avîlanô tem enang êndêng dumlôlê sapêng nena, "Ôngêv yak êyônjék yoô be uthivung yoô thing." 31 "Lék evong kambom hêndêng alokwang lêkmala, be ditu tem embong ômbête êndêng alokwang kapôk?" 32 Me loho iwa anô vanî yi hiving vo ingik vônô imbing Yisu. 33 Loho è êyô long atu be elam nena Kwandôk Lokwang. Me loho êthôkêng Yisu lék anô vanî yi atu hethak alovalasing. Êthôkêng yang heva Yisu bang viyôhôk me yang heva bang vikeng. 34 Me Yisu henang nena, "Wakamik, nôngêv loho ning kambom vê vômbe nena loho thông paling be evong." Yôvêm me ña vovak îmbî valu vo injê nena opalête tem nimbuâ ya thôp. 35 Avîlanô eva be êyê me ña bênbêng îmbî yêni lîlîng be enang ambôma nena, "Bôk yêni hêv avîlanô vi livung yôv be nêngêv yêni da livung imbing, vômbe nena yêni me Mesaya, ôpatu be Wapômbêng bôk hîtôk yôv." 36 Me ña vovak êyô hiving be enang ambôma me êv waing maning hêndêng yêni. 37 Me enang nena, "Ong ña Juda ning king e? Yôv be nôngêv ong da livung." 38 Me ekavu ambô te heva Yisu viling benjiti, ÔPITI ME ÑA JUDA NING KING. 39 Anô vanî yi atu be êthôkêng hiving Yisu yang henang ambôma hêndêng yêni nena, "Ong Mesaya e? Yôv be nôngêv

ong da livung me yêi imbing." 40 Metom yang helanjô hiving loho. 5 Êng me avî takêng êkô be malenjing ambô êng me hethang yang êng be henang nena, hîlôk pîk. Metom thêi enang ethak loho nena, "Bisête "Tem noma bêng yom me hevong bisê be mî hôkô be môlô othalô anô lêkmala heveng na ema ining Wapômbêng amî? 41 Ai vong kombom kambom long? 6 Yêni mî hêk long iti amî. Me lêk hiviyô hethak bêng anông be ditu thêthôp vo êv vovang hêndêng lonjbô. Be ditu lemid ênggêv ambô sêmbôk be hîmô ai, metom ôpiti me mî hevong kambom te amî." 42 Galili denang me henang ethak môlô 7 nena tem Yôv me henang nena, "Yisu, wakma huvutak hîtôm etak Anô Ya Nakandung îndôk na kombom kambom king hîmô yong lêklinyak bêng kapô me lem ênggêv bahenjing be ingik yêni vônô ethak alovalasing me ya." 43 Me Yisu henang nena, "Ya hanang avanông wak ali lô me tem nimbiyô ethak lonjbô." 8 Êng me bing ethak ong nena, yaô tiêng yom me tem nômô loho lenjing êv ambô êng. 9 Yôv me loho etak kalang imbing ya îmô long lêkmangging kapô." 44 Bidong be ivôô me enang ambô takêng sapêng ethak Yisu oyang waklîvông bing me momajaning bêng hêyô pîk ya na hîndông lauming be lahavôtom lêk avîlanô sapêng vôv be hêk hele be hêyô wakma lô. Me kwak takatu be îmô hiving. 10 Avî takêng te me Malia nang bêng atu be êthôkêng heva melak matheng kapô Makdala me Joana lo Jems talêmbô Malia lêk avî hipupkê hê luvi. 46 Me Yisu helam kaêk lêklokwang doho hiving enang ethak aposol. 11 Metom aposol nena, "Wakamik, ya hatak ya dôhôlông hîlôk bahem." elanjô avî takêng ining ambô be esong nena enang Henang bêng yôv me auk hivutak be hê me herma. 47 ambô molo ma be mî êv iviring amî. 12 Metom Pita Me vovak lêik ining anômbêng hêyê nôm êng me yêni hiviyô me hevothong be hê kalang be hikum me hêyê hêv Wapômbêng ya athêng ling be henang nena, kwak yom hîmô. Yôv me yêni hele hê melak ethak "Avanông bing, ôpiti me kambom mî." 48 Me avîlanô lonjbô me la hêv bêng anông hethak nôm takatu be takatu be ethak tom be eva vo injê, loho yê nôm êng lêk hivutak. 13 Wak êng yom me Yisu ya na hîndông be kapôlônjing maléing bêng be ê. 49 Metom Yisu yi ê long te be ya athêng nena Emeus. Long êng hêk ya na môleô lêk avî takatu be esopa yêni hêk Galili dêim doke hîtôm 11 kilomita vo Jelusalem. 14 Thêi be êlêm, loho va dêim doke me êyê nôm takatu be veng lonjanjê be ê me enang ethak nôm takatu be hivutak. 50 Me anô Alimiatia te nang Judia hîmô be ya hivutak. 15 Thêi nang ambô bêng anông me Yisu athêng nena Josep. Yêni heyambing waklavông atu da hêlêm be heveng hiving thêi. 16 Metom nômate be Wapômbêng ya lêklinyak bêng te nêlêm pîk. Yêni hik thêi malenjing thing be mî êyê be eyala yêni me anô mavî lêk anô thêthôp be yêni me na Juda amî. 17 Me henang ik thêi ling nena, "Mamu oveng ning na elanjô ambô te. Be mî hîlôk hethak loho ning be ôlêm me onang ômbête hê be hêlêm?" Êng me auk atu be ik Yisu vônô amî. 52 Be ditu hê hêndêng thêi va terjeng me malenjing ik thô nena thêi lenjing Pailat me henang ik ling vo nimbuia Yisu ya kôpik. maléing. 18 Anô yang be ya athêng nena Kelopas 53 Êng me hiwa Yisu lijkôpik hîlôk hivup me hivuliv henang viyang nena, "Betha ong vathi te be hôvunu thing hethak kwak me hiwa be hê hêndô hêk kalang Jelusalem be ditu hôthông nôm takatu be hivutak lêmkum atu be ekolop valu be ambuang vo etak na hêk long êng êndêng wak takiti paling e?" 19 Me ema injêk. Kalang êng me mî bôk êndô ñama te hêk Yisu henang ik thêi ling nena, "Ômbête bêng?" Me amî denang. 54 Sabat lêk bidong oyang be avîlanô thêi enang ethak inda nena, "Nôm takatu be hépôm epesang i vo injê waklavông êng. 55 Be ditu avî Yisu nang Nasalet, ôpêng me plotep te be hevong takatu be esopa Yisu hêk Galili be êlêm me esopa ku bêrbêng be ya ambô me lêklinyak anông heva Josep be ê êyê kalang atu be êndô Yisu lijkôpik hêk Wapômbêng lêk avîlanô sapêng malerjing. 20 Me yoô vo injê nena etak inda hêk bisê. 56 Yôv me avî takêng ning avaka lêk na bêrbêng îmbôk da etak yêni hîlôk ê ining melak me epesang nôm uv mavî lêk wel. Me na Lom bahenjing be ik inda vônô hethak alovalasing. Sabat hêyô me iwa lovak hîtôm balambung henang. 21 Metom bôk yoô lenjing êv nena yêni me ôpatu be tem nênggêv Islael vê injêk ining maléing. Me ambô te hêk hiving nena, nôm takêng hivutak me lêk ya wak ali lô. 22 Me nôma yang hiving nena avî doho îmô hiving yoô evong be yoô pindik kambom. Hêndêng lêkbôk momajaning me loho ê kalang 23 metom mî êyê Yisu lijkôpik amî. Me loho ivôlêm enang nena loho yê wêng anjela doho enang nena yêni hîmô lêkmala. 24 Me yoô ning anô doho ê kalang me êyê nôm takêng hîtôm datu be avî takatu enang, metom

24 Sonda êng ya wak ali himung ya lêkbôk momajaning me avî takatu iwa nôm uv mavî takatu be bôk epesang yôv be ê kalang. 2 Loho êyô me êyê valu atu be hîmô lovang ambôlêk lêk imbumbi yôv hê hîmô dang. 3 Me loho ivutak êyô kapô metom mî épôm Anômbêng Yisu ya kôpik amî. 4 Be loho lenjing êv bêng anông eva denang me ketheng oyang me anô yi lêk kwêv thapuk lêk danda bêng êyô be eva

Yisu da me mî loho injê yêni amî." 25 Me Yisu henang henang nena, "Wapômbêng ya kapua henang nena ethak thêi nena, "Mamu ña auk mî lêk kapôlômim Mesaya tem nimbuva vovang be nema me wak ali lô pilisik denang, be ditu mî yuêv iving plopet ining ambô me tem nimbiyô ethak lonjbô. 47 Me hethak ya athêng amî! 26 Beta bôk mî mamu yala nena Mesaya tem yom me tem enang mung injêk Jelusalem yôv kîmîng nimbuva vovang takêng yôv ketem nimbuva ya athêng ni pîk nômbêng iti sapêng nena ende kapôlônjing lîlîng lêkmânging mesa mî e?" 27 Yôvêm me yêni hiwa vo Wapômbêng tem néngêv ining kambom vê. 48 Lék Wapômbêng ya ambô takatu be bôk ekavu hethak môlô yê nôm takêng yôv be ditu môlô nang sapêng yêni da sa hethak thêi. Henang mung hethak Moses bêng. 49 Ondarjô! Tem yangêv nôm atu be Wakamik ya kapua yôvêm me plopet sapêng ining ambô takatu bôk hevak ambô vo néngêv êyômô môlô. Metom be bôk ekavu hethak yêni hiving. 28 Me loho êyô môlô mô Jelusalem endebe umbua lêklokwang êng bidong vo Emeus me Yisu hevong vo ni thêthô. 29 nang melak leng êm." 50 Me Yisu helom loho be hê Metom thêi nang lêklokwang nena, "Lêk yathinj dang hêyô bidong oyang Betani me hêv bang ling be hêv hêmbôk be tem bîlîvông be dô me nômô imbing mek ethak loho. 51 Hêv mek denang me hetak loho yêi." Êng me yêni hê melak kapô hiving thêi be loho me yêni hethak leng be hê. 52 Êng me loho êv yeng mô. 30 Yôv me loho îmô vo injang nôm me yêni hethak yêni yôv me ele ê Jelusalem lêk lenjing mavî hiwa polom be hêv la mavî yôv me hekavli be hêv bêng anông. 53 Me wak nômbêng iti sapêng me loho hêndêng thêi. 31 Thêi yê me malenjing hipuak be mô melak matheng be êv Wapômbêng ya athêng eyala yêni. Me ketheng oyang me yêni lêk mî. 32 ling.

Me thêi nang ethak i nena, "Avanông bing, ai veng lonjdarjê me yêni hik Wapômbêng ya ambô thô be ai kapôlônjing hîtôm amela hethang." 33 Bôlôtom me thêi tak long êng me ele ê Jelusalem hethak lonjbô. Thêi yô me êpôm Yisu ya ña hîndông lauming be lahvôtom atu lêk anô doho ethak tom hiving be îmô. 34 Me loho nang hêndêng thêi bênjiti nena, "Avanông bing nena Anômbêng lêk hiviyô hethak lonjbô be yêni hik i thô hêndêng Saimon." 35 Yôv me anô yi êng enang nôm takatu be hépôm thêi hilôk lonjanjê bisê hiving polom atu be Yisu hekavli be hêv hêndêng thêi be thêi yala yêni. 36 Me thêi nang ambô hethak loho hîmô denang me Yisu heva loho lîvông me henang nena, "Môlô kapôlômim injêk ya!" 37 Me loho pîndik kambom be esong nena gôk anô dôhô be êkô anông. 38 Metom Yisu henang nena, "Hevong bisê be môlô song kambom be môlô ning auk ethak be hilôk mayaliv vo? 39 Ôngô ya baheng lo yaveng. Ya da êng diti be ombalong ya lerwing kôpik, vîmbê nena gôk me lokwang lêk lînkôpik mî hîtôm diti môlô yê ya." 40 Henang bêng me hik va lo bang thô hêndêng loho. 41 Loho yê yêni me lenjing mavî anông, metom loho ning auk hîmô mayaliv denang be mî êv iving amî. Êng me Yisu henang ik loho ling nena, "Nôm doho hîmô vo yangang mesa mî?" 42 Êng me êv alim ajanam atu be îmbôk kôkô te vi 43 me yêni hiwa be heyang eva loho malenjing. 44 Me Yisu henang ethak loho nena, "Sêmbôk be ya hamô hiving môlô denang me ya hanang nena ambô takatu be bôk ekavu hethak ya be hêk Moses ya balambung lêk Plopet ining Kapua me Kapua Yeng tem ningik anông." 45 Me yêni hik loho ning auk ling vo eyala Wapômbêng ya ambô hêk ya kapua ya ondong 46 be

The New Jerusalem

"I saw the holy city, New Jerusalem, coming down out of heaven from God, prepared like a bride adorned for her husband. I heard a loud voice out of heaven saying, 'Behold, God's dwelling is with people, and he will dwell with them, and they will be his people, and God himself will be with them as their God.'"

Revelation 21:2-3

Reader's Guide

Yamap at AionianBible.org/Readers-Guide

The Aionian Bible republishes public domain and Creative Common Bible texts that are 100% free to copy and print. The original translation is unaltered and notes are added to help your study. The notes show the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of afterlife destinies.

Who has the authority to interpret the Bible and examine the underlying Hebrew and Greek words? That is a good question! We read in 1 John 2:27, "*As for you, the anointing which you received from him remains in you, and you do not need for anyone to teach you. But as his anointing teaches you concerning all things, and is true, and is no lie, and even as it taught you, you remain in him.*" Every Christian is qualified to interpret the Bible! Now that does not mean we will all agree. Each of us is still growing in our understanding of the truth. However, it does mean that there is no infallible human or tradition to answer all our questions. Instead the Holy Spirit helps each of us to know the truth and grow closer to God and each other.

The Bible is a library with 66 books in the Protestant Canon. The best way to learn God's word is to read entire books. Read the book of Genesis. Read the book of John. Read the entire Bible library. Topical studies and cross-referencing can be good. However, the safest way to understand context and meaning is to read whole Bible books. Chapter and verse numbers were added for convenience in the 16th century, but unfortunately they can cause the Bible to seem like an encyclopedia. The Aionian Bible is formatted with simple verse numbering, minimal notes, and no cross-referencing in order to encourage the reading of Bible books.

Bible reading must also begin with prayer. Any Christian is qualified to interpret the Bible with God's help. However, this freedom is also a responsibility because without the Holy Spirit we cannot interpret accurately. We read in 1 Corinthians 2:13-14, "*And we speak of these things, not with words taught by human wisdom, but with those taught by the Spirit, comparing spiritual things with spiritual things. Now the natural person does not receive the things of the Spirit of God, for they are foolishness to him, and he cannot understand them, because they are spiritually discerned.*" So we cannot understand in our natural self, but we can with God's help through prayer.

The Holy Spirit is the best writer and he uses literary devices such as introductions, conclusions, paragraphs, and metaphors. He also writes various genres including historical narrative, prose, and poetry. So Bible study must spiritually discern and understand literature. Pray, read, observe, interpret, and apply. Finally, "*Do your best to present yourself approved by God, a worker who does not need to be ashamed, properly handling the word of truth.*" 2 Timothy 2:15. "*God has granted to us his precious and exceedingly great promises; that through these you may become partakers of the divine nature, having escaped from the corruption that is in the world by lust. Yes, and for this very cause adding on your part all diligence, in your faith supply moral excellence; and in moral excellence, knowledge; and in knowledge, self-control; and in self-control patience; and in patience godliness; and in godliness brotherly affection; and in brotherly affection, love. For if these things are yours and abound, they make you to be not idle nor unfruitful to the knowledge of our Lord Jesus Christ,*" 2 Peter 1:4-8.

Glossary

Yamap at AionianBible.org/Glossary

The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven special words to help us better understand the extent of God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies. The original translation is unaltered and a note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Compare the meanings below to the Strong's Concordance and Glossary definitions.

Abyssos g12

Greek: proper noun, place

Usage: 9 times in 3 books, 6 chapters, and 9 verses

Meaning:

Temporary prison for special fallen angels such as Apollyon, the Beast, and Satan.

aīdios g126

Greek: adjective

Usage: 2 times in Romans 1:20 and Jude 6

Meaning:

Lasting, enduring forever, eternal.

aiōn g165

Greek: noun

Usage: 127 times in 22 books, 75 chapters, and 102 verses

Meaning:

A lifetime or time period with a beginning and end, an era, an age, the completion of which is beyond human perception, but known only to God the creator of the aiōns, Hebrews 1:2. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

aiōnios g166

Greek: adjective

Usage: 71 times in 19 books, 44 chapters, and 69 verses

Meaning:

From start to finish, pertaining to the age, lifetime, entirety, complete, or even consummate. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Koine Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

eleēsē g1653

Greek: verb, aorist tense, active voice, subjunctive mood, 3rd person singular

Usage: 1 time in this conjugation, Romans 11:32

Meaning:

To have pity on, to show mercy. Typically, the subjunctive mood indicates possibility, not certainty. However, a subjunctive in a purpose clause is a resulting action as certain as the causal action. The subjunctive in a purpose clause functions as an indicative, not an optative. Thus, the grand conclusion of grace theology in Romans 11:32 must be clarified. God's mercy on all is not a possibility, but a certainty. See ntgreek.org.

Geenna g1067

Greek: proper noun, place

Usage: 12 times in 4 books, 7 chapters, and 12 verses

Meaning:

Valley of Hinnom, Jerusalem's trash dump, a place of ruin, destruction, and judgment in this life, or the next, though not eternal to Jesus' audience.

Hades g86

Greek: proper noun, place

Usage: 11 times in 5 books, 9 chapters, and 11 verses

Meaning:

Synonomous with Sheol, though in New Testament usage Hades is the temporal place of punishment for deceased unbelieving mankind, distinct from Paradise for deceased believers.

Limnē Pyr g3041 g4442

Greek: proper noun, place

Usage: Phrase 5 times in the New Testament

Meaning:

Lake of Fire, final punishment for those not named in the Book of Life, prepared for the Devil and his angels, Matthew 25:41.

Sheol h7585

Hebrew: proper noun, place

Usage: 66 times in 17 books, 50 chapters, and 64 verses

Meaning:

The grave or temporal afterlife world of both the righteous and unrighteous, believing and unbelieving, until the general resurrection.

Tartaroō g5020

Greek: proper noun, place

Usage: 1 time in 2 Peter 2:4

Meaning:

Temporary prison for particular fallen angels awaiting final judgment.

Glossary +

AionianBible.org/Bibles/Yamap---Yamap-Bible/Noted

Glossary references are below. Strong's Hebrew and Greek number notes are added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Questioned verse translations do not contain Aionian Glossary words and may wrongly imply *eternal* or *Hell*. * The note placement is skipped or adjusted for verses with non-standard numbering.

Abyssos

Luk 8:31
Romans 10:7
Revelation 9:1
Revelation 9:2
Revelation 9:11
Revelation 11:7
Revelation 17:8
Revelation 20:1
Revelation 20:3

Acts 3:21
Acts 15:18
Romans 1:25
Romans 9:5
Romans 11:36
Romans 12:2
Romans 16:27
1 Corinthians 1:20
1 Corinthians 2:6
1 Corinthians 2:7
1 Corinthians 2:8
1 Corinthians 3:18
1 Corinthians 8:13
1 Corinthians 10:11
2 Corinthians 4:4
2 Corinthians 9:9
2 Corinthians 11:31
Galatians 1:4
Galatians 1:5
Ephesians 1:21
Ephesians 2:2
Ephesians 2:7
Ephesians 3:9
Ephesians 3:11
Ephesians 3:21
Ephesians 6:12
Philippians 4:20
Colossians 1:26
1 Timothy 1:17
1 Timothy 6:17
2 Timothy 4:10
2 Timothy 4:18
Titus 2:12
Hebrews 1:2
Hebrews 1:8
Hebrews 5:6
Hebrews 6:5
Hebrews 6:20
Hebrews 7:17
Hebrews 7:21
Hebrews 7:24
Hebrews 7:28
Hebrews 9:26
Hebrews 11:3
Hebrews 13:8
Hebrews 13:21
1 Peter 1:23

1 Peter 1:25

1 Peter 4:11

1 Peter 5:11

2 Peter 3:18

1 John 2:17

2 John 1:2

Jude 1:13

Jude 1:25

Revelation 1:6

Revelation 1:18

Revelation 4:9

Revelation 4:10

Revelation 5:13

Revelation 7:12

Revelation 10:6

Revelation 11:15

Revelation 14:11

Revelation 15:7

Revelation 19:3

Revelation 20:10

Revelation 22:5

aīdios

Romans 1:20
Jude 1:6

1 Corinthians 3:18
1 Corinthians 8:13
1 Corinthians 10:11
2 Corinthians 4:4
2 Corinthians 9:9
2 Corinthians 11:31
Galatians 1:4
Galatians 1:5
Ephesians 1:21
Ephesians 2:2
Ephesians 2:7
Ephesians 3:9
Ephesians 3:11
Ephesians 3:21
Ephesians 6:12
Philippians 4:20
Colossians 1:26
1 Timothy 1:17
1 Timothy 6:17
2 Timothy 4:10
2 Timothy 4:18
Titus 2:12
Hebrews 1:2
Hebrews 1:8
Hebrews 5:6
Hebrews 6:5
Hebrews 6:20
Hebrews 7:17
Hebrews 7:21
Hebrews 7:24
Hebrews 7:28
Hebrews 9:26
Hebrews 11:3
Hebrews 13:8
Hebrews 13:21
1 Peter 1:23

aiōnios

Matyu 12:32
Matyu 13:22
Matyu 13:39
Matyu 13:40
Matyu 13:49
Matyu 21:19
Matyu 24:3
Matyu 28:20
Mak 3:29
Mak 4:19
Mak 10:30
Mak 11:14
Luk 1:33
Luk 1:55
Luk 1:70
Luk 16:8
Luk 18:30
Luk 20:34
Luk 20:35
John 4:14
John 6:51
John 6:58
John 8:35
John 8:51
John 8:52
John 9:32
John 10:28
John 11:26
John 12:34
John 13:8
John 14:16

Matyu 18:8

Matyu 19:16

Matyu 19:29

Matyu 25:41

Matyu 25:46

Mak 3:29

Mak 10:17

Mak 10:30

Luk 10:25

Luk 16:9

Luk 18:18

Luk 18:30

John 3:15

John 3:16

John 3:36

John 4:14

John 4:36

John 5:24

John 5:39

John 6:27

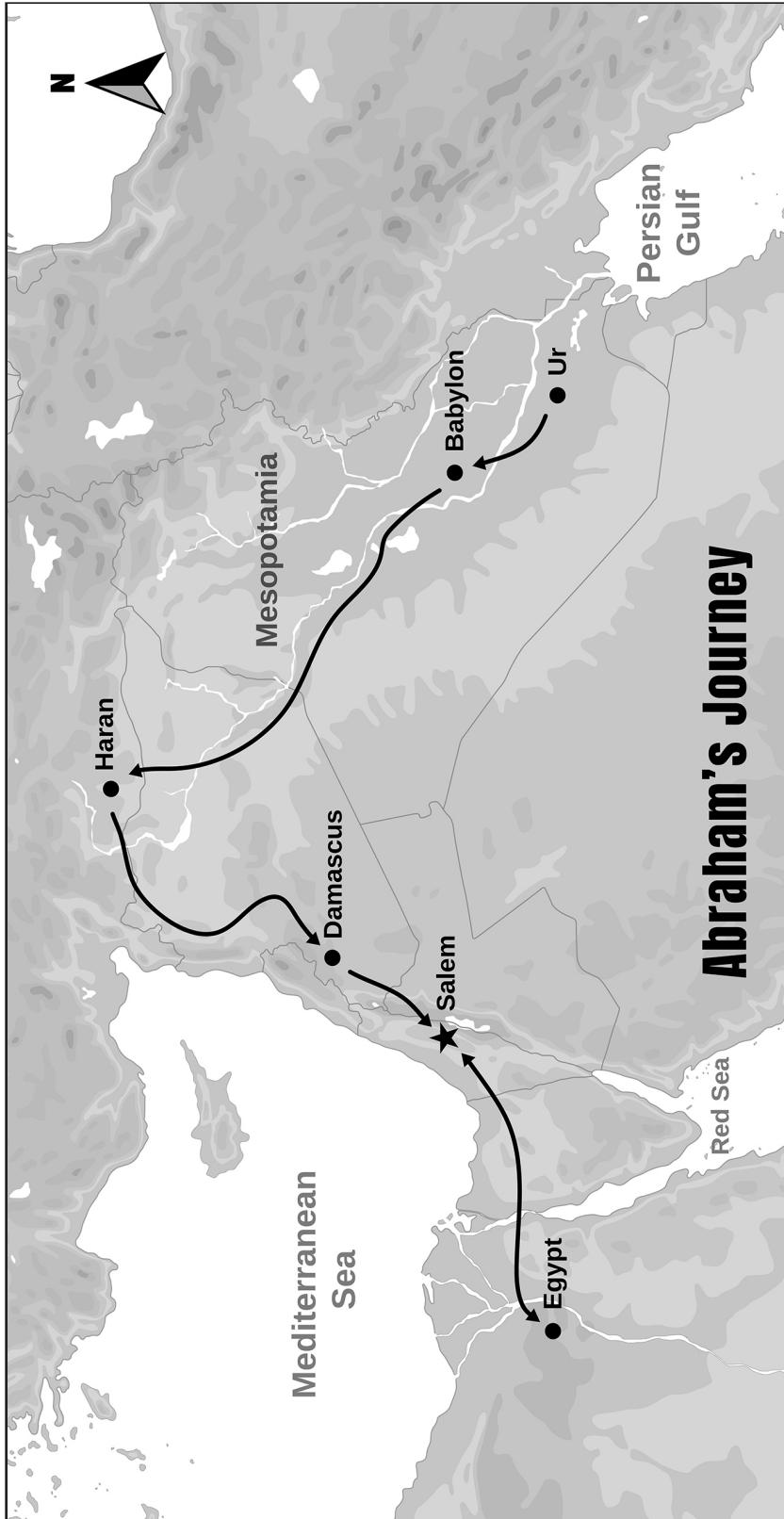
John 6:40

John 6:47

John 6:54

John 6:68

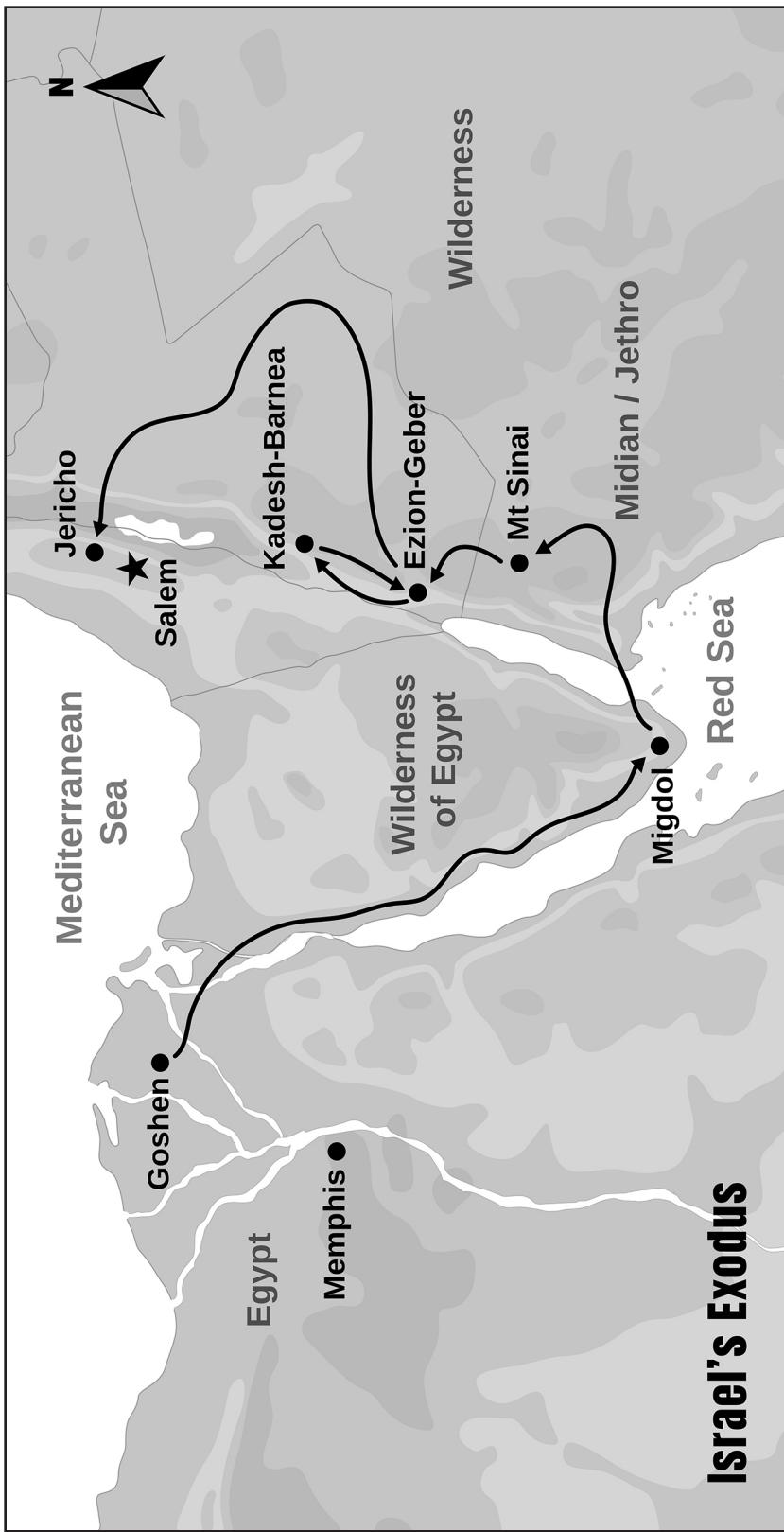
John 10:28	Mak 9:45	Psalms 116:3
John 12:25	Mak 9:47	Psalms 139:8
John 12:50	Luk 12:5	Psalms 141:7
John 17:2	James 3:6	Proverbs 1:12
John 17:3		Proverbs 5:5
Acts 13:46	Hadēs	Proverbs 7:27
Acts 13:48	Matyu 11:23	Proverbs 9:18
Romans 2:7	Matyu 16:18	Proverbs 15:11
Romans 5:21	Luk 10:15	Proverbs 15:24
Romans 6:22	Luk 16:23	Proverbs 23:14
Romans 6:23	Acts 2:27	Proverbs 27:20
Romans 16:25	Acts 2:31	Proverbs 30:16
Romans 16:26	1 Corinthians 15:55	Ecclesiastes 9:10
2 Corinthians 4:17	Revelation 1:18	Song of Solomon 8:6
2 Corinthians 4:18	Revelation 6:8	Isaiah 5:14
2 Corinthians 5:1	Revelation 20:13	Isaiah 7:11
Galatians 6:8	Revelation 20:14	Isaiah 14:9
2 Thessalonians 1:9		Isaiah 14:11
2 Thessalonians 2:16	Limnē Pyr	Isaiah 14:15
1 Timothy 1:16	Revelation 19:20	Isaiah 28:15
1 Timothy 6:12	Revelation 20:10	Isaiah 28:18
1 Timothy 6:16	Revelation 20:14	Isaiah 38:10
2 Timothy 1:9	Revelation 20:15	Isaiah 38:18
2 Timothy 2:10	Revelation 21:8	Isaiah 57:9
Titus 1:2		Ezekiel 31:15
Titus 3:7	Sheol	Ezekiel 31:16
Philemon 1:15	Genesis 37:35	Ezekiel 31:17
Hebrews 5:9	Genesis 42:38	Ezekiel 32:21
Hebrews 6:2	Genesis 44:29	Ezekiel 32:27
Hebrews 9:12	Genesis 44:31	Hosea 13:14
Hebrews 9:14	Numbers 16:30	Amos 9:2
Hebrews 9:15	Numbers 16:33	Jonah 2:2
Hebrews 13:20	Deuteronomy 32:22	Habakkuk 2:5
1 Peter 5:10	1 Samuel 2:6	
2 Peter 1:11	2 Samuel 22:6	Tartaroō
1 John 1:2	1 Kings 2:6	2 Peter 2:4
1 John 2:25	1 Kings 2:9	
1 John 3:15	Job 7:9	Questioned
1 John 5:11	Job 11:8	None yet noted
1 John 5:13	Job 14:13	
1 John 5:20	Job 17:13	
Jude 1:7	Job 17:16	
Jude 1:21	Job 21:13	
Revelation 14:6	Job 24:19	
	Job 26:6	
eleēsē	Psalms 6:5	
Romans 11:32	Psalms 9:17	
	Psalms 16:10	
Geenna	Psalms 18:5	
Matyu 5:22	Psalms 30:3	
Matyu 5:29	Psalms 31:17	
Matyu 5:30	Psalms 49:14	
Matyu 10:28	Psalms 49:15	
Matyu 18:9	Psalms 55:15	
Matyu 23:15	Psalms 86:13	
Matyu 23:33	Psalms 88:3	
Mak 9:43	Psalms 89:48	

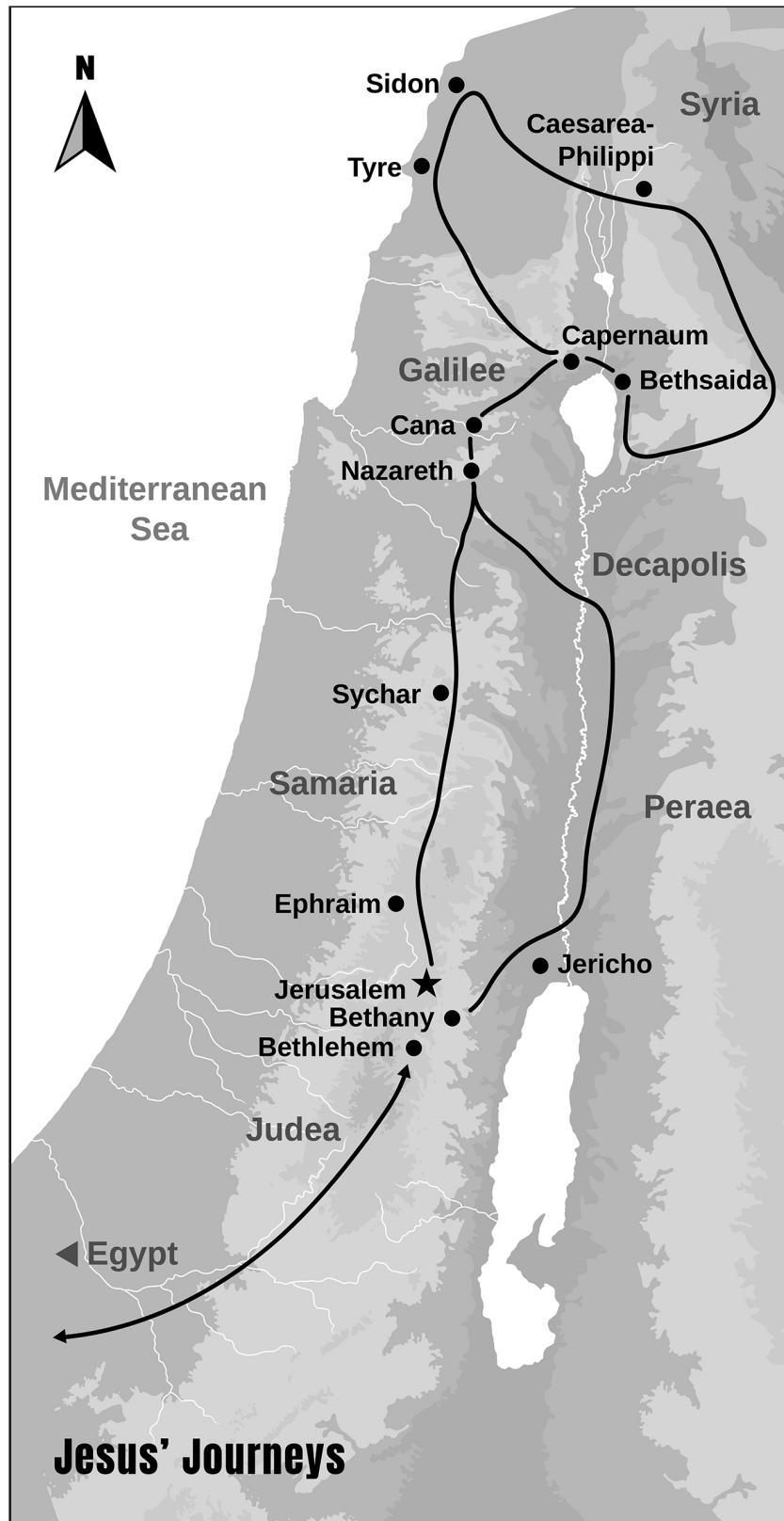
Abraham's Journey

"By faith, Abraham, when he was called, obeyed to go out to the place which he was to receive for an inheritance. He went out, not knowing where he went"

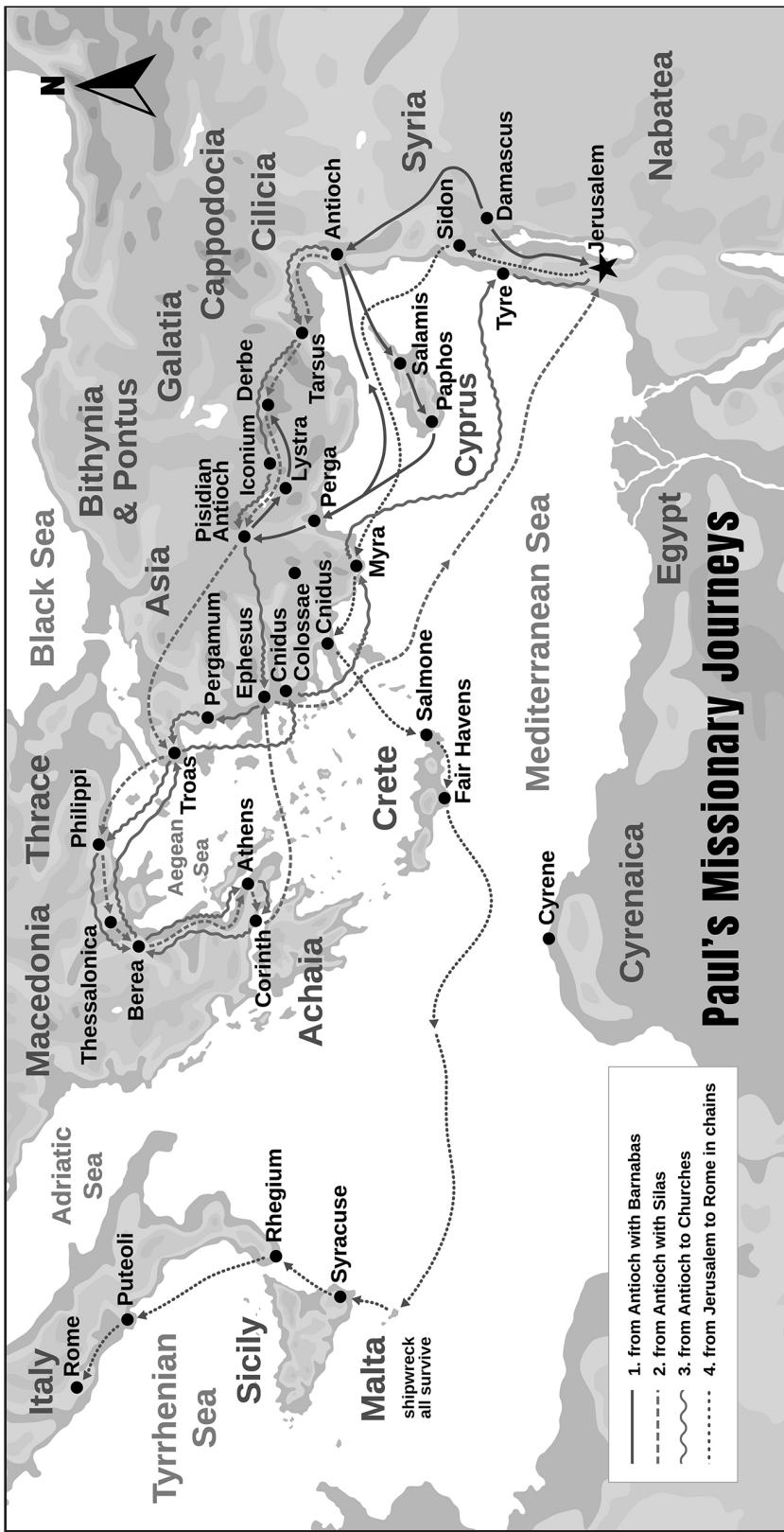
Hebrews 11:8

"When Pharaoh had let the people go, God didn't lead them by the way of the land of the Philistines, although that was near; for God said, 'Lest perhaps the people change their minds when they see war, and they return to Egypt'" Exodus 13:17

Hiñom Anō Ya Nakandung atu hevong bēng yom. Me mī ya halēm vo avianō pīk embong yīñg ku amī. Metom ya haíém vo yambong avianō pīk ining ku. Yā halēm vo vāmbua loho vē iniékh maleíng lēk vā tak vīñg lēkmala vo néngéy avianō bēng aññong livinga. - Mark 10:45

"Paul, a servant of Jesus Christ, called to be an apostle, set apart for the Good News of God"

Romans 1:1

Creation 4004 B.C.

Adam and Eve created	4004
Tubal-cain forges metal	3300
Enoch walks with God	3017
Methuselah dies at age 969	2349
God floods the Earth	2349
Tower of Babel thwarted	2247
Abraham sojourns to Canaan	1922
Jacob moves to Egypt	1706
Moses leads Exodus from Egypt	1491
Gideon judges Israel	1245
Ruth embraces the God of Israel	1168
David installed as King	1055
King Solomon builds the Temple	1018
Elijah defeats Baal's prophets	896
Jonah preaches to Nineveh	800
Assyrians conquer Israelites	721
King Josiah reforms Judah	630
Babylonians capture Judah	605
Persians conquer Babylonians	539
Cyrus frees Jews, rebuilds Temple	537
Nehemiah rebuilds the wall	454
Malachi prophesies the Messiah	416
Greeks conquer Persians	331
Seleucids conquer Greeks	312
Hebrew Bible translated to Greek	250
Maccabees defeat Seleucids	165
Romans subject Judea	63
Herod the Great rules Judea	37

(The Annals of the World, James Usher)

Jesus Christ born 4 B.C.

New Heavens and Earth

- Christ returns for his people
- 1956 Jim Elliot martyred in Ecuador
- 1830 John Williams reaches Polynesia
- 1731 Zinzendorf leads Moravian mission
- 1614 Japanese kill 40,000 Christians
- 1572 Jesuits reach Mexico
- 1517 Martin Luther leads Reformation
- 1455 Gutenberg prints first Bible
- 1323 Franciscans reach Sumatra
- 1276 Ramon Llull trains missionaries
- 1100 Crusades tarnish the church
- 1054 The Great Schism
- 997 Adalbert martyred in Prussia
- 864 Bulgarian Prince Boris converts
- 716 Boniface reaches Germany
- 635 Alopen reaches China
- 569 Longinus reaches Alodia / Sudan
- 432 Saint Patrick reaches Ireland
- 397 Carthage ratifies Bible Canon
- 341 Ulfilas reaches Goth / Romania
- 325 Niceae proclaims God is Trinity
- 250 Denis reaches Paris, France
- 197 Tertullian writes Christian literature
- 70 Titus destroys the Jewish Temple
- 61 Paul imprisoned in Rome, Italy
- 52 Thomas reaches Malabar, India
- 39 Peter reaches Gentile Cornelius
- 33 Holy Spirit empowers the Church

(Wikipedia, Timeline of Christian missions)

Resurrected 33 A.D.

What are we? ►			Genesis 1:26 - 2:3	
How are we sinful? ►			Romans 5:12-19	
Where are we?			Innocence	
			Eternity Past	Creation 4004 B.C.
Who are we? ►	God	Father	John 10:30 God's perfect fellowship	Genesis 1:31 God's perfect fellowship with Adam in The Garden of Eden
		Son		
		Holy Spirit		
	Mankind	Living	Genesis 1:1 No Creation No people	Genesis 1:31 No Fall No unholy Angels
		Deceased believing		
		Deceased unbelieving		
	Angels	Holy		
		Imprisoned		
		Fugitive		
		First Beast		
		False Prophet		
		Satan		
Why are we? ►			Romans 11:25-36, Ephesian 2:7	

Mankind is created in God's image, male and female He created us

Sin entered the world through Adam and then death through sin

When are we?

Fallen				Glory				
Fall to sin No Law	Moses' Law 1500 B.C.	Christ 33 A.D.	Church Age Kingdom Age	New Heavens and Earth				
1 Timothy 6:16 Living in unapproachable light				Acts 3:21 Philippians 2:11 Revelation 20:3				
John 8:58 Pre-incarnate		John 1:14 Incarnate	Luke 23:43 Paradise	God's perfectly restored fellowship with all Mankind praising Christ as Lord in the Holy City				
Psalm 139:7 Everywhere		John 14:17 Living in believers						
Ephesians 2:1-5 Serving the Savior or Satan on Earth								
Luke 16:22 Blessed in Paradise								
Luke 16:23, Revelation 20:5,13 Punished in Hades until the final judgment				Matthew 25:41 Revelation 20:10				
Hebrews 1:14 Serving mankind at God's command								
2 Peter 2:4, Jude 6 Imprisoned in Tartarus								
1 Peter 5:8, Revelation 12:10 Rebelling against Christ Accusing mankind				Revelation 20:13 Thalaasa				
				Revelation 19:20 Lake of Fire				
				Revelation 20:2 Abyss				

For God has bound all over to disobedience in order to show mercy to all

Destiny

Yamap at AionianBible.org/Destiny

The Aionian Bible shows the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of after-life destinies. The underlying Hebrew and Greek words typically translated as *Hell* show us that there are not just two after-life destinies, Heaven or Hell. Instead, there are a number of different locations, each with different purposes, different durations, and different inhabitants. Locations include 1) Old Testament *Sheol* and New Testament *Hadēs*, 2) *Geenna*, 3) *Tartaroō*, 4) *Abyssos*, 5) *Limnē Pyr*, 6) *Paradise*, 7) *The New Heaven*, and 8) *The New Earth*. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The key observation is that fallen angels will be present at the final judgment, 2 Peter 2:4 and Jude 6. Traditionally, we understand the separation of the Sheep and the Goats at the final judgment to divide believing from unbelieving mankind, Matthew 25:31-46 and Revelation 20:11-15. However, the presence of fallen angels alternatively suggests that Jesus is separating redeemed mankind from the fallen angels. We do know that Jesus is the helper of mankind and not the helper of the Devil, Hebrews 2. We also know that Jesus has atoned for the sins of all mankind, both believer and unbeliever alike, 1 John 2:1-2. Deceased believers are rewarded in Paradise, Luke 23:43, while unbelievers are punished in Hades as the story of Lazarus makes plain, Luke 16:19-31. Yet less commonly known, the punishment of this selfish man and all unbelievers is before the final judgment, is temporal, and is punctuated when Hades is evacuated, Revelation 20:13. So is there hope beyond Hades for unbelieving mankind? Jesus promised, "*the gates of Hades will not prevail*," Matthew 16:18. Paul asks, "*Hades where is your victory?*" 1 Corinthians 15:55. John wrote, "*Hades gives up*," Revelation 20:13.

Jesus comforts us saying, "*Do not be afraid*," because he holds the keys to *unlock* death and Hades, Revelation 1:18. Yet too often our Good News sounds like a warning to "*be afraid*" because Jesus holds the keys to *lock* Hades! Wow, we have it backwards! Hades will be evacuated! And to guarantee hope, once emptied, Hades is thrown into the Lake of Fire, never needed again, Revelation 20:14.

Finally, we read that anyone whose name is not written in the Book of Life is thrown into the Lake of Fire, the second death, with no exit ever mentioned or promised, Revelation 21:1-8. So are those evacuated from Hades then, "*out of the frying pan, into the fire?*" Certainly, the Lake of Fire is the destiny of the Goats. But, do not be afraid. Instead, read the Bible's explicit mention of the purpose of the Lake of Fire and the identity of the Goats, "*Then he will say also to those on the left hand, 'Depart from me, you cursed, into the consummate fire which is prepared for... the devil and his angels,'*" Matthew 25:41. Bad news for the Devil. Good news for all mankind!

Faith is not a pen to write your own name in the Book of Life. Instead, faith is the glasses to see that the love of Christ for all mankind has already written our names in Heaven. "*If the first fruit is holy, so is the lump*," Romans 11:16. Though unbelievers will suffer regrettable punishment in Hades, redeemed mankind will never enter the Lake of Fire, prepared for the devil and his angels. And as God promised, all mankind will worship Christ together forever, Philippians 2:9-11.

Disciple All Nations

Bêng be môlô nu pîk nômbêng iit sapêng me môlôndong avilânô vo imbatak iitom yîning ña esopa ya.

Me uthik loho îndôk ñamam ethak Lambô ya athenêng me Nakandung ya athenêng me Lovak Matheng ya athenêng. - Matthew 28:19

